

NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS

DRIE-EN-VIJFTIGSTE JAARGANG

UITGAVE VAN DE
STICHTING NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS
te Utrecht

1979

IV

De uitgave van de 53ste jaargang van de NWIG werd gesubsidieerd door de *Nederlandse Stichting voor Culturele Samenwerking* en de *Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen*.

INHOUD VAN DE DRIE-EN-VIJFTIGSTE JAARGANG

Boomert, A., <i>Een zoömorf stenen beeldje uit Suriname</i> (4 afb.)	21- 30
Brana - Shute, Gary, <i>Some aspects of youthful identity management in a Paramaribo Creole neighborhood</i>	1- 20
Claassen, A.G.M., <i>Bevolking en milieu op Aruba</i> (8 afb.)	31- 65
Clay, A.N., <i>Isla de Aves — a bird's eye view</i> (13 afb.)	85-101
Goodland, E.A., <i>Schomburgk's ships</i> (4 afb.)	141-146
Klomp, Ank, <i>Politics on an 'unprofitable' island: resources and gatekeepers on Bonarie, N.A.</i>	102-140
Kramer, K.U., <i>Boekbespreking</i>	158-159
Price, Richard & Price, Sally, <i>John Gabriel Stedman's collection of 18th-century artifacts from Suriname</i> (3 afb.)	121-140
van Schendel — Labega, Daphne, <i>Boekbespreking</i>	150-158

VI

Wagenaar Hummelinck, P., <i>Dr. D.C. Geijskes ten afscheid als redacteur</i> (1 afb.)	147-149
— <i>Bibliografie</i> (46-47)	66- 84, 161-173
Winkel, C.M., <i>Boekbespreking</i>	160

BIBLIOGRAFIE

<i>Articles</i> (W.H.)	66- 84
<i>Separate publications</i> (W.H.)	161-173

BOEKBESPREKING

Roosmalen, Marc G.M. van, <i>Surinaams vruchtenboek</i> , 1977 (Kramer)	158-159
Wever, Oswald Raymond, <i>Alcoholism in Aruba</i> , 1977 (Winkel) ..	160
<i>Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen</i> , 1977 (van Schendel — Labega)	150-158

VIII

NIEUWE WEST-INDISCHE GIDS

onder redactie van

Dr. Mr. J.H. Adhin, Ir. F.C. Bubberman, Drs. L.H. Daal, Dr. D.C. Geijskes, Prof. dr. H. Hoetink, Drs. L.J. van der Steen (secr.), Prof. dr. H.U.E. Thoden van Velzen, Dr. J.H. Westermann en Dr. P. Wagenaar Hummelinck (eindredacteur).

NO 1-2 SEPTEMBER 1978 (p. 1-84)
NO 3-4 JUNI 1979 (p. 85-173)

GARY BRANA-SHUTE

SOME ASPECTS OF YOUTHFUL IDENTITY MANAGEMENT IN A PARAMARIBO CREOLE NEIGHBORHOOD

This paper aims to explore some central aspects of identity management and status maintenance among a group of lower-income Surinamese youth (14-22 years of age) in their urban Paramaribo neighborhoods. Attention will focus on 'streetcorner', specific contexts where boys and young men, with individual style and 'flair', act out public dramas that are supportive of reputations which they perceive to be unvalued or unrecognized by persons of more 'respectable' society. Style, in this case, cannot be seen in isolation from the groups' position in, relation to and perception of the terrain of national urban society. In lower-income Paramaribo, these factors are complicated by the young men's age and class position and the complex patterns of continuity and dysjuncture between youth sub-culture and the traditional parent culture of which they are still a part.

Wilson, in his controversial tour de force *Crab Antics* (1973), sets out two counterpoised concepts, 'reputation' and 'respectability', which he claims, and I think convincingly, underlay many of the social facts we observe as the Caribbean reality. Generalizing from data gathered in the English-speaking Negro society of Providencia off the coast of Colombia, Wilson goes on to identify strains and cleavages between reputation-based value systems and those premised on respectability in the colonial Caribbean context. Indeed, Wilson (1973: 219) describes it thus: '. . . a precariously balanced tensile structure of relationships between antithetical systems. On the one hand there is the imposed, alien structure of domination premised on inequality and stratification, while facing it is the autochthonous structure premised on differentiation and equality . . . Neither structure is independent of the other and what is unique about the Caribbean social system is the dynamic dialectic between them.'

For Wilson, respect is the summation of the colonial experience, a system of values derived from and ultimately supporting a system of status and prestige based on European somatic norms and lofty social and economic privilege. Reputation, and the acquisition and maintenance of it, stands in opposition and works as an indigenous levelling device. In Mintz's foreword to *Crab Antics* (1973: vi) one finds: '... reputation depends upon individual achievement measured by, and against, the performance of one's peers. Because reputation is a solution to the scarcity of respectability, its realization may sometimes involve acts which, in the view of the 'respectable', are antisocial, illegal, or characteristic of those who are poor and illiterate.'

I should like here to apply some of Wilson's principles and suggestions to some material gathered in Paramaribo, Suriname. I also wish to go a step further and incorporate a number of Goffman's (1957 and 1959) axioms into the discussion. What follows will deal with the individual and the group — the interplay of individual and collective feelings within certain constraints and opportunities — and how performances undertaken by persons serve to define their 'front' which, in turn, regularly functions to define the situation for those who participate (Goffman 1959: 32). In this setting, I shall later describe it as the economics of the theater, when an individual presents himself before others, his performance will tend to incorporate and reinforce the values held by the group or subculture of which he is a part.

It will be the chore here to link the concepts of reputation and respectability to streetcorner settings where individuals, in the context of their face-to-face groups, act out daily dramas supportive of their presence in the world.

The Setting

The streets of Paramaribo crackle with activity and are alive with people going about the daily concerns of their everyday lives. In the city center, around the government square and especially the central market, the volume of human traffic and accompanying sounds, smells and sensations are at first disorienting, if not discomforting. If, possessed of a few ob-

servational skills, the cultural alien chooses to linger,¹ he will, over time, detect reappearing patterns of activity and certain complexes of seemingly 'structured' behavior. In this case, for the city dwelling Creole (Afro-Surinamer), traffic flow will take on regular spatial and temporal dimensions with, perhaps, adult women departing their residential neighborhoods at dawn, first to the market, later to pay bills at various government sub-offices, thence on to house and yard to prepare victuals and, in the evening hours after a chat on the stoop with kith and kin, an excursion to a club meeting or religious ceremony. Adult men, when and if employed, leave the neighborhood to work their various shifts and later return to spend time with their peer groups at the streetcorner shop. School age children, from low-income families, do not have to venture far to their neighborhood elementary schools and, if not present there, can usually be found helping mother harvest subsistence crops on a plot outside the city, running errands for infirm relatives or enjoying their truancy fishing in a secluded canal. Teenagers, mostly boys and young men, who have not continued on with secondary education or pursued the limited job opportunities open to them, can be seen lounging on the corners of the neighborhood, seemingly doing nothing and having nothing to do. The 'on the streets' behavior of the urban Afro-Surinamer can, after elementary observation, be identified and anticipated.²

A fairly systematic outline of the bare bones of lower-income Creole social behavior in time and space is readily assessable, including such complexes as kin groups, households, neighborhood cliques and peer groups, settlement patterns, life cycle associated behavior and the outlines of ritual procedures. This has been the traditional strength of social anthropology and the table of contents to any standard monograph attests to the richness of data this ethnographic technique yields.

The observer, however, will also come away with certain subjective feelings about the people with whom he has spent time and will often attempt to capture the nuances of his experience by assessing his hosts with such descriptive phrases as 'warm', 'aggressive', 'rude', 'terribly polite', 'immoral', 'diffident', 'genuine', and the like in order to put some personal meaning

into his scientific observations.³ What usually results is that the observer tries to capture the 'style' of his hosts by exploring their self-image and reactions to situations and events.

I am interested in style too and in the following want to tentatively explore some elements of style acted out, carefully and systematically, by a group of young men — 14 to about 22 — in a lower-income Creole neighborhood in Paramaribo, Suriname.⁴ What follows is highly speculative and is based more on intuition and corroborative literature than on empirical evidence; at best it is a series of questions that will serve as the basis for future research.

Many of the young men found regularly on the streetcorners and in the backyards like to think of themselves as 'movers' or 'hustlers' (*hosselaars*) and carefully cultivate the image of the cavalier, devil-may-care, bon vivant. They dress to the hilt with platform shoes, gold chains and billowy flowered shirts. With cigarette clasped between the third and fourth fingers of one hand and self-consciously mopping the brow with a handkerchief held in the other, they stage set and reinact dramas of their personal making. The streetcorner pose is a temporary one and like most young men anywhere the fellows in Paramaribo are experimenting with roles and identities available to them in a period of life that lodges them ambiguously between childhood and adulthood. On the streetcorner stage one is old at 25 and must by then begin to participate in other activities and develop different commitments.

The hustler or mover posture is important for teenagers of the lower-classes because it influences the way in which the future is envisioned and planned. Hustling, and the styles and activities associated with it, is often a symbolic model for a set of meanings in which the young perceive and plan the course of their lives and which they use to assess and evaluate acts of the public order. It also influences the way others, most important those of loftier status, will perceive and treat them — the scorn of middle-class school teachers, ambivalence of the employer, suspicion of the police, patronage of politicians or the crass exploitation of the commercial world peddling its fads and fashions.

The hustler posture and the battery of techniques and values associated with it figure significantly in the resources a person draws upon to create his style, which in turn is so important for life on the streets.⁵ Style and presentation of self in the various settings in which one participates is reflected in the ways people communicate — how they stand, move, walk, talk and dress. These performances may become an indigenous language of the streets and the skilled actor demonstrates his virtuosity by the manipulation of language and persons so as to enable him to maximize material goods and states of mind. These symbolic postures may also be a rejection of the career goals that 'others' set as normative and worthy of reward.

Needs are many and money and the acquisition of it are certainly important ones. Yet, these priorities are only part of a larger configuration in which one plays out a personalized drama of the self. The accomplished actor is performance oriented and through his skills and luck anything is possible — a laugh at someone else's expense, a transaction promising to bring ready wealth or the pure aesthetic of entertainment. The sky is the limit. Under these circumstances to be an 'operator' is a widely held virtue that stems from the belief that nothing is as it appears and that the success one enjoys is the result of guile, luck, loquacity or having the right connections.⁶ Cleverness (*koni*) oftens becomes the basis of one's self-esteem and must frequently be reinforced by performing acts of great skill or daring.⁷

On the Corner

In the area of Paramaribo where I made earlier investigations,⁸ the streets and their corners present a setting where men and boys congregate in public forums to pass time.⁹ At most of these locations there is a *winkel* or a shop, which provides a background setting for collective activities underway (Brana-Shute, G. 1976a). These shops and their public forefronts are arenas where men and those soon to become men compete with one another in various proofs of their masculinity, where they seek to display and to acquire their reputations and maintain status amongst their peers.

Adult men — over 22 or so — sit inside the shop, their sanctuary between the somewhat unsure worlds of unemployment and the many households in which they participate as part-time members. The younger men, however, are still officially without jobs and are full-time residents of their consanguineal households. Virtually all of the older boys have girlfriends whom they 'visit' but it will not be until adulthood that they move away from their consanguineal households and establish cohabitation arrangements with other women. These domestic arrangements, coupled with beginning a career in the lower echelons of the occupational hierarchy, will later launch them into the adult male peer groups that regularly gather inside the shop. However, during their youthful years the young men prefer the streetcorner which, unlike the house and yard where they feel themselves to be constrained by the daily routine of 'women's work', represents freedom and autonomy. On the corner one can be a 'man among men', a feeling that is so critical for the type of identity for which young men strive. Within the peer groups one not only experiments with roles and identities but learns the importance of being a 'somebody', recognized in terms of some personal attribute.¹⁰

A 'respectable' livelihood is difficult for most of the young men to come by and regularly they are dependent on consanguineal kin for shelter, food and spending money.¹¹ The strategy for securing cash is complex and one manipulates a number of techniques. Foremost is a reliance on uterine kin — mothers, aunts, grandmothers, older sister — who themselves are involved in a complex redistribution of moneys.

The women are usually nurturant, even when funds are low, and release money after initial cajoling and game playing. True feelings of affection are masked by aggressive *djuri* (hissing or sucking the teeth; known elsewhere as 'chupes'), disparaging remarks about the boy's character and pastimes (though remarks about his 'bad' nature are often 'good'; the example coming to mind being *vrijpostig* or cheeky) and references to the lazy nature of today's youth. Adult males, currently or formally household members, and neighborhood shop regulars, are usually approached in the same fashion, usually on or

shortly after payday. Money and prestations (an occasional pair of shoes or a second-hand bicycle) sometimes reach the boys from the many political intermediaries who represent national political parties in the various neighborhoods. Though these party functionaries regularly solicit the support of older women who organize party cells (*politieke kern*) (Brana-Shute, R. 1976) they extend patronage to the young as well.¹³

Many of the young men, semi-literate and unskilled, find career goals circumscribed from the start, and they perceive the occupational hierarchy of the national cash economy as a system designed to defeat them. Working towards the role of 'family breadwinner' and progressing through the ranks of career are strategies not considered significant by most. To supplement their meager incomes the fellows are gently predatory and an unguarded radio, tape-cassette, camera and the like will not go unnoticed. Nevertheless, nothing of great value is stolen and the rewards are converted quickly into items of conspicuous consumption — clothes, shoes, food, jewelry, gambling and so forth. Resources, legally and illegally obtained, are pooled and the young men share in the largesse and luck of one another.

The few jobs available to the boys are spurned with the sharp indictment that one would rather '*kap chen*' (cut sugar cane; a rather powerful remark in an ex-slave society) than be involved in such a demeaning pursuit of livelihood.¹⁴ High paying jobs with the American and Dutch controlled aluminium plants are fantasized but more regularly they muse over the 'respectability' of a leisurely government bureaucracy position where they could deal with their countrymen from positions of visibility and influence while adorned in '*witte empi nanga das*' (white shirt and tie). Positions, incidentally, which are held in some disdain by many lower-class Surinameses if they themselves are not in them. Civil servants in the lower ranks who act out their minor roles with flamboyance and a sence of great importance are said to have *hé manieri* (high handed manners).¹⁵

Those young men who try heir hand at the few jobs open to them are often disappointed and become the brunt of lively lampoon wielded deftly by their streetcorner brethren. Two

vingnettes come to mind.

One young man (18 years old) decided to try his luck on the job market and, for extremely low wages, apprenticed himself to an auto mechanic. He was the talk of the corner. Returning after his first day's work in greasy, torn clothes, dirt under his fingernails and residue from the day's labor in his 'afro' now a shambles, he was met by peals of laughter and ridicule from the sparkling young men (and worse, women) on the corner. One remark that greeted him was: '*Loekoe na kaa Nengre*;' literally, 'Look at the shitty Negro.' He quit his job and confided to me later that he did not mind being a *foetoeboi* (errand boy or *loopjonge*) outside the neighborhood, but it shamed him mightily when he had to return to his peers. Besides, he missed the good fun and the life to which he was accustomed. Until he quit his job he was extremely upset and irritable.¹⁶ At his age he would have a few more years of streetcorner freedom before mating and residential circumstances force him to reconsider and seek any available position.

In another vein, I recall the day I invited one of the young men to share a beer with me and we happily repaired to the shop. I sat down and, after a moment, inquired why he was still standing. He replied that he had only one pair of good pants — which he was wearing — and that they were just pressed. If he sat down they would wrinkle and would not look sharp (*srapoe*). He explained that if he was careful he could keep the pants in near perfect condition for a week. Obviously, there is an emphasis on the need to be 'clean' while on the corner (and it is called as much in slang: *krien*).

I am left with the impression that as a group the young men obtain a better livelihood through mutual cooperation and redistribution than if each of them were working individually and dependent on their own fragile and erratic linkage with the occupational hierarchy. Also, one could not aspire to the leisured identity sought by the group if occupied daily in a menial position as streetsweeper or box-packer. Although the streetcorner aristocrat may have only one or two material items — a new pair of multicolored platform shoes or a cigarette lighter — to support his reputation, these few items become an

existential part of self and provide the young man with a peer group status and 'somebodyness', the equivalent of which would be unobtainable downtown.

Downtown and neighborhood pose ambivalent oppositions and the young men recognize some very real social and spacial boundaries between their neighborhood and the central business district. They rarely go downtown to patronize the cafes, restaurants, discos and highly visible places of youthful congregation. Better off and better educated youth spend their time 'downtown'. Students, the idle offspring of prosperous families, and those with free time can be seen hob-nobbing with recent returnees from the Netherlands. The young men, standing outside the *winkel*, are much more comfortable in their neighborhood with its safe places, faces and expectations. In downtown Paramaribo they are nobodies.

Life, within the social and ideological constraints in which the boys live, often turns out to be a 'game'. I think the view that one cannot achieve wealth by working (and thus respectability) was part of the conventional wisdom of the peer group and in its place they substituted schemes and strategies. Their planning did not involve a continuous, linear, gradual series of actions that culminate in the probable acquisition of a calculated goal but, rather, a discontinuous pattern that required the engineer to develop an intuition and style to gain an opportune position so that he could suddenly seize his goal at the critical and fleeting moment. In this game plan, the use of magic, usually charms and ritual washings, is given serious consideration; the most popular one is the *bakra opo* (literally, open the white man), a charm designed to positively influence those of loftier status to act in your favor (Brana-Shute, G. 1976b).

In this environment the ideology of hustling and the hustler are important.¹⁷ Regularly, one may try and mount a hustle and, depending on virtuosity and skill in manipulating imagery and relationships (the 'mark'; Polsky 1967), may or may not succeed. The person is a player and although force may occasionally be employed in obtaining his designs, guile, trickery, intuition and loquacity — a virtual avalanche of words — are the preferred techniques.¹⁸ The boys practice time-honor-

ed techniques in manipulating from their positions of weakness. Even thieves, when confronted with the necessity to use physical force, resort to little more than a crack over the victim's head with a stick. The use of knives is limited and firearms almost non-existent.

The hustler's daily routines of sociability require a steady feedback of sounds (usually grunts of acknowledgement), explosive laughter and earsplitting *djuri*, all of which influence the nature of the continuing drama. The presentation is received by the group and if they respond positively they enhance the speaker's reputation; to do otherwise is to negate the actor's scenario, question his identity and certainly cause him to leave (temporarily) indignant and insulted, commenting derisively on the nature of mankind. The ability to 'talk' therefore — including storytelling, arguing and trading insults — is a highly cultivated art (Abrahams 1970). The talking also permits the boys to express their feelings and ideas through a street argot rich in imagery and metaphor in a manner which endorses and supports their activities.¹⁹

The English word 'action' is regularly used to describe potentially exciting and rewarding circumstances. Through an alchemy of slickness and guile, the ability to size up the mark or the opposition, the hustler can achieve an almost magical omnipotence. Action also implies movement for the sheer sake of moving and checking things out, though in most cases it is difficult to detect what concrete accomplishments obtain other than simply arriving on the scene in a new terrain and departing just as swiftly. The Sranan Tongo verb 'to go' (*go*) is used to describe many real or imaginary situations of intense activity and movement.

Arriving on the corner or an appointed place the young men greet each other with an explosive '*Fa*' (shorten version of *Fa joe de / Fa joe tan*; roughly, How's it going). The newly arrived usually responds with *A e go* (It's going) and continues on to address the greeting not only as a salutation but also as an inquiry for news of his experiences, feelings and gripes accumulated since the last encounter. In this situation it is incumbent on the newly arrived to '*gi tori*' (tell a story). '*Fa*',

then, is a query and is quite similar to Lieber's (1976) experiences in Port-of-Spain, Trinidad where:

'... limers always see the social world as problematic. Not very embedded in exact routines, and constantly reexamining the texture of the social terrain they inhabit to assess its potential for themselves, they tend to be keen observers of social scenes. The standard proletarian greeting in the streets of Port-of-Spain, 'Yo! Whaappenin'; tends to be more than an empty formality. It is a call for information, a signal to expand perspectives jointly and to match assessments of commonly encountered situations...' (26).

In this group setting a special sense of time, unbridled by clocks and work schedules, develops. One's place in time becomes fixed in the present. The young men, lounging, chatting, arguing or staring are not waiting for something to happen, it is happening, and a person perceives himself as one who gives meaning to time and not as one who is merely a powerless spectator.

In one way or another, these things all involve a man's reputation. Even at their age, spawning offspring with a number of women, is a sign of strength of both body and spirit.²⁰ Tangible items lend dignity as do the subjective skills of talking. All these qualities are translated into 'power' (*krachti*) and 'experience' (*ondrofeni*; the experience by which someone knows something personally). Wilson has pointed out: '... this sense of a man's strength is the foundation of his reputation, that constellation of qualities by which he achieves a place in the world of other's, where he is an equal and unique person. A man's reputation in the stimulus of other people's respect for him, and a concern of respect, for one's good name, is always smoldering... reputation stipulates the minimum requirements for adult manhood' (1973: 150).

The young men live very close to the surface of their skins and real or imagined challenges to their manly image prick their sensibilities quickly. The gap between calm and breakdown is infinitesimal and the young men can switch from one to another so fast that it is often impossible to predict what is happening. A wrong word, a push, a glance, an imagined slight and the young

man could likely explode in rage or tears, or, retreat in anger or shame. At times, in the face of problems where the hustler posture fails to succeed as a functional solution, the cultivation of 'reputation' is bitter harvest indeed.

Reputations are earned and involve the acquisition of a battery of skills or personalized symbols associated with the self. Nicknames (*izri ati* or iron heart) alluding to virtues or characteristics are quite common. Such activities are shared in enthusiastically by the boys and provide a setting where they obtain satisfactions by participating in a common subculture. The activities, so mundane to a casual observer, are highly valued and are organized so as to support the perceptions and the roles underpinning the boys' activities. The streetcorner interactions are, I would guess, highly integrated rituals of 'communitas' (Turner 1969 and Kaiser 1970).

The corner is auspiciously located at the intersection of two neighborhood arteries, and watching traffic often becomes the major topic of conversation and discussion. Honda motorcycles, flashy American cars and the black sedans of bureaucrats add both mystery and action to the boy's vague ideas of the 'highlife'. They can also look at the squalid conditions of their neighborhood and with resignation at family and neighbors tramping home on foot or on a crowded 'wild bus'. Consequently, the young men are in a position to project themselves into two quite different situations.²¹

More than visual images link the boys to other sectors of society. Church participation by many lower income Creoles places some boys in intense and enthusiastic contact with other 'value clusters'.²² Sports clubs (*sport verenigingen*) are regularly attended and apart from playing soccer on official teams and in loose auxiliaries patterned after what the older men do, the young men sometimes use the club with its bar, gaming rooms and highly visible balcony overhanging the major neighborhood thoroughfare, as a gathering place. Off-duty school teachers, policeman and prosperous young government employees, all enjoying the last youthful blush of their 'sporting image' (*sport man*; a widely used Caribbean term that includes sexual appetites and vitality), congregate for drinking and storytelling. Labor union

managers and politicians regularly stop by to pass time and make contacts. In this 'off-duty' atmosphere, the club functions as a 'medium of credibility' (Manning 1974) and the young men are at a vantage point for watching closely and talking with those in positions of enviable influence. Quite often a bright or clever boy will be tapped by a higher-up and find himself privy to, if not material rewards, at least the prestige of being affiliated with an older man (20-40ish) who has made it while still being 'one of the boys'. The boys are aware of this and act to catch the attention of club members. A Surinamese version of the saying 'Master's eye makes the horse grow fat' (*Masra ai e meki masra kaw fatoe*) is used to describe such auspicious encounters.²³

Some Considerations

One more aspect of lower-status Paramaribo youth culture deserves attention.²⁴ The huge body of literature on the Afro-American family suggests, sometimes tacitly, sometimes explicitly, that for poorer black males 'home' is a place where his inadequacies are thrown into high relief and where he is often assailed with humiliation and ridicule by 'women'.²⁵ However, these tensions, in whatever form they may exist, do not adequately explain why, for Paramaribo Creoles at any rate, young men spend so much of their time 'on the streets' and in 'public places'. If one assumes they should be other places, doing other things, at other times, with other people, the slip to a mildly deviant interpretation of their behavior is easy to fall into. Misguided propriety may suggest that 'acceptable' leisure time activities with male groups should be scheduled and routinized on the order of Thursday night jam sessions, or bowling, or drinking bouts or whatever. The fellows on the corner are then victimized by one or another perspective. Either they are shiftless, lazy or irresponsible ne'er-do-wells or they have, because of unhappy and blatantly exploitative historical circumstances in various forms still extant, developed modes of adaption that do not 'function' in their (and others') interests.

In a broader sense, I think that the boys and young men on the corner are attempting to resolve some of the social, economic

and political difficulties that confront them, through subcultural constructs of their own making. As suggested earlier, the boys' style cannot be seen in isolation from their position in, relation to and perception of the terrain of larger society. In lower income Paramaribo these factors are complicated by the young men's age and the complex patterns of continuity and dysjuncture between youth subculture and the traditional *Nengre* (Afro-Surinamese) parent culture of which they are still a part. For those soon to be adults, it is at the intersection between the parent culture and the mediating institutions of larger national society that these youth subcultures — especially the street-corner one — emerge.

However, there is a dilemma here, because there is no real, enduring 'subcultural' solution to the hustler's unemployment, educational disadvantage, jobs without futures and low pay. Though their activities 'solve' immediate problems in a temporary way, the concrete social and material circumstances of the society that they inhabit remains the same.²⁶

Yet, many of the activities undertaken by the young men are a good deal more than simply 'ideological'. Their constructs involve the winning of real, measurable goals: space in the city or neighborhood in which to operate, time tables for leisure and recreation, identification of key occasions for social interaction, the routinization of preferred in-group activities with certain things done and not done, the selection of various social relationships that support their identity as a group rather than a collection of individuals and, above all, make them feel like 'somebodies' in a society that is likely to regard them as problems. This, I must confess, sounds like a summary of my conclusions; sadly, for me, it is nothing better than a working statement of my assumptions. I shall, however, based on my research experience with adult males in Paramaribo go one step further and disclose another, this time historical, set of assumptions.

Caribbean, and Surinamese, history has been oppressive and the majority of West Indians are victimized by institutions and sets of relationships that crystallized long ago. Given the organization of societies in which they live, I suggested that the

young men may have no where else to go than the corner. But, the activities that go on while the young men act out their dramas are brought about by individual persons sharing their experiences in a forum they create, imbue with texture and bring to life. Though social circumstances may have directed them towards the corner and set off this geographical and social point for 'lower-status young men' it is they themselves who make the experience worth tasting and create situations in which they choose to exist.

The acquisition of status and livelihood and the relationship of that process to a workable identity system has always been problematic in colonial societies.²⁷ The relationship between class, color and cultural orientation has lead to certain tensions in the Caribbean, and the young men's choices of how best to deal with the conflict are crucial aspects of the behavior found in Paramaribo and, indeed, many parts of the Caribbean today.

Thanks are due Frank Bovenkerk, Rosemary Brana-Shute, Lodewijk Brunt and Bonno Thoden van Velzen for their comments on earlier drafts of this paper. Any infelicities as may occur remain the sole responsibility of the author.

NOTES

1. These 'cultural aliens' can also be members of the society of which the 'cultural' behavior under observation is a part. In the case of the Caribbean area as a whole, these perins would most often be made up of the educated and wealthier Euro-oriented types. In the case of 'plural societies' (De Pres 1967), aliens could also include other ethnic groups. However, there is not a one-to-one correspondence between higher socioeconomic status (or different ethnicity) and lack of familiarity with folkways since many of 'higher' position have their familial roots in the urban lower-classes or have consciously begun to reexplore their traditional Caribbean heritage.
2. There are many ethnic groups living in Suriname leading most students of this society to make reference to its social and cultural pluralism. In a national population of roughly 380,000, one finds 118,500 Creoles, 142,000 East Indians, 59,000 Indonesians, 40,000 Bush Negroes of all tribes, 10,000 Amerindians, 6,000 Chinese and a fairly standard Caribbean array of smaller groups. In 1971 about 45.6 percent of the population lived in and closeby Paramaribo, the only city. Recent population shifts and migration to the Netherlands make it difficult to state with precision what proportion each ethnic group now makes of the urban population (Bovenkerk 1976, and Lamur 1973).
3. These remarks often refer to the political and economic inclinations of certain groups. However, I am interested here only in the personal flair with which people execute their 'roles' within an institutional context.
4. From 1954 to 1975 Suriname was an autonomous part of the Kingdom of the Netherlands. Since November, 1975 the country has been a Republic.
5. I shall be drawing heavily on the material presented by Goffman (1957 and 1959).
6. Mintz & Price (1976), in a sensitive discussion of the development of Afro-American culture, point to the traditional framework in which the elaboration of qualities is appreciated: 'Within the strict limits set by the conditions of slavery; Afro-Americans learned to put a premium on innovation and individual creativity; there was always a place for fads and fashions; 'something new' (within certain aesthetic limits, of course) became something to be celebrated, copied and elaborated . . .' (26). And: 'Early on, then, the slaves were elaborating upon ways in which they could be individuals — a particular sense of humor, certain skill or type of knowledge, even a distinctive way of walking or talking, or some sartorial detail, like the cock of a hat or the use of a cane' (26).
7. Smartness or shrewdness, the intuitive ability to size up an individual or a situation swiftly in one's own interests, is an appreciated quality throughout Creole Suriname and cuts across class boundaries. It is a complement to be referred to as '*A e koni, boi*', 'He's clever, man'. However, in the circumstances within which the young men live, their *koni* extends little further than the present and is used as a strategy to capture small scale and short term goals. The *koni* politician, on the other hand, can manipulate his 'streetcorner image' (usually in public forums) and capture votes launching him to high position.

8. De Bruijne includes up-to-date socioeconomic data on Paramaribo in his sociogeographical study (1976).

9. In the english-speaking Caribbean this is known as 'liming'. It is a widespread term that means hanging out on the streetcorner. It would seem that one is doing nothing and has nothing to do, when in fact, one is 'doing' a great deal.

10. Erikson (1968) discusses more profound aspects of this.

11. None of the 20 or so young men referred to went past the sixth grade in public schools. They have no officially recognized skills and their knowledge of Dutch, the official language of the country, is limited.

12. I have dealt with these short- and long-term redistributive networks, among adult, sexually active males and females, elsewhere (Brana-Shute 1976a and 1978).

13. My earlier work in Paramaribo (1972-1973) did not cover this aspect of neighborhood social organization and limited itself to adult males. I was generously supported by both the Foreign Area Fellowship Agency and the National Science Foundation. Future research plans call for the ethnographic exploration of the subject of this paper.

14. '*Kap chen*' is used to refer to undesirable activities as well as persons who are unattractive or hold little promise of reward or excitement. One with a reputation of paltry distinction would be referred to by the boys as '*A e kap chen*' (He cuts cane).

15. Much like *koni*, there is a spill over of 'streetcorner' style into the bureaucracy. Those who capture clerical or managerial positions can be identified by the special attention they pay to the execution of their tasks. For more 'respectable' civil servants, from life styles different from the young men, the fellow's insistence on pulling out and dusting off chairs for those about to alight, continuously offering coffee and cigarettes during a conversation or greeting the visiting specialist with a patch work avalanche of technical terms on a topic of which they know little, is common. The capstone of this style is when one overestimates his power and position.

16. For traditional Afro-Surinamers, social problems and their accompanying anxieties often result in severe 'spiritual' problems — psychosomatic trauma — that can only be resolved through supernatural means and magical treatment by ritual specialists (*bonoeman*). These illnesses are referred to as '*Nengre siekie*' (Blackman's illness) as opposed to '*datra siekie*' (doctor's illness; misfortunes that respond to European medicine). See Brana-Shute, G. 1976b; Brana-Shute & Brana-Shute 1977; Wooding, 1972 and Herskovits & Herskovits 1936.

17. Biervliet (1975), in a discussion of young unemployed Surinamers on the streets of Amsterdam, describes them as playing out 'restricted role patterns' and lists some of their occupational adaptations (hawker, peddler, pusher, cardplayer, pimp, thief, etc.). Outward trappings of such roles include a self-consciously confident manner, stylish clothing, and eloquence among other things. Above all, one never, ever loses his 'cool' or control of a situation. See Miller 1958 and Valentine 1968.

18. The content and style of the pan-Caribbean 'spider stories' (*anansi tori*) are not lost on me. In Suriname, anansi the spider, the capricious trickster, obtains his ends from tiger, elephant and *bakra* (white man) alike by making fools of them. Physical strength, formal education, recognized morals and ethics and direct (European style) confrontation are considered inappropriate (and rather naive) strategies by *Ba' Anansi* (brother spider).

19. To be a good talker is, of course, also a culture trait that crosses ethnic and class lines. Thus speech making and toasting are valued arts in Suriname and the man who is a good 'talker' usually gathers a substantial following. See Abrahams 1970.

20. The young men like to think that this too is a con. Most women will tell you that it is a two-way street. I have no information on the female complement of this gaming procedure.

21. American movies of the 'Kung Foo' and 'Black gangster' genre also serve the same function and allow the boys to project themselves into desirable positions.

22. I have no information on why some boys and young men who choose the church going route do not participate in the streetcorner comradeship. It is my impression that these boys come from the more 'respectable' neighborhood families with a father (either their own or a permanent step-father) around the house. Boys from more prosperous families also affect the hustler posture (mostly clothing) but do not participate in the daily round of status maintenance activities.

23. See Voorhoeve & Lichtveld (1975) for examples of the richness and creativity of Sranan Tongo.

24. Again, style spill over connects the two poles. Very much like the middle-class youth of Jamaica who affect certain postures of the Ras Tafari without 'truly believing', middle class youth in Paramaribo pick up on what they think are attachments to the 'bad' boy or man image. The exploitation of sub-cultural style by the dominant culture has two opposed effects. There is first a heavy commercial investment in the world youth inhabit and all the hard sell of fashions and other paraphernalia. On the other hand, there is the habit of using style characteristics as convenient stereotypes to identify and indicate groups regarded as anti-social.

25. The most balanced and clear statement of this process is still that of Liebow (1967).

26. It should be remembered that the fact that these men live, in their ideology, an imaginary relationship to the conditions of their existence is not something peculiar or limited to them or to the sub-culture in which they participate. See Rubin Zavalloni (1969) for Trinidad and Tobago, Smith (1965) for Jamaica and Doelwijt (1971) for additional material on Suriname.

27. See Kruijer 1977 and De Bruijne 1976.

BIBLIOGRAPHY

- Abrahams, Roger, 1970. Patterns of Performance in the British West Indies. In Whitten & Szwed (eds.), *Afro-American Anthropology*. New York: Free Press.
- Biervliet, Wim (1975). *The Hustler Culture of Young Unemployed Surinamers*. Paper delivered at the Society for Applied Anthropology Conference; Amsterdam, Netherlands.
- Bovenkerk, Frank, 1976. *Wie gaat er terug naar Suriname?* University of Amsterdam: Anthropology Center.
- Brana-Shute, Gary, 1978. *On the Corner: Male Social Life in a Paramaribo Creole Neighbourhood*. Assen: Van Gorcum.
- Brana-Shute, Gary, 1976a. Drinking Shops and Social Structure. *Urban Anthropology* 5, 1.
- Brana-Shute, Gary, 1976b. Social Conflict and Ritual Restoration. *Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde* 132, 1.
- Brana-Shute, Rosemary, 1976. Women, Clubs and Politics: The Case of a Lower-Class Creole Neighborhood in Paramaribo. *Urban Anthropology*. 5, 2.
- Brana-Shute, Rosemary & Brana-Shute, Gary, 1978. A Death in the Family: Ritual Therapy in a Creole Community. *Mededelingen Suriname Museum* 20.
- Bruijne, G.A. de, 1976. *Paramaribo, Stadsgeografische Studies van een Ontwikkelingsland*. Bussum: Romen.
- De Pres, Leo, 1967. *Cultural Pluralism and Nationalist Politics in British Guiana*. Chicago: Rand McNally.
- Doelwijt, Thea, 1971. *Mijn Droomhuis*. Paramaribo: Leo Victor.
- Erikson, Eric, 1968. *Identity, Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Goffman, Erving, 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor.
- Goffman, Erving, 1957. *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York: Doubleday, Anchor.
- Herskovits, Melville & Herskovits, Francis, 1936. *Suriname Folklore*. New York: Columbia University Press.

- Kruijer, G.J., 1977. *Suriname: De Problemen en hun Oplossingen*. Utrecht: Het Spectrum.
- Kaiser, R. Lincoln, 1970. *Vice Lords: Warriors of the Streets*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Lamur, Humphrey, 1973. *The Demographic Evolution of Surinam, 1920-1970*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Lieber, Michael, 1976. Liming and Other Concerns: The Style of Street Embedments in Port-of-Spain, Trinidad. *Urban Anthropology* 5, 4.
- Liebow, Eliot, 1967. *Tally's Corner*. Boston: Little, Brown.
- Manning, Frank, 1973. *Black Clubs in Bermuda: Ethnography of a Play World*. Ithaca: University of Cornell.
- Miller, Walter, 1958. Lower-Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. *Journal of Social Issues* 14, 5-19.
- Mintz, Sidney & Price, Richard, 1976. *An Anthropological Approach to the Afro-American Past: A Caribbean Perspective*. ISHI, Occasional Papers in Social Change 2. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.
- Polsky, Ned, 1967. *Hustlers, Beats and Others*. Middlesex: Penguin.
- Smith, M.G., 1965. *The Plural Society in the British West Indies*. Los Angeles: University of California.
- Turner, Victor, 1969. *The Ritual Process*. Chicago: Aldine.
- Valentine, Charles, 1968. *Culture and Poverty*. Chicago: University of Chicago.
- Voorhoeve, Jan & Lichtveld, Ursy M., 1975. *Creole Drum: An Anthology of Creole Literature in Suriname*. New Haven: Yale.
- Wilson, Peter, 1973. *Crab Antics: The Social Anthropology of English-Speaking Negro Societies in the Caribbean*. New Haven: Yale.
- Wooding, Charles, 1972. *Winti: Een Afro-Amerikaanse Godsdienst in Suriname*. Meppel: Kreps Repro.

Dr. Gary Brana-Shute

Dept. of Cultural Anthropology State University of Utrecht

EEN ZOÖMORF STENEN BEELDJE UIT SURINAME

In december 1974 werd mij uit de omgeving van Kwatta ten westen van Paramaribo de vondst gemend van een zoömorf stenen beeldje, dat na bestudering van de vondstomstandigheden van Indiaanse makelij bleek te zijn en naar alle waarschijnlijkheid uit de prehistorie dateert. Het gaat hier om een voor Suriname zeer uitzonderlijk voorwerp, waarvoor slechts enkele tegenstukken uit de Guiana's bekend zijn.

Vondstomstandigheden

Het stenen beeldje (Fig. 1) werd door Robert R. Hoogendoorn, leerling van het Vrije Atheneum te Paramaribo, aangetroffen bij het ompspitten van de tuin van zijn ouderlijk huis aan de Eduardstraat (perceel 38), bijna 400 meter ten zuiden van de Kwattaweg, in het district Suriname. De vindplaats ligt aan de periferie van een noordwest-zuidoost verlopende, ter plaatse ruim 300 m brede, lage zandrits, daterend uit de Wanica-fase van de vorming van de Jonge Kustvlakte of Demerara Formatie (Brinkman & Pons 1968; Pons, Mulders & Van Vuure 1972). De rits vormt een aftakking van de brede zand/schelprits waar de Kwattaweg op aangelegd is en werd oorspronkelijk van de hoofdrits gescheiden door een ter hoogte van de vindplaats ca. 80 m brede, ondiepe kleizwamp (Fig. 2).

Ondanks het feit dat het betreffende terrein ruim een decennium geleden ten behoeve van huizenbouw geëgaliseerd is en de mogelijkheid bestaat dat het voorwerp zich ter plaatse niet geheel meer *in situ* bevond, meen ik op grond van enkele schervenvondsten, gedaan tijdens een korte inspectie van het perceel, dat een en ander niet van verre verplaatst zal zijn. Moge-

lijk representeren scherven en stenen beeldje de laatste resten van een thans vergraven, misschien oorspronkelijk iets verder op de rits gelegen oppervlaktenederzetting. In het inventarisatiesysteem van Surinaamse archeologische vindplaatsen werd de vondst door mij als *Kwatta-Eduardstraat* opgenomen en van het volgnummer SUR-309 voorzien (Boomert 1975). De locatie is terug te vinden op C.B.L. 1:40.000 kaartblad 6c (coördinaten 352.6/965.3).

Het beeldje

Het eerste wat aan het voorwerp opvalt is dat het beslist nooit als werktuig gediend heeft, daar een snijkant of gebruikssporen ontbreken. Als het al een functie heeft gehad, dan moet dat een niet-utilitaire geweest zijn. De gebruikte steensoort is naar mededeling van dr. S.B. Kroonenberg (Geologisch Mijnbouwkundige Dienst, Paramaribo) een tamelijk grofkorrelige doleriet. Het geheel is sterk verweerd en thans lichtgrijs tot grijsbruin van kleur. Het voorwerp is niet gepolijst doch ruw glad gemaakt. De grove indruk die de oppervlaktebewerking thans maakt kan echter ook ontstaan zijn door de intensieve verwerking.

Het afgebeelde dier bestaat in feite uit twee gedeelten: kop en lichaam. Alleen de kop is door de kunstenaar in enig detail uitgewerkt. In totaal heeft het voorwerp een lengte van 6,9 cm. Kop en lichaam zijn van elkaar gescheiden door een geheel rondom lopende 2,5 mm brede en 1 mm diepe horizontale groef. Het lichaam is afgerond-ovaal op dwarsdoorsnede. De kop is afgerond-driehoekig op doorsnede en werd door de kunstenaar aan weerszijden voorzien van een oog met een diameter van 4,5 mm en een diepte van 2 mm. De mond werd door hem aangegeven door een 1 cm lange, horizontale groef met een breedte van 1,5 mm en een diepte van 1 mm. Bovenop de neus of het voorhoofd is een 1 cm lang dwarsstreepje aangebracht.

De vraag welk dier hier afgebeeld wordt, is moeilijk te beantwoorden. Mij zijn de tapir (S.T. 'bofro', *Tapirus terrestris*), de zeekoe (S.T. 'watrakaw', *Trichechus manatus manatus*), de Surinaamse haas (S.T. 'hee', *Agouti paca paca*) en de

goudhaas of Surinaams konijn (S.T. 'konkoni', *Dasyprocta leporina leporina*) gesuggereerd. Geen van deze mogelijkheden lijkt erg overtuigend. Drs. C. van Deursen (bioloog) wees er mij desgevraagd op dat we in geval van de tapir de zo typische slurf wel heerlijk missen. De neus en gedrongen schouders deden hem denken aan de konkoni of hee, maar dan ontbreken de lange oren van deze dieren. In beide laatste gevallen zou het streepje op het voorhoofd de beweeglijkheid van de neus kunnen suggereren.

Fig. 1. Zoömorph stenen beeldje, aangetroffen op de vindplaats Kwatta-Eduardstraat (eigendom R.R. Hoogendoorn).

Herkomst en datering

Bij nauwkeurige inspectie van de vers-omgespitte oppervlakte van het perceel Kwattaweg 38 kwamen enkele potscherven te voorschijn die mogelijk enig licht werpen op het probleem hoe oud het stenen beeldje ongeveer moet zijn.

Het enige versierde fragment betreft een rand/wandstuk van een oorspronkelijk meer dan 16 cm hoge schaal met aan de binnenkant driehoekig verdikte rand (Fig. 3). De schaal is zo-

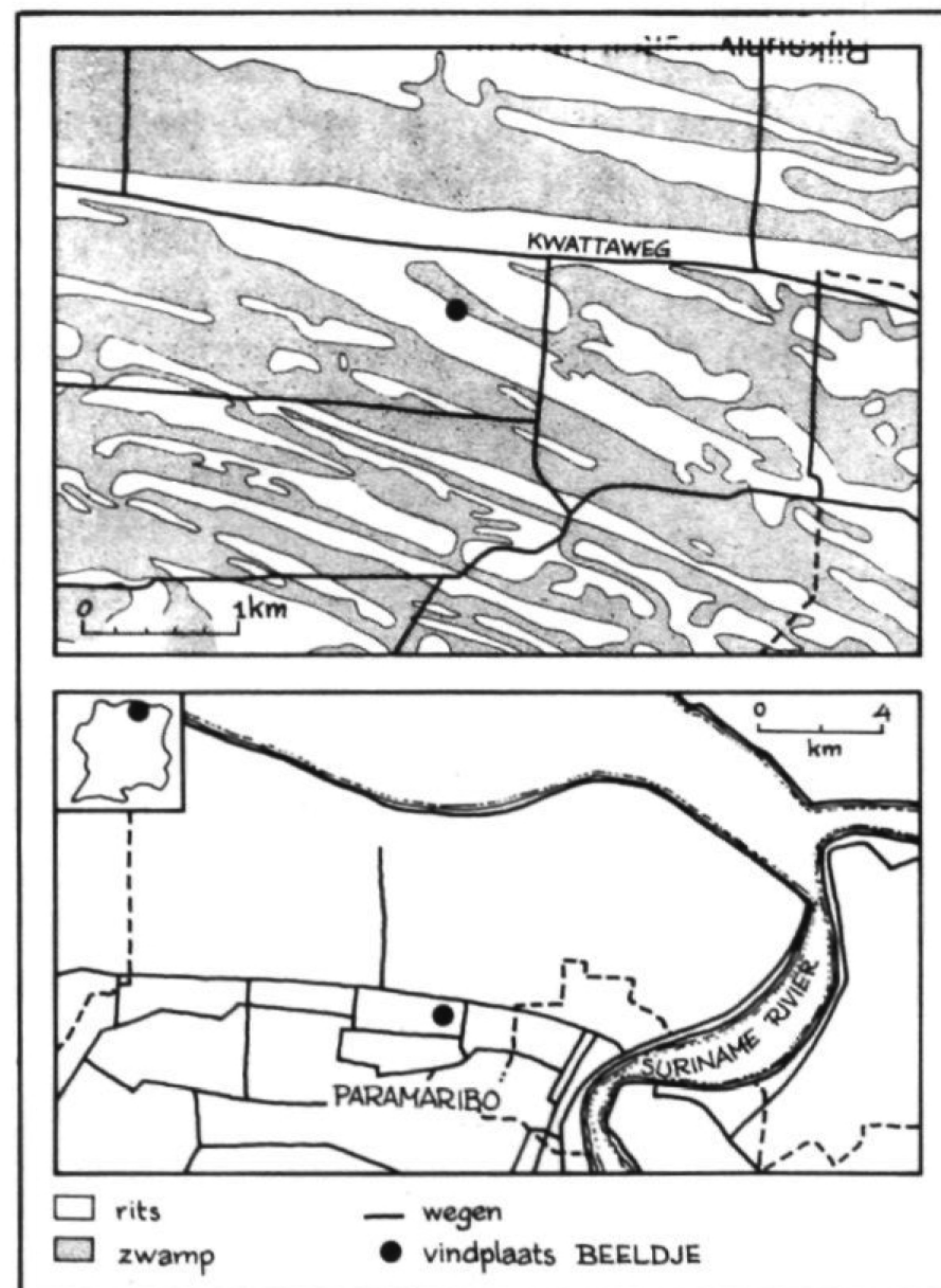

Fig. 2. Geografische situatie van de vindplaats Kwatta-Eduardstraat.

wel binnen- als buitenwaarts versierd met een direct onder de rand horizontaal omlopende, ca. 1 cm brede roodgeschilderde zone. Overigens is de kleur geelgrijs tot oranje met een de buitenkant hier en daar zwarte vuursporen. Als gevolg van onvoldoende oxidatie zijn de breukvlakken donkergrijs tot zwart van kleur. De wanddikte bedraagt 7-12 mm. De oppervlaktebehandeling is goed te noemen: verschrallingssporen zijn aan de buitenkant niet zichtbaar. Slechts is enige horizontale streping op te merken, ontstaan door het gladstrijken van de potwand met een polijststeentje. De kom is zoals gebruikelijk opgebouwd uit kleirollen; het baksel is tamelijk zacht. De pot is verschraald met *caraipé*, d.w.z. kleine stukjes van de verbrande, kiezelzuurhoudende bast van de kwepi of kauta boom (*Licania apetala*). Deze mageringswijze wordt thans nog steeds door de Benedenlandse Indianen van Suriname toegepast (Ahlbrinck 1931, Ostendorf 1962).

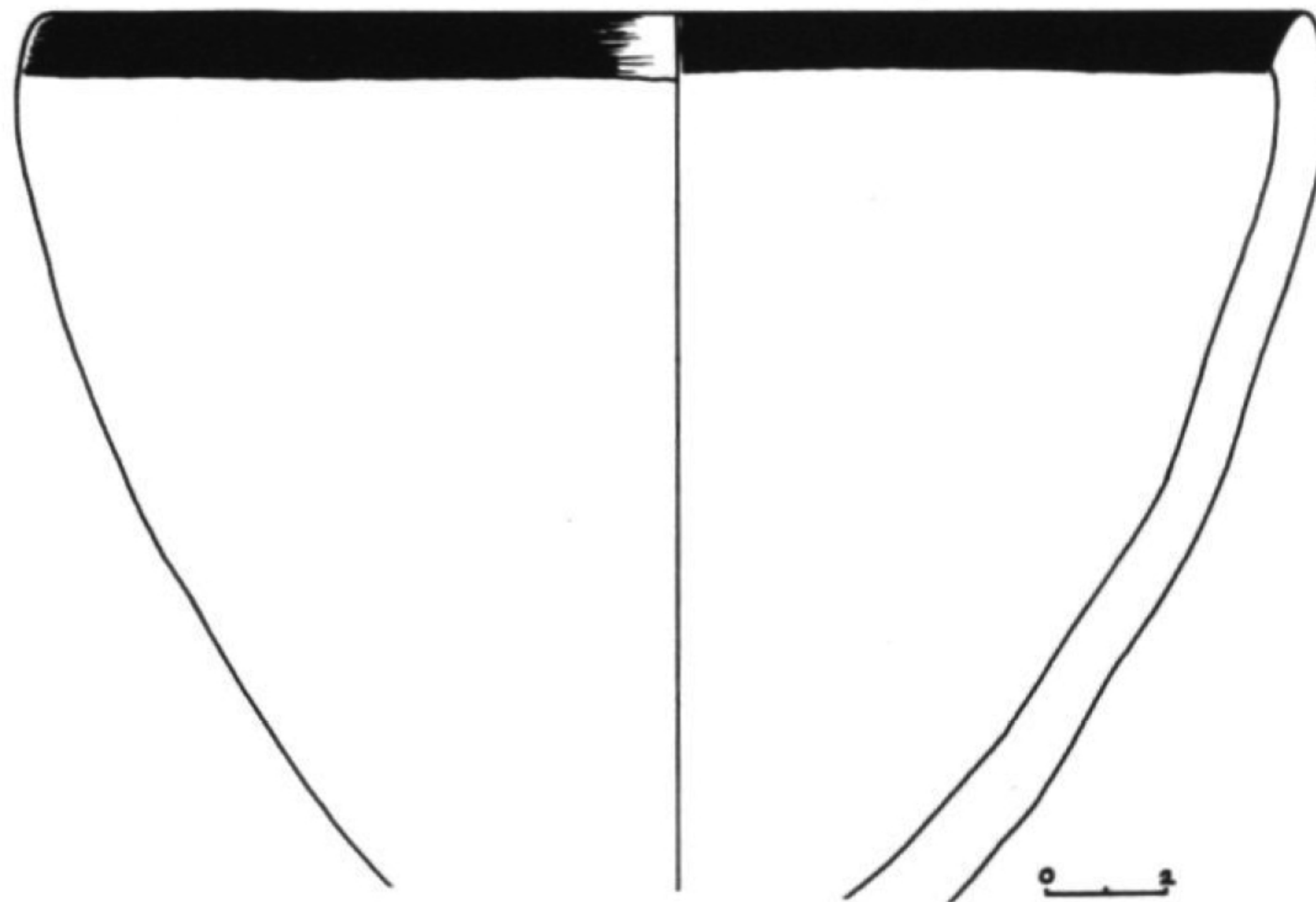

Fig. 3. Prehistorische pot, aangetroffen op de vindplaats Kwatta-Eduardstraat.

De beschreven pot is niet zonder enig voorbehoud aan een bekende archeologische cultuur uit Suriname toe te wijzen. Tot dusver zijn in de omgeving van Paramaribo de vindplaatsen aangetroffen van twee Pre-Columbiaanse aardewerkcomplexen: Kwatta en Koriabo (Goethals 1953, Boomert 1977). Zowel oppervlaktebewerking, vorm en versiering van de schaal doen aan de Kwatta-stijlgroep denken. Rode beschildering van of de gehele potwand of een smalle zone langs de rand, vaak gecombineerd met rode banden in kruispatroon, is immers kenmerkend voor Kwatta. Hetzelfde geldt voor binnenwaarts driehoekig verdikte randen. Het Kwatta aardewerk is echter praktisch altijd met aardewerkgruis verschaald, zelden met schelpgruis of houtskool. *Caraipé* werd als mageringsmiddel juist veelvuldig toegepast door de dragers van de Koriabo-stijlgroep. Alhoewel zeker niet algemeen, komt beschildering in rood van de randzone van potten ook in Koriabo voor. Het is zelfs algemeen in het huidige Caraïbse aardewerk van de Surinaamse kuststrook. Een datering van de schaal tussen ca. 1250 en 1600 na Chr. lijkt dan ook waarschijnlijk. De maker van het stenen beeldje zou dus gezocht moeten worden onder de laatste pre-koloniale Indianen van de Surinaamse kuststrook.

Vergelijkbare objecten

De enige direct met het beeldje van Kwatta-Eduardstraat vergelijkbare archeologische vondst uit Suriname betreft een stenen bijl met zoömorfe kop, berustend in de etnografisch/archeologische collectie van de heer D.G.A. Findlay te Paramaribo (Fig. 4). Volgens de eigenaar is het voorwerp afkomstig uit het district Nickerie. De bijl werd door mij overeenkomstig geïnventariseerd (SUR-203). Specifieke vondstomstandigheden zijn de heer Findlay niet bekend.

De bijl heeft parallelle, iets gebogen zijkanten en een horizontale, zij het weinig scherpe snede. Het bijllichaam is afgerond-ovaal op dwarsdoorsnede. Inclusief de zoömorfe kop is het voorwerp 14,3 cm lang, de grootste breedte van het bijllichaam bedraagt 5,7 cm. Het geheel is groenbruin van kleur. De gebruikte steensoort is volgens dr. S.B. Kroonenberg

Fig. 4. Zoömorfe stenen bijl, afkomstig uit het district Nickerie (eigendom D.G.A. Findlay).

mogelijk metadoleriet (zie Boomert & Kroonenberg 1977). Het voorwerp is thans nogal verweerd en evenals het beeldje van Kwatta-Eduardstraat oorspronkelijk niet gepolijst geweest.

De zoörmorfe kop vertoont een tamelijk langgerekte, uitstekende snuit, twee vrij grote ogen en twee duidelijk uitstaande oren. De ogen zijn aangegeven door ca. 1,5 tot 10 mm brede, ovale richels, de oren door kleinere, half-cirkelvormige richels. Feriz (1957) neemt aan dat het afgebeelde dier een tapir voorstelt. De typische snuit en oren kunnen echter ook op een bosvarken (S.T. 'pingo', *Dicotyles labiatus*, of 'pakira', *Dicotyles tajacu*) wijzen.

Met beide Surinaamse zoömorfe bewerkte stenen objecten zijn enkele uit de literatuur bekende prehistorische vondsten uit Guyana vergelijkbaar. Ten eerste beeldt V. Roth (1962: Plate I-D) een bijl af met vrijwel parallelle zijden en horizontale snede, waarvan de top volgens hem bewerkt is 'as a monkey's face'. Dit laatste is overigens op de foto slecht zichtbaar. Het voorwerp is afkomstig uit het North West District van Guyana.

Tenslotte zijn drie praktisch identieke, zoömorfe bewerkte bijlen bekend van Sandhills aan de Demerara rivier (Quelch 1891, W.E. Roth 1924: Plate 5-A/B). Zij werden aangetroffen bij het afgraven van zand 'at some few feet depth'. De grootste is 35,3 cm lang, de kleinste iets meer dan 20 cm. Volgens Quelch, die er overigens slechts één vermeldt, bestaat de gebruikte steensoort uit 'a very fine-grained and hard greenstone (diorite)'. De bijlen hebben parallelle, iets gebogen zijkanten. De snede is telkens ovaal van vorm. Het steenoppervlak lijkt gepolijst te zijn. Alle drie de voorwerpen vertonen de kop van hetzelfde dier. De kop is langgerekt, de snuit afgeplat. Mond en onderkaak zijn aangegeven, terwijl twee ronde uitsteeksels aan de bovenkant van de kop mogelijk de oren voorstellen. Volgens Quelch representeert een en ander een agouti, maar evenzeer kan een reuzenmierener (*Myrmecophaga jubata*) bedoeld zijn. Opmerkelijk is het voorkomen van een brede, horizontale groef tussen kop en bijllichaam. Mogelijk was dit

oorspronkelijk de aanhechtigsplaats van een handvat van vergankelijk materiaal.

Conclusies

Met het beeldje van Kwatta-Eduardstraat vergelijkbare zoö-morf bewerkte stenen voorwerpen zijn als losse vondsten op enkele plaatsen in Suriname en Guyana aangetroffen. Determinatie van de afgebeelde diersoort is niet goed mogelijk aangezien niet altijd naar volkomen naturalistische weergave gestreefd lijkt te zijn.

LITERATUUR

- Ahlbrinck, W., 1931. *Encyclopaedie der Karaïben*. Verhand. Kon. Akad. Wetensch. Afd. Letteren 27, I, Amsterdam.
- Boomert, A., 1975. *Archeologische vindplaatsen in Suriname*. Rapport Surinaams Museum, Paramaribo.
- Boomert, A., 1977. Prehistorie. In: *Encyclopedie van Suriname*: 506-515. Amsterdam/Brussel.
- Boomert, A. & Kroonenberg, S.B., 1977. Manufacture and trade of stone artifacts in prehistoric Surinam. In: Groenman-van Waateringe (ed.), *Ex Horreo*: 9-46. Amsterdam.
- Brinkman, R. & Pons, L.J., 1968. *A pedo-geomorphological classification and map of the Holocene sediments in the coastal plain of the three Guianas*. Soil Survey Papers 4, Wageningen.
- Feriz, H., 1957. *Suriname. Een reisverslag*. Kon. Inst. Tropen, Amsterdam.
- Goethals, P.R., 1953. *An archaeological reconnaissance of coastal Suriname*. Yale Univ., New Haven (typescript).
- Ostendorf, F.W., 1962. *Nuttige planten en sierplanten van Suriname*. Bull. Landbouwproefstation 79. Paramaribo.
- Pons, L.J. & Mulders, M.A. & Vuure, W. van, 1972. *Geomorfologische bodemkaart van Noord Suriname 1:500.000*. Dienst Bodemkartering, Paramaribo.
- Quelch, J.J., 1891. Unique stone adze. *Timehri* 5: 175-176.
- Roth, V., 1962. Unusual celts in Britisch Guiana Museum. *Journal Brit. Guiana Museum and Zoo* 36: 37.
- Roth, W.E., 1924. An introductory study of the arts, crafts, and customs of the Guiana Indians. *38th Annual Report Bureau Amer. Ethnology (1916-1917)*: 25-745. Washington D.C.

BEVOLKING EN MILIEU VAN ARUBA

'They took my knowledge
to heal the soul of the sick,
and the tool I built
to capture the very essence of God.'
Wilhelm Reich: *The murder of Christ* (1966)

Deze beschouwing is een poging mee te denken over Aruba's toekomst. De recente demografische- en economische ontwikkelingen worden belicht, waaruit aanknopingspunten volgen voor ruimtelijke ordening. Bij de bespreking van het milieu komt met name de vraag op, of inrichting van een natuurpark voor het eilandgebied wenselijk zou zijn.

Het gaat om de samenhang tussen de volgende drie elkaar wederzijds beïnvloedende grootheden: (1) de bevolking, (2) haar (economische) activiteiten in de productieve en consumptieve sfeer, (3) het eilandgebied. Veranderingen binnen de ene grootheid zullen de andere twee beïnvloeden, waarna terugwerking plaats vindt.

De voldoende diepe, natuurlijke havens, leidden in de twintiger jaren tot overslag en raffinage van aardolie, welke aanvankelijk uit Maracaibo (Venezuela) werd aangevoerd. Op de komst van de Lago raffinaderij, waarvan de constructie in 1929 werd voltooid, volgde een enorme immigratie. 'Boom town' San Nicolas breidde zich sterk uit. De levensstandaard steeg flink op het eiland, hetgeen zich manifesteerde in een op Amerikaanse ideeën geënt consumptiepatroon van de jongere generatie, alsmede in de opkomst van groot- en detailhandel.

Het autobezit nam in de veertiger jaren sterk toe. Genoemde ontwikkelingen namen de noodzaak weg tot agrarische activiteiten die toch al te lijden hadden van geringe en wisselvallige regenval (fig. 1) en een vrijwel steeds doorstaande, harde pas-saatwind. In het hoofdstuk 'Eilandgebied' wordt de huidige keten van oorzaak en gevolg beschreven: het toerisme.

DEMOGRAFIE

Het Bureau voor de Statistiek te Willemstad, Curaçao, heeft in 1971 voor de regio Aruba een minimum- en maximumprognose van het bevolkingsaantal gegeven. Deze zijn voor januari 1985 respectievelijk 69.500 en 75.759, cijfers welke voor de leek een exactheid suggereren, welke in werkelijkheid niet bestaat. De statistische massa van een kwart miljoen inwoners op de gehele Nederlandse Antillen is namelijk te gering voor lange-termijnprojecties (15 jaar vooruit). Daarenboven kan

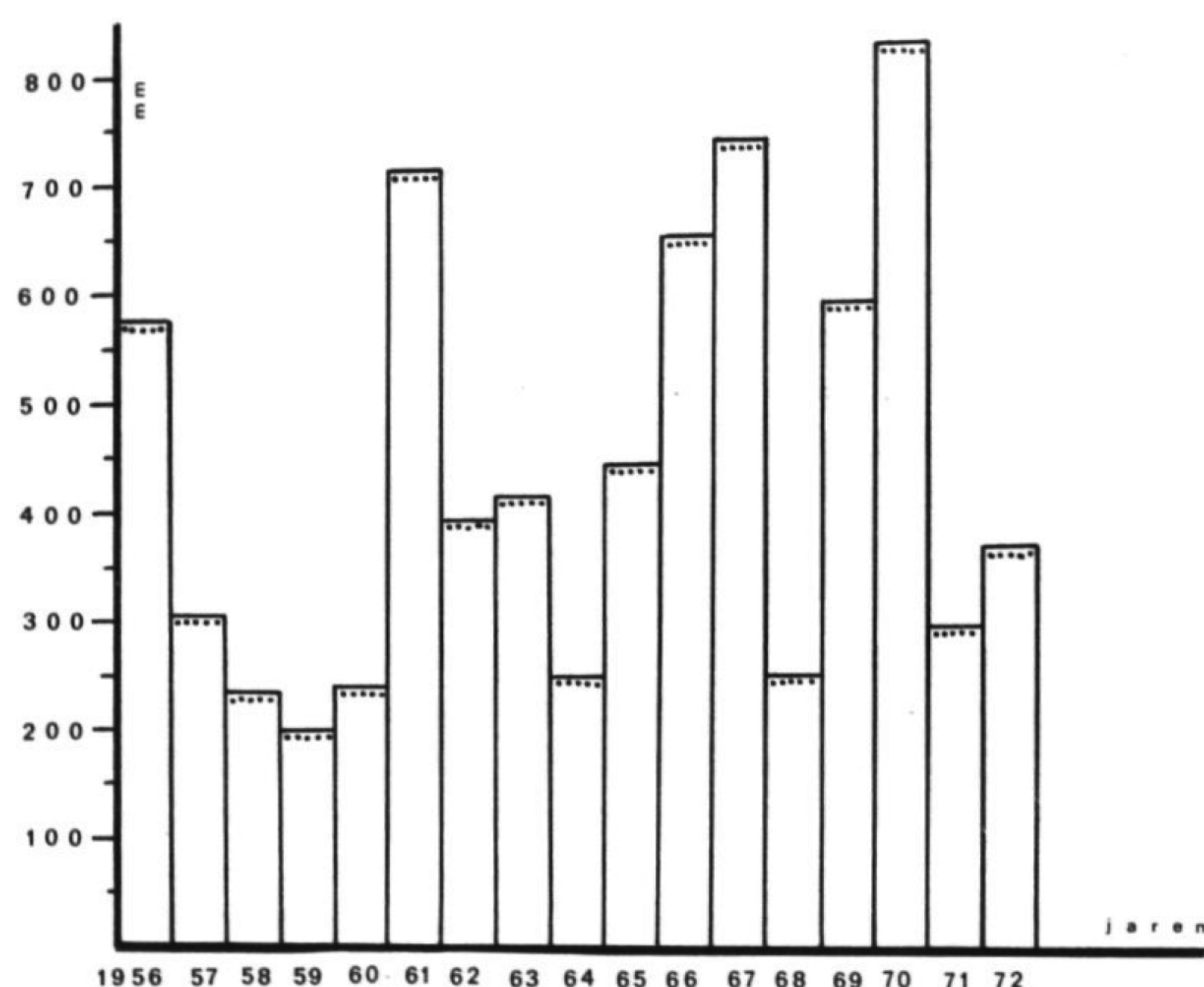

Fig. 1. Jaarlijkse hoeveelheid regen (in mm), gemeten op het station Balashi, Aruba, 1956 t/m 1972. (Uit: Water resources development program 1975).

geen rekening worden gehouden met migratiebewegingen, omdat verhuizing binnen de zes Antilliaanse eilanden zich vanwege de gebrekkige registratie grotendeels aan statistische waarneming onttrekt. Tenslotte is door toenemend gebruik van anticonceptiemiddelen het verloop van de vruchtbaarheid moeilijk bepaalbaar.

Met behulp van een eenvoudig spreidingsdiagram wordt hier aannemelijk gemaakt dat de officiële ramingen voor Aruba véél te hoog liggen. De exponentiële bevolkingsgroei welke men zou verwachten, blijkt voor de beschouwde periode (1957-1975) niet op te gaan. Dit hangt samen met het feit, dat de groei zich heeft gestabiliseerd. De gedaante van de bevolkingspiramide voor het jaar 1974 ult^o duidt eveneens in die richting. Zij is aan de voet versmald als gevolg van een geringer aantal geboorten dan voorheen. De beroepsbevolking zal tijdelijk nog sterk toenemen. In het rapport *Bevolking en Arbeid*, dat de Dienst voor Economische Ontwikkeling (D.E.C.O.) in augustus 1974 heeft gepubliceerd, is vermeld, dat alleen al vanwege deze groei er van 1973 tot 1978 ongeveer 4.000 arbeidsplaatsen dienen bij te komen. Eerst wordt nu de bevolkingspiramide gegeven (fig. 2), daarop volgt het spreidingsdiagram (fig. 3).

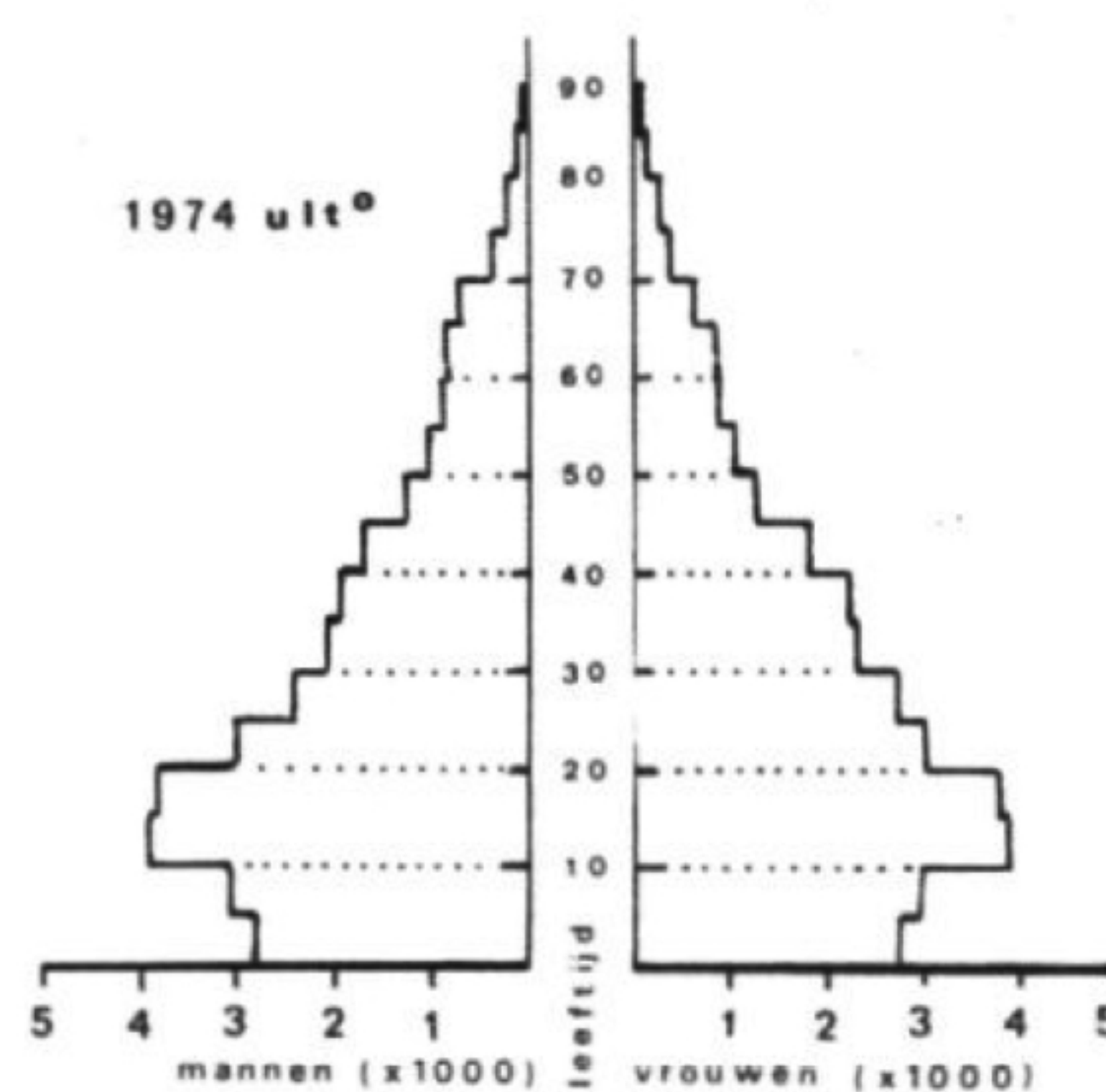

Fig. 2. Bevolkingspiramide van Aruba in het jaar 1975.

Het op zich toch wel merkwaardige fenomeen, dat de bevolkingsgroei bijna constant is in plaats van exponentieel, verdient nadere analyse. In het kader van dit artikel is het wenselijk daarbij de bevolkingsaantallen te herleiden tot dichtheid

TABEL 1
Inwonertal op Aruba¹

<i>Jaar ult^o</i>	<i>Aantal</i>	<i>Bev. dichtheid per km²</i>	<i>Opmerkingen</i>
1817	1.732	9	1824-1830 goudwinning
1850	3.054	16	
1863	3.258	17	1874-1916 goudwinning
1900	9.702	50	²⁾
1910	9.357	48	
1920	8.265	43	
1925	9.435	49	1924 komst Lago
1930	15.687	81	1929 start Lago-raffinaderij
1935	20.414	106	
1940	30.614	159	
1945	42.764	222	
1950	51.000 ³⁾	264	
1955	55.483	287	1954 Talk of Town hotel (64 K)
1960	56.910	295	1959 Aruba Caribbean hotel (220 K)
1965	59.415	308	
1970	60.734	315	
1975	61.982	321	hotelcap. gegroeid tot 1.500 K

¹⁾ het eiland heeft een opp. van 193 km²

²⁾ zie grafiek 'Bevolkingsdichtheid per km² op Aruba (fig. 4).

³⁾ schatting

K kamers

per km². In beginsel doet dit niets af aan de 'trend', omdat bij deze transformatie telkens door hetzelfde getal (193) wordt gedeeld. In bovenstaande tabel zijn de betreffende reeksen vermeld. Zie tevens figuur 4 en de verderop gegeven beschouwing.

Het in figuur 4 uitgezette verband tussen het aantal inwoners per vierkante kilometer en de tijd, benadert voor de jaren 1920 e.v. een S-vormige kromme met een buigpunt in de buurt van 160 op de verticale as. Gezien het symmetrisch verloop ten opzichte van het buigpunt, rijst het vermoeden, dat hier sprake is van een logistische groeikromme. Wiskundige toetsing van het cijfermateriaal bevestigt deze veronderstelling (fig. 5). Uit de theoretische berekening volgt hierin een maximaal bevolkingsaantal van 64.414 (334 per km²).

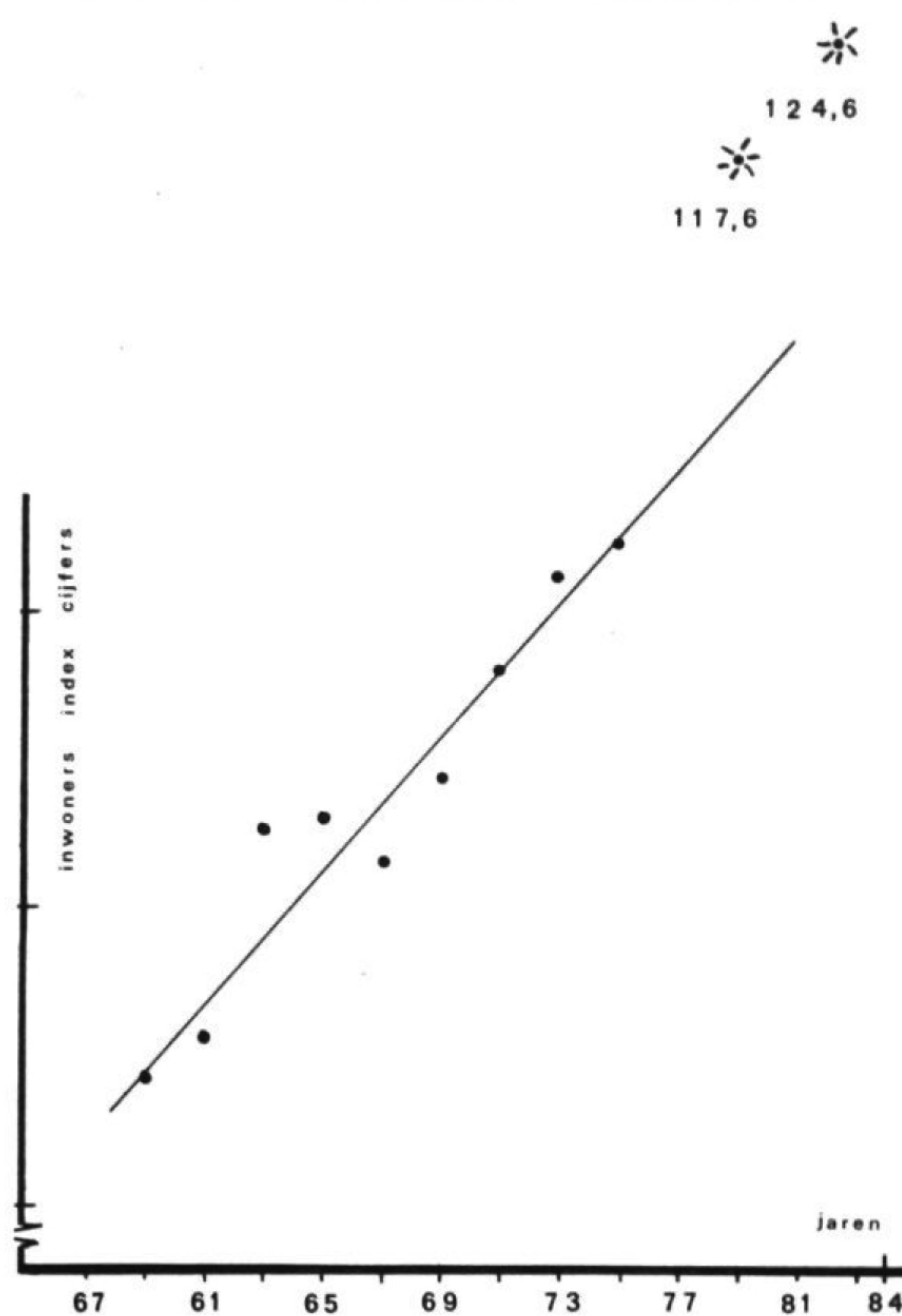

Fig. 3. Spreidingsdiagram van de bevolking van Aruba met prognoses voor 1979 en 1984.

<i>jaar ult°</i>	<i>inwoners</i>	<i>indexcijfers</i>
1957	55.806	100,0 (basisjaar)
1959	56.995	102,1
1961	57.347	102,8
1963	59.315	106,3
1965	59.415	106,5
1967	59.020	105,8
1969	59.813	107,2
1971	60.811	109,0
1973	61.717	110,6
1975	61.982	111,1
1979	65.651	117,6 min. prognose (*)
1984	69.513	124,6 min. prognose (*)
1979	70.671	126,6 max. prognose
1984	75.759	135,8 max. prognose

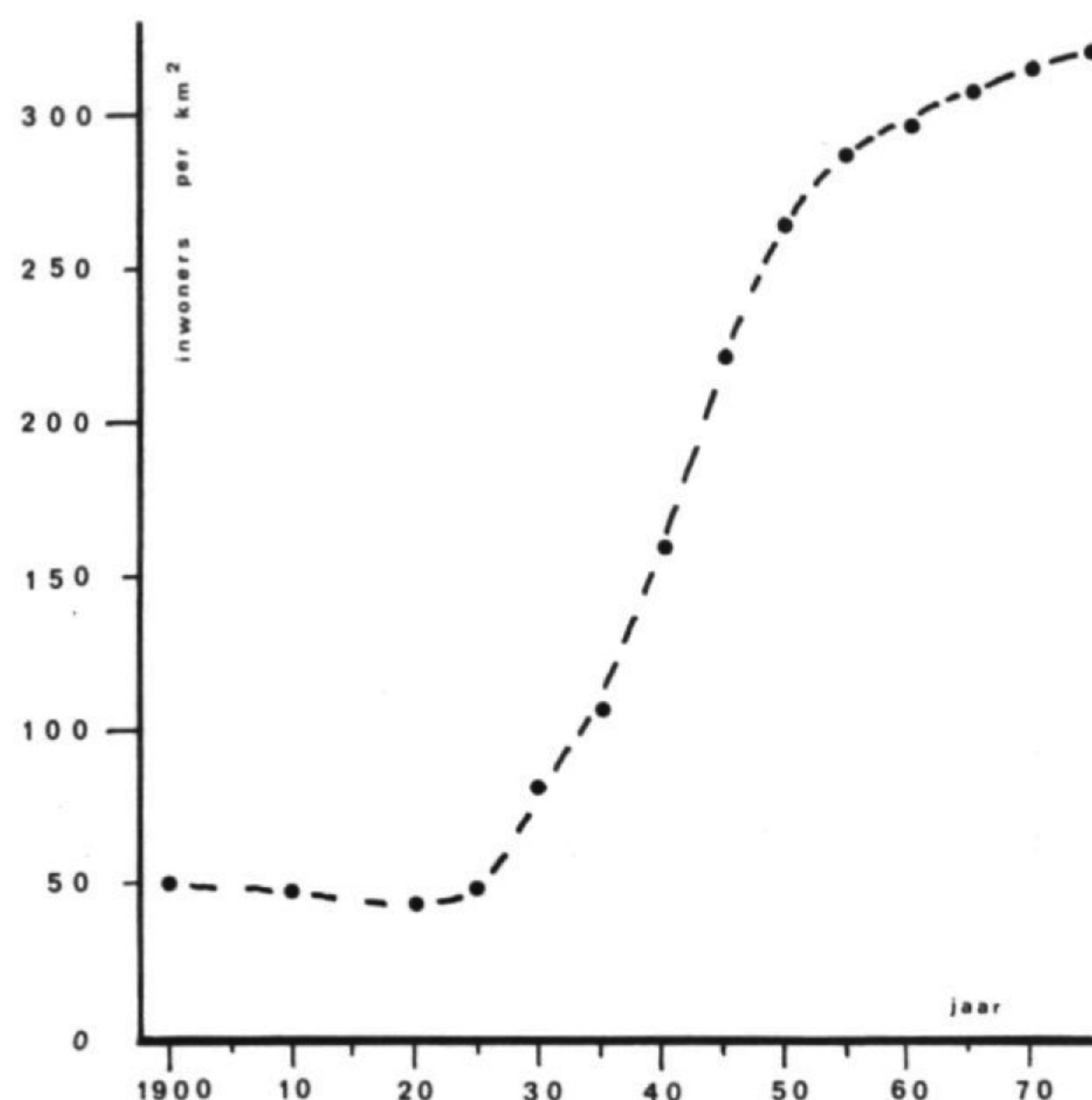

Fig. 4. Bevolkingsdichtheid per km² op Aruba van 1900 tot 1975.

Wordt de berekeningsmethode voor de logistische curve welke door Erkelens (1968) als computerprogramma is ontwikkeld toegepast op de ontwikkeling van de bevolkingsomvang van Aruba, dan krijgen wij de volgende getallen.

Jaar	Bevolking	Berekend
1925	9.435	9.480
1930	15.687	14.980
1935	20.414	22.360
1940	30.614	31.100
1945	42.764	40.000
1950	51.000	47.800
1955	55.483	53.760
1960	56.910	57.880
1965	59.415	60.520
1970	60.734	62.140
1975	61.982	63.100
1980		63.660
1990		64.170
2000		64.330

Het theoretische plafond vindt men op niveau 64.414 door in de gebruikte formule de tijd op oneindig te stellen. Na 75 jaar (het jaar 2000) ligt de curve al bij 64.330.

De computerberekening ligt in de lijn van het eerder geconstateerde feit (fig. 2 en 4), dat de bevolking minder snel groeit dan voorheen en dat er voor de komende jaren een voortgezette vermindering van het aantal geboorten zal zijn. In dit verband is het van

belang erop te wijzen, dat de logistische groeicurve wordt gehanteerd voor de beschrijving van de biologische groei. Bij biologische populaties constateert men wel eens, dat de groei aanvankelijk evenredig toeneemt met het aantal aanwezige exemplaren, maar later afneemt naar de mate dat de draagkracht van het milieu bereikt wordt.

Op het eivolle eiland, waar behalve de eigen bevolking eveneens een toenemend aantal buitenlandse gasten vertoeft, begint de beperkte ruimte zich te doen gevoelen. Behalve het groei-proces spelen eveneens vele andere factoren een rol, zoals mentaliteit en techniek. Infrastructurele voorzieningen, het scheppen van werkgelegenheid e.d. zullen ongetwijfeld het plafond in opwaartse richting verschuiven.

Het is opmerkelijk hoe snel de Arubanen hebben ingespeeld op de door de Stichting Famya Plania gepropageerde geboortebeperking. Vittachi (1977) wijdt aan dit onderwerp een arti-

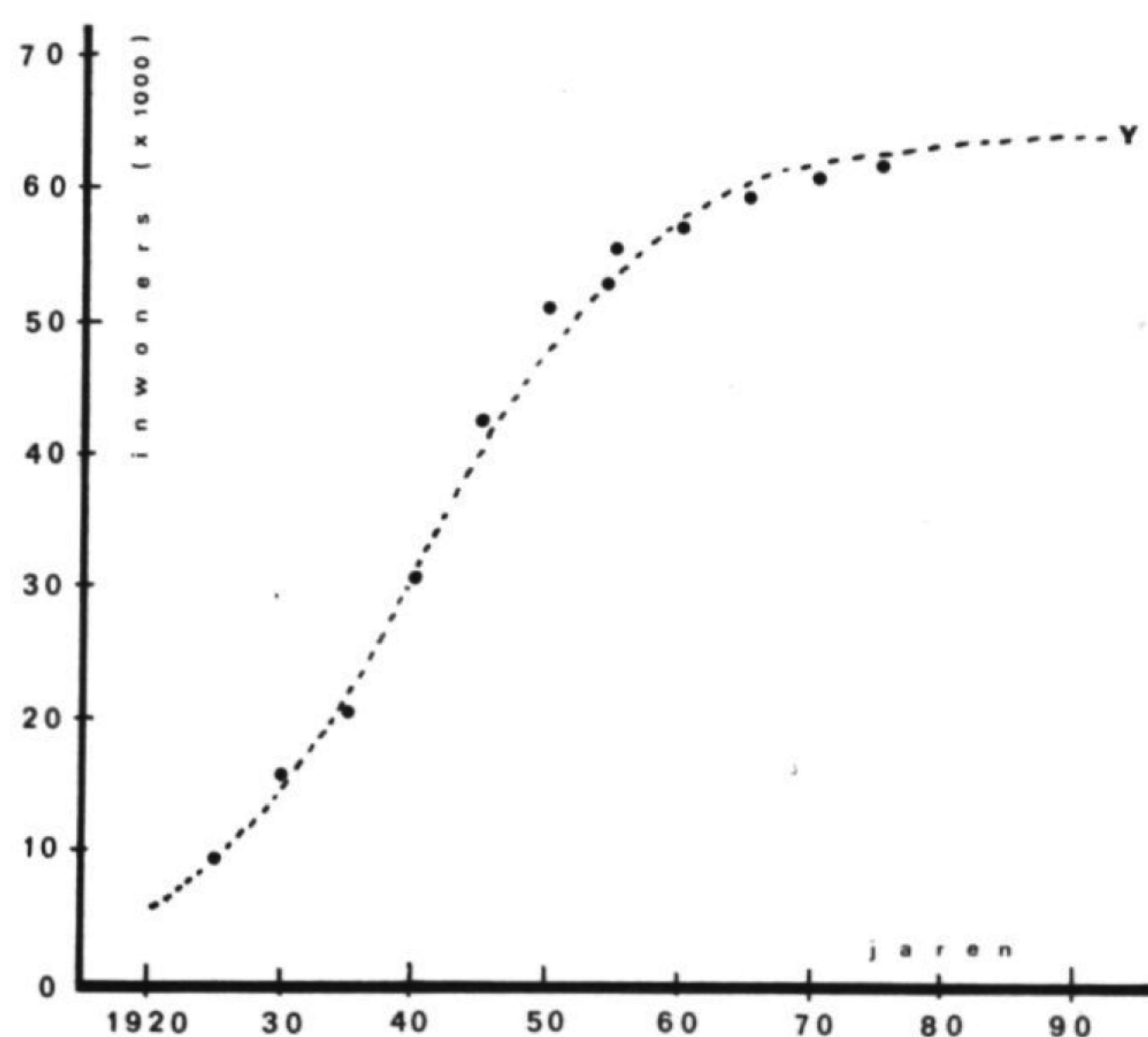

Fig. 5. Theoretische berekening van de ontwikkeling van de bevolkingsomvang op Aruba.

kel, waarin wordt vastgesteld dat geboortebeperking-acties bij uitstek succes hebben op eilanden. Dit hangt samen met de goede bereikbaarheid van de bewoners. Ook het feit dat vrijwel iedereen in de onderzochte gebieden kan lezen en schrijven is een gunstige factor. In de huidige tijd worden de vruchten van de economische groei meer gelijkelijk verdeeld dan voorheen. De vrouwen nemen in toenemende mate deel aan het productieproces, waardoor ze geneigd zijn eerst op latere leeftijd te trouwen, daarbij hun vruchtbare jaren in het huwelijk bekortend. De achtergrond van de dalende geboortecijfers op een aantal eilanden wordt mede gevormd door het onderwijsstelsel in Westerse stijl. Werken op het land beschouwt men thans als onaantrekkelijk. Daarentegen wordt 'schoon' werk gezocht in de nijverheid, dienstensector of bij de overheid. Door het toenemend aanbod van de factor arbeid in genoemde sectoren, schiet de werkgelegenheid daar tekort. De negatieve sfeer welke de daaruit resulterende werklozen omgeeft, draagt onbewust bij tot vermindering van het aantal geboorten en tot emigratie.

Tabel 2 wijst op een waarschijnlijk sterk gevoelde bevolkingsdruk op Aruba, omdat het bruto geboortecijfer van dit eiland veel lager ligt dan die van de door Vittachi vermelde landen.

De gepresenteerde klassieke theorie van de groeicurve is voor demografische ontwikkelingen minder gefundeerd dan de moderne benadering door middel van leeftijdsklassen, vruchtbaarheid en sterfte. De logistische groeicurve geeft echter een anschouwelijk beeld van wat aan de hand is, namelijk dat — gezien bevolkingsaantal plus toeristen — het jasje begint te knellen. Overigens zijn de resultaten niet in tegenspraak met die van de moderne onderzoeksmethode, voor de Nederlandse Antillen toegepast door mejuffrouw G.M. Antersijn (tab. 3).

In verband met de gesignaleerde ontwikkelingen in het bevolkingsaantal wordt ernstige twijfel uitgesproken over de voor het structuurplan gehanteerde bevolkingsprognose van resp. 67.000, 72.000 en 76.000 voor de jaren (ult^o) 1978, 1983 en 1988. Zie bladz. 20 van het *Ruimtelijk Structuurplan* (1975).

TABEL 2
Bruto geboortecijfers (per 1.000 bevolking)

<i>Eiland¹⁾</i>	<i>jaar</i>	
	1965	1974
Barbados	26,1	20,8 (1973)
Cuba	35,0	25,0
Fiji	35,9	29,6
Hong Kong	28,8	19,3
Mauritius	35,4	27,5
Singapore	31,1	20,0
Sri Lanka	33,1	29,5 (1972)
Trinidad & Tobago	32,8	26,5 (1973)
Aruba (32,6 in 1960)	23,8	16,1 ²⁾

¹⁾ Vittachi 1977.

²⁾ Antersijn 1976.

Het voorgaande doet vermoeden, dat de bevolkingsdruk thans reeds onacceptabel groot is. In dit verband wordt verwezen op toenemende criminaliteit en drankgebruik. Zo de cijfers hieromtrent, vermeld in tabel 4 en 5, niet als een wetenschappelijk gefundeerde aanwijzing voor een te grote bevol-

TABEL 3
Omvang Arubaanse bevolking in het jaar 2.000
(volgens Antersijn 1976)

<i>hypothese</i>	<i>absoluut</i>	<i>relatieve toename</i>
1 constante vruchtbaarheidsintensiteit van 1,96 en een constante localisatie binnen leeftijdsgroepen	81.622	32,25%
2 stijging vruchtbaarheidsintensiteit tot 2,1 alsmede verandering van de localisatie	85.393	38,36%
3 constante vruchtbaarheid en constant migratiesaldo van —0,014.73 (mannen) en —0,009.63 (vrouwen)	60.070	—2,66%
4 stijging vruchtbaarheid naar stationaire niveau en constant migratiesaldo van —0,014.73 (mannen) en —0,009.63 (vrouwen)	62.815	1,77%

Gezien het in de laatste decennia geconstateerde jaarlijkse vertrekoverschot, is een open systeem, ad. 3 en 4, realistischer.

kingsdichtheid mogen worden gebruikt, omdat namelijk gegevens voor het leggen van verband ontbreken, resp. nader onderzocht moeten worden, zijn de uitkomsten toch wel opvallend, waarbij in de minder dichtbevolkte districten blijkbaar niet minder alcoholisten voorkomen.

TABEL 4

Verdeling van de bevolking van Aruba over de wooncentra.

<i>Woonkern</i>	1953	1970	1971	1972	1973	1974
Oranjestad	11.670	16.658	16.911	16.678	16.818	17.006
San Nicolas	20.664	16.211	15.901	16.037	15.962	15.749
Santa Cruz	8.977	8.609	8.725	8.783	8.892	8.751
Savaneta	4.910	8.099	8.126	8.244	8.320	8.486
Noord	4.823	6.524	6.652	6.726	6.921	6.924
Paradera	2.500	3.247	3.293	3.410	3.412	3.443
Tanki Leendert		1.385	1.402	1.415	1.392	1.419
<i>Woonkern</i>	1953	%	1970	(%)	1974	(%)
Oranjestad	11.670	22	16.658	27	17.006	27.5
San Nicolas	20.664	39	16.211	27	15.749	25.5
Buitendistrict	21.210	39	27.864	46	29.033	47.0
Totaal	53.544	100	60.733	100	61.788	100.0

TABEL 5

Ontwikkeling van het inwonertal van Aruba.
Indexcijfers (1970 = 100)

	1970	1971	1972	1973	1974
Oranjestad	100	102	100	101	102
San Nicolas	100	99	99	98	97
Buitendistricten	100	101	103	104	106

Opmerking: de relatief sterke groei van Noord (1970 = 100, 1974 = 106), hangt ongetwijfeld samen met de toenemende werkgelegenheid in de hotels.
Bovenstaande cijfers worden gebruikt in het onderdeel 'Eilandgebied'.

TABEL 6

Misdrijven op Aruba — ter kennis van de politie gekomen

	1972	1973	1974	1975
Totaal ¹	1.558	1.909	2.032	1.941
Index (1972 = 100)	100	123	130	125
per capita: Aruba	2,54%	3,09%	3,29%	3,13%

Bron: Aruba Korps Politie Nederlandse Antillen, Commissariaat Aruba, Jaarverslagen 1973 en 1975.

TABEL 7

Alcoholgebruik per capita op Aruba in liters

jaar	wijn	bier	sterke drank	gewogen	index cijfer
1950	1,0	26,7	7,3	72,5	100
1962	1,3	21,2	9,4	80,2	111
1963	1,2	20,4	8,0	70,8	98
1964	1,1	17,9	9,0	74,1	102
1965	1,2	18,0	7,0	62,4	86
1966	1,3	19,9	10,9	87,9	121
1967	1,5	24,4	9,7	85,6	118
1968	1,5	29,7	8,5	83,7	115
1969	1,7	36,4	8,5	90,8	125

wegingsfactor: 2 1 6

De geconsumeerde liters staan vermeld in *Proc. first Aruban and Antillean Congress on Alcoholism*. — Voor het Index cijfer is 1950 als basisjaar genomen. — Bij de bepaling van de Wegingsfactor is uitgegaan van het alcoholpercentage dat voor wijn, bier en sterke drank is gesteld op resp. 12%, 6% en 36%.

Verdeling naar regio van alcoholisten: Buitendistricten 62%. San Nicolas 16%. Oranjestad 22% (*Proc. Congr. Alcoh.*).

Buitendistricten	62%
San Nicolas	16%
Oranjestad	22%

ECONOMIE

Agrarische sector

Vóór de komst van de aardolie-industrie kon een aloëboer zich een relatief goed inkomen verwerven. Nadien werd deze activiteit onaantrekkelijk, zoals trouwens landbouwbeoefening in het algemeen, gezien het lage gemiddelde dagloon in de primaire sector (tabel 7). Daarenboven is aloësnijden een bijzonder smerig en zwaar karwei. Pogingen om tot mechanisatie van het snijproces te komen zijn op niets uitgelopen. Na de vijftiger jaren daalden de exportprijzen voor aloëhars. Thans verbouwen nog slechts enkele oudere mensen de aloëplanten, zodat deze bedrijvigheid dreigt uit te sterven. Daardoor gaan bepaalde voordelen voor het eiland verloren, immers een aloëveld is een vorm van 'bebossing' alsmede een toeristische attractie. De Aloë Balm Fabriek te Oranjestad verwerkt het produkt tot cosmetica.

Medio 1967 bedroeg het beplante aloë-areaal 1.500 ha, waarvan 500 ha in exploitatie en daarvan weer 300 ha oogstbaar. In 1974 was nog slechts 150 ha oogstbaar. De gemiddelde, jaarlijkse export van de hars is overeenkomstig teruggelopen, waarbij variaties in de voorraden tot fluctuaties kunnen leiden.

Ook andere cultures zijn sinds 1924 verdwenen, zoals de vruchtbomen van Bubali. Van de totale economische activiteiten, gemeten naar arbeidsvolume, maakt de agrarische bedrijvigheid thans slechts 0,3% uit. Zie tabel 10. Vrijwel alle voedings- en genotmiddelen, welke nodig zijn voor de lokale bevolking en voor de hotels, dienen geïmporteerd te worden. Sinds de aardoliecrisis van 1973 zijn de prijzen flink opge-

<i>Jaar</i>	<i>Export (× 1.00 kg)</i>	<i>Jaar</i>	<i>Export (× 1.000 kg)</i>
1908-34	395 gem. p/jaar	1970	79
1939-42	260 gem. p/jaar	1971	27
1962-66	75 gem. p/jaar	1972	19
1969	73	1973	62

lopen, mede door de lange aanvoerwegen. In deze situatie wordt de behoefte gevoeld om méér op het eigen eiland te gaan produceren. Gedeputeerde Daniel Leo heeft in 1976 jonge Arubanen een agrarische opleiding in Colombia laten volgen. Bovendien stimuleert hij de aanleg van dammen en tanki's.

Het meest recente rapport op landbouwgebied, *Water Resources Development Program* van Finkel & Finkel (Nov. 1975), geeft aan, dat op Aruba, afgezien van aloëvelden, ruim 2.000 hectare land tegen redelijke kosten geschikt gemaakt kan worden voor geïrrigeerde landbouw. Reeds 150 ha bebouwd met hoogwaardige groente en fruit, zouden kunnen voorzien in de totale lokale consumptie. Bij uitbreiding van de faciliteiten kan voldoende water worden vergaard voor bevoeiing van ongeveer 500 ha. De irrigatiekosten bedragen dan slechts 25% van het eindproduct. Finkel & Finkel berekent een jaarlijkse opbrengst van N.A.F. 100.000 per ha, waarop N.A.F. 25.000 in mindering komt voor irrigatie, inclusief water- en bodemverbetering.

Door modernisering van de landbouw zou de economie iets minder eenzijdig worden. De imports substitutie zou een niet onaanzienlijke deviezenbesparing opleveren. Per hectare is zo'n 1½ man nodig, derhalve in totaal 750 mensen, die successievelijk bij de verwezenlijking van het plan werk vinden, afgezien van indirecte werkgelegenheid. De overcapaciteit van de produktiefactor grond bedraagt liefst 350 ha. Deze kan worden aangewend voor verwerkende industrieën.

Wat van deze optimistische voorstelling van zaken ook waar moge zijn, het is een feit, dat de landbouw aanzienlijk kan worden verbeterd, indien de motivatie versterkt zou worden door de agrarische activiteit economisch aantrekkelijker te maken. Er zou dan behoefte kunnen ontstaan aan een landbouwschool, die dan jaarlijks ongeveer vijftig beoefenaren van het boerenbedrijf dient af te leveren. Daarnaast zijn dan nog nodig tuinlieden voor hotels en overheid, natuur- en milieubeheerders, bloemenhandelaren, aloëverbouwers, veehouders en vissers. Zo redenerend zou men voor de volgende decennia komen op jaarlijks 75 à 100 leerlingen.

Bij dit alles vormt de motivatie de grootste beperkende factor: Begrijpelijk wanneer men zich de grote armoede herinnert van de agrariërs, die indertijd voor eigen gebruik produceerden. Wanneer aan bepaalde basale eisen wordt voldaan, zal voornamelijk in verhoging van de productiviteit van de grond door infrastructurele investeringen een stimulans voor de landbouw kunnen worden gevonden.

Op het Landbouwproefstation Santa Rosa — onder leiding van de heren T. Barmes en S. Vrolijk — kweekt men met succes allerlei groente: Aubergines, bonen, jambo, kalebas, komkommer, kool, kouseband, paprika, pepers, peterselie, selderij, spinazie, warmoes en wortelen. Voorts zijn er vele vruchtbomen. Vooral limoen, mango, mispel en sinaasappel beveelt men aan, omdat deze bomen weinig water vragen. De voor landbouw geschikte percelen zijn klein, doorgaans twee à drie hectare, hetgeen mechanisatie bemoeilijkt. Daarnaast is de wisselvallige, geringe neerslag (zie fig. 1) een handicap, alsmede de harde passaatwind, welke onbeschutte planten verwaait en het oppervlaktewater snel doet verdampen.

Nijverheid

Naar werkgelegenheid maakt de industrie, met inbegrip van de delfstoffenwinning, slechts 9,4% uit van het totaal, tegenover 23,4% in Nederland (Zie tabel 10). De zgn. stuwende bedrijfstakken, te weten agrarische sector, delfstoffenwinning en industrie, zijn derhalve zeer matig vertegenwoordigd, hetgeen betekent, dat de Arubaanse volkshuishouding vrijwel geheel drijft op aan het buitenland verleende diensten (toerisme) en op ontwikkelingshulp. De sector industrie bestaat — gemeten naar het aantal werknemers (tabel 9) — hoofdzakelijk uit chemie (83%), dat wil zeggen de verwerking van aardolie. Overigens is de werkgelegenheid verbonden aan de steengroeven gerekend tot de dienstensector, namelijk transport.

De komst van de Lago Oil & Transport Co. Ltd. in 1924 heeft een sterke toename van de bevolking tengevolge gehad. Aan het eind van de vijftiger jaren stagneerde de groei van de raffinaderij bij een capaciteit van 650.000 vaten per dag. De

bevolking was in die periode juist flink toegenomen. Lago ging over tot diepte-investeringen, waardoor het aantal arbeidsplaatsen terug liep van 21.000 (1952) tot 6.200 (1965) en vervolgens tot 1.568 (1974). Dit verklaart het hoge percentage werklozen (17,1% in 1972). Sindsdien gaven de sterke uitbreiding van het toerisme en de daarmee gepaard gaande — tijdelijke — bouwactiviteiten soelaas.

Tussen 1975 en medio 1977 heeft de Lago-raffinaderij op verminderde capaciteit gedraaid in verband met de tijdelijk teruggelopen vraag. Dit had zijn invloed op de eilandsontvangsten uit winstbelasting, welke van N.A.f. 45 miljoen in 1974 zijn gedaald tot N.A.f. 35 miljoen in 1975. In tabel 10 is te zien, dat de werkgelegenheid in de industrie is afgenomen. In dezelfde tabel valt af te lezen, dat de openbare nutsbedrijven ruim twee keer zo zwaar wegen in het geheel als in Nederland. Dit houdt verband met het kleine gebied, dat toch haar voorzieningen nodig heeft. Het gevolg is, dat de utiliteitsbedrijven op een technisch suboptimale schaal dienen te worden opgezet. Het uit zee gewonnen leidingwater is ten ene male te kostbaar voor irrigatie. De bouwnijverheid heeft eveneens een zwaarder accent dan in Nederland. Opvallend zijn hier de grote schommelingen in werkgelegenheid. Door de bouw van hotels en grote projecten als het in 1976 opgeleverde ziekenhuis ontstaan pieken. Begrijpelijk is dat zo'n belangrijke sector (13% in 1974) grote vraag uitoefent naar bouwmaterialen, waarop steenbrekers inspelen. Dit verklaart de schroom van de Overheid om de steenbrekers te verbieden hun bedrijf uit te oefenen — althans in bepaalde gebieden.

De vakverenigingen op het eiland zijn nog in opkomst, terwijl een consumentenbond om financiële redenen ontbreekt. Goed gefundeerde organisaties van waaruit de bevolking tegen natuurbederf zou kunnen protesteren ontbreken derhalve. Zo wordt steenbreek getolereerd, hoewel de opbrengst niet opweegt tegen de schade welke hierdoor aan het landschap wordt toegebracht. Daarnaast zal er ongetwijfeld een sterke druk bestaan tot het opzetten van nieuwe bouwprojecten, teneinde de werkloosheid (10,2% tegenover 3% in Nederland in 1974, af-

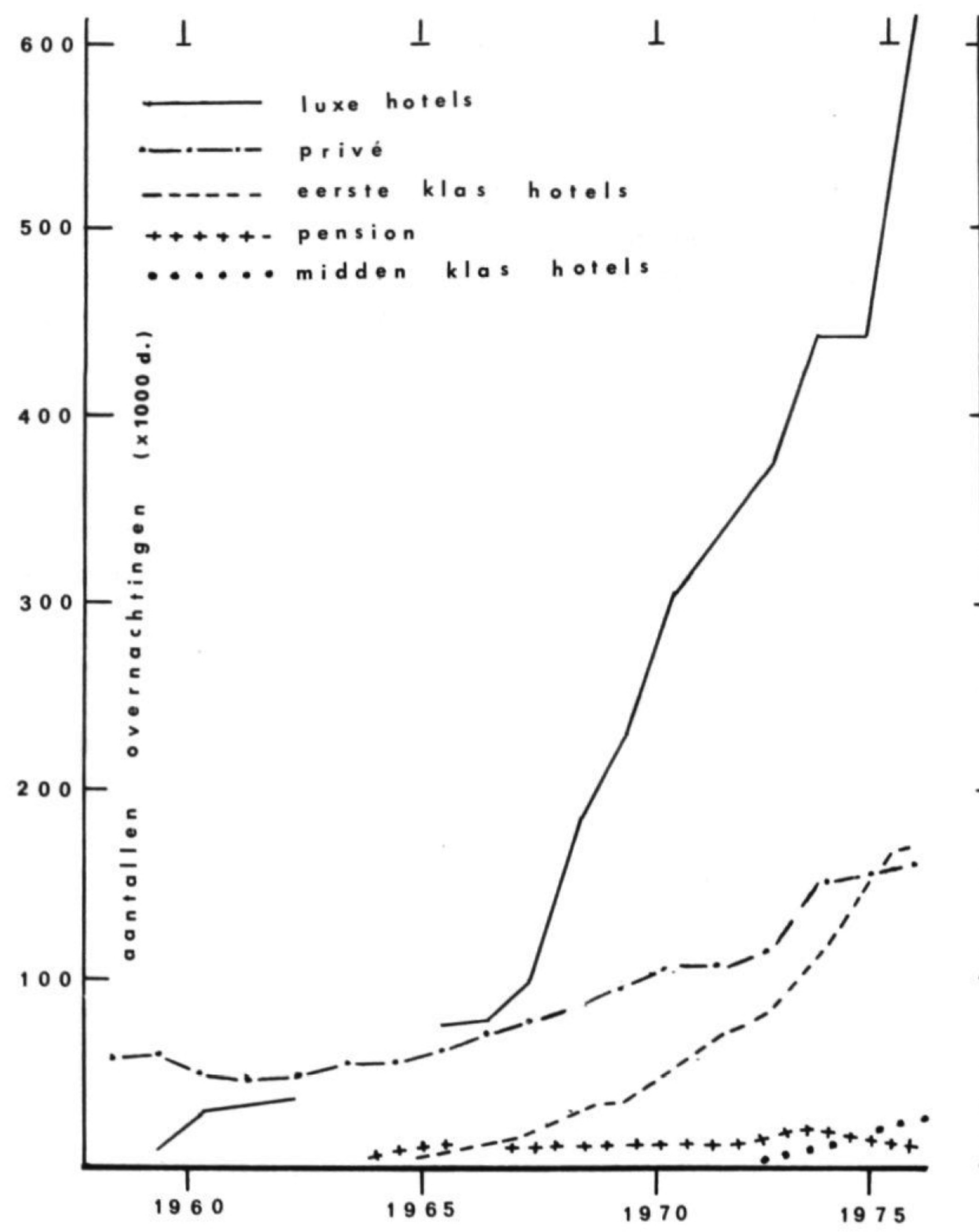

Fig. 6. Overnachtingen op Aruba.

gezien van de enorme verborgen werkloosheid, overheid als werkverschaffer) tegen te gaan. In verband met het geografisch kleine gebied is ruimtelijke ordening dringend gewenst. Het Adviesbureau Arnhem heeft in mei 1975 een *Ruimtelijk Structuurplan* voor Aruba uitgebracht.

Dienstensector

Uit figuur 6 blijkt, dat het toerisme op Aruba sinds 1976 een geweldige vlucht heeft genomen, waarbij vooral de luxe- en eerste klas hotels een belangrijke rol hebben gespeeld. De cijfers voor 1976 wijzen uit, dat de groei nog steeds doorgaat.

Totaal bezoekers: 146.487 (128.852 in 1975; groei 13,7%)

Overnachtingen: 1.023.673 (886.192 in 1975; groei 15,5%)

In 1976 deden daarenboven 121 cruisschepen Oranjestad aan tegenover precies 100 in 1975. Voor oktober en november 1976 werd de bezettingsgraad in de hotels vastgesteld op respectievelijk 81 en 91 procent. Overigens stelt P.L. de Moulin, in zijn *Schets voor een Ontwikkelingsplan Aruba* (febr. 1976) vast, dat de toeristen minder besteden dan voorheen, althans dat de deviezeninkomsten uit het toerisme teruglopen, hetgeen duidt op een minder exclusief karakter er van. Meer dan voorheen doen chartervluchten, die meestal all-in zijn en in het land van herkomst worden voldaan, het eiland aan. Uitgaven op Aruba voor vervoer, logies, maaltijden e.d. worden dan niet gedaan door de toeristen, maar door de chartermaatschappijen.

Van het totaal aantal werknemers, vindt 39,5% emplooi in de bedrijfstak 'Handel en Horeca'. Binnen deze groep is bij de Handel het aantal manjaren (type werkliden) toegenomen van 3.031,0 tot 3.092,7; een groei van 2%. Het aantal in de Horecasector door werknemers gemaakte uren is toegenomen van 1.735,7 tot 1.956,4 (12,7% groei). De uitstralingseffecten van het toerisme op de overige sectoren zijn duidelijk waarneembaar. Zo is het aantal verloonde uren in de bedrijfstak vervoer en communicatie van 1972 op 1974 toegenomen met 30,34%. Ook de bouwnijverheid floreert vanwege de hotelbouw, aanleg en verbetering van wegen, e.d. Dit beeld is eveneens terug te

vinden in tabel 10, met als kengetal het volledige begrip arbeidsvolume. De bouw en dienstensector liggen resp. 3,6 en 6,9 punten hoger dan in Nederland. Al met al schat men, dat ruim vijftig procent van de werkzame bevolking direct of indirect bij het toerisme is betrokken. F.A. Luidens heeft voor 1974 een multiplier-effect van het toerisme berekend van resp. 2,48 en 2,53 na een en twee jaren. In zijn rapport wijst hij op potentiële concurrentie, vooral op de mogelijkheid, dat Cuba haar grenzen opent voor de Noord-Amerikanen. Hij concludeert, dat diversificatie van de economie door agrarische- en industriële activiteiten zeer gewenst is.

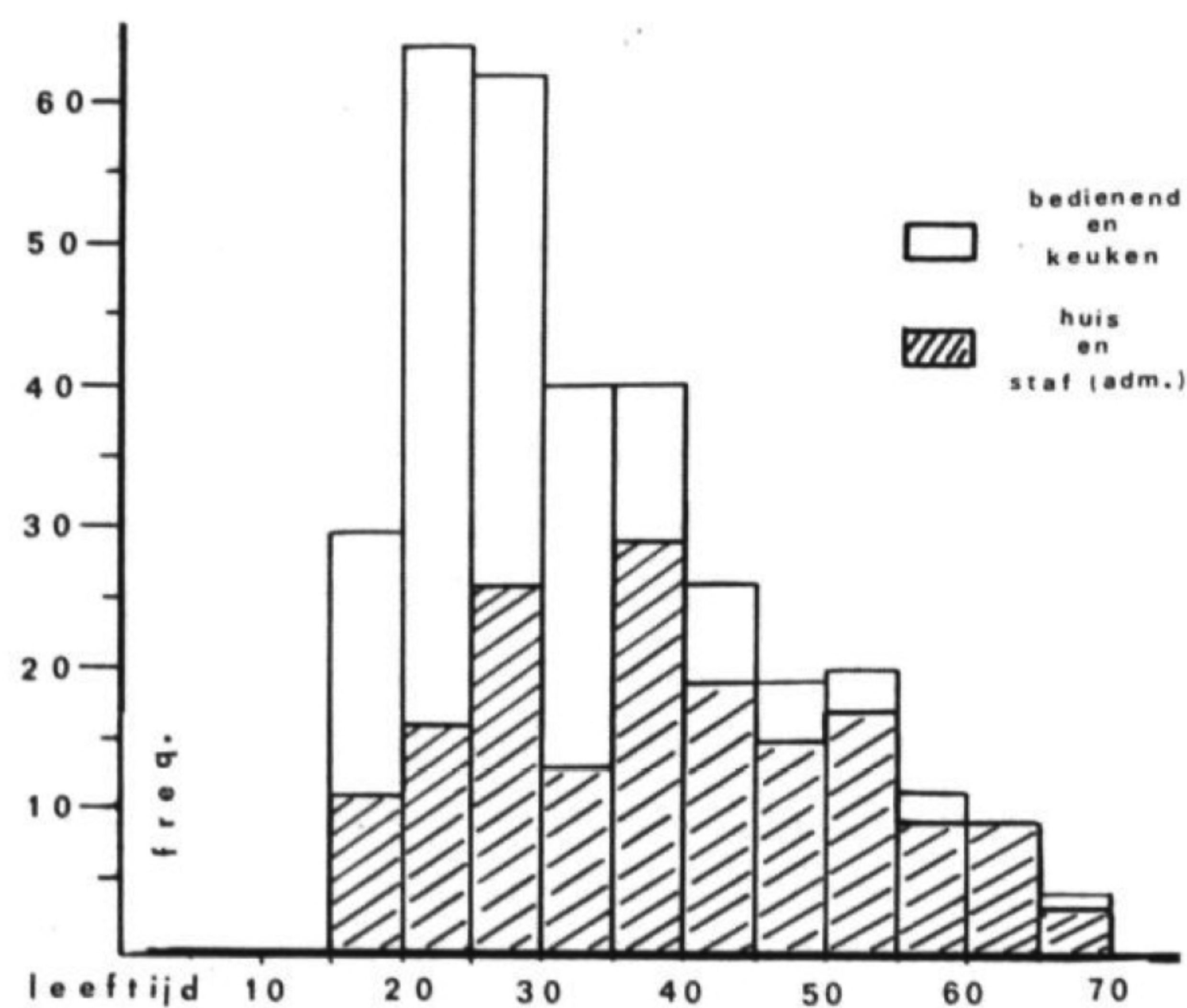

Fig. 7. Verdeling naar leeftijd van het personeel van het Aruba Caribbean Hotel in juli 1974.

In het toerisme heeft gedurende de 70-er jaren een verschuiving plaats gevonden naar jongere leeftijdsklassen, die meer ondernemingslust hebben. Deze jongere groepen dient men extra vertier alsmede contact met Aruba's cultuur en natuur te bieden. De Moulin (1976) bepleit in zijn *Schets* de aanleg van een golfveld bij Malmok en het geschikt maken van de salinja voor zeilsport e.d. Ook noemt hij een plantentuin; daarvoor zou het betrekkelijk dichtbijgelegen terrein van Jaburibari uitermate geschikt zijn. De Moulin benadrukt ook het zoveel mogelijk handhaven van het exclusieve karakter van het toerisme; derhalve een teveel aan hotels in de beperkte kuststrook vermijden en zorgen dat het eiland niet ontaardt in een pret-park. Nodig is verhoging van het peil van het hotelpersoneel (hotelvakschool), en ondervanging van sociale verstoringen. Vooral de twee laatstgenoemde punten staan op de tocht. De Arubaanse jongeren hebben te weinig afleiding, waardoor ze in de hotels terecht komen. De moraal verslechtert. Maatregelen om minderjarigen uit de hotels te weren worden niet getroffen; jeugdprostitutie vindt plaats. Het politiejaarverslag van 1975 vermeldt, dat alles erop wijst, dat zowel de lokale als de internationale drughandel op Aruba blijft toenemen.

Wat het niveau van het hotelpersoneel betreft, is gebleken dat niet iedereen voor langere termijn voor werk in de hotels geschikt is. Met een hotelvakschool kan men hooguit de werknemers met aanleg kwalitatief verbeteren; voldoende aanleg en juiste mentaliteit zijn de eerste voorwaarden voor een goede ober of kok. Deze problemen spelen met name bij het bedienen- en keukenpersoneel. Uit grafieken van het hotelpersoneel, verdeeld naar leeftijd, blijkt, dat de hotels voor de bediening en de keuken jonge krachten aantrekken, terwijl de doorstroming naar oudere leeftijdsgroepen gering is. Dit houdt verband met psychologische drempels. Door het contact met veel uitgevende bezoekers en de goede salarissen die men verdient, raken veel obers, casinopersoneelsleden en barbedienden op een gegeven ogenblik aan de drank en vrouwen. Verliezen zij hun baan, dan merken zij, dat de hotelleiding aan goedkopere jonge krachten de voorkeur geeft. In fig. 7 is — voor een representatief hotel — duidelijk te zien, dat het huis- en

TABEL 9
Werkgelegenheid op Aruba in 1972 en 1974

I.S.I.C. code ¹⁾	Activiteit	Aantal ondernemingen		Werknemers Type ²⁾ werklieden		Gemiddeld dagloon	
		1972	1974	1972	1974	1972	1974
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
I	Landbouw, visserij	7	7	21,0	31,1	10,17	13,27
	dranken/ voedingsm. ³⁾		11		171,8		
	kleinindustrie		24		182,7		
	chemische industrie		15		1.734,8		
III	Industrie	47	50	2.107,9	2.089,3	55,89	58,84
IV	Utiliteitsbedrijven	3	3	413,7	420,1	28,83	37,81
V	Bouwnijverheid	56	60	2.017,0	2.736,3		
	groothandel		62		816,3		
	detailhandel		236		2.276,4		
	handel	295	298	3.031,0	3.092,7		
	restaurants e.d.		73		428,0		
	hotels, pensions		23		1.528,4		
	Horeca	88	96	1.735,7	1.956,4		
VI	Handel en horeca	383	394	4.766,7	5.049,1	14,01	17,03
	vervoer		16		347,6		
	diensten m.b.t. verv.		13		168,8		
VII	Vervoer & communicatie	30	29	396,2	516,4	20,48	23,20
	fin. instellingen		23		412,9		
	zakelijke diensten		43		214,7		
VIII	Bank- en verzekeringsw.	56	66	538,2	627,6	20,69	23,18
	medische- e.d. dienst.		35		717,3		
	liefdadigh./ vakverg.		27		118,6		
	partic. onderw./recre. reparaties/pers. dienst.		32		333,9		
			34		153,7		
IX	Dienstverlening	119	128	1.054,1	1.323,5	14,17	14,64
I-IX	Totaal	701	737	11.314,8	12.793,4	23,43	26,29

¹⁾ International Standard Industrial Classification.

²⁾ Het arbeidsvolume wordt uitgedrukt in 'typewerklieden'; 1 type werkman is 260 verloonde dagen bij een 5-daagse werkweek en 312 bij een 6-daagse.

³⁾ Inspringend om aan te geven, dat het subtellingen betreft (11 + 24 + 15 = 50, zie Industrie)

Bron: *Statistiek Arbeidsvolume en Loonsommen 1972*. De cijfers voor 1974 zijn nog niet elders gepubliceerd.

administratief personeel meer normaal verdeeld is over de leeftijdsklassen dan het bedienend en keukenpersoneel. Wel dient rekening gehouden te worden met het feit, dat het hier een jonge bedrijfstak betreft. Het oudste luxe hotel, Aruba Caribbean, bestaat pas achttien jaar, sinds 1959. Op Bermuda, bij voorbeeld, kent men al zestig jaar toerisme. Al met al schijnt het reservoir, waaruit men hotelpersoneel put, voor Aruba beperkt.

TABEL 8

Verblijfstoeristen op Aruba naar herkomst in percentages; jaar 1975

<i>Landen</i>	<i>Totaal</i>	<i>luxe</i>	<i>Hotels</i>			<i>particulieren</i>
			<i>1e klas</i>	<i>2e klas</i>	<i>3e klas</i>	
U.S.A./Canada	69	75	81	12	21	26
Latijns Amerika	28	23	16	83	75	59
Overige	3	2	3	5	4	15
Totaal	100	100	100	100	100	100
waarvan						
Venezuela	(19)	(18)	(9)	(53)	(33)	(32)

Met de opening van het Concorde hotel wordt blijkens tabel 11 de capaciteit van de op Palm Beach geconcentreerde luxe hotels met liefst vijftig procent uitgebreid. Gevreesd moet worden, dat een tekort aan vaklieden ontstaat, waardoor enerzijds de exploitatiekosten zullen toenemen vanwege de loonfactor, en anderzijds de kwaliteit van de geboden diensten zal verminderen. Tenslotte wordt nog aan de hand van tabel 8 gewezen op het gespreide en enigszins dualistisch karakter van de markten waarop men zich richt. Ongeveer 1/3 van de luxe toeristen zijn 'emotionele' Latino's tegenover de meer 'nuchtere' Noord Amerikanen.

TABEL 10
Arbeidsvolume¹ op Aruba in 1972, 1973 en 1974
(vergelijking % 1974 met Nederland)

<i>Sectoren</i>	<i>Type werkliden</i>			<i>Percentage Aruba</i>			<i>Ned. %</i>
	1972	1973	1974	1972	1973	1974	
Landb./tuinb./veeteelt	52	52	57	0,3	0,2	0,3	6,3
Industrie ²	2.146	2.128	2.127	10,2	9,9	9,4	23,4
Utiliteitsbedrijven	414	411	420	2,0	1,9	1,9	0,9
Bouwnijverheid	2.224	4.012	2.943	10,6	18,7	13,0	9,4
Dienstverlening	10.798	11.251	11.503	51,4	52,2	51,1	44,2
Overheid ³	2.891	2.746	3.186	13,8	12,7	14,1	12,8
Arbeidsreserve ⁴	2.460	936	2.306	11,7	4,4	10,2	3,0
Totaal	20.985	21.536	22.542	100,0	100,0	100,0	100,0

¹) Arbeidsvolume omvat méér dan werknemers (tabel 9), namelijk zelfstandige bedrijfschouften, medewerkende gezinsleden, werknemers.

²) Incl. delfstoffenwinning.

³) Excl. Water en Energiebedrijf (zie Utiliteitsbedrijven). — De fluctuaties bij de Overheid hangen samen met de wisselende bouwactiviteiten, in die zin, dat de Overheid afvloeit daaruit enigszins opvangt.

⁴) Werkloosheidspercentage t.o.v. de beroepsbevolking.

EILANDGEBIED

In de inleiding is aangegeven hoe de natuurlijke omstandigheden de raffinage en overslag van aardolie mogelijk maakten, waardoor de bevolking, haar activiteiten en daardoor weer het gebied een totaal andere aanblik kregen. Voor toerisme gunstige omstandigheden zijn gecreeërd. De bevolking heeft immers dankzij de aanwezigheid van Lago goed onderwijs ontvangen, zij werd welvarend, waarbij detail- en groothandel gestalte kregen. Men heeft zich de Engelse taal eigen gemaakt en deels Amerikaanse denkwijzen overgenomen. Omdat het Amerikaanse bedrijf Lago sinds 1952 arbeidsbesparende technieken heeft geïntroduceerd, zijn veel werknemers afgevloeid, zodat ruimschoots voldoende arbeidskrachten beschikbaar waren om de hotels te bouwen en te bemannen.

De brede, witte stranden en het zonnige, tropische klimaat, dat door de vrijwel steeds heersende passaatwind geen extreem hoge temperaturen kent, maken het eiland zeer aantrekkelijk

voor vacatiegangers. In 1959 verrees het eerste, grote, luxe hotel op Palm Beach. Na 1967 breidde de hotelaccommodatie zich snel uit, zoals tabel 11 laat zien. In het navolgende wordt ingegaan op de gevolgen van de geschetste ontwikkelingen voor het natuurlijk milieu, welke op haar beurt weer het denken en handelen van de bevolking zullen beïnvloeden.

In tabel 1 kan men aflezen, dat de bevolking sinds 1920 ruim verzevenvoudigd is. De toenemende welvaart heeft het autobezit en de woningbouw gestimuleerd. De droom van vrijwel iedere Arubaan is het bezit van een eigen huis, dat hij in vele gevallen zelf bouwt met hulp van familie en kennissen. Rond Oranjestad en ten westen van San Nicolas heeft suburbanisatie plaatsgevonden. Naast het stedelijk ruimtegebrek speelt de trek uit de stad een rol. De toegenomen mobiliteit maakt het mogelijk om een eensgezinswoning op het platteland of in een van de vele kleine buurtgemeenschappen te betrekken.

Op grote schaal vindt lintbebouwing plaats, waardoor achterliggende gronden geïsoleerd raken. Om al die verspreide gezinnen van water te voorzien, plaatst de overheid — uit zuinigheidsoverwegingen — kolossale, onesthetisch aandoende watertanks op diverse heuvels, zoals recentelijk te Jaburibari, waardoor de horizon is bedorven.

Het spanningsveld tussen verstedelijking, natuur en landschap, en (potentiële) landbouw is evident. Het onttrekken van grondwater door Shell op het zustereiland Curaçao, werd vroeger slechts door enkele vooruitziende geesten als een ernstig bezwaar gevoeld. Nu men aldaar de landbouw wil activeren vormt de lage grondwater spiegel een ernstig nadeel. In de Arubaanse buurtgemeenschap Noord heeft men in 1976 volkswoningen gebouwd op schaarse voor landbouw geschikte gronden. Het bestemmen van goede landbouwgronden voor huizenbouw zal thans niet zozeer als een gemis worden gevoeld, omdat de agrarische sector (blijkens Tabel 10) vrijwel niet bestaat. Daar zou evenwel verandering in kunnen komen indien door toepassing van moderne technieken en irrigatiesystemen de landbouw zou kunnen worden bevorderd.

TABEL 11
Hotels op Aruba

<i>Begin</i>	<i>Hotel</i>	<i>Locatie</i>	<i>Aard</i>	<i>Kamers</i>	<i>Gem. bezetting (%)</i>	
					1974	1975
6-1959	Aruba Caribbean	Palm Beach	luxe	220	80,5	75,2
3-1968	Aruba Sheraton	Palm Beach	luxe	200	80,6	70,7
3-1969	Holiday Inn	Palm Beach	luxe	400	84,7	73,4
5-1975	Americana	Palm Beach	luxe	200		
				1.020		
1978	Concorde	Palm Beach	luxe	502		
1978	Melia	Palm Beach	luxe	450		
1978	Play Boy	Palm Beach	luxe	320		
				1.272		
1954	Talk of the Town	Oranjestad	1e kl.	64	78,7	72,3
2-1957	Basi Ruti	Palm Beach	1e kl.	15	65	48,5
12-1966	Manchebo Beach	Eagle Beach	1e kl.	72	77,8	70,7
7-1969	Divi Divi	Eagle Beach	1e kl.	148	88,2	82
1-1975	Tamarijn Beach	Eagle Beach	1e kl.	100		
				399		
9-1959	Astoria	S. Nicolas	comm.	10		
9-1964	Central	Oranjestad	comm.	25		
12-1964	Cactus Inn	Oranjestad	comm.	21		
4-1970	Victoria	Oranjestad	comm.	30		
				86		

Het enorm gegroeide bevolkingsaantal, gecombineerd met de sterk vergrote mobiliteit en een toenemend vrij besteedbaar inkomen, heeft geleid tot een grote behoefte aan mogelijkheden tot recreatie. Gezien de vorm van de bevolkingspiramide (zie figuur 1) is voor de nabije toekomst een toenemend aantal jonge gezinnen te verwachten, die vanwege hun kleine kinderen vooral ontspanning in de open lucht zullen zoeken.

Vroeger voelden 'de Arubanen' zich niet bijzonder tot zwemmen en strandbezoek aangetrokken. Onder invloed van de zonminnende toeristen is daar evenwel verandering in gekomen. Vooral de jeugd trekt graag naar het strand om te zwemmen, wat rond te lopen, in groepjes te praten en een drankje op een van de hotelterrassen te drinken. De ouderen zijn verzot op barbecues, die vooral tegen het vallen van de avond plaatsvinden, het zgn. 'moonlighten'. De bevolking ziet zich nu de mooiste stukken strand ontnomen door de zich steeds maar uitbreidende hotelbouw. Alhoewel de hotelstranden voor het publiek vrij toegankelijk zijn, hebben zij een ander karakter gekregen; minder natuurlijk en ongedwongen. Op de resterende, vrije gedeelten is het, met name rond Pasen, wanneer men uit traditie enkele dagen aan zee kampeert, bijzonder druk.

Vergroting van de draagfunctie van het binnenland voor recreatie zou de stranden ontlasten en tegemoet komen aan een steeds dringender behoefte, vooral van de plaatselijke bevolking, maar eveneens van de toeristen. Dit wordt door de Arubanen zelf ook zo gevoeld, getuige de lokale initiatieven van de familie Adolfo Oduber tot het realiseren van een klein pretpark aan de noordzijde van de Hooiberg. Een in het begin van de zeventiger jaren gehouden enquête heeft uitgewezen, dat ruim 40% van de Amerikaanse en Canadese bezoekers, die overwegend milieubewust zijn, wat van het eiland zelf wil zien. Toeristenbureau en D.E.C.O. beschikken op dit punt over nadere gegevens.

Sedert de komst van de Spanjaarden en de Hollanders aan het eind van de zestiende eeuw, heeft ontbossing plaatsgevonden. Dit hield verband met de aanleg van plantages, houtskool- en kalkbranden, alsmede de kap van commerciële houtsoorten, zoals verfhout (*Haematoxylon brasiletto*), pokhout (*Guaiacum officinale*), wayacá (*Guaiacum sanctum*) en mahok (*Swietenia mahagoni*). Daarbovenop kwam de invoer van ezels, geiten en schapen, die vrijelijk rondzwerven over het eiland. De cabrieten zijn sindsdien sterk verwilderd en vormen een ware plaag. Vrijwel alle oorspronkelijke vegetatie is verdwenen, resp. vervangen door geitbestendig, doornig struikge-

was en velden schijfcactussen. Door de erosie spoelt veel vruchtbare grond weg naar zee.

De toenemende behoefte aan delfstoffen voor de bouwnijverheid heeft geleid tot omvangrijke ingrepen in de op het kleine eiland toch al beperkte landelijke gebieden. Uit economische motieven heeft het belang van goedkope steenslag voor wegen- of huizenbouw steeds vooropgestaan bij de afweging van prioriteiten. Door de toenemende schaarste aan ongeschonden terreinen en de — vooral internationaal — groeiende waardering voor natuurwetenschappelijk, ecologisch en landschappelijk waardevolle gebieden, zoals het eiland Aruba die kent, moet behoud van het schaars wordende bezit aan natuurgebieden worden gesteld boven voornoemde zuiver-economische belangen van een beperkte groep van de bevolking.

Duidelijk is reeds gebleken, dat economische veranderingen een niet-gewenste aantasting van het milieu hebben meegebracht. Kritiek op natuurvernielingen volgt meestal pas op langere termijn, omdat de nadelen ervan zich eerst na geruime tijd doen gevoelen. Hierbij komt, dat de intellectuelen van Aruba, van wie men toch in de eerste plaats een kritisch geluid zou mogen verwachten, meestal gedurende vele jaren elders hebben gestudeerd en gewoond, waardoor zij zich minder sterk met hun eiland betrokken voelen als in dit opzicht wenselijk zou zijn. Dat van Nederlandse zijde meegedacht wordt over de verarming van Aruba's landschap en natuur, behoeft geen verbazing te wekken. Het *N.R.C. Handelsblad* van 23 juli 1977 vermeldt in een vette kop: 'Het Geuldal wordt vooral in de rest van Nederland gered.' Juist door het versneld 'kleiner worden' van onze aarde, spelen natuurproblemen heden ten dage in een wijder nationaal en internationaal verband.

Ondanks vier eeuwen roofbouw, welke sinds 1970 o.a. door ontgrondingen escaleert en thans wijd verspreid en op intensieve schaal plaats vindt, is op het eiland, nog veel uniek natuurschoon over.

Natuurgebieden

Als kleinste eiland van de Benedenwinden, met een hoge bevolkingsdichtheid, ondervindt Aruba in toenemende mate

druk op haar landschappelijk schoon en haar natuur. Verscheidene factoren zijn hieraan debet, zoals ruimtebeslag door verstedelijking, horizonvervuiling, verkeer, recreatie en ontgroningen. Het is merkwaardig, dat op dit eiland, in tegenstelling tot het grotere Bonaire en Curaçao tot nu toe zo weinig aandacht wordt geschonken aan natuurbescherming.

Hieronder volgt een opsomming van enkele nog aanwezige landelijke gebieden.

Kudarebe aan de noordwestpunt is een fourageergebied voor pelikanen. Deze plaats wordt gedurende het week-end druk bezocht door de eilandelijke bevolking, die er in de auto doorrijdt. Men vangt hier ook koraalvisjes. Aansluitend het *duingebied Californië*, dat ongeveer een kilometer lang is en op zijn beurt wordt afgegrensd door het officiële, militaire oefenterrein Californië. Aan de westzijde van het eiland liggen de prachtige stranden *Palm Beach* en *Eagle Beach*, waarvan de mooiste stukken door de hotels zijn ingenomen. In de Paastijd staat dit hele gebied vol tenten en caravans van kamperende Arubanen en Venezolanen. *Salinja Cerka* heeft een moerasvegetatie. In de wintertijd fourageren daar trekvogels.

Landinwaarts liggen de historische commandeursgraven van *Ponton* en *Seroe Patrishi*; zij dateren van omstreeks 1700. Vooral bij Ponton, een wijk van Oranjestad, is de omgeving op vele plaatsen vervuild door het storten van afval.

Nauwelijks te vergelijken met enig ander landschap in West Indië is het binnenland van Aruba, met zijn stapels diorietblokken, zoals van *Ayo* en *Casibari*, welke door verwerking van het terrein zijn ontstaan. Op vele plaatsen zijn in uithollingen van deze blokken Indiaanse rotstekeningen gevonden.

Een uniek natuurmonument vormde de *Seroe Canashito*. Helaas werd deze kalksteenheuvel reeds bijna geheel afgegraven voor het winnen van steenslag. Het is de bedoeling dat de schilderachtige steile noordkant — waarin zich ook nog rotstekeningen bevinden — zal blijven gespaard; maar nu reeds ziet een luchtreiziger slechts een witte stoffige vlek op de plaats waar zich vroeger een uniek stukje Arubaans landschap bevond.

Vanaf *Seroe Plat* heeft men een goed uitzicht op de omgeving, welke overigens grondig is vernield. In de aangrenzende *Seroe Cristal* bevinden zich nog oude mijnschachten; hier vindt men ook nog bergkristal. Het afwisselend gebied van *Andicuri*, aan de noordkust, heeft een cocosplantage welke aan de zee grenst. Het is bij de bevolking een geliefde plaats voor barbecuen en zwemmen. Meer naar het westen ligt de *natuurlijke brug*, het uit toeristisch oogpunt gezien meest karakteristieke natuurmonument van het eiland. Hier bevindt zich een uitspanning met een uitgesproken couleur locale, waar 's-zondags de Arubanen met inheemse instrumenten, zoals 'Ca'i orgel, tambu en wiri, muziek maken.

Voor de zuidkust liggen lange *koraalriffen*. Het rif bij Cas di Paloma is drie kilometer lang, dat bij Barcadera is veel smaller en heeft een lengte over ongeveer twee kilometer. Deze ongeschonden riffen zijn begroeid met mangroven. Het is een broedgebied voor vogels. Het *Spaans Lagoen* is een door mangroven omgeven kreek, waarachter een wijd dal ligt, begrensd door de ruïnes van de goudsmelterij Balashi, de Franse Pas met haar aan weerszijden hoogoprijzende rotswanden — waartussen zwermen groene parkieten vliegen, welk dal wordt afgesloten door een plantage met palmbomen. Het dal wordt doorsneden door een verharde autoweg. *Isla di Oro* is door een houten voetpad dwars door een breed mangrovenbos en over het ondiepe zeewater

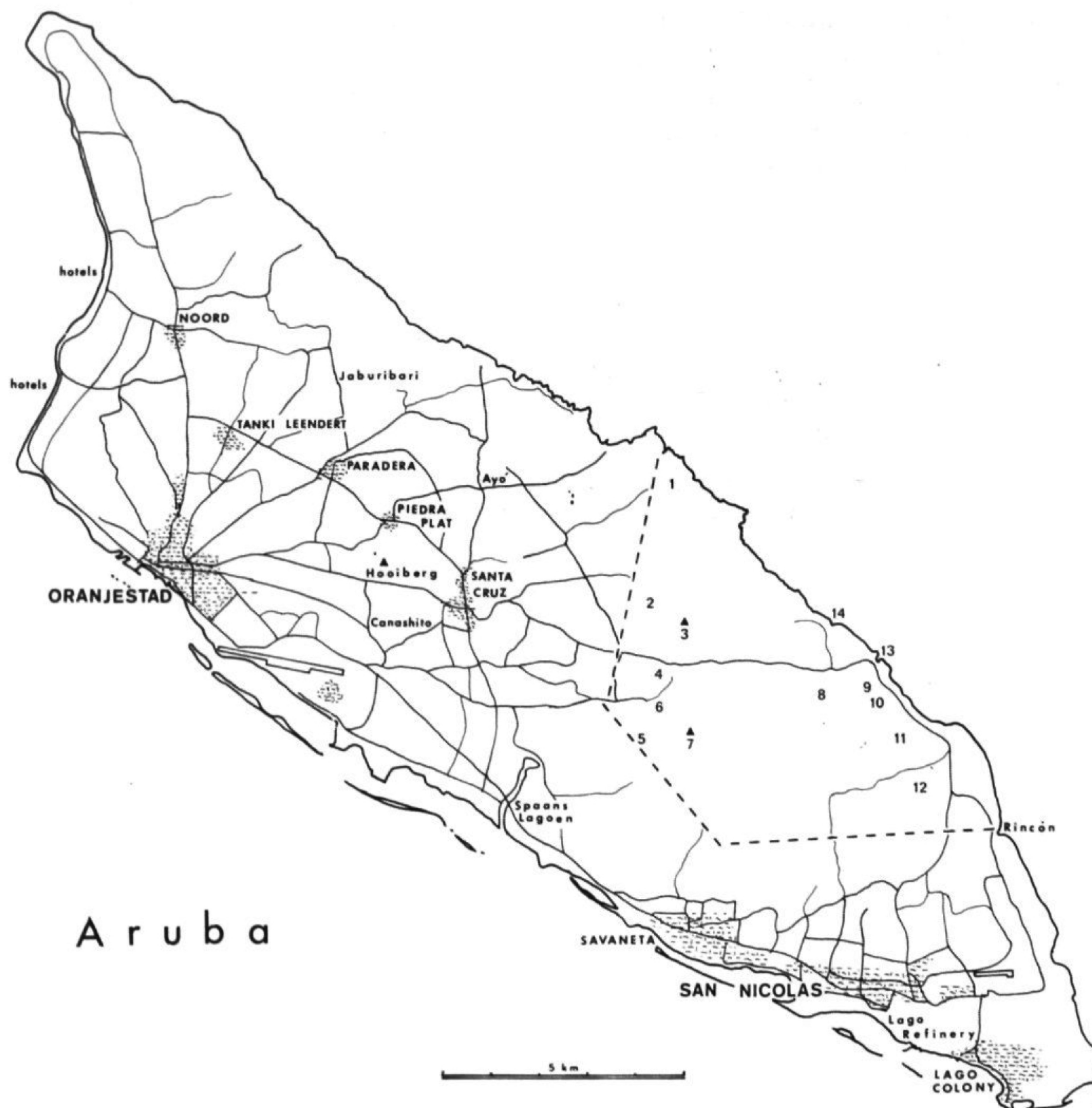

Fig. 8. Schetskaartje van Aruba waarop de omgrenzing staat aangegeven van het terrein dat in deze publicatie als een te beschermen gebied wordt aanbevolen en dat een uitbreiding betekent van 'Nationaal Park Arikok' (1-3, 13-14). — 1: Cocospalmplantage van Daimari met strandjes. 2: Indiaanse rotstekeningen van Arikok. 3: Top van de Arikok, 188 m, uitzicht. 4: Oude goudmijn van Miralamar. 5: Tuin van Masiduri. 6: Cocospalmenplantage. 7: Top van de Jamanota, 188 m, uitzicht. 8: Oude plantage van Rooi Prins, adobehuis, mooie rotswand. 9: Grot van Fontein met rotstekeningen. 10: Chinese groententuin bij de bron van Fontein. 11: Grot van Quadirikiri. 12: Huliba Cave en Tunnel of Love. 13: Boca Prins met strand en duinen. 14: Strand van Dos Playa, grillig kustgebied.

met de vaste wal verbonden. Het is een prachtige omgeving. Door overmatig bespuiten is in het mangrovenbos het evenwicht tussen vissen en muggenlarven ten gunste van de 'sangudos' verschoven.

Seroe Colorado heeft enkele mooie strandjes, en imposante rotspartijen. Naar het noorden toe ligt het desolate en afwisselende kustgebied tussen *Rincón en Daimari met haar woeste achterland*. Zie daarover de nu volgende bespreking van de lokale plannen 'Natuurpark Jamanota.'

In onderstaand schema zijn de natuurgebieden samengevat vanuit de optiek van recreatie. Maar er zijn een aantal factoren welke de aantrekkelijkheid, zeker voor herhaald bezoek beperken. Uit de opstelling blijkt, afgezien van natuurschoon e.d., dat het kustgebied tussen Rincón en Daimari met het achter-

	geliefd recreatiedruk kleine omvang vernield vervuiling onbereikbaar eenzijdig	
Kudarebe	o x	Gering.
Californië duinen		Gering.
Palm/Eagle Beach	o x	Goed. Veel bezocht.
Salinja Cerka		Vogelterrein.
Historische graven	x x	Cultuurobject.
Ayó en Casibari	o x	Gering. Druk bezocht
Canashito	x x	Gering. Grotendeels afgegraven.
Seroe Plat	o x x x	Goed. Veel vernielingen.
Andicuri	o x	Goed.
Natuurlijke brug	o x x	Goed. Klein opper- vlak.
Riffen zuidzijde		Vogelterrein.
Isla di Oro	x	Gering. In verval.
Spaans Lagoen	o x	Gering. In verval.
Seroe Colorado	o x x	Goed.
Rincón — Daimari	o	Uitstekend. Groot oppervlakte (25 km ²)

land, de gunstigste perspectieven biedt voor aanvullende recreatiemogelijkheden.

Zowel het Eilandsbestuur als de Aruba Commissie van de Stichting Nationale Parken Nederlandse Antillen (*Stinapa*) beraden zich over de wenselijkheid om een *Nationaal Park Jamanota* in te richten. Het Ingenieursbureau *Plan D2* heeft terzake een rapport aan het Bestuurscollege uitgebracht.

Het genoemde geaccidenteerde terrein — begrensd door Daimari, Shete, Ceru Blancu, Ranca Piedra, Rincón en de zee — heeft een oppervlakte van 2.500 hectare (zie fig. 8). Het reeds bestaande Natuurgebied Arikok bevat Aruba's oudste formatie van vulkanische gesteenten: diabazen, diabaastuffen en diabaasconglomeraten. Het gedeelte ten westen van de Jamanota heeft dioritische gesteenten — ongeveer 60 miljoen jaar oud — die door intrusie van magma in de oudere formatie is ontstaan. Voorts bevinden er zich uitgestrekte koraalkalterrassen met een aantal grotten (Fontein, Quadirikiri, Tunnel of Love, Huliba Cave) die een bezoek overwaard zijn. De Grot van Fontein — dicht bij een bekende bron gelegen — is de oudste vindplaats van Indiaanse petrographieën. Speciale aandacht verdient het boeiende landschap bij Boca Prins, waar men nog duinen aantreft en waar een schilderachtige steilrand van het kalksteenplateau een hofje met cocospalmen begrensd.

De verscheidenheid van landschap en microklimaat brengt grote verschillen in begroeiing met zich mede. Langs de kust een halofytische strandvegetatie, meer landinwaarts een xerophytisch plantendek. Afgezien van het voorkomen van enkele soorten die tot de Benedenwindse Eilanden zijn beperkt, is de cactusvegetatie van Aruba merkwaardig omdat er zóveel tot dit gebied beperkte *Melocactus*-vormen zijn beschreven, dat Aruba in de botanische wereld als een soort schepingscentrum voor melocactus-soorten bekend staat.

Bescherming van dit uitzonderlijk mooie en bijzondere landschap is geboden. Als men wacht tot de bevolking milieubewust is geworden — hetgeen zeker zal gebeuren, zoals voorbeelden van welvarende volkeren elders leren — is het te laat.

Het gehele terrein — ook het reeds tot natuurgebied verklaarde Arikok-gedeelte — wordt thans met meer dan twintig trucks, bulldozer en dynamiet, op grote schaal bedorven. Op dit ogenblik concentreren deze natuurvernielingen zich bij Baranca Kasioenti, vlak bij de indrukwekkende steilrand van het kalksteenplateau achter Rooi Prins. Van dit eens zo fraaie natuurgebied is, mede gezien de verderopliggende en zich voortdurend uitbreidende officiële steengroeve, niet veel meer over.

Aruba's sterk verarmde landschap behoeft herbebossing, waarbij dan tevens toeristische attracties kunnen worden ingebouwd, zoals een door bellisima omzoomde weg, bloeiende aloëveldjes, cactustuinen en paden die door agaven en zuilcactussen worden begrensd. Men moet niet vergeten dat — in elk geval voor de toerist — het karakter van Aruba, waarschijnlijk meer dan dat van enig ander eiland van de Antillen, door cactussen, agaven en aloës wordt bepaald.

Ieder die Aruba kent zal bij het woord 'herbebossing' denken aan de vele experimenten welke weinig of geen positieve resultaten hebben opgeleverd. Afgezien van de vele andere eisen waaraan hierbij moet worden voldaan, zullen het water-vraagstuk en het geitenprobleem allereerst om een oplossing vragen. Een overzicht van de mogelijkheden om deze aanplantingen te doen met plantensoorten die door hun voorkomen op de eilanden hun bruikbaarheid reeds hebben bewezen, heeft frater Arnoldo Broeders ons reeds in zijn *Handleiding* (1967) gegeven.

CONCLUSIES

— met argumenten voor een *Nationaal park* cursief gedrukt —

De bevolkingsgroei is in vergelijking met soortgelijke regio's drastisch verminderd. Het eiland telt verhoudingsgewijs veel 'tieners', wat inhoudt, dat voor het komende decennium een behoorlijke *toename van de beroepsbevolking* en van het *aantal jonge gezinnen* verwacht mag worden. Deze zullen met hun kinderen additionele druk uitoefenen op het milieu, namelijk voor woonruimte en recreatie.

De bevolkingsdichtheid per km² van 321 is hoog, temeer daar de woongebieden zich alle bevinden bezuiden de waterscheiding 'Alto Vista - Babijn - Ayó - Shete - Jamanota - Ranca Piedra', een gebied, dat ongeveer 2/3 van het eiland beslaat, derhalve 481 mensen per km² tellende. Dit laatste cijfer geeft een onderwaardering van de bevolkingsdruk, omdat geen rekening is gehouden met de toeristen. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat bedrijven, zoals kippefarm en horeca gevestigd zullen worden in de nog rustige natuurgebieden.

De aan de voet versmalde bevolkingspiramide, de grote bevolkingsdichtheid, de vergelijking van de vruchtbaarheid met die in overeenkomstige regio's, toenemende criminaliteit en alcoholgebruik, wijzen alle in de richting van een *onacceptabel geachte bevolkingsdruk*. Door de goede scholing en de grote welvaart, al zijn de vruchten daarvan minder gelijkelijk verdeeld dan in Nederland, is het *ruimtegebrek intensiever* dan in gebieden met een arme en ook minder mobiele bevolking. Zeer duidelijk treedt het *toenemende ruimtebeslag* aan de dag in *ontgrondingen*, de *groei van de buitendistricten*, *lintbebouwing*, de *druk op recreatiegebieden*, vooral in het Paasseizoen en de zich doorzettende *floristische- en faunistische verarming*.

De mogelijkheden tot agrarische activiteiten zijn zeer beperkt door de geringe regenval van gemiddeld 443,8 mm en de fluctuaties daarin over de jaren (zie fig. 1). Daarenboven is er bijna geen grondwater, omdat de bodemstructuur daarvoor niet gunstig is, terwijl de verdamping van oppervlaktewater onder invloed van de vrijwel steeds schijnende zon en harde passaatwind, jaarlijks een veelvoud van de regenval bedraagt, namelijk ongeveer 3.000 mm. Genoemde factoren bemoeilijken uiteraard niet alleen de landbouw, doch maken eveneens de inlandse *natuurgebieden kwetsbaar*.

Door het goed lonenende werk bij Lago, hotels en overheid, zijn agrarische bezigheden economisch onaantrekkelijk, terwijl die bovendien veel zwaarder zijn. De percelen zijn klein van omvang, hetgeen een belemmering vormt voor mechanisatie. Om het beoefenen van het boerenbedrijf aantrekkelijker te maken zijn noodzakelijk: mogelijkheid en faciliteiten voor

irrigatie, het zich specialiseren op hoogwaardige tuinbouwproducten, het zoveel mogelijk door middel van moderne technieken verlichten van de arbeidsomstandigheden, en vóór alles *motivatie. Interactie tussen landbouw* (watervergaring, gewassen) *en natuurschoon wordt noodgedwongen gemist.*

Sinds de vijftiger jaren is de prijs van het exportprodukt aloïne — een aloëderivaat — gedaald. Pogingen om het snijproces te mechaniseren zijn op niets uitgelopen. De aloëboeren sterven uit, hetgeen in zekere zin ontbossing betekent, alsmede het verdwijnen van een toeristische bezienswaardigheid.

TABEL 12

Ontwikkeling van het aantal manjaren (werknemers) op Aruba

I.S.I.C.	sector	1972	1974	mutatie	(%)
I/III	Landbouw/industrie	2.129	2.120	—9	(—0,4)
IV	Utiliteitsbedrijven	414	420	6	
V	Bouwnijverheid	2.017	2.736	719	(35,7)
VI/IX	Dienstensector	6.755	7.517	762	(11,3)
	TOTAAL	11.315	12.793	1.478	(13,1)

Uit tabel 12 blijkt dat de *bouwnijverheid* voor wat betreft de werkgelegenheid de *grote groeier* is. Zij is het die de steenslag betreft. Daarom zal waarschijnlijk alléén beperking van de steenbreek tot enkele plaatsen succes hebben. Opvallend is tevens de sterke groei van de dienstensector; immers de bouwnijverheid is hiervan deels een afgeleide. Het belang van de industrie voor de werkgelegenheid is daarentegen iets afgenomen, waardoor de economische structuur nog eenzijdiger dreigt te worden dan zij reeds is.

Op langere termijn bezien vertoont de 'toeristenindustrie' in vele landen een grillig beeld. De economische activiteiten op Aruba concentreren zich juist hierop. De overige dienstverlening, alsmede de bouw, profiteren van het multiplier-effect. Gemeten naar arbeidsvolume voor het jaar 1974, ontstaat het volgende totaalbeeld:

— primaire sector	: landbouw, visserij	0,3%
— secundaire sector	: industrie	9,4%
	openbare nutsbedrijven	1,9%
	bouwnijverheid	13,0%
— tertiaire sector	: particuliere bedrijven	51,1%
	overheid (incl. arb. res.)	24,3%
		75,4%

De economie is door haar eenzijdige structuur sterk afhankelijk van het toerisme. De concurrentiepositie daarvan zou versterkt worden door *vergroting van het toeristisch kapitaal* i.c. natuurschoon. Agrarische activiteiten en verbetering van de hydrologische omstandigheden, dragen bij tot het landschapsschoon, terwijl zij daarnaast de economie iets minder eenzijdig zouden maken. Aruba's potentiële positie als *trait-d'union* tussen Noord- en Zuid-Amerika wordt mijns inziens onderschat. Met name ware hierbij te denken aan het inspelen op de huidige 'groeier' binnen de westerse economieën, namelijk de communicatie industrie. De klassieke industrieën verhuizen thans voor een groot deel naar ontwikkelingslanden.

Het milieu is sterk verarmd door vier eeuwen roofbouw, die sinds 1970 is geëscaleerd door grootschalige ontgrondingen. Aruba bezit een aantal natuurgebieden, waarvan alléén de kuststrook Rincón — Daimari plus achterland de mogelijkheid biedt tot inrichting als natuur- of landschapspark. Hiermede zijn zowel *lokale* als *interlokale belangen* gediend.

Omdat *ontgrondingen* zich hebben *verplaatst* van terreinen bij Santa Cruz en Babijn naar voornoemd, wat betreft de omvang betreft beperkt, natuurgebied, is actie om dit te behouden dringend gewenst; omdat namelijk met het ontginnen van dit terrein de mogelijkheid van een 'natuurpark' op Aruba voor goed verkeken zou zijn. Het is derhalve zaak voor de Arubanen om zich goed te realiseren wat het eindresultaat is van een strategie van 'niets ondernemen'. Het huidige, schrale landschap zou overigens véél meer te bieden hebben, ware het niet, dat het eeuwenlang is leeggegeten en leeggehaald door respectievelijk cabrieten en ontbossers. De natuur heeft beide, zij het sterk gehavend, weten te overleven. Steenbreek echter is vernietigend.

LITERATUUR

- Antersijn, G.M.: *Bevolkingsprognose 1974 - 2000 voor Curaçao en Aruba, invloeden hierop van demografische factoren*. Aruba, januari 1976.
- Arnoldo Broeders, Fr. M.: *Handleiding tot gebruik inheemse en ingevoerde planten op Aruba, Bonaire en Curaçao*. St. Augustinus, Curaçao 1967.
- Bevolking en Arbeid*. Aruba, D.E.C.O., aug. 1974.
- Bradfield, Richard: *The agriculture and agricultural potentialities of Aruba*. Soil Technology, Cornell Un., Ithaca, N.Y., 1964.
- Encyclopedie van de Nederlandse Antillen*, Elsevier Ned. N.V., 1969.
- Erkelens, J.: Een berekeningsmethode voor de logistische curve. *Statistica neerlandica* 22, no. 3, 1968.
- Hartog, Johan: *Aruba past and present*. De Wit, Oranjestad, Aruba, 1961.
- Henriquez, P.C.: Monumentenzorg en natuurbeheer. *Cultureel Mozaïek van de Nederlandse Antillen*. De Walburg Pers Zutphen, 1977, p. 227-261.
- Kok, Michiel: *De economische structuur van de Nederlandse Antillen*. St. Augustinus, Curaçao.
- Korps Politie Nederlandse Antillen, Commissariaat Aruba. Jaarverslag 1973 en 1975*.
- Luidens, Felix: *The impact of stay-over tourism on the economy of Aruba*. Inter Amer. Univ., Puerto Rico, July 1975.
- Mörzer Bruyns, M.F.: *Natuurbehoud en natuurbeheer op de Nederlandse Antillen*. Rijksinst. Natuurbeheer, Zeist, 1969.
- Moulin, P.L. de: *Schets van een ontwikkelingsplan Aruba*. D.E.C.O., Aruba, febr. 1976.
- Nationale Rekeningen 1975*. Centr. Bureau Statistiek, Staatsuitgeverij, 1976.
- Proceedings of the first Aruban and Antillean Congress on Alcoholism*. Aruba, sept. 1970.
- Ruimtelijk Structuurplan (Aruba)*. Adviesbureau Arnhem b.v., 1975.
- Statistiek arbeidsvolume en loonsommen in 1972*. D.E.C.O., Aruba, aug. 1974. Idem 1973.
- Drs A.G.M. Claassen
Landréstraat 366
's-Gravenhage

BIBLIOGRAFIE

ARTICLES

(46)

Continued from *N.W.I.G.* 52, p. 175-198, and previous lists since 1947. Publications not seen by the compiler of this *incomplete* bibliography are not included. -- The existence of a Summary is indicated by a translation of the title.

Labeur, Cees: 'Wan pipel, wan natie' maar: Suriname heeft zijn draai nog lang niet gevonden. *Elseviers Mag.* 32, 1976, 49, p. 82-83, 2 figs. -- Zwerven door Indianen en Bosnegerdorpen, tropisch oerwoud en Paramaribo, 32, 53, p. 110-111 & 113-114, 4 figs.

Lamp, Stanley: Buskando un maneho di edukashon propio. *Kontakto Antiano* 9, 1977, 6, p. 12-13 & 15-21.

Lamur, H.E.: De groei van de Chinese groep van Suriname 1964-1970. *NWIG* 51, 1976, p. 13-19.

Lamur, Humphrey E.: Demography of Surinam plantation slaves in the last decade before Emancipation: The case of Catharina Sophia. In: Rubin & Tuden. *Comparative perspectives on slavery in New World plantation societies*, 1977, p. 161-173, 1 fig.

Landbouw en veeteelt op Bonaire ter discussie gesteld. *Amigoe* 26. VII. 1974, p. 8. See also *Beurs* 27. VII, p. 5, portr. (interview P.W.J. Stoffel).

Landbouwmaatschappij Victoria. *Suralco Mag.*, March 1976, p. 12-17, 5 figs.

Landbouwtechniek, welvaart en welzijn. *Techna* 1, 1976, Mar. p. 17-20, Apr. p. 11-14.

Landingsbaan begin voor ontwikkeling van Bonaire. *Amigoe* 27. VI. 1975, p. 3, see also p. 1.

Landsbelang. Ir. George Hindori. *Objectieve Surinamer* 5, Oct. (1975), p. 1 & 3, portr.

Landsverordening van de 19de juli 1976 tot bescherming van mariene gebieden. *Publicatieblad* 1976-157, 7 pp. (Landsverordening Mariene natuurreservaten; Cur.).

Lang da Silveira, Fabio & Hof, Tom van 't: Regeneration in the gorgonian *Plexaura flexuosa* (Cnidaria, Octocorallia). *Bijdr. Dierk.* 47, 1977, 1.

- Lannoy, L.A.J. de: De Brandweer nieuwe stijl. *Techna 1, Jan.* 1976, p. 2-4, 2 figs.
- Lannoy, Mavis de & Haseth, Lucille: David Maurice Noel: amor pa nos cultura. *Amigoe* 23.X.1976, p. 14, portr.
- Larmonie, M.J.: Inconstitutioneel of niet? *Amigoe* 22.XII.1975, p. 9. See: J. van der Kuyp, 24.XII, p. 11.
- Leentvaar, p.: Inundation of a tropical forest in Surinam . . . *Proc. 1st Int. Congr. Ecology* 1974, p. 348-354, 2 fig. & 2 pls.incl.
- Leeuwen, H. van: Niet alleen puin ruimen in Nederland maar ook werken aan de toekomst van Suriname. *Iros 1*, 1976, 1, p. 18-21. -- Alleen geloof in de ontwikkeling van Suriname is niet genoeg. 1, p. 22-25.
- Lescure, Jean: Biogéographie et écologie des Amphibiens de Guyane française VI. Liste C.R.S. Soc. *Biogéogr.* 440, 1975, p. 68-82, 8 figs.
- Lescure, Jean: Contribution à l'étude des amphibiens de Guyane française VI. Liste préliminaire des anoures. *Bull. Mus. natn. Hist. nat. Paris (3)* 377, *Zool.* 265, 1976, p. 475-524, 4 figs. (Surinam material compared.)
- Lescure, Jean: Étude de deux têtards de *Phyllobates* . . . *Bull. Soc. Zool. France* 101, 1976, p. 299-306, 2 figs. (Surinam tadpoles compared.)
- Lescure, Jean: The effect of a total sun eclipse on the vocal behavior of some amphibians. *Copeia* 1975, p. 764-765. (Surinam)
- Lescure, Jean & Fretey, Jacques: Étude taxinomique de *Phrynops (Batrachemys) nasutus* . . . *Bull. Mus. natn. Hist. nat. Paris (3)* 377, *Zool.* 239, Dec. 1975, p. 1317-1328, 4 figs. (Surinam turtles compared.)
- Leusden, J.M.G. van: De werkgelegenheid tot 1980 op Aruba en Curaçao. *Econ. Notities Cur.* 1972, 1, p. 2-4.
- Lichtveld, G.R.: Misvattingen over staatsrecht. *Amigoe* 25.IX.1975, p. 9. See: J.H. van der Kuyp: Het politieke systeem van de N.A. in de knoop. 18.IX; also 1.X, p. 8.
- Lichtveld, Leonhard A.M.: Antropologische benaderingen. *Cult. Mozaïek Sur.* 1977, p. 35-41.
- Lichtveld, Lou: Taalverkeer — een minibabel, p. 63-81. — De Bosnegers, p. 146-188. — Coöperaties, p. 202-204. — Blijvers, maar in groepsverband, p. 277-282. — Alfabetisering en beroepstraining, p. 332-340. — Volksmuziek, dans en lyriek, p. 359-377. Veelvoudig muzikleven. Hogere ontwikkeling, p. 391-395. *Cult. Mozaïek Sur.* 1977, ill.
- Lim, Hanny: Introductie Papiaments geen kleinigheid. *Beurs* 27.VII.1976, p. 2, 2 portr. (Interview with minister of education Faustina Frank.)

Lim, Hanny: Topoverleg van 50 universiteiten op Curaçao. *Beurs* 8.VII.1976, p. 3 (Sir Philip Sherlock UNIFA; 21-24.IV.1977.)

Lim A Po, H.R.: Recht en maatschappelijke verandering. Een algemeen college gehouden voor de Universiteit van Suriname op 22 oktober 1974. *Sur. Jur.* 20/21, 1975, p. 22-35.

Limited possibilities for agricultural development in Saba, St. Eustatius and St. Martin. *Business news N.A.* 44, Sep. 1976, p. 2. (ref. report J.R. Butter.)

Linde, Jan Marinus van der: Herrnhuter im Karibischen Raum. In: *Unitas Fratrum. Herrnhuter Studien*, 1975, p. 241-260, 11 figs. on 4 pls. excl.

Lionel Capriles . . . Veel negatiefs is bij oude gebleven. *Amigoe* 7.V.1976, p. 3.

Loenhoud, P.J. v. & Sande, J.C.P.N. v.d. & Focke, J.W.: Rocky shore zonation on Curaçao . . . *Abstr. Ass. Isl. Marine Lab. Car.*, Curaçao, 1976, p. 40-41, 1 fig.

Loning, Nic.: Het blanke bevolkingsdeel, p. 282-286. — Beeldende kunst. Winst- en verliesrekening, p. 402-405. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, ill.

Lucha sindikal. *Kont. Antiyano* 7, 1975, 6/7, p. 3-4, 6-8, 10-11.

Luckhurst, Brian & Luckhurst, Kirsten: A study of the relationship between substrate complexity and reef fish diversity. *Abstr. 11th Meeting AIMLC*, 1975, 1 p.

Luisa, Celcio C.: Tula kreeg plaats in Winschoten, Holland. Toos van Mierlo's hommage aan Curacao's vrijheidsheld. *Beurs* 19. VIII. 1977, p. 4 (poetry of Elis Juliana).

Maas, Kees van der: Aruba zorgt voor storm in Antilliaanse politiek. *NRC/Hand.* 8.VIII.1977, Op. p. 4. — See also 13 & 20.VIII.

Maas, Kees van der: 'Nooit los van Nederland' is leus op mini-Antil Saba. *Utr. Nwsbl.* 19.VII.1977, p. 4, 2 figs. — Aruba in staking voor meer zelfstandigheid. 12.VIII, p. 11. — Suriname zoekt identiteit. 28.X., 1 fig. — Suriname begin dit jaar met buitenlandse politiek. 9.I.1978.

Mac Gillavry, H.J.: Senonian rudists from Curaçao and Bonaire . . . *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 101-102.

Mac Gillavry, H.J. & Beets, D.J.: The Rincon problem or how to confuse the geologist. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 103-105. (Bonaire)

Macintyre, Ian G. & Kinsman, David J.J. & German, Robert C.: Geological reconnaissance survey of Saba Bank, Caribbean Sea. *Carib. J. Sci* 15, 1975 (1976), p. 11-20, 5 figs.

Mac Nack, E.H.: Architectuur en stedenbouwkundige aspecten. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 379-384.

- Maduro — bedrijf bestaat 140 jaar . . . *Amigoe* 15.VII.'77. — S.E.L. Maduro & Sons Inc. *Beurs* 16.VIII.1977, p. 9-16, ill. (1837-1977)
- Maduro & Curiels Bank 60 jaar. *Beurs* 16.XII.1976, p. 1, 2 portr.; see also 17.XII. (Shon Sha Capriles)
- Man, A.N. de: De Arubaanse zeetuinen. *Amigoe* 4.VI.1975, p. 6.
- Manchi Mensé (H.J.) Na 25.000 vlieguren met pensioen. *Beurs* 27.X.1977, p. 5.
- Mar Antil verzekert verbinding met de Bovenwindse Eilanden. Vanavond begint officiële reis . . . *Beurs* 13. VIII. 1975, p. 2, 2 figs. (Replaces 'Antillia'.)
- Marcuzzi, G.: Further studies on Caribbean tenebrionid beetles. *Stud. fauna Curaçao* 52, 1977, p. 1-71, fig. 1-26, pl. 1-3 excl. (Figs. of pl. I and II interchanged.)
- Marcuzzi, G. & D'Aguilar, J.: Catalogue raisonné des insectes des Antilles françaises. 3 Coleoptères: 'Tenebrionidae'. *Ann. Zool. Écol. anim.* 3, 1971, 1, p. 79-96, 20 figs.
- Maresch, Walter V., 1974. Plate tectonics origin of the Caribbean Mountain System of northern South America. *Bull. Geol. Soc. Amer.* 85, p. 669-682, 7 figs.
- Maria Liberia (-Peters): Eerste vrouwelijke gedeputeerde van Curaçao. *Amigoe* 27.IX.1975, p. 9, portr.
- Marle, Marjan van: (review) Sonia Garmers: Lieve Koningin, hierbij stuur ik U mijn dochter. *Margriet* 1976 no. 42, 15.X.1976, p. 121-123, ill.
- Marks, A.F.: Gezinsvormen en gezinscultuur. *Cult Mozaïek N.A.* 1977, p. 76-95, 2 pls. excl.
- Maso, S.: Sociaal opbouwwerk in ontwikkelingssituaties. *Iros* 2, 1977, 1, p. 16-19.
- Mauriès, Jean-Paul: Spirostreptides (Myriapoda-Diplopoda) de Guyane française. *Bull. Mus. natn. Hist. nat. Paris* (3) 333, *Zool.* 235, 1976, p. 1257-1275, 35 figs.
- Meer Mohr, C.G. van der: Calcium carbonate precipitation in the Cueva di Watapana on Bonaire, Netherlands Antilles. *Leidse Geol. Meded.* 51, 1977, 1, p. 37-47, 2 figs. & 11 phot.
- Meer Mohr, C.G. van der: Field trip to the salinas of Bonaire. *Guide excurs. N. A. 8th Car. Geol. Conf.*, 1977, p. 76-87, fig. 26-31.
- Meer Mohr, C.G. van der: The dolomite of Piedra di Bonaire. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.*, 1977, p. 119-120.
- Meer Mohr, C.G. van der: The genesis of the carbonate crusts in the salinas di Cai on Bonaire. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.*, 1977, p. 121-122.
- Mees, G.F.: Mass mortality of *Puffinus gravis* (O'Reilly) on the coast of Suriname. *Zool. Meded.* 49, 1976, 20, p. 269-271. (Great Shearwater)

Meeuwen, H.M. van: Aantekeningen over de systematische positie en de biologie van *Gymnodactylus antillensis* . . . *Lacerta* 32, 1974, p. 187-194, 2 figs., cover picture. (Totekki)

30 Mei 1969. *Amigoe* 30. V. 1975, p. 1 & 3. — Ong A Kwie van CFW: Zes jaar na 30 mei is het wantrouwen nog even groot, 30.V, p. 3, 2 figs.

1 Mei overpeinzingen van minister Frijmersum. *Nieuw Suriname* 26, 4.VI.1976, 8, p. 6, portr.

Meijers, H.: Caricom . . . *NRC/Hand.* 19, 21 & 26.XI.1974. Caribische gemeenschap met unieke bevoegdheid.

Mennega, Alberta M.W. & Lanzing-Vinkenburg, Marijke: On the wood anatomy of the tribe 'Olmedieae' (Moraceae) . . . *Acta Bot. Neerl.* 26, 1977, p. 1-27, 4 pls. incl. (Incl. Surinam material.)

MEP — *Beurs* 19.II.1977 (referendum); 12.III (incident De Gaay Fortman); 24.III (Hoe heilig?); 2.VIII (Onbezonnen); 4.VIII (Arubaans verzet); 15.VIII (geëscaleerd); 22, 24 & 26.VIII (gedrag jegens Curaçaose Bijstandspolitie); 23.VIII (Anti-MEP commissie); 5.IX (tegenover Nederlandse media); 6.X (Gouverneur Leito dient Betico Croes van repliek). — *Amigoe* 7.VII.1975 (desnoods met de duivel samenwerken); 24.XI (uur aangebroken); 30.XII (ministers naar huis); 31.I.1976 (reis naar Nederland); 3.XII (NEP); 5.III.1977 (bezoek minister De Gaay Fortman); 7.III (Dokter Horacio Oduber Hospitaal onder zware bewaking geopend); 8.III (Surfside-gebeuren opgeblazen); 28.III (na referendum Taak); 8.VI (optreden MEP en gevolgen voor Aruba).

Meteorologische Dienst . . . Tijdig waarschuwen niet mogelijk bij windhoos. *Amigoe* 7.X.1976, p. 11.

Met het oog op Bonaire. Het aloë-kookstation ligt in de zon te blakeren. *Beurs* 25.VIII.1972, p. 3.

Meyer, David L. & Lane, N. Gary: The feeding behaviour of some Paleozoic crinoids and Recent basketstars. *J. Paleont.* 50, 1976, 3, p. 472-480, 4 + 3 figs. (Observations from Curaçao incl.)

Meyers, H. & Bochove, R.E. van: Opname in de volkerenrechtsgemeenschap. *Sur. Jur. Bl.* 22 (Onafhankelijkheidsnummer), dec. 1975, p. 7-24.

Michel, H.B. & Foyo, Maria: Siphonophora, Heteropoda, Copepoda, Euphausiacea, Chaetognatha and Salpidae. *Caribbean zooplankton*, 1976, 1, p. 1-549.

Michels, J.: Tembe. *Suralco Mag.*, Sep. 1975, p. 10-11, 2 figs.

Mitrasing, F.E.M.: Andres Bello een groot geleerde 1781-1865. *Sur. Jur. Bl.* 22 (Onafhankelijkheidsnummer), dec. 1975, p. 25-30, portr.

Mitrasing, F.E.M.: De 'missing link' bij de rechtsvorming. *Sur. Jur. Bl.* 24, 1977.

Mitrasing, F.E.M.: Suriname op de drempel. *Krutu*, 6 pp.

Moen, Adriaan M.: Kapitaalsbelangen en staatkundige toekomst. *Kont. Antiyano* 7, Jan. 1976, 9, p. 2-4, 6-8.

Monniot, Claude & Monniot, Françoise: Quelques espèces d'Ascidies profonde du bassin du Surinam. *Bull. Mus. natn. Hist. nat. Paris* (3) 387, Zool, 269, 1976 (1977), p. 663-670, 4 figs.

(Montesant): Water behoeft geen probleem te zijn op Sint Eustatius. *Amigoe* 20.VIII.1977, p. 6, portr.

Monte (E): Toespraak dr. — bij opening collegejaar Hogeschool. *Beurs* 11.IX.1976, p. 3.

Muller, Enrique: Mas asentuashon i poesia na papiamentu. *Kristòf* 3, (1976), 4, p. 176-179.

Nagelkerken, W.: A contribution to the biology of the Graysby, *Petrometopon cruentatum*, from Curaçao. *Abstr. 10th Ann. Meeting Ass. Isl. Marine Labs Car.*, 1973, p. 7.

Nagelkerken, Wil: Ageing of the grouper *Petrometopon cruentatum* (Graysby) in Curaçao. *Abstr. 11th Meeting AIMLC*, 1975, 1 p.

Neleman, A.J. & Blokzijl, C.: Zoeklicht op . . . Carmabi. *Parera-Privé* 1, 1975, 6, p. 9-16, 7 figs.

Nelson, Craig E. & Lescure, Jean: The taxonomy and distribution of *Myersiella* and *Synapturanus* . . . *Herpetologica* 31, dec. 1975, p. 389-397, 4 figs. (Incl. Surinam frogs.)

Netherlands Antilles law and regulations to prevent pollution of the sea by oil. *Bon. Bull.* 2, 31.I.1976, 23, p. 4-5.

Neumann, Peter: Suriname. In folder *Nicaragua, Suriname*, Völkerkundemuseum Herrnhut, Dresden, 1976, 8 pp., 6 figs.

Neumann, Peter: Zu Schlagringen und Schlaggefechten der Buschneger Surinames. *Abh. Ber. Staatl. Mus. Völkerkunde Dresden* 34, 1975, p. 371-383, 8 figs. on 4 pls. excl.

Nieser, N.: A revision of the genus *Tenagobia* Bergroth (Heteroptera: Corixidae). *Studies Neotrop. Fauna* 12, 1977, p. 1-56, 130 figs. (Incl. Surinam water bugs.)

Nieser, N.: Gelastocoridae in the Zoologische Museum der Humboldt-Universität zu Berlin. *Dtsch. Ent. Ztg (n.s.)* 24, 1977, p. 293-303, 2 figs. (Surinam water bug mentioned)

Nieuw collegejaar Hogeschool van de Ned. Antillen . . . Universiteit . . . in de maak. Rede Rector Mr. W.R. Boom. *Beurs* 10.IX.1977, p. 4.

Nieuwe periode voor het toerisme in Suriname ingeluid. *Oro 1*, Feb. 1976, 6, p. 14-15, 2 figs.

Nieuwe Surinaamse uitgeverij van start. *Oro 1*, Feb. 1976, 6, p. 9 & 11, 2 figs. (Pressag)

Nijssen, H. & Isbrücker, I.J.H. & Géry, J.: On the species of *Gymnorhamphichthys* . . Gymnotid fishes from South America. *Stud. Neotrop. Fauna 11*, 1976, p. 37-63, 16 figs.

Nord, Max: Nederlandse hulp en samenwerking. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 429-435.

Norton, Graham: Dutch islands of the Spanish Main. Aruba, Bonaire, and Curaçao. *Country Life Nov. 2*, 1972, p. 1126-1130, 5 figs. & cover picture.

Nu begint het pas voor Suriname. *Utr. Nwsbl.* 27.V.1975, p. 1.

Offers voor eenheid Antillen (1-7). *Beurs* 15, 17, 19, 20, 22, 24 & 29.IX.1977.

Officiële opening San Francisco Hospitaal. *Bon. Bull.* 3, Jan. 1977, 33, p. 1-2, 6 (4) figs.

O'Keefe, M. Timothy: An interview with Hans Hass. *Florida Naturalist* 50, Feb. 1977, 1, p. 11-15, 6 figs. (Curaçao, Nov. 1976; pioneered diving at Bonaire in the 1930's.)

O'Keefe, M. Timothy: Bonaire- A paradise protected. *Florida Naturalist* 49, 1976, 1, p. 16-19, 6 figs. & col. cover picture.

Onafhankelijkheid onafwendbare zaak. *Beurs* 12.XI.1973, p. 2.

Onderwaterjacht aan banden gelegd. *Amigoe* 22.XI.1976, p. 9, 1 fig.

Ong-A-Kwie, Ewald: 30 Di mei (1969) fecha historico pa obrerismo di Corsow. *Amigoe* 29.V.1974, p. 9, 4 figs.

Ontslagstop. *Kont. Antiano* 9, 1977, 3, p. 20-22. — Ontslagstop funest voor Antilliaanse economie. Voorzitter (V.) Abady van K. v. K. *Amigoe* 17.VIII.1976, p. 3 (& 1). Godett wil ontslagverbod, 19.II.1977, see also 23.II. Ontslagverbod gevaarlijk. M.J. Larmonie, 26.II, p. 8. Ontslagregeling, 1.III, and 28.II.

Ook in 1931 plannen op Bonaire voor oliebedrijf. *Amigoe* 7.V.1974, p. 7.

'Oost en West' stopt na 70 jaar met eigen orgaan. *Amigoe* 4.I.1972, p. 7.

Oosterhof, J.P.C.: Radio en televisie, pionierswerk en gemiste kansen. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 280-292.

Open brief VLC aan de Antilliaanse bevolking. *Beurs* 16.VI.1977, p. 3 & 7.

Openhartige Cola Debrot voor Radio Korsow FM. Sticusa: organisatie der ongrijpbare zumbi's. *Amigoe* 30.VIII.1977, p. 9.

Open brief van Arubaanse Handel aan premier Den Uyl. *Beurs* 20.VIII.1977, p. 7.

Oprichting Universiteit van de Nederlandse Antillen. *Beurs* 12.V.1977, p. 4.

Oprichtster Grupo Mangusá: Wij van Banda Abao kennen veel problemen . . . *Amigoe* 3.XII.1977, p. 11, 6 figs. (Beatrix Muzo)

Opstall, Margaretha E. van: Archival sources in The Netherlands. In: Rubin & Tuden, *Compar. perspectives on slavery in New World plant. societies*, 1977, p. 501-509.

Ornelio Martina . . . eerste rede Gezagh. Cur. *Beurs* 19.VIII.1976. — See also: 2.VIII, p. 5, portr., and Afscheid gezaghebber A.E. Kibbelaar, 31.VII, portr. — Aflossing. *Amigoe* 2 & 3.VIII.

Overleg Suriname-Nederland niet afgerond. Conclusies. *Sur. Nws* 25, 30.V.1975, 6, p. 1-2, 10.

Owre, Oscar T.: Notes on the food of some Guyana birds. *Ardea* 63, 1976, p. 146-147.

Palm, E.R.R.: Muziek en dans. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 167-197, 4 pls. excl.

Parthasarathy, M.V. & Slobbe, W.G. van & Soudant, Carole: Trypanosomatid flagellate in the phloem of diseased coconut palms. *Science* 192, 1976, p. 1346-1348, 2 figs. (*Bull. Landbouwpr. Sur.* 99)

Pater Brenneker wil in CPA vitrine-museum beginnen . . . oude gebruiksvoorwerpen. *Amigoe* 14.II.1976, p. 3, 2 figs.

Pérez Farfante, Isabel: American solenocerid shrimps . . . *Fishery Bull.* 75, 1977, p. 261-346, 63 figs. (Incl. N.A. material.)

Perret Gentil, Hubert B.: Enige aanbevelingen ivm onze landbouw en watervoorziening. *Beurs* 24.IX.1976, p. 6, portr. — *Amigoe* 25.IX.1976. (Suggests exploitation of Piscaderbaai as a freshwater-reservoir.)

Perspective for commercial gardening in Curaçao. Soltuna is proof. *Business news N.A.* 50, Jan. 1978, p. 3, 7 figs. (dr. D.J. Schild)

Peter Stuyvesant College 35 jaar. *Beurs* 16.IX.1976, p. 3, portr.

Pierre Lauffer ontving litteraire Sticusa-prijs. *Beurs* 5.II.1975, p. 5, portr.; see also: 29.III.1976, p. 6, 12 figs.

Pierson, Heldring & Pierson (Curaçao) N.V. 25 jaar. *Amigoe* 13.X.1977, p. 6-7, ill. — *Beurs* 13.X, p. 10-11.

Pieters Kwiers (E.S.): Voorwaarden voor reële landbouw nooit geschapen . . . *Amigoe* 7.VIII.1976, p. 14-15.

Pol, Dick van de: De Nederlandse Antillen bestaan niet. *Mnd.bl. Avenue*, Oct. 1975, p. 14-19, 12 col. phot. (Aruba)

Pollak-Eltz, Angelina: Slave revolts in Venezuela. In Rubin & Tuden, *Compar. perspectives on slavery in New World plant. societies*, 1977, p. 439-445; see also p. 495.

Pollution: De zekere weg naar zelfvernietiging. *Beurs* 16.VII.1975, p. 3.

Pos, H.: De Surinaamse letteren. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 412-426.

Pos, H.: Surinaamse literatuur werd geschreven door ingezetenen en ballingen. *Bzzlletin* 5, 1976, 40 (Surinamenummer), p. 13-15.

(Pourier, M.A.): Aanbevelingen uit memorandum over de ontwikkelingssamenwerking. *Beurs* 26.VIII.1976, p.3, portr.

Pourier, M.: Development aid to the Netherlands Antilles since 1958. *Kristòf* 3, (1977), 5, p. 229-237.

Power, R.H.: Moko, A new bacterial disease on banana and plantain in Surinam. *Sur. Landb.* 24, 1976, 2/3, p. 85-92, 8 figs.

Praag, S. van: Algemene gezondheidstoestand. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 41-50.

Prance, G.T. & Görtz - van Rijn, Anne R.A.: Chrysobalanaceae, *Flora Sur.* 2, 2, 1976, p. 524-555.

Pratt, Brian R.: Cryptalgal structures, Boca Jewfish, Bonaire . . . early cementation and lithification in the intertidal zone. *Geol. Soc. Amer., Abstr.*, 9, 1977, 5, p. 643.

Priem, H.N.A. & Andriessen, P.A.M., e.a.: Isotopic dating in the crystalline core of Bonaire . . . *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 151-152, 2 figs.

Priem, H.N.A. & Andriessen, P.A.M., e.a.: Isotopic dating in the crystalline core of Curaçao . . . *Abstr. 8th. Car. Geol. Conf.* 1977, p. 153-154, 2 fig.

Priem, H.N.A. & Beets, D.J., e.a.: Isotopic dating of the quartz diorite batholite on Aruba . . . *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 149-150, 1 fig.

Prinses Juliana Airport op St. Maarten. *Beurs* 15.IX.1976, p. 6. (portr. C.W.G. Schotborgh)

Projekten Cebemo-Antillen . . . Tirso Sprockel directeur Antilliaanse bureau. *Amigoe* 28.VII.1977, p. 3. & 6. (developm. planning)

Prostitutie op Bonaire . . . Dr. H. Welvaart: Registratie is farce. *Beurs* 8.XI.1976, p. 5, portr.

Putten, Lloyd Fitzroy van: Vrijtijdsbesteding en sportbeoefening. *Cult. Mozaïek N.A.* 1977, p. 324-334, 2 pls. excl.

Quintus Bosz, A. & Lichtveld, Lou: De trek noordwaarts uit het Middenland, p. 189-192. Invloed der ontsluiting van het Achter- en Middenland, p. 192-195. — Politieke meningsvorming en partijen, p. 318-325. *Cult. Mozaiek Sur.*, 1977.

Raalte, J. van: De Christelijke godsdiensten. *Cult. Mozaiek Sur.*, 1977, p. 291-303.

Rai, B.K.: Damage to coconut palms by *Azteca* sp. (Hymenoptera: Formicidae) and insecticidal control with bait, in Guyana. *Bull. Entom. Res.* 67, 1977, 1, p. 175-183, 1 fig.

Rapport Instituut social Studies Den Haag. 'Aruba en Onafhankelijkheid'. *Beurs* 9-11.III.1978. See also: Aruba Rapport, 7.III, p. 1 & 3; also 28.II, p. 7.

Regerings-maatregelen. Status symbool vs. plaatselijk product. *Bon. Bull.* 2, 1975, 18, p. 1.

Renkema, W.E.: Bloemhof: uit het archief van een Curaçaose plantage. *NWIG* 50, 1975, p. 27-47.

Reij, Chr.: Een inleiding in de problematiek van milieu en rurale ontwikkeling in de Derde Wereld. *Geogr. Tijdschr. K.N.A.G.* 11, 1977, p. 30-46, 3 figs.

Rice, Mary E.: Survey of the Sipuncula of the coral and beachrock communities of the Caribbean Sea. *Proc. Intern. Symp. Biology of Sipuncula*, Kotor 1970, p. 35-49, 3 figs. excl. (Curaçao incl.)

Richardson, Linda A.: Festac '77 was there, and where were the Antilleans. *Kontakto Antiano* 9, 1977, 4/5, p. 11-13 & 15; see also p. 17-18. (Second World Black and African Festival of Arts and Culture, Nigeria 15.I-12.II. '77).

Richardson, Linda A.: Roots. The relevance of Alex Haley's Roots for Antilleans. *Kont. Antiano* 9, 1977, 10/11, p. 33-39.

Ridder, Marg. de: Rotatoria of the Caribbean region. *Stud. fauna Curaçao* 52, 1977, p. 72-134, fig. 27-47, pl. 4 - 12 excl.

Roo, B. Jos de: (review) Albert Helman, Facetten van de Surinaamse samenleving. *Amigoe* 8.X.1977, p. 13, 5 figs.

Roo, B. Jos de: Edgar Cairo . . . Astrid Roemer . . ., *Amigoe* 26.II.1977. — Cultureel Mozaiek Antillen, 2.III, p. 9, 2 figs. — Chris Schiks . . . Uitgever Cultureel Mozaiek . . ., 10.III, p. 9. — Luc Tournier . . . Colá Debrot . . ., 24.IV, portr. — Diana Lebacs . . ., 26.VI, p. 11, 2 figs., also: 17.X., p. 9. — Gesprek met Sonia Garmers . . ., 10.IX, p. 11, 4 figs. — Boeli van Leeuwen . . . 11.XI, p. 9, 3 figs.

Roo, B. Jos de: Enrique Muller wil naar een papiamentstalige basisschool. *Amigoe* 14.VI.1976, p. 3, portr. — Ontwijken is de taal van het Surinaamse volk . . . 4.IX, p. 8, portr. (interview with Robin Ravales = Dobru), see also 6.IX, p. 3.

Roo, B. Jos de: Een belangrijk werk voor de Antillen: Kenneth Ramchand's The West Indian novel and its background. *Kristòf* 2, 1975, p. 244-251.

Roo, B. Jos de: Kanttekeningen bij Koots onmythologiserings-onderzoek. *Kristòf* 3, (1977), 5, p. 210-215. (cf. W. Koot, Nederland geen beloofde land voor Antillianen, *Kristòf* 3)

Roemer, Astrid: Een karikatuur van de Surinaamse literatuur . . . *Bzzlletin* 5, 1976, 40 (Surinamenummer), p. 31-33.

Roessingh, M.P.H.: Een Surinaams erfstuk, *Sti. Cultuurgesch. Nederlanders Overzee, Versl. en aanw. 1974-1975*, 1976, p. 32-34, 1 fig.

Rojer, J.A.: Kanttekeningen bij een diesrede. *Beurs* 19.X.1977, p. 9. Critical notes on W.J. Curiel's speech on the Federatie van Koöperatieve Spaar- en Kredietverenigingen in de Nederlandse Antillen (formerly known as Liga di Credit Union).

Römer, Amado: Sindikalismo na kòrsou. *Kontakto Antiano* 9, 1977, 1, p. 5-29 (= 18 pp).

Römer, Bunchi (B.L. Römer-Henriquez): De Antilliaanse keuken. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 335-349, 2 pls. excl.

Römer, R.A.: Enkele gebruiken en gewoonten. *Cult. Mozaïek N.A.* 1977, p. 35-42.

Römer, R.A.: Het slavenverzet. *Kristòf* 3, (1976), 4, p. 181-189.

Römer, R.A. Hoger onderwijs in de Nederlandse Antillen. *Kristòf* 2, 1975, 3, p. 125-131. — *Waya I*, 1976, 2, p. 10-12.

Römer, R.A.: Inleiding. *Cult. Mozaïek N.A.* 1977, p. 7-34, 4 pl. excl.

Römer, R.G. De taalsituatie op de Nederlandse Antillen. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 76-93.

Ronny Winkel eindelijk Hoofd Dienst Landbouw, Veeteelt en Visserij. *Beurs* 10.II.1978, p. 3, portr.

Roobol, M.J. & Smith, A.L.: Punic eruptions in the Lesser Antilles. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 166-167. (Statia)

Rooij, M.J.M. de: Urticaceae. *Flora of Suriname* 5, 1, 1975, p. 300-318, 3 figs.

Rooth, J.: De flamingo's van Bonaire. *Panda Nieuws* 13, 1977, 1, p. 1-7, 9 figs.

R.U.B.A. nieuwe partij op Aruba. *Ant. Nwsbr.* 18, 1977, 3, p. 4. — *Beurs* 14.III.1977. Also *Amigoe* 20.VII.

Rustoord is onrustoord. *Amigoe* 1.XII.1976; see also 15.XI, p. 1 & 3. — Rustoord staat op barsten. *Beurs* 25.X.1976, p. 2; see also 26.X, p. 3 and 28.X, p. 1; 17-18.XI (memorandum Buma). — H.L. de Windt . . . Lands Psychiatrisch Ziekenhuis . . ., *Beurs* 15.I.1977, p. 6, and 17.I, p. 6.

Saba. *Sticusa Journaal* 7, 1977, 6, p. 3 (—13).

Saba Bank Resources N.N. — Akkoord bereikt tussen regering en Weeks Natural Resources. *Beurs* 14.XII.1974, p. 1. Boortoren op Sababank in werking gesteld, 16.IV.1977, p. 4. Verloop van 15 april tot 3 mei, 5.V, p. 5 (800 m). Na 2 maanden, 9.VI (2730 m). Exploitatieboring stopgezet (16.IV.1977), 18.VI, p. 1. Geen olie, maar boring Sababank was 'geologisch sukses', 21.VI, p. 4. — Oliekoorts. *Amigoe* 25.XI.1976, p. 1 & 3 (Marathon Groep — Sababank). Petroleumlandsverordening Sababank door Staten aangenomen. 30.XI. Saba-Bank wet geheel eigen Antilliaans werk. Olie-boring: schot in duister. 21.IV.1977, p. 9, portr. (dir. Clark Gomes Casseres). *Energie*, 15.IV.1977. — Large scale oil exploration . . . *Business News N.A.* 41, Nov. 1975, p. 1.

Saba ijvert voor museum. *Amigoe* 21.VII.1976, p. 9. (Harry L. Johnson Foundation)

Saba: klein, ongeschonden, maar geplaagd door grote problemen. *Amigoe* 23.VII.1976, p. 13, 3 figs.

Salsbach, A.R.: Influensha di Iglesia Katoliko riba musika. *Kont. Antiano* 9, 1977, 10/11, p. 3-12.

Santa Ana Shipyard . . . Nachtmerrie. *Amigoe* 11 & 12.VI.1976, also 17.III; *Beurs* 19 & 22.VI. — Mc Mullen-American Shipbuilding - groep zeer optimistisch. *Beurs* 29.IX.1975, p. 2, fig.

Sar, T. van der: Tillage for dry annual crops in the humid tropics. *Sur. Landb.* 24, 1976, 2/3, p. 93-98, 1 fig.

Scatterday, James W.: Mortality of corals in shallow reef biotopes during prolonged periods of low water — observations off Bonaire . . . *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 172-173.

Schaepman, Kees: Rassendiscriminatie op plantage Mariënborg in Suriname. *Hongerkrant*, Amsterdam, 15.IV.1971, p. (4)-(5), 2 figs.

Schall, Jos. J.: Factors influencing the distribution of the Aruban Whiptail Lizard, *Cnemidophorus arubensis*. *Stud. fauna Curaçao* 46, 1975, p. 94-108, fig. 28-29.

Schillevoort, H.M.Th.: Ontwikkelingssamenwerking. *Iros* 1, 1976, 1, p. 3-8.

Schinkelshoek (Jan) bezocht Aruba: Duidelijke aanwijzingen dat onder anti-Curaçaoese stemming racisme schuil gaat. *Beurs* 15.VIII.1977, p. 7. From *Haagsche Courant* 6.VIII.

Schouten, J.: De musea. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 206-215, 2 pls. excl.

Schroefworm . . . weer op Curaçao . . . *Beurs* 7.V.1976; *Amigoe* 18.VI. & 10.VIII.

Schroo, H.: Soil productivity factors of the soils of the Zanderij Formation in Surinam. *Sur. Landb.* 24, 1976, 2/3, p. 68-84, 3 figs.

Schubert, C. & Szabo, B.J.: Radiometric ages of Pleistocene marine terraces of La Blanquilla . . . and Curaçao . . . *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 178-179.

- Schulz, J.: Beschermde dierenleven langs de kust. *Suralco Mag.*, Sep. 1976, p. 14-24, 15 figs.
- Schumacher, Peter: Beleid bij opvang Surinamers zaait veel onrust. *NRC/Hand.* 30.VI.1977, 2-2, 3 figs.
- Schumacher, Peter: Vervreemding, vergelding, vorming, verveling. Surinamers en heroïne. *NRC/Hand.* 17.IX.1977, Z1 & 5,2 figs.
- Schut, B.: Oil Palm accessions of Surinam. *Sur. Landb.* 24, 1976, 1, p. 42-47.
- Sevenhuysen, R.J.: Ontwikkeling van de landinrichting in Suriname (Land development in Surinam). *Landbouwk. Tijdschr.* 85, 1973, 2, p. 57-62, 3 figs.
- Simmons, H.C.: Technologische aspecten bij het zuiveren van oppervlaktewater. *Techna-1*, Sep. 1976, p. 1-6, 6 figs.
- Smid, Jan H.: Statius werkt enthousiast aan Bicentennial-viering. *Amigoe* 13.XI.1976, p. 13. See also p. 14, 3 figs.
- Smit, C.G.M.: Achter de grijze lijnen. Varianten in de poëzie van Cola Debrot. *Kristòf* 3, (1977), 6, p. 278-285.
- Smit, J.: Planktonic foraminiferal faunas from the upper part of the Washikemba Formation, Bonaire. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 192-193, 1 fig.
- Smit, Kees: 'Palabroea, de witte uil van Hato'. Schrijver Gabriel Gorris 70 jaar. *Amigoe* 22.IV.1977, p. 9, portr. (Frans Linnartz, teacher on Curaçao, 1932-34)
- Soest, J. van: De oudste particuliere banken van Curaçao, Bonaire en Aruba. *Kristòf* 3, (1977), 6, p. 269-276.
- Soest, J.J. van: Een episode uit het leven van de pontjesbrug. *Kristòf* 2, 1975, 5, p. 234-241, 1 fig. (Brug Koningin Emma der Nederlanden)
- Soest, Jaap van: Eerste bankbiljetten na 149 j. terug op Antillen. *Amigoe* 27.I.1977, p. 11, 1 fig.
- Soest, Jaap van: Nederlands of niet? *Amigoe* 19.XI.1976, p. 11.
- Soest, Jaap van: 'Olie als water'. Dr. Jaap v. Soest belichtte de economie van Curaçao. *Beurs* 11.XII.1976, p. 6, portr. — Zijn verantwoording van zijn Olie als Water . . . *Amigoe* 11.XII.1976, p. 3.
- Soest, Jaap van: Tweemaal St. Eustatius. *Amigoe* 27.XI.1976, p. 10 (reviews of the books of Hartog and Attema on the history of Statia).
- Soest, Jaap van: (review) Verton . . . diss. *Amigoe* 10.VI.1977, p. 13, portr.
- Southward, A.J.: Intertidal and shallow water Cirripedia of the Caribbean. *Stud. fauna Curaçao* 46, 1975, p. 1 - 53, fig. 1-8, pl. 1-5 excl.

Spaans, A.L.: The status of the Wood Stork, Jabiru, and Maguari Stork along the Surinam coast. *Ardea* 63, 1975, p. 116-130, 5 figs.

Spaans, A.L.: Two misidentified eggs of the American Flamingo from Surinam in the oological collection of the Penard brothers. *Ardea* 63, 1975, p. 131-135, 1 fig.

Speervissen mag niet meer. Zwart koraal verzamelen nu een misdrijf. *Beurs* 20.XI.1976, p. 6. — *Amigoe* 22.XI., p. 9.

Spelling . . . and no end. *Amigoe* 6.XI.1977, p. 11; also e.g. 21.X & 12.XI. — *Beurs* 22.X (voorstel VLA). — De Klok 1974-1976 (A.J. Maduro, Ortografia)

Spooner, C.M. & Berrangé, J.R. & Fairbairn, H.W.: Rb-Sr whole-rock age of the Kanuku Complex, Guyana. *Bull. Geol. Soc. Amer.* 82, 1971, p. 207-210, 1 fig.

Spritzer & Fuhrmann 1927-1977 50 gouden jaren. *Beurs* 27.IX.1977, p. 9-16, ill.; also: *Amigoe*. — Gouden jubileum onder gouden zon. *Edelmetaal-Uurwerken-Edelstenen* 31, Oct. 1977, 10, p. 1308-1311, 6 figs.

Sprockel, P.T.M.: De evolutie van het onderwijs. *Cult. Mozaiek N.A.*, 1977, p. 293-323.

(Sprockel, P.T.M.) Regering dankt — bij afscheid van Onderwijs. *Amigoe* 31.I.1976, p. 3. — Tirso Sprockel . . . 15 jaar directeur onderwijs, *Beurs* 31.I, p. 2; ill.

Sprockel (P.T.M.): over uitstel invoering Papiamentu: Men is bang voor de politieke gevolgen. *Amigoe* 6.VI.1977, p. 9.

Statia Oil Terminal egalisatie terrein en wegenaanslag bijna rond. *Amigoe* 15 juli 1976, p. 9, 2 figs.

Steensma, C.C.: Marine Parks Pilot Project Bonaire. *Panda* 14, 1978, 2, p. 25-27, 3 figs.

Stemmen bij volmacht voor Statenverkiezing afgeschaft. *Beurs* 7.IV.1977, p. 2.

Stille werkers in een stille wereld. *Sur. Zending* 1977, 3, 8 pp., ill.

Stinapa aankoop van Slagbaai. *Amigoe* 29.IX.1977, p. 8, 2 figs.

Stock, Jan H.: A new genus and two new species of the crustacean order Thermosbaenacea from the West Indies. *Bijdr. Dierk.* 46, 1976, 1, p. 47-70, 56 figs. (Mainly from Curaçao.)

Stock, Jan H.: A new member of the crustacean suborder Ingolfiellidea from Bonaire, with a review of the entire suborder. *Stud. fauna Curaçao* 50, p. 56-75, fig. 17-21.

Stock, Jan H.: Microparasellidae (Isopoda, Asellota) from Bonaire. *Stud. fauna Curaçao* 51, 1977, p. 69-91, fig. 15-25.

Stock, Jan H.: The taxonomy and zoogeography of the hadziid Amphipoda, with emphasis on the West Indian taxa. *Studies fauna Curaçao* 55, 1977, p. 1 - 130, fig. 1-54.

Stock, Jan H.: The zoogeography of the crustacean suborder Ingolfiellidea, with descriptions of new West Indian taxa. *Studies fauna Curaçao* 55, 1977, p. 131-146, fig. 55-59.

(Stock): Prof. dr. — in rapport over Statia: Waterputten beperkt. *Amigoe* 13.IV.1977, p. 9, portr.; also 14.VII.

(Stoffel, P.): Mogelijkheid aanwezig in eigen groentenbehoefte te voorzien. *Amigoe* 1.IX.1977, p. 15, portr. (Bonaire)

Streefkerk, O.P., C.: Godsdienstige gebruiken en opvattingen. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 43-55.

Suriname op de negentiende zitting van Unesco's General Conference. *Nieuw Suriname* 26, 1976, 14, p. 1-2, portr. (Minister R. Venetiaan)

Swinkels, J.: Filmkunst. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 407-412.

Temminck Groll, C.L.: Monumentenzorg in de Nederlandse Antillen. *Heemschut* 54, 1977, 4, p. 69-72, 12 figs.

Temminck Groll, C.L.: Monumentenzorg op de Bovenwindse eilanden. *Heemschut* 53, 1976, 11, p. 211-213, 6 figs. — From *Sticusa* *journaal* 6, 1976, 5.

Temminck Groll, C.L.: Openbare monumenten. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 378-379.

Ter bevordering landbouw, veeteelt en visserij. DP geeft vijftal aanbevelingen. *Beurs* 26.VII.1976, p. 4, portr. (Ronnie Winkel)

Terpstra, G.H.: De economische betekenis van de vakbeweging in Suriname. *Iros* 2, 1977, 2, p. 18-20, 22-23.

Texas Instruments wil sluiten. *Amigoe* 19 & 20.III.1976; *Beurs* 19.III & 11.VI.

Thoden van Velzen - van Wetering, W.: Vraagtekens rond de toekomst van het binnenland. *Iros* 1, 1976, 1, p. 16-17.

Timmer, Henk: Economische toestand van Aruba. *Beurs* 2-9.IX.1977.

Timmer (Henk): Er blijft plaats voor Sticusa. *Amigoe* 24.V.1977, p. 9, portr. (interview)

Timmer, H.: Fotografie, film en bioscoop. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 262-279, 2 pls. excl.

(Timmer, H): Naar een nieuwe organisatie voor de cultuurbevordering in de Nederlandse Antillen. *Sticusa Journaal* 6, 1976, 6, p. 8-11.

Tinbergen, J.: Suriname en de nieuwe internationale orde. *Iros* 2, 1977, 1, p. 3-5.

Toekomstig kabinet-Rozendal voerde vandaag besprekingen met Curaçaos bedrijfsleven i.v. m. regeerprogramma. *Beurs* 25 (& 26).VIII.1977.

Toerisme . . . e.g. *Beurs* 4.IX.1976, p. 2 (report Car. Tourism Res. Centre) — Adieu toerisme, 26.XI, p. 1.

Toespraak Gouverneur Leito bij opening Hoofdkantoor van Radio Holland Caribbean. *Beurs* 13.IV.1977, p. 2, 1 fig.

Tournier, Luc. (= Chr. Engels): Episoden uit het dichtwerk van J.M. Eustatia. *Beurs* 10.III.1978, p. 4, portr.

Triebels, L.F.: (review) A.J. Vervoorn, Antilliaans Nederlands, 1976, *NWIG* 51, 1976, p. 33-35.

Triebels, L.F.: (review) V.M. Green, Migrants in Aruba, 1974. *NWIG* 50, 1975, p. 212-215.

Udo, Joop: Surinaamse onderwijsakte blijkt nu ineens ongeldig. *Telegraaf* 20.V.1977, p. 5.

Uitbreiding aloë-cultuur . . . mogelijk zelfs behoorlijk rendabel. Sylvester Vrolijk . . . *Beurs* 27.VIII.1977, p. 7; also *Business News* 24.VIII, p. 5.

UNESCO-rapport over het onderwijs. *Beurs* e.g. 11, 14, 18, 20(5), 24, 25, 28, IX, 5 (10), 8, 14, 20 & 23.X (18) 1976. — gezien door bril van technisch onderwijs, *Amigoe* 7.II.1977, p. 9.

Vaart O.P., P.L. van der: Parochie Noord - 200 jaar. *Amigoe* 25.VII.1977, p. 9, fig.

Vakbonden Leerkrachten Curaçao en Aruba staken. *Amigoe* 25.II.1975 (VLC, VLA). Inbreng, 26.II; Blunders, 27.II (Errol Cova: VLC)

Van pensionaat tot bejaardenhuis op Habaai. — Richardushuis . . . *Amigoe* 5.III.1977, p. 9, 3 figs.

Veen, Adriaan van der: Culturele samenwerking met Suriname in een beslissend stadium. *NRC/Hand.* 15.IX.1975.

Veen, L.J. van der: Culturele beïnvloeding door industrialisatie. *Cult. Mozaiek Sur.*, 1977, p. 198-202.

Veen, L.B. van der: Reflections on local aspects of behavior change. *Kristòf* 3, 1976, 3, p. 116-122.

Veer, Joh. J. van der: Laat Surinaamse kerk niet alleen de last dragen. *Sur. Zending* 1977, 2, p. 1-2.

Veer, Johan van der: Onderwijs van levensbelang. *Sur. Zending* 1977, nr. 1, 8 pp., col. ill.

- Verkiezingen in Suriname 31 oktober. *Suriname Informatie* 4, 1977, 5, p. 2-8, ill.
- Verplancke, Arnold: Curaçaose schrijfster Sonia Garmers . . . *Amigoe* 18 V.1976, p. 9.
- Verplancke, Arnold: Eenzijdige economie Antillen baart zorgen. *Amigoe* 16.V.1976, p. 11.
- Verstappen, J.: Het lucratieve is eraf voor leraar op Curaçao. *Amigoe* 1.IV.1977, p. 11. See also: Frater Antoon wijst op de keerzijde van de medaille.
- Vestiging van steenbrekerij . . . Sabana Piedra Cruz . . . *Beurs* 13.III.1975, p. 5. — Also: *Amigoe* 5 & 12.III, 1 fig.
- Vink, Danker: A range extension of *Bursa pacamoni* *Hawaian Shell News* 25, 1977, 11, p. 14, 1 fig. (Curaçao)
- Vink, Danker L.N.: The *Conus cedonulli* complex. *Zool. Meded. Leiden* 51, 1977, 5, p. 79-93, 1 fig., 4 pls. excl.
- Vis, Frances & Sariredjo, R. & Soerodimedjo, F.: De teelt van gele markoesa in Suriname (Yellow passion fruit culture in Surinam). *Sur. Landb.* 24, 1976, 1, p. 3-18, 8 figs.
- Visman, M.A.: De geschiedennis van het landhuis Jan Kock. Een case history uit het plantagewezen van Curaçao. *Waya* 1, 2 & 3, 1976, ill.
- Visman, M.A.: (review) J. Hartog, Tula, 1974. *NWIG* 50, 1975, p. 143-144.
- Vlag en lied van Aruba plechtig geïntroduceerd. *Amigoe* 19.III.1976, p. 5, 2 figs (Aruba dushi tera). — Vlag-reglement aangenomen, 15.III; . . . ontering, 16.III.
- Voous, K.H.: Northern Gulls in Aruba. *Ardea* 64, 1977, p. 80-82.
- (Voous, K.H.): Statiaanse oil terminal is potentieel gevaar voor natuur. *Amigoe* 21.VI.1977, p. 11, 3 figs.
- Voorhoeve, Jan: De derde schrijver. *Bzzlletin* 5, 1976, 40 (Surinamenummer), p. 15-18, 2 figs.
- Vreeze, A.C. de: Voeding van de Surinamers. *Iros* 2, 1977, 1, p. 29-35, 2 figs.
- Vreugdenhil, F.: Struisvogels op Curaçao [in 1914]. *Beurs* 10.VIII.1972, p. 3.
- (Waag Jr., A. van der): Gezondheidszorg Statia laat veel te wensen over. *Amigoe* 31.VIII.1977, p. 9, portr.
- Wagenaar Hummelinck, P.: De ondermijning van Fort Oranje door de Claesgut op St. Eustatius. *NWIG* 50, 1975, p. 18-26, 6 figs.
- Wagenaar Hummelinck, P.: In memoriam Frater M. Realino. *NWIG* 52, 1977, 1/2, p. 58-63, portr.

Wagenaar Hummelinck, P.: (review) Lithology and stratigraphy of the Cretaceous and Danien Succession of Curaçao; D.J. Beets, 1972. Neogene and Quarternary geology of Aruba, Curaçao and Bonaire; P.H. de Buissonjé, 1974. *NWIG* 50, 1975, p. 49-52.

Wagenaar Hummelinck, P.: Marine Localities. *Stud. fauna Curaçao* 51, 1977, p. 1-68, fig. 1-14, pl. 1-55 excl.

Walters, Harry C.: Antillianen kiezen nieuwe regering. *Telegraaf* 11.VI.1977, T IV, ill.

Warmke, Germaine L.: Observations on mollusks collected on Bonaire . . . *Of Sea and Shore* 8, 1977, 1, p. 59-60, 7 col. figs.

Waternood. Curaçao zonder water (16.VI). *Amigoe* 17, 18, 22-24, 26, 28, 29.VI.1976. — *Beurs* 18, 21, 24, 25.VI; also 29.VII.

Wateronttrekking en verzilting op Curaçao. Scriptie leerlingen Mgr. Zwijsencollege. *Beurs* 22.IV.1977, p. 3.

Wat voor India de heilige koe is, dat is voor de Antillen de heilige geit. Bert Kerkhoffs in *De Gelderlander*. *Beurs* 4.VIII.1976, p. 4. See also 19.VII.

(Wawoe, Gilbert): Beleid Shell Curaçao gericht op continuïteit van het bedrijf. *Beurs* 31.XII.1976, p. 3. (interview)

Wawoe, Gilbert: Jaap van Soest dook in Shell-archieven. *Amigoe* 11.XII.1976, p. 13 (Review of J.J. van Soest, *Olie als water*, 1976.)

Weeber, Carel (C.J.M.): De oude en nieuwe architectuur. *Cult. Mozaïek N.A.*, 1977, p. 216-226, 3 pls. excl.

Weinberg, Steven: Koraalriffen, kwetsbare levensgemeenschappen. *Panda Nieuws* 13, 1977, 2, p. 13-19, 8 figs. (Curaçao)

Wel, Freek van: Neger-sprookjes in Suriname. *Bzzlletin* 5, 1976, 40 (Surinamenummer), p. 20, 22-23.

Wel, F.J. van: Ontwikkelingshulp aan Suriname. Een terugblik . . . *Iros* 2, 1977, 2, p. 3-12.

Welle, B.J.H. ter: Silica grains in woody plants of the neotropics especially Surinam. *Leiden Botanical Series* 3, 1976, 3, p. 107-142, 2 pls. incl.

Wengen, G.D. van: Javaans leven. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 226-239, ill.

Werkdocument van Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken: Staatkundige zelfstandigheid van de Antillen . . . *Beurs* 3.III. 1978. (IVO, Tilburg)

(Werkloosheid). *Beurs* 4.VII.1977, p. 3. (From *Volkskrant* 17.VI, interview Rozendal by Jan van der Putten.)

- (Westermann, J.H.): Bij het vertrek van —. *Panda* 14, 1978, 2, p. 18, portr.
- Wever, O.R.: Over het alcoholisme op Aruba. *NWIG* 50, 1975, p. 89-106, 3 figs.
- Wie was Nechi Pieters? Opvoeder, onderwijzer, en kunstenaar bij uitstek. *Beurs* 9.II.1977, p. 5, 1 fig. portr. (Josef Cornelis Pieters, 16.IX.1898-26.IX.1960)
- Wijffels, L.C.M.: De Antillenleguaan. *Lacerta* 34, 1976, 11, p. 135-136 & cover, 3 figs. (*Iguana delicatissima*, Windward Group)
- Wijkverpleegster in toekomst. Bij 7e lustrum van WGK. *Amigoe* 4.III.1977, p. 11.
- Wilbert, Johannes: Metafísica del tabaco entre los indios de Sudamérica. *Montalban*, Caracas, 5, 1976, p. 181-235.
- Williams, Ernest E.; West Indian anoles . . . Introduction and a species list. *Breviora* M.C.Z. 440, 21 pp. (Windward Island lizards)
- Williams, Ernest E. & Rand, A. Stanley: Species recognition, dewlap function and faunal size. *Amer. Zool.* 17, 1977, p. 261-270. (Lizards from Bonaire and Saba mentioned.)
- Wim Blok speurt 350 jaar terug in voorgeslacht. *Beurs* 20.VIII.1977, p. 6, portr. (*Genealogie van het geslacht Blok*, 1977).
- Windhoos geselt Curaçao. *Amigoe* 30.IX.1976 (29.IX, De Savaan-Marchena-Valentijnbaai, SE-direction) — Also *Beurs* 30.IX. — Achtergrondinformatie Meteorologische Dienst, 8.X, p. 7.
- Wolf, Sig. W.: Cultuur minister Venetiaan . . . *Bzzlletin* 5, 1976, 40 (Surinamenummer), p. 33-37, 3 figs.
- Wolf, S.: Pers, radio en televisie. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 340-347.
- (Zeil, P.H. van): Pleitbezorger Bonaire. *Amigoe* 27.IV.1976. — Nieuwe regeling voor AC-bussen, 27.VII. Also: *Beurs* 7.X.1976, p. 4, portr. — Aruba, 29.X.1977, p. 14, from *De Nederlander*.
- Zoetmulder, S.H.A.M.: Nederland en de Amerikaanse vrijheidsoorlog. *Amigoe* 10.VII.1976, p. 11, ill. (St. Eustatius)
- Zonneveld, J.I.S.: Saba and the Saba-Bank. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 233-235, 4 figs.
- Zonneveld, J.I.S.: Saba and the Saba-Bank. *Abstr. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 236-237, 1 fig.
- Zonneveld, J.I.S. & Buissonjé, P.H. de & Herweijer, J.P.: Geomorphology and denudation processes. *Guide excurs. Neth. Ant. 8th Car. Geol. Conf.* 1977, p. 56-68, fig. 16-18.
- Zoutendijk, H.: Toneel, een wederopbloei. *Cult. Mozaïek Sur.*, 1977, p. 395-401.
- Zuidhoek, Arne: Slavernij: blanke is niet alleen de zondebok. *Utr. Nwsbl.* 3.X.1977, rep. p. 13.

P.W.H.

ISLA DE AVES — A BIRD'S EYE VIEW

We became fascinated with Isla de Aves (or Bird Island), an uninhabited, remote island in the Caribbean Sea, 125 miles west of Dominica and 270 miles north of Venezuela, when we read in a cruising guide that 'Some claim that Isla de Aves is the eeriest, most desolate spot in the world, while others say it is the most beautiful'.¹

During our preparation for a visit to this Venezuelan island we uncovered a wealth of scientific articles. Especially the expedition reports by P. WAGENAAR HUMMELINCK², N.J. MALONEY et al.³ and G. ZULOAGA⁴ provided us with an excellent overview of the history, geology and ornithology of Aves and enticed us to find out more about the island.

We planned to approach Aves from the south. After departure from Tortola in the British Virgin Islands on August 5, 1977 we sailed via Aruba, Curaçao and Margarita to Aves. Although this had the great disadvantage of having to work our way up against the heavy westerly flowing current along the Venezuelan coast and beating into a predominant south-easterly wind it gave us the opportunity to practice celestial navigation — an absolute must to find the low, very inconspicuous island. Our crew consisted of the author, his wife, their son and two guests.

On August 25, 1977 at 07:15 we came for anchor with our 39 foot sloop 'Tantalizer' in 15 feet of water near the northwest shore of Aves. This article highlights our experience and observations during the nine hours we spent on this most unusual island.

Of great interest to scientists who visited Aves has been the not fully understood diminution of this only part of the Aves Swell

Fig. 1. Index map of the eastern Caribbean.

(Fig. 1) protruding above sea level. The presence of an almost undisturbed colony of terns and one of the few remaining nesting beaches of the giant green turtle in the Caribbean also have greatly contributed to the scientific interest in this almost undisturbed and unique island.

Our schedule for visiting Aves was planned to accomplish the following tasks: to make meaningful measurements to establish if any appreciable change in size of the island had taken place since the last reported survey; to witness the behavior, habits and number of terns and to find signs of giant green turtle activity. Further observations with regard to fauna, shoreline and other details will be touched upon in the text of this report. Many photos

were taken, especially of those shorelines and rock formations which could serve for future reference and comparison in determining erosion or possible subsidence.

An addendum to this article describes our approach to Aves, where we anchored and beached. This information, as far as we know not published before, might be of use to future visitors to Aves.

The first impression of Aves when we came close was one of disappointment because, except for a few flocks of terns which were skimming over the water and two man-o'-war birds flying high above it, the island appeared to be indeed desolate. From out at sea the green purslane coverage formed a distinct contrast with the white sandy beach. The barren areas of the island were dotted with innumerable small black rocks. Then when we set foot ashore the black rocks transformed into thousands of birds, flying wildly around us while making ear-deafening sounds. When we stopped, so did the cacophony and birds would return to their nests or settle on the ground.

After exploratory walks along the entire shore and across the island we measured with the aid of a pre-calibrated tape the total length and the width of Aves at several points. Landmarks were used which reasonably could be expected to be there for future verification and comparison. The results of the measurements are shown in Figure 2. Although the average tide in the Caribbean does not change more than 1 to 2 feet it must be noted that for a beach inclination of 10 degrees an error of 11 feet could result with a 2 foot difference in tide. Eleven feet might at first glance not constitute much of an error, however, when compared to Aves' minimum width of 70 feet it is quite a large percentage. As past measurements were made over intervals of many years small or even substantial errors did not effect the conclusion that a continual decrease of area was taking place. But now that not much territory of Aves remains, it will be mandatory to execute measurements, especially those done without surveying instruments, with greater accuracy in order to be able to draw meaningful conclusions with regard to Aves' changing size.

The measurements as depicted in Figure 2 do not reflect errors caused by difference in elevation. Again, such errors if possible

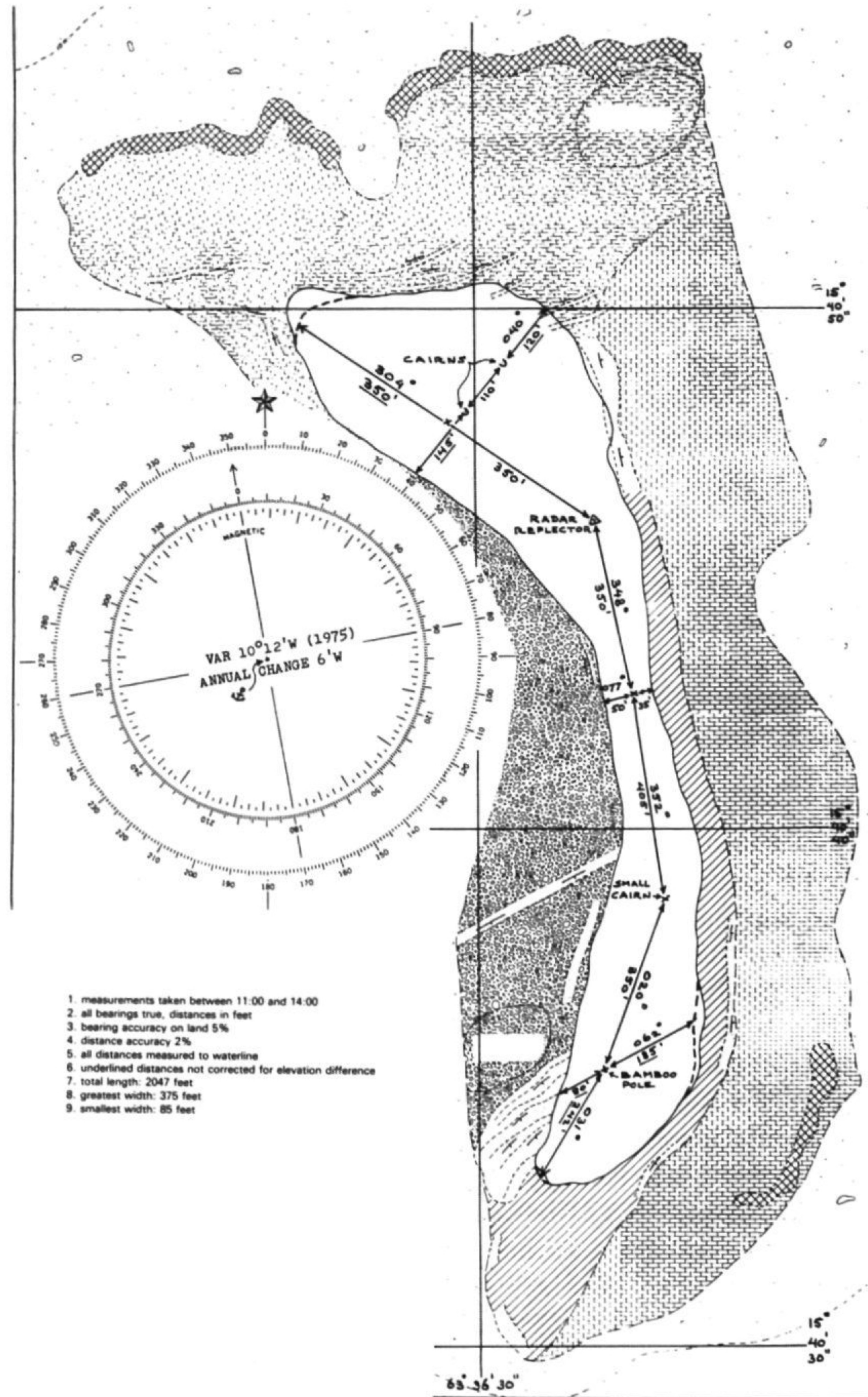

Fig. 2. Measurements of Isla de Aves taken on August 25, 1977, between 11:00 and

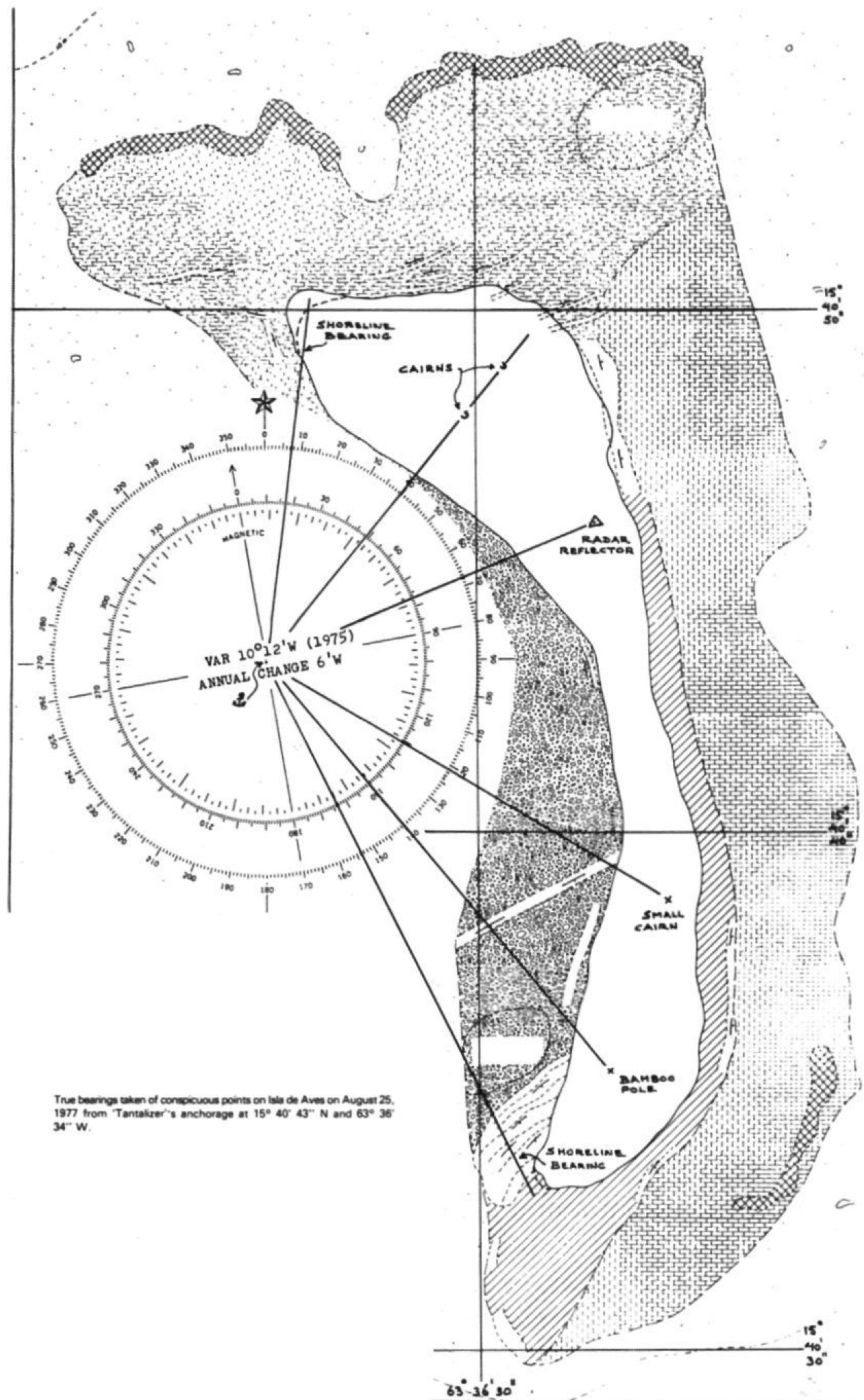

Fig. 3. True bearings taken of conspicuous points on Isla de Aves on August 25, 1977.

should be avoided or mentioned when results are published. Only then will it be possible to compare sets of measurements taken at different times with a certain degree of confidence. Our measurements were superimposed on the chart of the island facing page 94 of the BROWNELL & GUZMÁN publication on the ecology of Aves.⁵ There were no particular areas which showed any discrepancy from what was observed in September 1973.

It is this writer's contention that for future measurements a standard list of reference points and directions must be defined. A term such as 'the greatest width' used in several researched articles is quite open to misinterpretation unless such a dimension is tied in with a geographical bearing and permanent reference points.

Many visitors to Aves have commented in detail on the animal life and in particular on the enormous colony of terns. A very good summary of these comments can be read in the report by BROWNELL & GUZMÁN. We were very surprised to see how the sooty tern (*Sterna fuscata*) (Fig. 7) and noddy tern (*Anous stolidus*) (Fig. 6), although of the same family, keep themselves well separated and do not exhibit any hostility toward one another when an occasional straggler lands in the other's territory. It is not only on Aves that this coexistence has been observed. The ASHMOLES studied an identical situation on Christmas Island (Pacific Ocean).⁶ They observed that both terns are dependent on the presence of large predatory fish to drive their prey to the surface and make it available. Especially tuna schools are favored. The ASHMOLES noted that the sooty terns fished for food at a greater distance away from home-base than the noddies, which generally stayed within a 50 mile range. However, they also mention that there is evidence that the feeding range of this species is different for different areas. Because tuna schools are small the number of birds above each school is high and therefore very competitive. The ASHMOLES write: 'If it is the intraspecific competition of this kind which limits the numbers of each of these species, it is remarkable to find that they take prey of the same kinds and the same size, and yet coexist on so many tropical islands'.

The separation of the sooties and the noddies on Aves was accentuated by the preference of the sooty tern for the barren parts

Fig. 4. View to West from radar reflector of Isla de Aves.

Fig. 5. Looking North from a location near the radar reflector showing two cairns in the background and a commmerotative marker.

of the island (Fig. 7) while the noddy tern favored the rich green purslane area (Fig. 6 and 9). Therefore the sooties dominated the most northern part and some isolated spots on the southern tip of Aves while the noddies inhabited the greenery which extends north and south from the dune like area in the center. While LAZELL during his 1966 visit estimated that 80% of the island was occupied by birds,⁷ our estimate was closer to 60%. By dividing the prominent bird areas in grids of 9 feet square and taking the average number of birds per grid (assuming a ratio of 6 to 1 of sooty versus noddy terns) we calculated that the sooty tern population was approximately 36,000 birds and that of the noddy 6,000. The number of eggs counted in a similar fashion for both sooties and noddies was respectively 4,800 and 800. It was assumed that when there was a nest with an egg that the non-nesting bird would be fishing for food at sea and therefore these absent birds were included in the total count. It is interesting to compare these estimates with those of LAZELL derived in March 1966. Although his total estimate of birds (50,000) correlates well with ours (42,000) the ratio of sooties versus noddies is astonishingly reversed, namely 1 to 2 or 3 against 6 to 1.

Nesting birds and resting birds were always facing the wind, which was blowing from the southeast (Fig. 6 and 7). A particular heavy squall, fortunately of short duration, gave us the opportunity to study the reaction of the birds. In many cases they stepped away from their eggs with the result that the eggs became drenched and lay in puddles of water which however receded rapidly in the porous surface. Temporary abandonment of the eggs might be attributed to the fact that standing up the birds are probably better able to brace themselves against the buffeting wind. After the squall abated the birds did not hurry back to their eggs but kept on preening their feathers. The nests of the sooties were in almost all cases mere shallow indentations with small pieces of shells, dried vegetation or pieces of coral scattered around them (Fig. 7). The noddies' nests, as simple as those of the sooties, were more sheltered because of the surrounding purslane (Fig. 9). Both birds had never more than one egg in their nest. We did not see any chicks. A few nesting birds spread their wings in self-defense when we approached, some birds hardly moved and others walked a few steps

Fig. 6. Noddy terns (*Anous stolidus*) favored the rich green purslane areas, always facing the wind.

Fig. 7. Sooty terns (*Sterna fuscata*) dominated the most northern barren parts of the island, also facing wind direction.

away. Non-nesting birds tended to fly up when we came close. Except for the terns, the two man-o'-war birds (*Fregata magnificens*) which we briefly saw when we were about to set foot ashore and a few willets (*Catoptrophorus semipalmatus*) no other birds or animals were seen.

We found several fresh tracks of the giant green turtle (*Chelonia mydas*). In addition to approximately twenty existing turtle pits we counted some fresh pits which were not more than one or two days old. The latter pits were dug so close to the highest elevation of the beach that pieces of earth covered with purslane had fallen in the pits. This form of erosion was also observed by BUSTARD on the southeast corner of Heron Island off the coast of Queensland, Australia.⁸ The majority of the pits were located along the southwest shore, a few near the dune like area in the center and some on the southeast side. When we arrived our boat was surrounded by turtles and later a snorkeling crew member saw several in the area protected by the reef near the southwest point of Aves. Most turtles at one time or another were courting or mating and did not seem to be bothered by the presence of an onlooker.

We found two kinds of purslane. One, with long intertwining stalks and blooming abundantly with a small purple flower (*Sesuvium portulacastrum*) covered large areas of Aves with a bright green, lush, dense and at least six inch thick carpet. The other (*Portulaca oleracea*) was growing in isolated clumps on the northwest side of the island and had a darker green color, was less dense and showed a little yellow flower.

The island was exceptionally clean. Some flotsam had been deposited on the west shore consisting of plastic bottles, driftwood, lumber, turtle egg shells, coconuts, parts of a life preserver and a huge rusted engine shaft. On the extreme northwest corner wedged between rock outcroppings we noticed a huge boiler with attached appendages. Around the radar reflector (Fig. 4) which is mounted on a tiled base, representing the colors of the Venezuelan flag, we found a few remnants of previous expeditions, such as a work table and several eroded concrete plaques commemorating those 'who made it' to Aves. Contrary to what we had read about the stench of

Fig. 8. The central and southern parts of the island.

Fig. 9. Nesting noddie tern (*Anous stolidus*) in a thick carpet of Seaside Purslane (*Sesuvium portulacastrum*).

guano we could hardly perceive any odor. There was no evidence of guano. The barren porous soil probably absorbs it rapidly during rain storms. The elevated barren areas in the south and the north were covered with bleached coral, broken shells, reef limestone fragments and fossilized remnants of fan coral. The areas covered with purslane were almost void of foreign material. MALONEY et al.³ point out that the presence of coarse gravel on the highest points must be the result of Aves' complete submersion during hurricanes or severe storms.

Since HUMMELINCK'S report² there has been considerable speculation as to the cause of the gradual disappearance of Aves. Erosion and subsidence have been repeatedly brought up as the possible cause of this drama of nature. The possibility that the island has lost territory during devastating hurricanes of the past seems to have been put aside since DUNN & MULLER⁹ wrote in 1972 that of the 250 reported Caribbean hurricanes with a wind force of greater than 55 miles per hour none passed Aves at a distance of less than 110 miles between 1901 and 1957. However the greatest percentage decrease reported in the size of Aves occurred prior to 1900. This author has extensively researched all hurricanes which crossed or came in close proximity to Aves since 1492 and is of the opinion that Aves might well have been damaged and partly destroyed by such storms.¹⁰ MILLÁS gives an excellent and very detailed description of the Great Hurricane of 1780.¹¹ The center of this hurricane passed directly over Aves. 'From the evidence of all documents examined and of the accounts of those that sailed those tropical seas during the century, visited many of the islands and lived in some of them, it can be affirmed that no extraordinarily severe hurricane, comparable to the one of 1780, called the Great Hurricane, struck the region of the Caribbean Sea during any century'. It is between 1705, when LABAT visited and measured the island¹² and approximately 1840, when the U.S. Hydrographic Office Chart No. 1011 included the British survey of Aves that the percentage reduction in Aves' area was the greatest. It was just within this time frame that the Great Hurricane of 1780 bore down on Aves. What hurricanes could have done to a low unprotected island such as Aves was demonstrated by

Fig. 10. Looking towards Aves' northern section from its southwestern sandy shore.

Fig. 11. Close-up of beachrock formation on west coast near southern point of Aves.

hurricane Camille which in 1969 caused extensive damage to several small islands off the coast of Mississippi and Alabama, U.S.A.¹³ Ship Island, an island quite similar to Aves, was broken up in two halves and lost 20 percent of its area.

Despite its diminutive size and remote location Aves is of great importance to Venezuela because it gives that country the territorial fishing rights in one of the richest fishing grounds in the world. This commercial interest fortunately does not interfere with the wildlife on Aves which has been designated a national monument. Let us hope that this island with its unique colony of terns and nesting beach for the giant green turtle will remain unspoiled and undisturbed.

Afterthoughts on 'Isla de Aves' — by P. Wagenaar Hummelinck

After reading Mr. CLAY's account on Isla de Aves — and having studied the greater part of the numerous publications on the subject highlighted in the recent articles by BROWNELL & GUZMÁN (1974) and CARLOS SCHUBERT (1975: ¿Desaparecerá la Isla de Aves? *Revista Lineas*, No. 224, pp. 23-27) — I am surprised to see how little 'Islote Aves' has changed since I visited it in May 1949 on board Hr. Ms. 'Willem van der Zaan' (see *W.I. Gids* 33, 1952).

It is interesting to note the similarity between the photographs taken in 1949 and those made in 1977. The pictures of the noddy terns and the sooty terns are just as impressive now as they were then.

My visit in 1949 coincided with an extremely low tide, rare for this part of the Caribbean. This enabled me to walk out on the northern beachrock-flat to a point where I could observe a sharp drop under the ocean surface. I estimated the thickness of the beachrock at that particular spot (by diving) at approximately six meters.

I deeply regret not having paid any special attention to size and shape of the island — because I thought I could leave those measurements to more competent people of my party (in which I proved to be wrong). So my estimates must be considered as being of very little value.

The only landmark in those times was a simple wooden cross, without any inscription, situated on the highest point of the island, amidst a heap of flat pieces of beachrock and coral shingle.

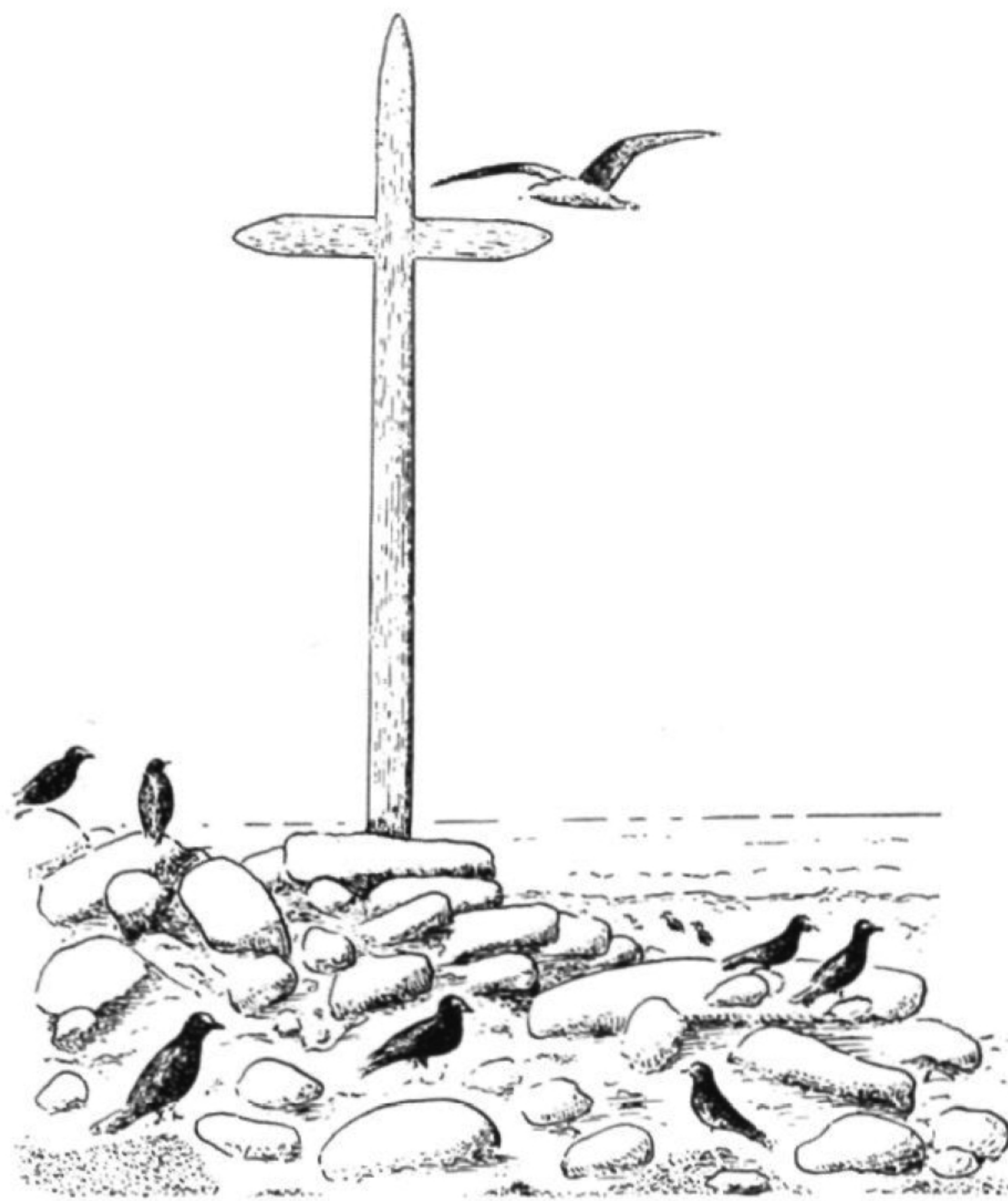

Fig. 12. In May 1949, the only landmark on Aves was a simple wooden cross, without any inscription.

ADDENDUM

The following is a first hand account of how we reached Isla de Aves and some recommendations for future visitors.

The prevailing winds in the Caribbean are between northeast and southeast and therefore an approach from the west under sail means a bad beat to windward and should be avoided. To get to Aves we chose a northerly course but an approach from the east or north would be just as favorable. Needless to say Aves without any aid to navigation (except for its radar reflector) must be reached in time to anchor by daylight, preferably some time before noon to be able to take full advantage of the clarity of the water with the sun shining at a favorable angle.

The very first sight of Aves was the gleaming white beach contrasting against the bright green purslane coverage. The northern part of Aves, being higher, became visible first, followed by the southern part and finally the lower center section completed the view of the island. The waves breaking on the reefs around Aves clearly showed areas to be avoided. On the northern part we noticed two cairns (6 to 7 feet high, roofless, U-shaped piles of coral fragments with openings to the north) which were erected as aids to navigation for local fishing (Figures 2 and 3). From a distance these cairns looked like perfect trees. When we came within 1 mile of the west side of the island, which is the only side not protected by coral reef, we proceeded by sail and auxiliary engine, bearing the radar reflector 065° true. Although the sea floor was covered with rocks, there was sufficient sand in places to anchor. The water was exceptionally clear and therefore made it easy to 'pick the right spot'. With strong wind and rough seas we envision the possibility of a surge towards the beach as a result of the swells hooking around the north and south tip of the island. Therefore we recommend setting out a bow and a stern anchor especially when nobody is left on board. We anchored in 15 feet of water 450 feet from the shore (Figure 3). On a calm day anchoring as close as 300 feet should be feasible for boats with a 4 to 5 foot draft.

When we return to Aves we will not use a fiberglass dinghy for getting ashore. An inflatable, rubber boat would be more convenient and practical because it can be dragged upon the beach and safely left above the waterline. Our dinghy was too heavy to be dragged above the waterline and the dinghy anchor did not provide sufficient holding power in the loose sand. Also, the swells made it very difficult to keep the bow of the dinghy on the beach when unloading and loading supplies. There are several spots along the western shore which would be suitable for beaching but we found that a landing spot bearing the radar reflector again on 065° was relatively free of hazardous rocks and underwater obstacles.

In summary: we found the approach to Aves not much more difficult than many other landfalls we have made throughout the Caribbean, however, because of the surge towards the shore the beaching and particularly the departure with the dinghy were quite difficult. Finding Aves is another matter. Without reliable celestial sights it is like finding a needle in the haystack.

REFERENCES

1. DONALD M. STREET, 1974. *A Cruising Guide to the Lesser Antilles*. Boston, Sail Books, Inc. (p. 167)
2. P. WAGENAAR HUMMELINCK, 1952. Islote Aves, een vogeleiland in de Caraïbische Zee. *De West-Indische Gids* 33, p. 23-34, 3 pls. excl.
3. N.J. MALONEY, C. SCHUBERT, J.I. MARLOWE & A.T.S. RAMSAY, 1971. Geology of Aves Island, Venezuela. *Trans. Fifth Carib. Geol. Conf., Geol. Bull.* 5, p. 97-102.
4. G. ZULOAGA, 1955. The Isla de Aves story. *Geogr. Review* 45 (2), p. 172-180.
5. WILLARD BROWNELL & CARLOS GUZMÁN, 1974. Ecología de la Isla de Aves con especial referencia a los peces. *Memoria Soc. Cienc. Nat. La Salle* 34 (98); *Contr. Est. Invest. Marinas de Margarita* 55, p. 91-169, ill.; chart facing p. 94.
6. N. PHILIP ASHMOLE & MYRTLE J. ASHMOLE, 1967. Comparative feeding ecology of sea birds of a tropical oceanic island. *Bull. Peabody Mus. Nat. Hist., Yale Un.* 24, p. 97-99.
7. J.D. LAZELL, Jr., 1967. The ternary on Aves Island in March. *Condor* 69 (1), p. 87-88.
8. ROBERT BUSTARD, 1973. *Sea Turtles*. New York, Taplinger Publ. Co, Inc. (Fig. 4(a)) facing p. 21.
9. G.E. DUNN & B.I. MULLER, 1960. *Atlantic Hurricanes*. Louisiana State Univ. Press.
10. A.N. CLAY, (1978). *A chronological analysis of hurricanes which threatened Isla de Aves between 1492 — 1978*. Ridgewood, N.J.; unpublished.
11. JOSÉ CARLOS MILLÁS, 1968. *Hurricanes of the Caribbean and adjacent regions, 1492-1800*. Miami, Acad. Arts and Sci. Americas.
12. JEAN-BAPTISTE LABAT, 1722. *Nouveau voyage aux Isles de l'Amérique*. Paris; 6 vols.
13. *Report on Hurricane Camille, 14-22 August 1969*. U.S. Army Engineer District, Mobile, Alabama. (p. 28).
14. A.N. CLAY, 1978. Aves — an island of birds. *Sail magazine*, Boston 9, (Nov.) 11, p. 70-73, 5 col. figs.

Mr. A.N. CLAY served as navigation officer in the Royal Netherlands Navy and presently is a senior member of the technical staff of ITT Avionics, a division of International Telephone and Telegraph Corporation. He is a freelance writer and has extensively sailed in the Caribbean waters. Address: 443 van Emburgh Avenue, Ridgewood, N.J. 07450, U.S.A. or Mary's Fancy, Cotton Valley, Christiansted, St. Croix 00820, U.S. Virgin Islands.

POLITICS ON AN 'UNPROFITABLE' ISLAND:
RESOURCES AND GATEKEEPERS ON BONAIRE, N.A.

The Caribbean is normally discussed in terms of the larger well-watered islands, suitable for large scale agricultural enterprises; 'Plantation America' is one of the epithets coined for the region. The islands that fall outside this frame of reference usually get far less attention. Recently however, a number of island communities that clearly belong to this last category, such as Aruba and Curaçao have been subject of much scholarly interest (Aruba: GREEN 1974, KALM 1975; Curaçao: ABRAHAM-v.d. MARK 1969, MARKS 1976, RÖMER 1977, VERTON 1977). We have no account yet of neighbouring Bonaire, the third island, that together with Aruba and Curaçao forms the southern half of the Netherlands Antilles. The attempt to describe and analyse the political field of the island first mentioned, forms the object of this paper.¹

Bonaire presents us with a rather intriguing case. The island resembles Aruba and Curaçao in a number of ways. To mention just one important characteristic, the dry climate renders it unfit for the cultivation of tropical foodcrops. It therefore lacks 'the continuous interplay of plantations and small-scale yeoman agriculture, with accompanying social-structural effects', listed by MINTZ (1971:20) as one of the major features of Caribbean regional commonality. Thus — just as on the two nearby islands — the ownership of land, the usual parameter of social differentiation and inequality, appears to offer little guidance if we look for the crucial relations that structure its political field. But contrary to Aruba and Curaçao, Bonaire also lacks other local resources of any significance. As will be shown the island depends for an over-

whelming part of its income on external resources; the influence of this particular economic situation on its political life will engage our attention in subsequent pages.²

History

Bonaire, with an area of 284 km² and about 9000 inhabitants (in 1976), belongs to the group of islands that form the Netherlands Antilles, since 1954 an autonomous part of the Kingdom of the Netherlands. Together with Aruba en Curaçao, Bonaire constitutes the group of so-called 'Benedenwindse eilanden', which are situated close to the Venezuelan mainland. The three 'Bovenwindse eilanden', Saba, St. Eustatius and St. Maarten, form part of the rim of small islands that enclose the Caribbean basin in the North East.³ Only about half of the island of St. Martin belongs to the Netherlands Antilles (= Sint Maarten), the other half is French (= Saint-Martin).

The Spaniards classified Bonaire, together with Aruba and Curaçao as 'islas inútiles', that is useless, unprofitable islands, because precious metals were not to be found here. But Bonaire was not only unprofitable in this respect; the scarcity and the unreliability of the rainfall made cultivation a rather hazardous enterprise. For that reason, during most of its colonial history, Bonaire has been exploited as a sort of ranch, initially by the Dutch West-Indian Company and later by the Dutch Government. It supplied Curaçao — a commercial center in the Caribbean — with meat, mainly goat meat. Other Bonairean products were charcoal, lime, dividivi pods (used for the preparation of tannin) and salt. At the end of the 19th century aloë was added to the list (aloë is used in cosmetic and medical products).

In Bonaire's population three elements were discernable: Amerindians, Africans and Europeans. Amerindians were the earliest inhabitants of the island. It is, however, unlikely that their descendants contributed to Bonaire's population, as most of them are said to have been carried off to Hispaniola in the early days of Spanish rule. Later other Amerindians seem to have settled on Bonaire, probably originating from the mainland. The Africans were brought to Bonaire as slaves; they were put to work in the salt-

pans, while the government officials, soldiers, seamen and artisans were of European origin. In the course of time miscegenation took place to a considerable extent.

All enterprise on the island was in the hands of the government; private persons were not allowed to own land on Bonaire or to carry on trade. However, after the abolition of slavery in 1863, this situation altered. The government presumed that under the new circumstances a paying exploitation of Bonaire would be unlikely and decided to sell the major part of the island. In 1868 a public auction was held and pieces of land from 1,500 to 10,000 acres came into private possession. Exempted from the auction were the areas near the settlements that were used for subsistence farming; the occupants were afforded the opportunity to buy their plot or to take it on lease from the government. Thus individual landownership and leasehold tenure became the prevailing economic arrangements, with a few big landowners and several hundreds of small holders and tenants. In the course of time, the big landowners, Curaçaoan and Bonairean whites, managed to establish themselves as commercial middlemen. They set up business firms, that did not only sell and export the products of their own 'plantations' and those bought of third parties, i.e. commoners, but also came to control most of the import of the island. Moreover, their schooners had an important share in the transport to and from Bonaire. From an economic point of view commerce proper was the most important source of income, as the produce of the land fluctuated greatly; the 'plantations' were mainly a prestige object that confirmed the position of the *shon*, as the 'prominent' are called in Papyamentu. Besides, the land has some function for commerce; the labourers on the 'plantation' were bound to the owner by a truck-system, so that at least part of the turnover was ensured. For the common man the work on the plantations or in the salt-pans stood for a very necessary supplement to his income. Owing to climatic conditions the small piece of land he owned or rented did not produce much. It must be stated, however, that in a dry year there was not much work on the plantations either; for that reason many Bonaireans migrated seasonally or (semi) permanently to other islands, to the U.S., or to countries in South America.

The establishment of the oil refineries in Curaçao (Shell, 1918)

and in Aruba (Esso, 1927) brought this period, that did not bring wealth either to the *shon*, or to the common man, to a close. On Bonaire a voluminous migration started, directed towards the neighbouring islands. In the years 1925 to 1949 the number of inhabitants decreased from 7,521 to 5,011. In the course of this process Bonaire also lost most of its white *shon*; nearly all of them moved to Curaçao or Aruba. Their plantations and trading firms came into the hands of people who had acquired some money through skill and industry. Some of them had worked as captains on the sailing-vessels of the former landowners. The new *shon* continued the seignorial way of life in the old fashion. The importance of agriculture and other local resources, however, diminished rapidly, because of the new and better possibilities for earning an income. Bonaire got what was called a 'money-order' economy.

After the second world war, the changes in the island's economy that were already noticeable before that period, made themselves more profoundly felt. 'Plantation' agriculture lost all significance. The cost of labour, that had increased sharply under the influence of the wages paid at the refineries, gave the last blow to this always marginal industry. Gradually most of the plantation land came into the hands of the government or of Antillean and foreign investors. From these days onwards subsistence farming hardly rose above the level of allotment gardening. A completely new situation presented itself when at the end of the 1950's Bonaire's 'money-order' economy met troubles in its turn. As a result of an automatization program at the refineries numerous labourers were laid off (in 1952 21,101 people worked at the refineries, in 1972 only 4,828).⁴ Many Bonaireans returned to their native island and unemployment became a major problem in Bonaire, as well as on other islands of the Netherlands Antilles.

Present-day resources

What does Bonaire's economy look like now, how do people make a living now that agricultural activities practically ceased and the refineries offer jobs to only a few thousand Antilleans? Export statistics of the island are touchingly simple. In 1971⁵ Bonaire exported:

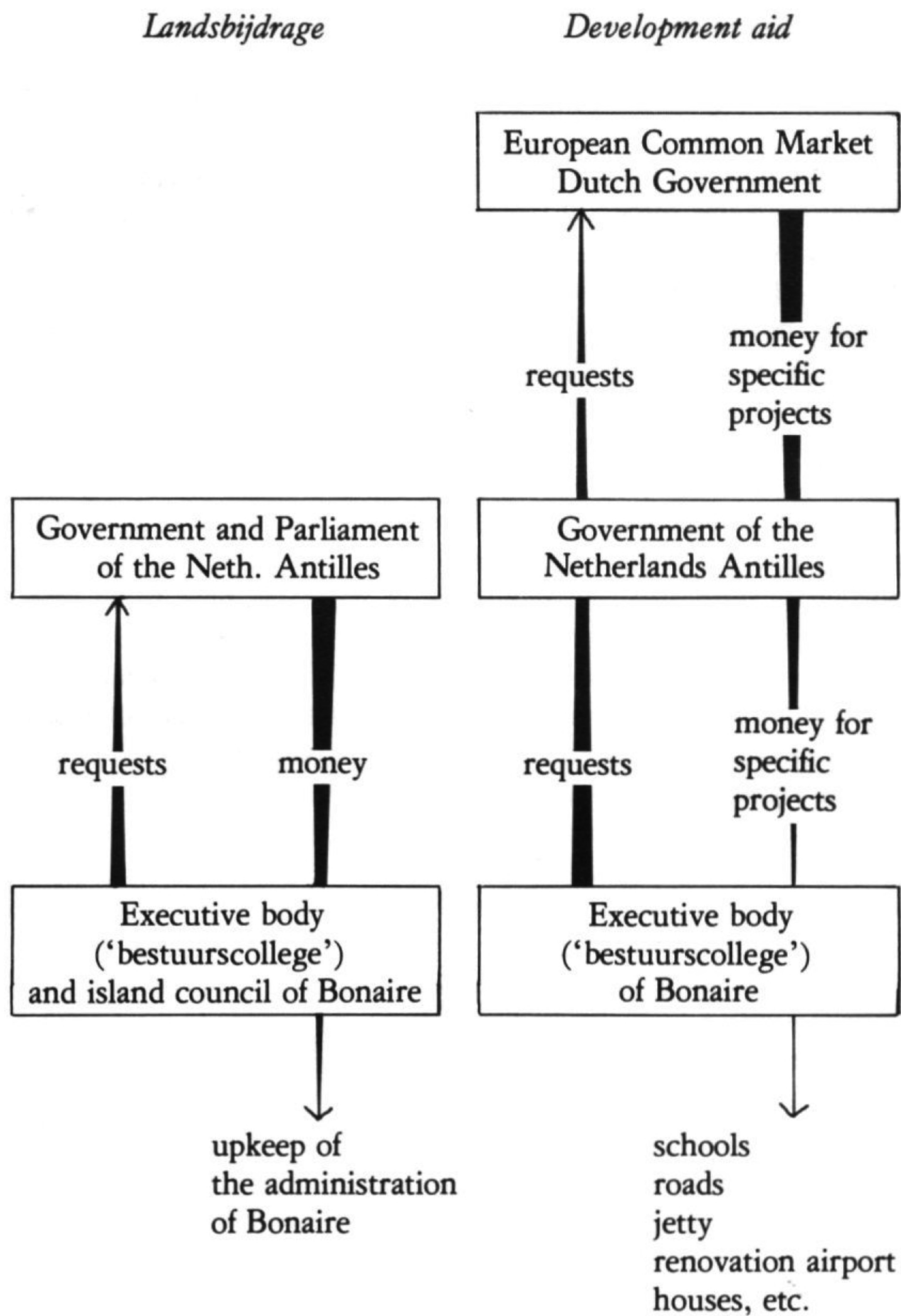
745 kg aloë resin	58	sheep
49 goats	2721	crates of lemonade
98933 kg charcoal	9116 $\frac{10}{12}$	dozen products of small industry ⁶

The 'products of small industry' mentioned, are the products of the ready made clothing industry, which is run by the government as a socio-economic development project. Self-evidently prime materials have to be imported. Often this factory, at which about 140 people find a job, has to be subsidized. The lemonade on the list comes from a factory at which about 10 labourers are employed. In 1972 a well-known Bonairean product of former days — salt — could be added to the exports of the island; a North American company made a fresh start with the exploitation of the salt-pans in the south of Bonaire. Some 50 people have work at this company.

Herewith the enumeration of Bonairean products is completed. Other possible resources like, for instance, the tourist-industry are not very flourishing as yet. A few small hotels do pretty well, one of them being enlarged, but the only big hotel of an earlier date has to be kept going with government help. A recent development which is of significance for the island's economy is the establishment of an oil terminal (storage and transshipment): the first tankers moored in 1975. During the 8 years of tax-holiday which the American-Dutch company enjoys, 125 people have to be kept at the payroll. The construction and enlargement of this terminal offered many more people an income, if only temporarily. More important is the favourable effect these activities seem to have on other sectors of the island's economy.⁷

This is all that Bonaire offers to its population as a means of subsistence; certainly not enough for its 9,000 inhabitants. Yet the Bonaireans do make a living and though the rate of unemployment normally amounts to about 20% of the working population, they do not live too badly either; so there have to be other sources of income. We have to look at the public finances to find these. On the budget of the island figures the so-called 'landsbijdrage', which is a contribution of the central government to the Bonairean treasury. This contribution is quite substantial. In 1971, the island budget showed a total amount of about 4 million NAfl. on the expenditure side, of which about 3,25 million were met by the central govern-

Diagram of THE SYSTEM THROUGH WHICH THE MONEY FLOWS

ment.⁸ Thus more than about 3/4 of the island's regular finances comes from outside. But there are other resources too. These relate to the funds that are made available by the Dutch government and the European Common Market in the way of development aid. Under this heading Bonaire received about NAfl. 30,000,000 from 1959 up to and including 1971, which amounts to 2,3 million NAfl. a year.⁹ As to the destination of these contributions, the 'landsbijdrage' is used to keep up the administrative apparatus of Bonaire. In this respect it has to be kept in mind that the administration is the biggest employer¹⁰ and biggest customer on the island. The development aid money on the other hand, is given for specific projects, such as the building of a new jetty, enlarging and renovation of the airport, the building of schools etc.. These projects create jobs, if only temporarily, for a large number of construction workers and other labourers.

It may be clear from the diagram that the 'bestuurscollege' of Bonaire, together with its representative in the parliament, holds a pivotal position for the acquisition and allocation of the most important resources of the island, but at the same time these gatekeepers¹¹ are in a position of dependency towards the Antilles central government. As will be explained, this situation implies that the Bonairean authorities act as (political) patrons to many Bonaireans on the one hand and are the (political) clients of the central government on the other hand.

Politics

The administration of the Netherlands Antilles is made up of a central government with a parliament located at Willemstad, Curaçao and of executive bodies and island councils for each of the island territories (the Bovenwinden: St. Maarten, St. Eustatius and Saba form administratively one 'island territory'). In the parliament, that counts 22 seats, Bonaire has 1 seat (Curaçao 12, Aruba 8 and the Bovenwinden together 1). The Bonairean executive ('bestuurscollege') consists of 3 members, the island council of 9 members. Of the executive body one member, the chairman, is the lieutenant-governor ('gezaghebber'), who is appointed by the crown on recommendation of the central government, the other two are the

deputies, who are chosen by the members of the island council. Elections for the councils and the parliament, for which each island territory functions as a constituency, take place every four years. During the last ten years (1967-1977) this resulted in elections every other year, alternately for the island councils and for the parliament. The latter institution can be dissolved before its session time is over.

The relationship among the islands was laid down in the statutory regulations known as the 'Eilanden-regeling'. These enactments guaranteed each of the six island territories a great deal of autonomy, but there was one significant proviso: the budgets of those island territories which had a deficit at the time these regulations were enacted (1951), required the sanction of the central government. A second restriction to the autonomy of the island territories of this last category was that they were not allowed to contract loans. Bonaire and the Bovenwinden had a budgetary deficit; Aruba and Curaçao, homes of the oil refineries, in those days enjoyed a stronger financial position and were thus guaranteed a greater autonomy. Because of the restrictions mentioned, Bonaire is bound hand and foot to the central government, with the result that Bonaire's representative has to support every government because otherwise the island does not get enough funds. This may give rise to odd political alignments at Willemstad; the representative in question sometimes supports a party on the central level that is allied to his political opponent on the island's level. If, however, no party or coalition commands a majority in parliament, the one Bonairean vote may prove to have considerable value, possibly a decisive influence on the formation of a new government. In this case the Bonairean representative will try to rake in some profit: he may attempt to obtain a seat in the cabinet and of course he will ask for more money for Bonaire. The extent to which the island succeeds in attracting funds is not only important for the well-being of its citizens generally, but also determines whether the ruling politicians can come up to the expectations of individual Bonaireans towards them. To make that clear, the political scene on Bonaire itself has to be brought into the picture.

In 1971 four parties took part in the elections, the maximum number thus far. The body of adherents of a party shows the char-

acteristics of a personal following. A party does not recruit its electorate on the basis of any particular ideology; it cannot be distinguished by regional criteria or by the somatic characteristics of its supporters, nor does it represent different classes in the community. Two factors give these parties their continuity over time: the personal attachment to a leader and a certain tradition in voting behavior.

Bonaire's politicians originate from all strata of society. In the beginning of the island's electoral history (the first elections on Bonaire for parliament were held in 1945; the first elections for the island council were in 1951), the *shon* were particularly active as politicians, but at about the middle of the 1950's politics became everybody's business.

As far as the internal organization is concerned, most parties are democratically organized, at least on paper. In practice, however, the leaders, sometimes with a few stalwarts, hold the reins of power. There are several explanations for this situation. In the first place, the leader of a party often is the party to a large degree; people vote for him personally. In the second place the members of a party do not form a well demarcated group, as there are hardly any 'objective' (i.e. non-personal) criteria for membership. For instance, if one would accept everybody who is willing to pay a membership fee, the danger that political opponents infiltrate, would be very real. On the other hand, it is impossible to expel people when they do not pay their subscription, because a person thus treated would immediately join the ranks of the opponents. The concentration of power in the party is facilitated by the docility of the followers. They are inclined to leave the management of the party to the leader and his assistants: 'the leader knows best'. The leader exploits this considerable leeway by inviting only the loyal and uncritical supporters to the meetings of the 'party council', the body that is supposed to take the most important decisions. The group of followers that is assembled in the party council consists for the greater part of so-called *lider di bario*, ward leaders. In every village (*bario*) a party has a few local representatives, who act as a sort of brokers¹² between the party leaders on the one side and the voters on the other side. They make propaganda for the party in their ward or village and check whether the adherents are still loyal ('who is seen

with whom'). They also bring news (gossip) and general wishes and needs from the voters to the attention of the party-leaders. The *lider di bario* is a kind of broker for 'intelligence'¹³ but his role is rather restricted. For personal requests the voter generally goes directly to the leader or one of the leaders of his party. In this respect it has to be kept in mind that everybody knows everybody on this island.

The party funds, especially the money needed for the elections, are drawn from various sources. Adherents may pay NAfl. 2.75 (1971) as a 'membership fee', while businessmen give money as well as material help. In addition, fund-raising parties are organised during the campaign and last but not least a party may get gifts from richer political allies on Curaçao or Aruba.

Given the fact that ideological differences do not exist between the parties on Bonaire and other criteria that could give them individual characteristics are also lacking, one might ask what determines voting behavior. This question is not so easy to answer. In this society, with its face to face relations, normally a number of motives are involved in the choice of a certain candidate or party and it is somewhat difficult to tell which role each of them plays. Analytically, however, we can discern the following considerations.

In the first place, what does a voter expect from the party or from the candidate he supports? The answer is: help. Of course a voter does expect the politicians to promote the interest of the island as a whole, but for the individual concerned, direct and concrete help is the crucial proof of a leader's worth. As to the kind of help wanted, there is an infinite range of possibilities, depending on the position and circumstances of the applicant. A. would like to have gravel on his yard, B. tries to have his run up waterbill remitted. In addition, one may look for: a job for oneself or one's child; a promotion, or tenure if one has already a job; a permit to start a business; business orders from the government; a set of teeth; a job in the rotation system for the unemployed; a grant; a loan etc..

It is clear that in most cases a politician can only deliver the goods, if he is 'in power', i.e. if his party constitutes the island's 'bestuurscollege' or has part in it. For that reason many vote for the party that is believed to have the best chance to win. But voting

behavior is not only determined by pecuniary and other material motives. Loyalty is another important consideration. The party one first casts one's lot with, remains the party that has the strongest moral claim for further electoral support. A political party stands for a network of friends and acquaintances and therefore it is somewhat dishonourable to change sides: after all one should be true to one's friends. Of course the feelings of loyalty may have their origin in a favour that once has been bestowed. Other considerations that can be involved in choosing a certain party are family ties. In the first place in Bonaire it is hardly conceivable that a person votes for somebody else if a member of his own family is on a list; such behaviour would bring the good relations in a family under serious stress. In the second place there is a tendency for members of one family to vote for the same party. The kinship ties involved can also be a ritual kind, i.e. *compadrazgo* relations.

A last point to be touched upon is the personal like or dislike of a voter for a political leader. In a small island community such as Bonaire leaders are living in a 'glass house'; they are much more exposed to the observance of the people than the 'caudillo' in neighbouring Latin American countries. Many people feel strongly about the candidates on the basis of personal experience rather than hearsay. Thus feelings of personal attraction and dislike loom much larger than would be possible in a large scale society.

In résumé, the following of a political leader may be seen as consisting of clients; enemies of opponent; friends, acquaintances, sympathizers; relatives (of the leader, but also of the clients, enemies of the opponent, friends etc.).

The term following is used here for all the adherents of a leader whatever their kind of attachment. The relatives of the candidates, the friends, acquaintances, sympathizers and the enemies of the opponent form the core of the party; their attachment to the leader has moral, as well as transactional (i.e. materialistic) aspects. The attachment of the clients to the leader is primarily transactional. It will be clear that the meaning given to these terms here deviates from accepted anthropological usage. BAILEY (1969:45) for example sees the following as those adherents whose attachment to the leader is transactional; the core consists of retainers whose attachment is of a moral character. My main objection is to the definition

of the core as having a purely moral character; after all, the relatives, friends etc. of a leader also expect and receive favours, their relationship to him also has pecuniary aspects. In Bonaire it is generally not so easy to tell transactional considerations from moral ones. Of course, there are people who vote primarily out of materialistic motives; however, the question is more complicated because a transactional tie implies a moral obligation and, conversely, a moral tie implies a transactional one. Thus if A. is a politician who gave me a job. I am obliged to vote for him. Vice versa, if I voted for A. and he is in a position to help me, he cannot possibly refuse to do so. The fact that 'help' in the materialistic sense creates the obligation to vote for a certain politician, gives Bonairean politics its transactional strain. To conclude from this, however, that every Bonairean votes primarily because of pecuniary motives, would be wide off the mark. That moral considerations play an important role in the behavior of the voters appears from the results of the elections: unsuccessful parties are able to retain their following to a considerable extent, in other words the core forms the majority of the following of a leader.

A few examples may illustrate actual voting behavior.

A. was a candidate of the X-party. An important government job was promised to him but he did not get it. A. felt cheated: he officially resigned his membership of the party and retired from active politics (he might have joined the opponent — there were only two parties at the time — but he considered that dishonourable). At the next elections he voted for the Y-party. His wife followed suit as did his sister-in-law and her husband, an aunt, the godmother of his wife and a blind old man, not related, whom he had often helped with small chores (the relatives mentioned were all A.'s close relatives present on the island).

B. was a loyal supporter of the X-party; in the past he had even been a candidate for that party. This relationship was cemented by family ties: B.'s daughter was married to the son of the founder of the X-party. Now this son divorced B.'s daughter in a rather unelegant way, reason for B. to join the ranks of the Y-party, the most outspoken political enemy of his former party. Several in-laws of B. were already adherents of the Y-party, also because of family-ties.

C., a single elderly lady, voted for the X-party because her father had told her that one of the founders of that party had always been good to the poor in the past. She only had a few relatives and all her friends belonged to the X-party. C. had never voted for another party even when it was far from successful. The meetings were among the few outings she had.

D.'s relatives were well-known followers of the X-party. Her father had been a *lider di bario* and was often on the list of candidates. D. wanted a certain job for which she had the necessary diploma's. She went to see Harry R., leader of the Y-party. R. was Bonaire's representative in parliament and his party took part in the Bonaire's 'bestuurscollege'. Later at home, looking at the big portrait of the founder of the X-party, she commented to a friend: 'Now I have to vote for Harry, because he gave me the job'.

Turning from the voters to the politicians, what can they do to collect votes? Feelings of sympathy can be influenced to a certain degree, reason why politicians pay many visits in election time, never miss a funeral, offer rides and smile a lot: personal attention is still highly appreciated on Bonaire. However, the main factor to be manipulated is the 'help' to voters. In this respect it makes of course a lot of difference whether a party dominates or takes part in the island's government or belongs to the opposition. It goes without saying that leaders of a government party enjoy a big advantage: they virtually have a monopoly of the commodities most in demand, such as jobs in the public service, either as employees or in the rotation system of the unemployed, of loans and permits. Moreover the government controls the distribution of water, decides about the location of new roads, the destination of certain pieces of land etc.

The politicians involved in the government use the possibilities connected with their position to the utmost. It is striking to notice how, prior to the elections the island rustles with activity; roads are being improved, new electrical connections made, constructions works that were at a standstill are brought to life again and so on. For these purposes numerous unemployed are put to work. These are activities observable for everyone, other rewards are less visible.

To try to ensure that votes, gathered in return for favours, go to the party that 'paid' for them, the possibilities to vote by proxy are used. In the Antilles one can vote by proxy if one cannot appear personally for some reason, such as illness or absence. The politicians have taken possession of this system so to speak; they have the forms of proxy in their pockets and try to get an authorization for a member of their party wherever possible. It has to be mentioned, however, that, in order to limit the abuse of the possibilities of voting by proxy, several restrictions have been inserted in the ballot act. This was the case in 1969 with regard to the elections for parliament and in 1973 for the elections of the island councils. Nevertheless, in 1969 still 424 requests to vote by proxy were granted, quite a lot on a total of 3564 valid votes.¹⁴

Another method to ensure that votes do not go 'the wrong way' is to make promises instead of rewards in advance. It will be clear that a promise will only be honoured and of course that is not even

sure — when the party in question wins.

In view of the great advantage a government party has, the question arises whether a party that is in power can ever loose. History has proven that this is possible, but does not happen very often: since the first elections on Bonaire 1945, actually only two times.

The most important restriction on an undisturbed position of power of a certain party (or a coalition) is found in what might be called the 'finiteness of means', which can be translated in the 'finiteness of spoils'. There comes an end to the number of jobs to be fulfilled, to the number of places for the unemployed, to the goods to be ordered, to the loans, the permits etc.. This is especially true of Bonaire, an island with a permanent budgetary deficit. Because not all wishes can be complied with, not all favours granted and not all promises honoured, a group of dissatisfied people comes into being. These are the potential adherents of the opposition at future elections. But apparently dissatisfaction as such is too diffuse to have any striking capacity; it is a necessary condition for an assumption of power, but in itself not sufficient. In this respect it has to be realized that when a party or a coalition is in power for some time, the administration is infiltrated with its adherents. An opposition party therefore hardly means an attractive alternative to potential followers.

In 1955, when the first change of regime took place in Bonaire, it was a split in the ruling party that proved to be the sufficient condition for the overthrow. Here we come across a second major threat to the powerholders: trouble inside the party. A cleavage can be very dangerous as was shown in 1955; it offers the core the possibility to join another party and to be loyal at the same time. The second time government party on Bonaire suffered defeat was in 1969. The immediate cause was the May revolt on Curaçao. On the 30th of May 1969 shops and other buidings were burned down as part of a revolt which started with a march of workers and unemployed to Fort Amsterdam, the seat of the central government on Curaçao. In the days after the revolt union leaders forced the government to dissolve the parliament. Subsequent elections brought an end to the undivided sway of the D.P. (Democratic Party) in the central government. On Bonaire, in the wake of events on Curaçao, the 1969 elections brought about a landslide in

favour of the opposition parties. The power of the Bonairean D.P. was further diminished by a split in its own ranks that took place shortly after these elections.

The May revolt thus proved to be the agents that converted the general dissatisfaction in an election success for the opposition.

However, when the well does not run dry, money and projects keep coming in and there is peace in the party, a government has a good chance to hold out for a long time. From the first elections in 1945 till 1955 the Bonairean United Party (after 1954, when another party joined, called the Bonairean Progressive United Party) was in power. After its overthrow in 1955, the Democratic Party ruled for almost 15 year (1955-1969). Since 1969, the year a fourth party was set up, the island is ruled by coalitions. However, one party is always represented and it is clear that its leader is the island's new 'big man'.

Conclusion

It will be clear from the foregoing that we have here a typical example of what is called political patronage.¹⁵ Of course it is not this political system as such that makes Bonaire an interesting case. On Aruba and Curaçao this system operates in virtually the same way¹⁶ and we have reports on this kind of politics for widely different countries. However, Bonaire stands out as a special case because of the extremely high percentage of government controlled resources. A comparison with Aruba and Curaçao may illustrate this point.

The table shows that on Bonaire approximately 50% of all earnings are derived from government resources or activities as to \pm 33% on Aruba and 31% on Curaçao. (In reality the situation in all three islands is even more extreme because private business, such as the activities of contractors, depends to a large extent on funds that are made available as development aid by the Common Market and the Netherlands and these are also government controlled).

In view of the situation it is hardly surprising that on Bonaire politics are in the center of interest, as for many the weal and woe of

WAGES, SALARIES AND SOCIAL CHARGES IN NAfl IN 1972¹⁷

	<i>Aruba</i>	<i>Curaçao</i>	<i>Bonaire</i>
private enterprises	88,423,000	228,437,000	5,476,000
enterprises of island governments ¹⁸	5,952,000	12,528,000	518,000
island government	25,059,000	49,830,000	3,515,000
enterprises of the central government plus central government itself ¹⁹	12,771,000	41,905,000	1,504,000

their party may affect their economic well-being: a 85 % attendance or more at the elections is normal.

As to the 'gatekeepers' in the system, they are only effectively checked at election time. In this respect it has to be kept in mind — as may be clear from the diagram on p. 107 — that the choice of the projects to be paid by the Common Market or by the Netherlands is not subjected to the approval of the island's council. The latter, in fact, has only a say in the allocation of the 'landsbijdrage'. For the remainder it is the executive authority ('bestuurscollege') of the island, together with the representative of Bonaire in the parliament of the Antilles, that pull the strings. Besides, it has to be noted that the role of the island council in the process of decision-making on issues that are within its competence is generally also rather limited. The parties in the council usually vote as blocks; those supporting the B.C. will always vote in favour of the proposals of that body. When they stop doing so, it normally means that a political crisis is at hand. The 'bestuurscollege' in turn is at the mercy of the central government, at least when the vote of the Bonairean representative in parliament has no consequence for the position of the central government.

NOTES

1. I am indebted to H. HOETINK, A. DE RUIJTER, J.H. SCHERER and H.U.E. THODEN VAN VELZEN for valuable comments on an earlier draft.
2. For the socio-history of Curaçao the earlier work of HOETINK (1958) is the major source.
3. It has to be kept in mind that the Dutch terms 'Bovenwindse en Benedenwindse Eilanden' do not correspond with the English terms 'Windward and Leeward Islands.'
4. KOK, 1974, p. 24.
5. In this year the author lived on Bonaire, it serves as the ethnographic present; the Netherlands Foundation for the Advancement of Tropical Research financed the research.
6. *Verslag van de toestand van het eilandgebied Bonaire over het jaar 1971*
7. *Verslag ... Bonaire over het jaar 1977*, p. 180.
8. In fact the situation in 1971 was even more unfavourable than appears from these figures. A report of the Audit Office shows an extra deficit of about 2 million NAfl... However, about 1976 the situation seems to have improved considerably, a.o. on account of the introduction of a system of wage-tax and probably of the effects of the activities of the oil terminal. Nevertheless the share of the contribution of the central government on the total expenditure of the island still amounts to nearly 50%.
9. *Amigoe di Curaçao* 27.VII.1971.
10. Exact figures for 1971 are not available. In 1977, however, 555 people were employed by the island's government (Source: *Begroting van het eilandgebied Bonaire voor het jaar 1977*). People employed by services of the central government on Bonaire are not included in this number. See also table on p. 117.
11. 'Gatekeepers' as EASTON (1965, p. 86-96) calls them, are those persons who occupy strategic positions in a political system. The gatekeepers control the flow of demands, money, goods and services in the system; they may redirect the stream to favour certain groups or persons.
12. A (political) broker or middleman is a person who acts as in intermediate between people who control certain resources and people who want access to these resources. A patron controls certain resources himself, a broker only has contacts with people who do so (see BREMAN, 1971, p. 34; BOISSEVAIN, 1969, p. 380). As stated the *lider di bario* are only brokers in a very limited sense, as they are normally bypassed in case more important issues are at stake.

13. Term used in this sense by VAN HEKKEN & THODEN VAN VELZEN, 1972, p. 38.
14. Partly the 'folklore' of voting by proxy belongs to the past; in 1977 the ballot act has been changed to the effect that voting by proxy for parliament is no longer possible; with regard to the election of the island council, however, nothing has been altered.
15. When political parties or functionaries give away jobs or hold out other rewards in exchange for electoral support, one speaks of political patronage. Other terms for this phenomenon are: 'machine politics', the 'spoil system' or 'bossism' (see for a comprehensive article BAX, 1975).
16. VERTON, 1977.
17. The figures for 1971 are not available. Source: *Nationale Rekeningen 1972-1973 N.A.*, 1975, I, p. 46.
18. The telephone service, the airport, the harbour, waterdistribution and public housing i.a. are counted under this heading.
19. Postal and Telegraph Services i.a. are counted under this heading.

REFERENCES

- ABRAHAM — VAN DER MARK, E.E.: *Yu'i mama*. Curaçao, 1969.
- Amigoe di Curaçao*, 27.I.1971 (daily paper).
- BAILEY, F.G.: *Strategems and Spoils. A Social anthropology of politics*. Oxford, Blackwell, 1970.
- BAX, M.: The political machine and its importance in the Irish Republic. In: *Political Anthropology I*, 1, 1975, pp. 6-21.
- Begroting voor het eilandgebied Bonaire voor het jaar 1977*.
- EASTON, D.: *A systems analysis of political life*. New York, John Wiley & Sons, Inc., 1965.
- GREEN, D.: *Migrants in Aruba*. Assen, van Gorcum, 1974.
- HEKKEN, P.M. VAN & THODEN VAN VELZEN, H.U.E.: *Land scarcity and rural inequality in Tanzania*. Den Haag, Mouton, 1972.
- HOETINK, H.: *Het patroon van de oude Curaçaose samenleving*. Assen, van Gorcum, 1958.

KALM, F.: *The dispersive and reintegrating nature of population segments of a third world society*. Ann Arbor, Michigan, Univ. microfilms, 1975.

KOK, M.: *De economische structuur van de Nederlandse Antillen*. Curaçao, St. Augustinus Boekhandel, 1974.

MARKS, A.F.: *Male and female and the Afro-Curaçaoan household*. The Hague, Martinus Nijhoff, 1976.

MINTZ, S.W.: The Caribbean as a sociocultural area. In : M.M. Horowitz ed, *Peoples and cultures of the Caribbean*. Garden City, New York, The Natural History Press, 1971, pp. 17-47.

Nationale Rekeningen, 1972-1973. Nederlandse Antillen. Nederlands Economisch Instituut, afd. Projecten, Curaçao, 1975.

RÖMER, R.A.: *Un pueblo na kaminda*. Curaçao, 1977. (*Een volk op weg*. Zutphen, Walburg Pers, 1978).

VERTON, P.C.: *Politieke dynamiek en dekolonisatie*. Alphen aan de Rijn, Samsom, 1977.

Verslag van de toestand in het eilandgebied Bonaire over het jaar 1971. Bonaire, 1972.

Verslag ... Bonaire over het jaar 1977. Bonaire, 1978.

JOHN GABRIEL STEDMAN'S COLLECTION OF
18TH-CENTURY ARTIFACTS FROM SURINAME

In STEDMAN'S famous *Narrative* (1796), several pages are devoted to a description of the material life of African slaves and free Indians, as he witnessed it during his 'five years' expedition' to Suriname in the 1770s. His book also contains invaluable engravings, made after his own drawings, of a number of artifacts: twenty-four examples of 'arms, ornaments and furniture of the Indians,' in Plate 40 (with an item-by-item description in the text) and eighteen examples of 'musical instruments of the African Negroes,' in Plate 69 (with even fuller item-by-item descriptions).

To our knowledge, scholars have long assumed that the actual artifacts depicted by STEDMAN were simply sketched *in situ*, or, if they were collected, had long since disappeared. It was with great excitement, then, that we recently came upon 'archival' materials permitting us to trace the history of these pieces, and to locate some of them in the Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden, where they have been stored, with no indication of their provenience or importance, since 1883.

For students of Bush Negro art, the Rijksmuseum voor Volkenkunde represents an important repository, in particular, perhaps, because of its large '360 series,' which formerly constituted the ethnographic portion of the Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden (Royal Cabinet of Curiosities).¹ In 1970, JEAN HURAUULT published three calabashes from this 360 series (1970: Plates III-VI) and identified them as 'objects collected at the end of the 18th century among black plantation slaves in Suriname' (1970: 115), thus suggesting that these represented some of the earliest extant ex-

amples of Afro-Suriname art. When we visited the museum, however, the Director, P.H. POTT, assured us that there in fact existed no documentation which would date *any* Suriname object in the collection before 1816, and that two of the three objects pictured by HURAULT (his Plates IV-VI, Leiden's 360-7071 and -7104) belonged to a portion of the series for which there existed no accession documents at all (see below). For these, he explained, one could establish only that they had been deposited in the Dutch Royal Cabinet of Curiosities at some time between 1816 and 1883, when they were then transferred to the Leiden museum.² It was in the subsequent investigation of a calabash rattle (360-1602), that turned out to be the one pictured in HURAULT's Plate III, that we began exploring the circuitous trail which eventually led us to the Stedman collection.³

A bit of museum history may be helpful as background for an understanding of our 'search.' Between 1816 and 1883, the Royal Cabinet of Curiosities (which was officially established in 1823 in the Mauritshuis in The Hague) accumulated a varied collection of ethnographica from around the world. By 1883, when this collection was transferred *en bloc* to the Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden, it consisted of over 10,000 items. Preparatory to this transfer, in 1880, an inventory was prepared and each object assigned a number. For objects numbered 1-6128, the descriptions that were placed in the inventory book (provenience, function, and so forth) were copied, insofar as possible, from letters, deeds, and other documents written at the time that each object was acquired by the Royal Cabinet. (For objects after no. 6128, which are listed in vol. II of the inventory, no accession documents were available, and the descriptions were made 'at sight' by the cataloguer.) Today, the two-volume handwritten inventory book, as well as the original accession documents relating to the first 6128 objects, are available at the museum. The 10,444 numbered objects that comprise this collection are all prefixed by the series number '360,' which identifies this collection as the 360th to be logged into the museum's records.

Although the research trail from the aforementioned calabash rattle to the Stedman collection was rather indirect, a summary recapitulation of it bears relevance for an understanding of the cur-

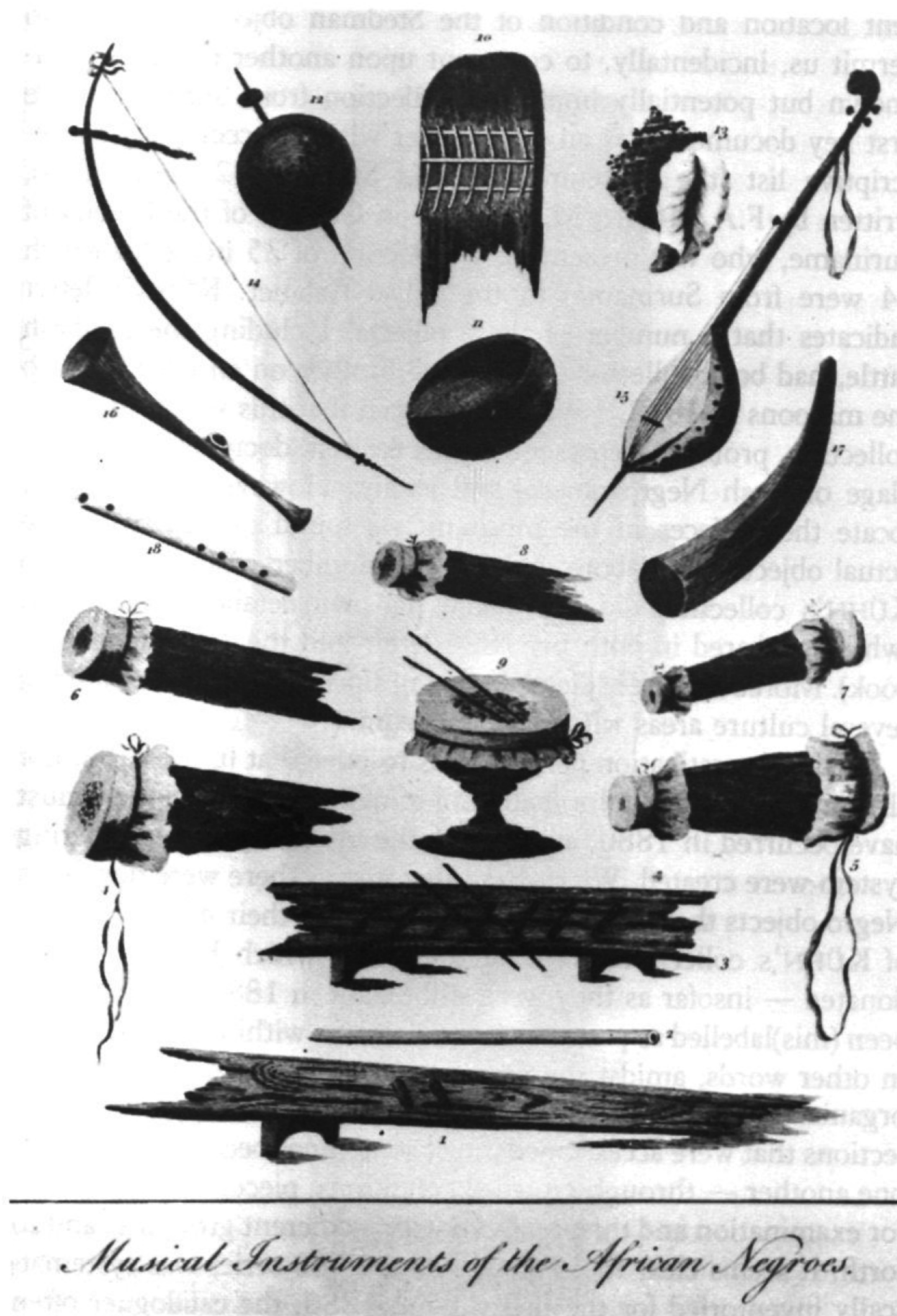

Plate 1. Engraving from STEDMAN's *Narrative*, 1796 (Pl. 40).

rent location and condition of the Stedman objects. It will also permit us, incidentally, to comment upon another previously unknown but potentially important collection from Suriname. The first key document was an 1824 letter with an accompanying descriptive list (the museum's *Archief Stukken* 123 and 123a), written by F.A. KÜHN, M.D., Surgeon General of the Colony of Suriname, who was presenting a collection of 35 items (of which 34 were from Suriname) to the Royal Cabinet. KÜHN's letter indicates that a number of these objects, including the calabash rattle, had been collected 'by my late brother on an expedition to the maroons in 1818.'⁴ We then realized that this small 'maroon' collection probably represented the earliest documented assemblage of Bush Negro objects still extant. However, in trying to locate these pieces in the museum, we found that many of the actual objects which bore the museum numbers corresponding to KÜHN's collection did not match his own detailed descriptions (which appeared in both his 1824 letter and the 1880 inventory book). Moreover, these pieces had long since been dispersed among several culture areas within the museum.

Further investigation permitted us to infer that in most (but not all) such cases, the faulty matching of object and description must have occurred in 1880, at the time the inventory and numbering system were created. We realized that just as there were non-Bush Negro objects that had been (mis)identified by their number as part of KÜHN's collection, some of the pieces which KÜHN actually donated — insofar as they were still extant in 1880 — must have been (mis)labelled as part of *other* collections within the 360 series. In other words, amidst the presumably less than perfect physical organization of the Royal Cabinet's storage facilities, pieces of collections that were accessioned intact sometimes became mixed with one another — through crowded conditions, pieces being removed for examination and then replaced with a different grouping, and so forth. It seems clear to us that when the 360 series was systematically inventoried for the first time in 1880, the cataloguer often made an 'educated guess' when trying to match a description (deriving from original accession papers) to one of the more than 10,000 objects which confronted him. In order to try to discover those of the Kühn pieces which we — after examining the objects

Plate 2. STEDMAN's *great Creole drum* (360-5685).

that now bear their inventory numbers — were certain had been given numbers rightfully belonging to other objects in the 360-series and placed elsewhere in the museum, we undertook to read through the entire inventory book. That is, we decided to make a systematic search for descriptions in the 1880 inventory referring to potential ‘alters’ to the Kühn pieces, which might have been inadvertently exchanged with those pieces at the time the numbers were assigned. Because by this point in our research, we had located many of the relevant Kühn objects and concluded that most of the others were no longer to be found in the museum, we focused our inventory read-through on two potentially important pieces — a wooden signalling trumpet (*tutu*) and a long-necked, calabash-based stringed instrument (*banja*). It was while reading through the inventory book, looking for pieces fitting these descriptions, that we found (among many other such leads which proved eventually to be dead ends) descriptions of some potentially relevant musical instruments, the wording of which we were fortunate to recognize instantly as that used by STEDMAN in his famous 18th-century *Narrative*.

We were then able to locate the document (Archief Stuk 476) from which these inventory descriptions were copied in 1880 — a 5-page descriptive list bearing neither date, donor, nor any other explicit link to STEDMAN. The list was filed away among a sheaf of correspondence relating to a very large assemblage of artifacts, mostly from the Far East, that came to the Royal Cabinet in the mid-1820s from J. COCK BLOMHOFF, ‘Opperhoofd van Nederlands Handel op Japan.’ In the Blomhoff correspondence, we found no reference to this particular list, and therefore do not feel that more than a ‘possible’ link can be established between the Stedman pieces and BLOMHOFF’s larger collection. It is clear, however, that the list did refer to artifacts that its compiler had at hand; though the individual descriptions are taken verbatim from the Dutch translation of STEDMAN’s book (1799-1800), three items described by STEDMAN do not appear in the document, and the numbering system there has been adjusted to reflect the absence of these pieces. The list, then, though using STEDMAN’s words, enumerates an actual collection of only 39 of the 42 objects which he described and depicted in his *Narrative*.

Plate 3. STEDMAN's *Creole-bania* (360-5696), and *Loango too-too* (360-5699).

Because we discovered this collection, as well as that of KÜHN, very near the end of our stay in the Netherlands, we were forced to limit our investigation to the Afro-Suriname portion of its artifacts. Similar research with the Amerindian materials could now easily be undertaken by an interested specialist.⁵ We summarize our findings on the Afro-Suriname portions of the Stedman collection and the 'maroon' portion of the Kühn collection in the following tables.

TABLE 1

THE STEDMAN MUSICAL INSTRUMENT COLLECTION

STEDMAN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁶	Remarks
1	-5682	called <i>qua-qua</i> [it] is a hard sounding board, elevated on one side like a boot-jack, on which they beat time as on a drum, with two pieces of iron, or two bones.	The object bearing this museum number is totally unrelated to the original description. It is made of 15 wooden slats held together by two strings, with a bead on the strings between each slat.
2	-5683	the <i>kiemba-toetoe</i> , or hollow reed, which is blown through the nostrils, like the nasal flute of Otaheite: it has but two holes, one at each end, the one serving to sound it, the other to be touched by the finger.	The object bearing this museum number does not match the original description or the engraving. It has seven holes, and can therefore be rejected as STEDMAN's <i>kiemba-toetoe</i> .
3	-5684	the <i>Ansokko-bania</i> , which is a hard board, supported on both sides like a low seat, on which are placed small blocks of different sizes, which being struck with two small sticks like a dulcimer, give different sounds, that are not at all disagreeable.	A 1927 notation in the central card catalogue and the 360-series inventory book indicates that this object (which had by then been classified as part of the 'Japan and Asia' department) had been destroyed (<i>vernietigd</i>).

STEDMAN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁶	Remarks
4	-5685	the <i>great Creole drum</i> , being a hollow tree, open at one end, and covered at the other with a sheepskin, on which they sit astride, and so beat time with the palms of their hands; answering the effect of the bass-viol to the <i>qua-qua</i> board.	Although it is now classified and stored in the West African section, we feel that this drum is quite possibly the one collected and described by STEDMAN. The 'ties' binding the pegs to the drum have long since loosened, but the pegs have been preserved; height of drum = 88 cm (see plates). It would seem to be one of the two or three oldest Afro-American drums still extant, and a fine complement (in terms of typological contrast) to the famous eighteenth-century Virginia drum now in the British Museum (see EPSTEIN 1977; 49).
5	-5686	the <i>great Loango drum</i> , being covered at both ends, serves the same purpose as a bass drum.	We have been unable to locate STEDMAN's two 'Loango' drums. The two drums which bear these museum numbers are nearly identical to each other in size; they are decorated with wooden 'breasts' and have pegs inserted into holes on the sides; and they are single-headed — all of which contrast with Stedman's drawings.
7	-5688	the <i>small Loango drum</i> , beaten together with the great one.	
6	-5687	the <i>Papa drum</i> , beaten as the others.	Although the inventory book quotes STEDMAN's description under this number, the catalogue card describes the object only as a drum stick (' <i>trommelstok?</i> '). A later notation indicates that this object has been 'written off' (<i>afgeschreven</i>).
8	-5689	the <i>small Creole drum</i> , for the same use.	The drum bearing this number is classified in the catalogue (correctly, we believe) as a <i>katambong</i> from Borneo (see also JUYNBOLL 1910: 308). We have no indication of what

STEDMAN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁶	Remarks
9	-5690	called <i>coeroema</i> ; this is a wooden cup, ingeniously made, covered also with a sheep-skin, and beaten with two small rods or drumsticks, after the manner of the <i>qua-qua</i> board.	The drum bearing this number, like the previous one, is classified as (and seems in fact to be) a <i>katambong</i> from Borneo. We have no indication of what happened to STEDMAN's <i>coeroema</i> .
10	-5691	the <i>Loango-bania</i> . This I thought exceedingly curious, being a dry board, on which are laced, and kept down by a transverse bar, different sized elastic splinters of the palm tree, like pieces of whalebone, in such a manner that both ends are elevated by two other bars that are fixed under them; and the above apparatus being placed on no. 11.	Although these numbers appear, along with STEDMAN's descriptions, on catalogue cards from the museum's 'Japan and Asia' department, the 1880 Royal Cabinet inventory lists these objects as unlocatable (<i>ontbreekt</i>).
11	-5693 ⁷	a large empty <i>callebash</i> to promote the sound; the extremities of the splinters are snapt by the fingers, something in the manner of a piano-forte, when the music has a soft and very pleasing effect.	
12	-5692 ⁷	called by the negroes, <i>saka-saka</i> , being a hollow gourd, with a stick and handle fixed through it, and filled with small pebbles and pease, not unlike the magic shell of the Indians. This they hold above their heads,	The long-handled rattle bearing this number is covered with netting and numerous small shells, and thus does not appear to be STEDMAN's. A new description was added to its catalogue card in 1951, and it was classified as 'Ashanti.'

STEDMAN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁶	Remarks
13	-5694	a <i>conch</i> , or sea shell, which by blowing they sound, for pleasure, or to cause an alarm, &c. but is not used as an accompaniment to dancing.	This object was listed as unlocatable at the time of the 1880 Royal Cabinet inventory.
14	-5695	called <i>benta</i> , being a branch bent like a bow by means of a slip of dry reed or warimbo; which cord, when held to the teeth, is beaten with a short stick, and by being shifted backwards and forwards sounds not unlike a jew's harp.	This object was 'written off' (<i>afgeschreven</i>) some time after its transfer from the Royal Cabinet.
15	-5696	the <i>Creole-bania</i> , this is like a mandoline or guitar, being made of a half gourd covered with a sheepskin, to which is fixed a very long neck or handle. This instrument has but four strings, three long and one short, which is thick, and serves for a bass; it is played by the fingers, and has a very agreeable sound, but more so when accompanied by a song.	Although the central catalogue assigns this object to the 'Japan and Asia' department and gives it no specific provenience, the object itself (as well as correct data on provenience) is located in the South American department. Comparison of the museum object with STEDMAN's description and drawings suggests that this is indeed the stringed instrument which he collected. The wooden neck of the <i>banja</i> is now broken off in two places at its carved end and at the peg for its shortest string; length = 83 cm (see plates). ⁸
16	-5697	the <i>trumpet of war</i> , to command advancing, retreating, &c, ...called by the negroes the <i>too-too</i> .	The central catalogue assigns this object to the 'Japan and Asia' department, and indicates that it is stored in the Siberian collection. We were unable to locate either the object or its catalogue card in these areas of the museum.

STEDMAN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁶	Remarks
17	-5698	a <i>horn</i> used to supply the place of the other, or on the plantations to call the slaves to work.	The horn bearing this number (now classified as 'Ivory Coast') appears to be made of ivory rather than a local Suriname material and apparently at one time was encased in animal skin. It does not appear to be the object described or drawn by STEDMAN.
18	-5699	the <i>Loango too-too</i> , or flute, which they blow as the Europeans do, after the common way. It has but four holes for the fingers, and yet they make it produce a variety of sounds.	We believe that this is the object collected by STEDMAN, though there is one minor discrepancy between it and the engraving it has a square blow hole rather than a round one. Length = 43 cm (see plates).

TABLE 2

THE KÜHN 'MAROON' COLLECTION

KÜHN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁹	Remarks
24	-1594 & -1595	A bow, with a [bow] string of the bast of a tree, and a quiver containing arrows [made] from the bast(?) [bast] of the <i>Areca palm</i> . The arrows are dipped in arrow poison but because of their age are no longer dangerous.	Although the central catalogue assigned the bow (-1594) to the 'Afrika/America/Australia' Department, we found no card for it in any of these three areas of the museum, and were unable to locate the object itself. Under museum number 360-1595, there exists a quiver and 22 arrows classified (since 1953) as 'South Africa, Bushmen.' On typological grounds, we consider the attribution of these latter objects to the Kühn collection merely 'possible.' ¹⁰
25a	-1596	A spear [<i>werpspies</i>]. Bush Negro weapon.	The catalogue card for this object, made in 1959, assigns it to South Africa and describes it as a 'Zulu-type spear' (length = 152 cms.). On typological grounds, its attribution to the Kühn collections seems reasonable.
25b	-1597	A lance. Bush Negro weapon.	The object bearing this number, formerly classified with South African materials, has, since 1960, been attributed to 'West Sumatra, Batakland or North Sumatra.' We have seen it and are convinced that it is not from Suriname.
26	-1598	Staff made from a forest liana.	Although the card in the central catalogue contains the inventory description, taken from KÜHN's 1824 list, this museum number is now written (in handwriting that identifies it as a post-1880 addition) on a drum (!) classified as 'West African,' which does not even bear any resemblance to Suriname drums.

KÜHN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁹	Remarks
27	-1599	A horn (<i>blaas riet</i>) which the Bush Negroes use to signal, called by them <i>toe-toe</i> .	This museum number is now found on <i>two</i> objects: a 'West African' drum and a classic example of a combined spear and blowpipe from Borneo, of which the museum has an excellent collection. We were unable to locate KÜHN's <i>toe-toe</i> elsewhere in the 360-series.
28	-1600	A musical instrument of the Negroes, the body of which is a covered calabash. It resembles a kind of mandolin and the Negroes call such an instrument <i>Banja</i> .	The instrument bearing this number is now classified as 'Mandingo' and closely resembles another 'Mandingo' piece in the museum. It is made of a massive skin-covered gourd, has a large bridge, 16 strings, 2 decorative curved metal spear points (or spades?) pierced along their edges by numerous tiny metal rings, and woven leather rings along its neck. Its length is 130 cms. In its bulk and elaborateness, it resembles neither the STEDMAN <i>bania</i> nor any other instrument previously described or depicted for Suriname. We believe that KÜHN's <i>banja</i> (like his <i>toe-toe</i>) was replaced ca. 1880 by an object from another world area, but we were unable to locate it elsewhere in the 360-series.
29	-1601	A cord, upon which are strung the shells of a Suriname fruit, <i>Cerbera thevisia</i> . Musical instrument of the Bush Negroes.	Although this object is registered in the South American card catalogue, we were unable to locate it in museum storage.
30	-1602	A rattle, <i>sacca sacca</i> , used at Negro dances. The free Negroes and coloreds as well as many slaves have	This small rattle (diam. 9 cm) is the one in HURAUULT's Plate III. Although we have seen only photographs of it (since the object is on loan to the

KÜHN no.	Leiden no. 360-	Original Description ⁹	Remarks
		among themselves dance societies... They call such a group a <i>Doe</i> , and thus have the 'gold <i>doe</i> ', the 'silver', the 'amber,' the 'fashion', and the 'love' <i>doe</i> . This rattle belonged to a member of the <i>Lobi Doe</i> ('love <i>doe</i> '); the incised figures are symbolic.	Volkenkundig Museum, Breda), the similarity of its decorative incisions to other early calabashes from Suriname suggests that it is indeed the object collected by KÜHN. His association of this rattle with the <i>lobi doe</i> indicates, however, that it may be of non-maroon Afro-Suriname provenience.
31	-1603	A beaded sash, carved from the shells of fruits [<i>uit schalen van vruchten gesneden</i>]. Musical instrument of the Bush Negroes.	Although this sash is listed in the South American catalogue and described as being 2.8 meters long, we were unable to locate it in museum storage.
32	-1604, 1605	Pottery dishes. The Bush Negroes and Creoles call such a dish ' <i>prapi</i> .'	These large shallow bowls (diam. 42 cm, h. 12.5 cm and diam. 30 cm, h. 10.5 cm, respectively) were both included in the South America catalogue and attributed to Bush Negroes. The similarity of the objects themselves to pottery (<i>doti paabi</i>) still made in a few maroon villages leaves little doubt that these are the bowls collected and described by KÜHN.
33	-1606	Negro basketry	One of these three baskets was exchanged with the 'Hoofdcursus te Kampen' in 1901, and another with the Museo Etnográfico, Buenos Aires, in 1910. We were unsuccessful in locating the third basket in the museum.
34	-1607	A light basket, called <i>koeroe koeroe</i> , for carrying calabashes.	This object was exchanged with the Reutenstrauch-Joest-Museum, Cologne, in 1913.

In order to encourage further research in these collections, it may be useful to summarize our current understandings (based on our own incomplete research) of the status of KÜHN's 'maroon' artifacts and STEDMAN's 'Musical Instruments of the African Negroes' at the Leiden Museum.

1. Museum numbers on objects which we now believe were actually collected by KÜHN and STEDMAN:¹¹ 360-1596, -1602, -1604, -1605, -5685, -5696, -5699, and possibly -1595.
2. Museum numbers on objects which we now believe were not part of the original Stedman and Kühn collections: 360-1597, -1598, -1599, -1600, -5682, -5683, -5686, -5688, -5689, -5690, -5692, -5698.
3. Objects listed in the 1880 inventory as 'unlocatable' (*ontbreekt*): 360-5691, -5693, -5694.
4. Objects listed by the museum as 'destroyed' (*vernietigd*) or 'written off' (*afgeschreven*): 360-5684 (*vernietigd*, 1927), -5687 (*afgeschreven*, post-1880 notation),¹² -5695 (*afgeschreven*, post-1880 notation).
5. Objects listed as still being in the museum but which we were unable to find:¹³ 360-1594, -1601, -1603, -1606, -1607, -5697.

NOTES

1. Our research at the Leiden museum formed part of two projects focusing on Suriname maroon art: a study of the history of calabash art among the Saramaka maroons, which will be included in the Ph.D. dissertation of S. PRICE, and a more general book on the arts of the Suriname maroons which we are preparing to accompany a major exhibition scheduled for 1980 ('The arts of the Suriname maroons: a dynamic Afro-American tradition,' Museum of Cultural History, University of California at Los Angeles, supported by a grant from the National Endowment for the Humanities). This research was conducted while R. PRICE was a Fellow at the Netherlands Institute for Advanced Study, and S. PRICE was holding a Fulbright Doctoral Dissertation Research Abroad Fellowship. R. PRICE also gratefully acknowledges the support of the National Science Foundation under Grant BNS 76-02848. We wish to thank the staff of the Leiden Museum, particularly Professor P.H.POTT, for their kind assistance.
2. In light of HURAUULT's published attributions, it is curious that the contrary factual evidence was so readily available. Not only had the history of this collection been previously published in English (Anon. 1962; see also POTT 1962), but the museum staff is genuinely helpful on such matters. For example, Professor ROBERT FARRIS THOMPSON of Yale University received the same explanation that we did from Professor POTT during his brief research visit to the museum earlier in 1977 (R.F. THOMPSON: personal communication).
3. HURAUULT identifies the objects in his plates only as part of the 360 series, which is comprised of the entire Royal Cabinet collection. Identifying the particular rattle illustrated in HURAUULT's Plate III was further complicated by the fact that this object has for some time been on loan to another museum.
4. We found no indication of which group of maroons KÜHN's brother visited, either in museum documents or in KÜHN's book on Suriname (1828).
5. STEDMAN's 21-item Amerindian collection is catalogued in the museum as 360-5661 through -5681. Items no. 1, 16, and 18 (a canoe, an earthenware pot, and a hammock) from STEDMAN's published list (1796, I: 406-07; 1799-1800, II: 205-06) are not included in the collection. The following objects from this collection are listed in museum records as unlocatable (*ontbreekt*): STEDMAN's nos. 2 (360-5661), 5 (360-5664), 9-12 (360-5668 through -5671), and 22 (360-5679). The Amerindian materials collected by KÜHN merit similar attention. They include numbers 360-1563 through -1593; seven pieces of this collection are now listed in museum records as unlocatable, unavailable, or exchanged with another museum.
6. In this table, we quote STEDMAN's original English version (1796, II: 285-87). A Dutch translation of each description appears in the Dutch edition of his *Narrative* (1799-1800, III: 274-78), in the accession document (ca. 1825) in the museum's archival materials, and in the 1880 inventory book of the Royal Cabinet, presented to the museum in 1883 (see text, above).

7. The reversal of these two objects (compared with STEDMAN's 1796 list) follows the order of items in the museum's original accession document (see text, above).

8. Note that the 1796 illustration differs from STEDMAN's description (as well as from the instrument itself) in having 5 strings and a tapered point. The fact that its 5 strings lead to only 4 pegs supports our suspicion that this was one of those engravings made from his drawings with which STEDMAN was dissatisfied (see COLLIS 1965: 221). It would be difficult to overestimate the importance of STEDMAN's *Creole-bania*, as it represents (to our knowledge) the oldest Afro-American banjo still in existence anywhere, and serves as a fine example of the four-stringed instruments that were made and used at least from the 17th century by Afro-Americans throughout the Hemisphere (see, for example, EPSTEIN 1977: 1-46).

9. We have translated these descriptions from the list accompanying KÜHN's 1824 letter. For every item, the 1880 inventory merely quotes this list and adds 'from the Bush Negroes.'

10. Although these short arrows (between 50 and 70 cm long) bear little resemblance to modern Bush Negro arrows (which are used to hunt fish and are ca. 2 meters long), short arrows were used in war and hunting in earlier times. KÜHN, in his 1824 letter, notes that 'the Indians in Suriname use very long bows and arrows. The Bush Negroes... use short bows and small arrows.'

11. Several of these objects (360-1595, -1596, -5685, -5699) belong to a sufficiently large class of typologically similar objects from other culture areas in the museum that an 1880 'mixup' cannot be ruled out. But, in contrast to those objects listed in category 2, we find no positive grounds for questioning the match between the original descriptions in the accession papers and these objects.

12. It was not possible to determine in this case whether it was STEDMAN's 'papa drum' or the 'drum stick' later identified by this number which was 'removed from the books.'

13. We are hopeful that a more exhaustive search of museum storage areas would uncover many of the objects listed here.

REFERENCES

- Anonymous, 1962. *Guide to the National Museum of Ethnology, Leiden*. Ministry of Education, Arts, and Sciences, The Hague.
- EPSTEIN, DENA J., 1977. *Sinful tunes and spirituals: Black folk music to the Civil War*. Urbana: University of Illinois Press.
- HURAULT, JEAN, 1970. *Africains de Guyane: la vie matérielle et l'art des Noirs Réfugiés de Guyane*. La Haye — Paris: Mouton.
- JUYNBOLL, H.H., 1910. *Catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum (Deel II, Borneo)*. Leiden: E.J. Brill.
- KÜHN, F.A. 1828. *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven*. Amsterdam: C.G. Sulpke.
- POTT, P.H., 1962. *Naar wijder horizon, kaleidoscoop op ons beeld van de buitenwereld*. 's-Gravenhage: Mouton.
- STEDMAN, Captn. J.G. 1796. *Narrative, of a five-years' expedition, against the revolted Negroes of Surinam*. London: J. Johnson and J. Edwards.
- STEDMAN, Captn. J.G., 1799-1800. *Reizen naar Surinamen*. Amsterdam: Johannes Allart.

ADDENDUM

After this paper was already in press, we noticed an intriguing entry in the *Journal of John Stedman* (ed. Stanbury Thompson, London, The Mitre Press, 1962). Written by STEDMAN in early 1796, it reads 'I present Mr. James Parkinson with eighteen Surinam curiosities for his Leverian museum,' and the editor, after describing the museum, adds that 'the many articles of which it was composed, were afterwards sold separately by auction,' and that 'James Parkinson d. Feb. 25, 1813' (p. 392). STEDMAN details these eighteen items later in his *Journal* (p. 396), and a comparison with the list annexed to the 1796 'arms and ornaments' plate (see above) makes almost certain that a portion — but not all — of the pictured items were included in this particular gift to PARKINSON's museum. Finally, we would note that STEDMAN himself made a gift directly to 'his Serene Highness [the Prince of Orange]... for his museum' in 1777 (1796:395).

These historical fragments suggest several new possibilities regarding the ways in which STEDMAN's collection eventually found its way into the Rijksmuseum voor Volkenkunde. We have seen that at least part of the collection came to the Royal Cabinet of Curiosities after the death of PARKINSON, following the auction of pieces in his museum. But the report in STEDMAN's *Journal* of his gift of some of these objects to PARKINSON, combined with the numerous gaps in STEDMAN's diaries, suggests that the whole of the Rijksmuseum collection may at some time have passed through PARKINSON's hands. On the other hand, the fact that STEDMAN made gifts directly to the PRINCE OF ORANGE in 1777 'for his museum' raises the possibility that he later gave him portions of his Suriname collection directly. It is hoped that further research may some day permit a definitive reconstruction of the history of this collection.

RICHARD and SALLY PRICE, Department
of Anthropology, The Johns Hopkins University,
Baltimore, Maryland 21218.

SCHOMBURGK'S SHIPS

In a review by C.N. DUBELAAR¹ of SUJO VOLSKY's book² there is a note on her figure 41 which depicts a petroglyph said by SCHOMBURGK³ to be 'representative of two vessels under sail: the smaller a two-masted vessel, the larger not unlike a galleon as represented in the subjoined woodcut'. DUBELAAR says that SUJO VOLSKY's illustration has been copied from a copy: I have compared it with a xerox copy of SCHOMBURGK's original drawing supplied by the Royal Geographical Society and find that differences have crept in. However, DUBELAAR makes the point that this petroglyph, as far as he knows 'has been seen by only one man; never after him has an explorer succeeded in refinding it, although it is the most written-about rock inscription of South America'.

Learning that I was proposing to visit another place mentioned by SCHOMBURGK — Pedra Pintada or the House of the Spirit Macunaíma — in the region of which Manaus is the centre, Drs. DUBELAAR suggested that I might try to locate SCHOMBURGK's Ilha de Pedra, in the Rio Negro near Moura, about 300 km upstream from Manaus, and check on the petroglyph said to represent ships (figs. 1-2).

In October 1978, accompanied by Dr. MICHAEL ASHCROFT and with two Brazilians as crew, I went by canoe from Manaus to Moura, a three-day voyage, and thence explored the south or right bank of the Rio Negro upstream towards a point opposite to the mouth of the Rio Branco. There are many small rocky islets and inlets, too small to be marked on the 1:1,000,000 map, here where the Rio Negro intersects a great band of granite which is being

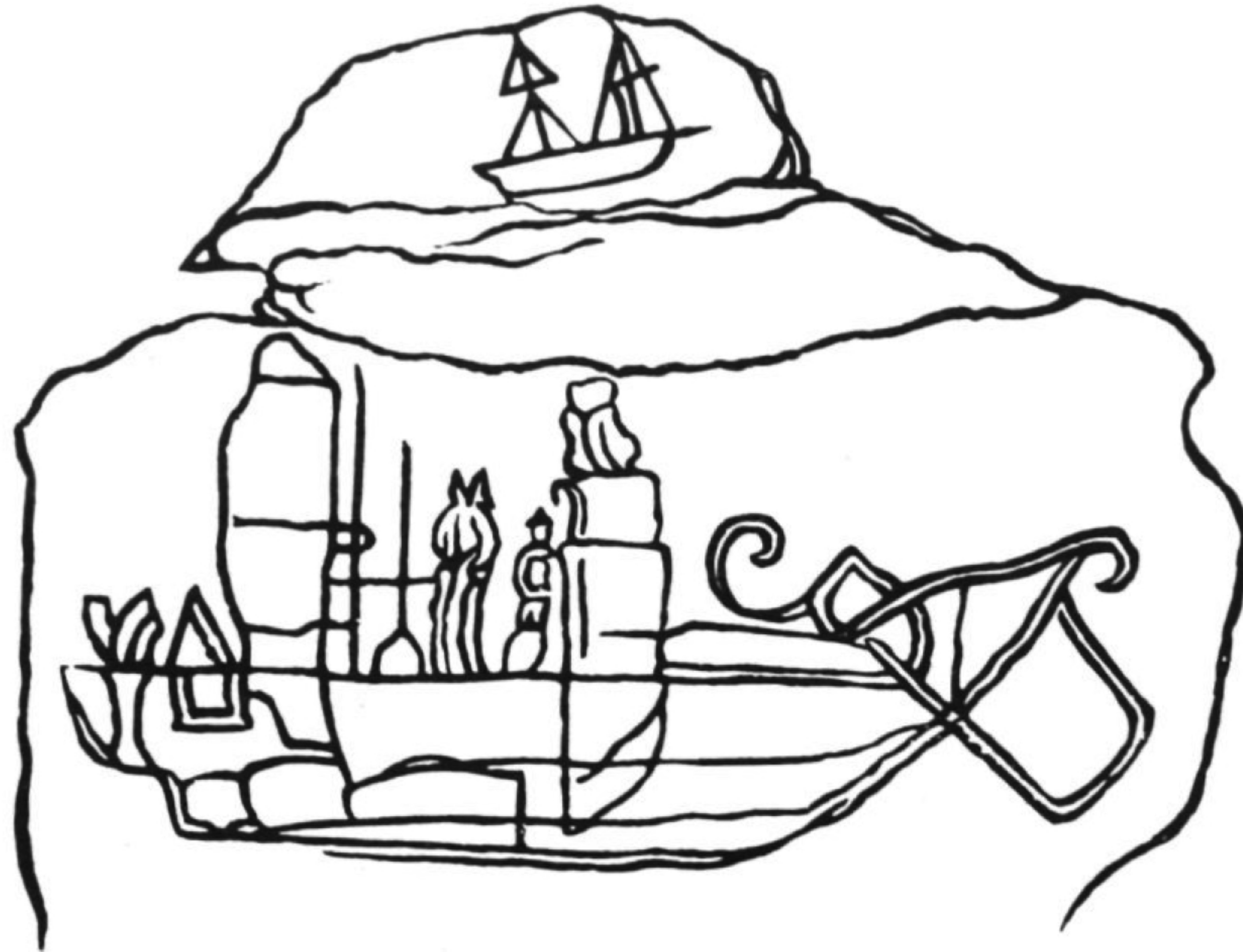

Fig. 1. The 'ships' in SCHOMBURGK, 1841.

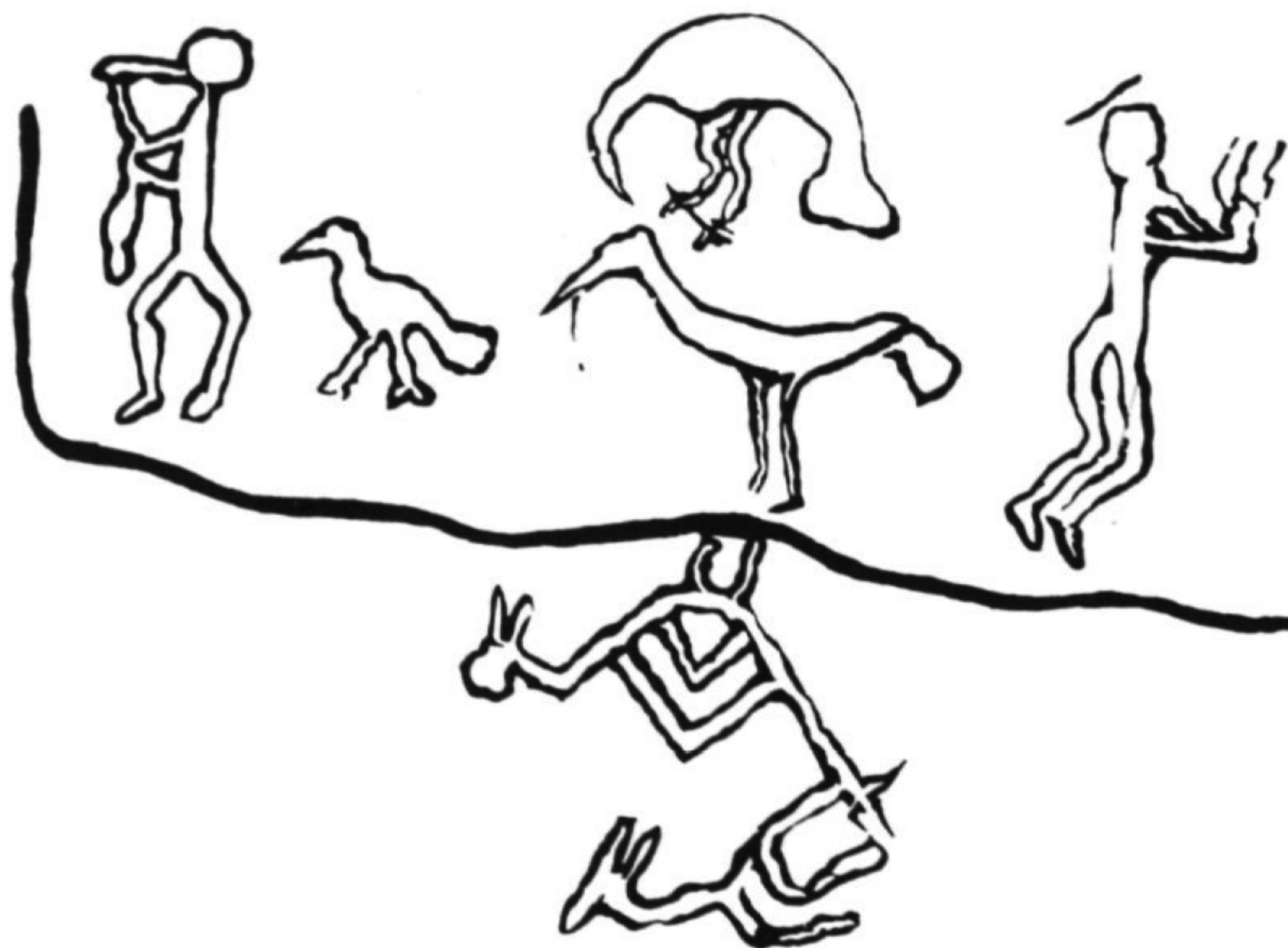

Fig. 2. The dancing figures in SCHOMBURGK, 1841.

extensively quarried to supply Manaus with road-stone.

We first located the three paraboloid rocks reported by SPRUCE⁴ as bearing a petroglyph of an alligator seizing a deer. This petroglyph has been disfigured by having had the head and wings of a bird painted over it in white paint, presumably it was intended to portray a hawk, as the current name of this island is Ilha de Gavião (Hawk Island). From SPRUCE's description, we must have come too far, so we retraced our route towards Moura and directed by a fisherman we found the granite blocks described by SCHOMBURGK as being on the Ilha de Pedra: this small island is now known as Arapanáki Island, corresponding to the name Uarapanáki given by SPRUCE. It is in fact the nearest to Moura and visible from there.

This place was positively identified as SCHOMBURGK's Ilha de Pedra by the fact SCHOMBURGK's drawings of some of the other petroglyphs were immediately recognisable and are in fact very accurate as to detail though not arranged as in his sketch. The Thirteen Dancers described by SCHOMBURGK and also by WALLACE⁵ and SPRUCE could easily be seen. There was another petroglyph, not recorded by SCHOMBURGK, a lively representation of a leaping stag. Nothing even remotely resembling ships of any kind could be detected by any of us. It will be noted that neither WALLACE nor SPRUCE mentioned the 'ships'. It is unfortunate that the drawings made by WALLACE were lost with the rest of his collection in a fire at sea during his return voyage to Europe.

On one otherwise unoccupied rock face were some petroglyphic markings comprising a prominent X cut in double grooves and some hook-shaped grooves also cut double, together with indeterminate markings which might or might not be man-made. The X and hooks are not inconsistent with the arrangement shown in double line in SCHOMBURGK's drawing (not so readily seen in the SUJO VOLSKY illustration), at the bows or right hand end of the 'galleon'. Of the 'two-masted vessel', not a trace.

It is worth mentioning at this point that subsequently to my visit to this site I found a reference to it in a book by BERNARDO DA SILVA RAMOS⁶ who illustrates all the petroglyphs mentioned above as being at the 'Picturesque Island of Uarapanáque' as well as many others in the vicinity of Moura. He shows the petroglyph with the X and hooks as part of a scene in which the hooks are monkeys'

Fig. 3. Schomburgk's 'ships' photographed by E.A. Goodland on the rocks of Ilha de Pedra, in the Rio Negro near Moura. (chalked)

tails, and though his drawings are not as accurate as the others of SCHOMBURGK's, what we could see was consistent with what RAMOS recorded. He does not show anything resembling ships of any kind.

Photographs were taken which (though of poor quality) are adequate to illustrate what I have said above (figs. 3-4).

It must be concluded, I suggest, that the usually accurate SCHOMBURGK on this occasion deluded himself into seeing ships where no such inscription existed, perhaps due to a trick of light on the texture of the rock. Anyone looking at a group of petroglyphs for the first time knows how easy it is to do this.

As this matter at present stands, of five people on record as having visited the site only one, SCHOMBURGK, saw ships; two did not mention having seen ships; the remaining two have records which seem to show that what SCHOMBURGK drew was a petroglyph but not of ships.

Fig. 4. Part of the same petroglyph (untouched); note the prominent cross cut in double grooves (bottom left).

REFERENCES

1. DUBELAAR, C.N.-*Journal de la Société des Américanistes* 63, 1974-1976, p. 326.
2. SUJO VOLSKY, JEANNINE-*El estudio del arte rupestre en Venezuela*. Caracas, 1975, fig. 41.
3. SCHOMBURGK, ROBERT-*Journal R.G.S.* 10, London, 1841, p. 249-267.
4. SPRUCE, RICHARD-*Notes of a botanist on the Amazon and Andes. I.* Johnson Reprint Corp., New York, 1970, p. 260-261.
5. WALLACE, ALFRED R.-*A narrative of travels on the Amazon and Rio Negro*. London, 1853, p. 197-198.
6. RÂMOS, BERNARDO DE AZEVEDO DA SILVA.-*Inscrições e tradições da America pre-historica. I.* Rio de Janeiro, 1930, p. 425-434.

E.A. GOODLAND, M.A.,
Rua Prudente de Morais 441
Olinda, Pernambuco.

DR. D.C. GEJSKES TEN AFSCHIED ALS REDACTEUR

Het is niet meer dan vanzelfsprekend, dat GEJSKES werd uitgenodigd om lid te worden van de Redactiecommissie van de *Nieuwe West-Indische Gids*, toen hij in 1965 terugkeerde naar Nederland, waar hij de functie van Conservator bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden zou gaan vervullen. Hij was toen 58 jaar en had 27 jaren in Suriname doorgebracht.

Als entomoloog aan het Landbouwproefstation had hij zich ontwikkeld tot een kenner van het land — vooral op natuurwetenschappelijk en antropologisch gebied. Niet alleen in Suriname wist men zijn talent voor het organiseren en uitvoeren van expedities te waarderen, ook elders waren zijn successen als wetenschappelijk woudloper welbekend. Tot 1951 was hij entomoloog bij het Landbouwproefstation, daarna gouvernementsbioloog bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. In 1954 werd hij Directeur van het Surinaams Museum in het gebouw van WOSUNA, wat hij bleef toen dit in 1956 een meer zelfstandig leven ging leiden.

GEJSKES' liefde voor het land en zijn historische benadering van de vele zaken welke hem interesseerden, maakten hem voor deze functie bijzonder geschikt. Het was een dankbare taak omdat Suriname rijp was voor een dergelijke instelling, ook al bleek de opbouw veel energie en tijd te kosten, en was het — door de veranderde politieke sfeer — wel eens moeilijk om de groei van een Surinaams Museum op de gewenste wijze te laten verlopen. Begonnen werd niet alleen met het tentoonstellen van entomologische en historische objecten, maar ook werd getracht een beeld te geven van het leven van de bewoners van het binnenland, aan de hand van voorwerpen welke GEJSKES zelf had verzameld. Veel aandacht

kregen archaeologische vondsten, die het voordeel hadden dat zij niet aan bederf onderhevig waren, evenals de mollusken, waarvan door het ritsen- en kustonderzoek een uitgebreide verzameling was aangelegd. Belangrijk ook was zijn ijver om waardevolle oude boeken en geschriften over Suriname veilig te stellen en een uitgebreide collectie landkaarten bijeen te brengen, om deze tot een unieke bibliotheek van Surinamica te laten uitgroeien. Hij onderzocht daarbij ook veel steun van Sticusa.

Ook door de Surinaamse regering werd zijn werk gewaardeerd, hetgeen resulteerde in 1960 tot een benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau welke onderscheiding bij zijn afscheid van Suriname tot Officier in dezelfde Orde werd verhoogd.

In 1959 werd GEJSKES benoemd tot corresponderend lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen en ontving in hetzelfde jaar van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap de bronzen medaille.

In een kort stukje 'To Dr. Dirk Cornelis Geijskes on his 65th birthday' in *Odonatologica* 1 (1972, p. 181-189) — een tijdschrift dat aan de bestudering van een diergroep welke zijn bijzondere belangstelling had (de libellen = Odonata) is gewijd — wordt niet alleen een overzicht gegeven van zijn wetenschappelijke werkzaamheden, maar ook van de belangrijkste expedities, welke door hem werden ondernomen — een opsomming waarbij helaas geen beeld werd gegeven van de goede verstandhouding en de waardering die GEJSKES had voor zijn metgezellen, die vaak alleen uit zijn arbeiders bestonden.

GEJSKES heeft zich na zijn terugkeer in Nederland nog dikwijls met Suriname bezig gehouden — naast zijn werk in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie bood zijn bestuurslidmaatschap van de Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen en zijn medewerking aan dit tijdschrift (waarvoor hij zes belangrijke artikelen schreef in jrg. 35, 37, 41, 46 en 47) hem hiertoe alle gelegenheid. Nieuwe onderzoeksreizen werden door hem ondernomen in 1971 (West-Suriname) en 1973 (Kabalebo Rivier).

Al moge de NWIG niet zo'n héél grote plaats in het leven van DICK GEJSKES hebben ingenomen, hij heeft zijn redactionale taak steeds met liefde en op een verantwoordelijke wijze vervuld. Waarvoor wij hem dankbaar zijn.

P.W.H.

Dick Geijskes en Rudi Kappel wachtend op de trein in Kwakoe Gron: Einde Tafelberg Expeditie 1958.

BOEKBESPREKING

Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen. Constanten en varianten, onder redactie van RENÉ A. RÖMER. De Walburg Pers, 1977, 359 blz., 32 platen buiten de tekst.

Op maandag 28 februari 1977 werden na een voorbereidingstijd van ongeveer twee jaren de eerste exemplaren van *Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen* aangeboden aan de Gouverneur van de Nederlandse Antillen drs. B. LEITO te Curaçao, aan de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen de heer E.G. MADURO te 's-Gravenhage en aan de wnd. Minister voor Nederlands Antilliaanse Zaken, mr. A.A.M. VAN AGT te 's-Gravenhage.

Deze uitgave kwam tot stand op initiatief en met medewerking van de Stichting Culturele Samenwerking (STICUSA) te Amsterdam en was (volgens dr. J.Ph. DE PALM, die de presentatie verrichte in Den Haag) bedoeld als 'algemeen oriënterend naslagwerk op het gebied van culturele ontwikkeling, culturele geschiedenis en culturele identiteit... Gedacht werd niet aan een zuiver wetenschappelijk werk, maar aan in de eerste plaats een informatief boek dat een enigszins encyclopaedisch karakter moest hebben en van opzet populair-wetenschappelijk zou moeten zijn.'

Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen bestaat volgens de ondertitel, die eindredacteur dr. R.A. RÖMER er aan gaf, uit 'constanten en varianten' (op de omslag 'varianten en constanten'). Het bevat dan ook een inleiding van de hand van Römer over het acculturatieproces in de eilanden, vanaf hun ontdekking, gevolgd door een 17-tal hoofdstukken over een grote variatie van onderwerpen en tot slot een nawoord van prof. dr. H. HOETINK. Het begrip cultuur is bijzonder ruim opgevat. De hoofdstukken behandelen achtereenvolgens dan ook: I Gebruiken en gewoonten, II Godsdienstige gebruiken en opvattingen, III Gezinsvormen en gezinscultuur, IV De taalsituatie, V Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse literatuur, VI Bibliotheken en leesgewoonten, VII De pers, VIII Muziek en dans, IX Beeldende kunsten, X De musea, XI De oude en nieuwe architectuur, XII Monumentenzorg en natuurbeheer, XIII Fotografie, film en bioscoop, XIV Radio, televisie, pionierswerk en gemiste kansen, XV De evolutie van het onderwijs, XVI Vrijtijdsbesteding en sportbeoefening, XVII De Antilliaanse keuken. (Zie voor een meer gedetailleerde inhoudsopgave *NWIG* 52, 1977, p. 71).

Het zou te ver voeren elk hoofdstuk apart te bespreken. Toch is het de moeite waard bij een aantal daarvan stil te staan.

In zijn inleiding behandelt dr. RENÉ RÖMER het acculturatieproces, dat vanaf het begin van de 16de eeuw in de eilanden heeft plaatsgevonden. De uit West-Europa afkomstige blanke inwoners droegen hun cultuur altijd als normatief uit aan de zwarte uit Afrika stammende inwoners. De hoge interactie-frequentie tussen de beide groepen was er bovendien de oorzaak van dat de zwarten zich hoe langer hoe meer gingen identificeren met bepaalde aspecten van de Europese gedragingen, die hun in de eigen groep en daarbuiten meer prestige verleenden. Niettemin was er nog een aantal factoren, die — vooral tijdens de slavernij — bijdroeg tot behoud van Afrikaans cultuurgoed: de slaven bleven de gelegenheid behouden eigen feesten met zang, dans en spel te hebben, eigen volksverhalen te vertellen en eigen godsdienstoefeningen voort te zetten, althans voorzover zij hun meesters daar geen last mee bezorgden.

Römer trekt zijn inleiding door tot in de twintigste eeuw. Hij zet in bewonderenswaardig kort bestek uiteen hoe de vestiging van olieraffinaderijen op Curaçao in 1915 en Aruba in 1925 niet alleen economische consequenties met zich meebracht (landbouw, veeteelt en visserij gingen verder achteruit), maar ook zekere sociale gevolgen had: migratiestromen vanuit de regio en van overzee naar de eilanden kwamen op gang met als resultaat verschuivingen in de sociale structuur, die uiteindelijk ook in de politieke en culturele sector zouden doorwerken. Er ontstond een drang naar politieke zelfstandigheid en een groeiende bewustwording van de eigen culturele identiteit. Bij dit alles heeft het onderwijs, dat in zijn geheel is gebaseerd op een Nederlandse onderwijsfilosofie, eerder remmend gewerkt op de sociale mobiliteitskansen van de gekleurde bevolking en zodoende dus ook op de herstructurering van de Antilliaanse maatschappij. Als noodzakelijk voor een onafhankelijke Antilliaanse maatschappij ziet Römer een radicale culturele heroriëntering, die minder gericht zal moeten zijn op Europa en meer op integratie in de eigen regio, met daarnaast een planmatige en integrale aanpak van de problemen, wil het enig succes hebben.

Voor allen die zich interesseren voor de Nederlandse Antillen is deze inleiding van Römer, samen met de twee hoofdstukken over gebruiken, gewoonten en opvattingen, en het magnifieke hoofdstuk van Edgar Palm over muziek en dans, de moeite van het lezen waard. Het is zeker dat zij dan meer zullen begrijpen van deze complexe samenleving, maar ook dat zij met meer herkenning zullen genieten van al datgene wat er op de eilanden op diverse gebieden leeft.

Het hoofdstuk van EDGAR R.R. PALM over muziek en dans munt uit door de overzichtelijkheid, waarmee de enorme hoeveelheid informatie is gebracht. Het doet uitzien naar het grotere standaardwerk over deze onderwerpen, waaraan hij al enige jaren werkt!

De twee hoofdstukken over gewoonten en gebruiken hadden naar zijn mening beter kunnen worden samengevoegd tot één. Nu worden zowel door RÖMER als door pater C. STREEFKERK bepaalde religieuze gebruiken en opvattingen van Christelijke en Afrikaanse oorsprong behandeld.

In zijn hoofdstuk over gezinsvormen en gezinscultuur verklaart dr. A.F. MARKS dat de wijdverspreide mening, dat de neiging van de Afro-Curaçaoese man om naast de eigen vrouw één of meer partners te nemen niet moet worden toegeschreven aan Afrikaanse beginselen en voorstellingen, maar dat deze eigenschappen zijn overgenomen van locale (blanke) sociale top-groeperingen. Deze laatsten betrekken hun bij-vrouwen uit een lagere sociale en andere etnische groep, zodat zij geen bedreiging vormen voor de positie van de 'eerste' vrouw. De positie van de Afro-Curaçaoenaars onderling bracht echter mee, dat zij hun bij-vrouwen namen uit vrijwel hetzelfde sociale en economische niveau; deze vormden dus wél een bedreiging voor de positie van de 'eerste' vrouw. Volgens Marks ligt in deze sociale constellatie de werkelijke grondslag van de Curaçaoese monogamie; de basis van de

matrifocaliteit (de centrale positie van de vrouw in het gezin) is de bescherming van de sociale en economische belangen van de Curaçaose vrouw.

Marks geeft voorbeelden en cijfers over bevolkingsverloop, geboorte-illegitimiteit en nuptialiteit. Verder schetst hij in voor leken gemakkelijk leesbare taal en stijl, aan de hand van begrippen zoals respectabiliteit en reputatie, de veranderingen die in de 20e eeuw zijn ontstaan in gezinsvormen en gezinscultuur. Tot slot behandelt hij ook nog de man-vrouw verhoudingen, de matrifocaliteit en de geboortebepierking die de laatste jaren vooral ook in de lagere kringen is aangeslagen.

Het hoofdstuk van drs. RAOUL G. RÖMER over de taalsituatie op de Nederlandse Antillen is erg interessant geworden, maar voor leken niet eenvoudig. Hij geeft een min of meer historische inleiding waarin hij er van uitgaat 'dat er twee taalmaatschappijen zijn: die op de Benedenwindse eilanden, waar Papiamentu de moedertaal is van het grootste deel van de bevolking, en die op de Bovenwindse eilanden, waar de moedertaal aan het Engels gerelateerd is.' Hij tracht de overeenkomsten in de grammaticale structuur met andere gekoloniseerde gebieden aan te tonen door een uitvoerige uiteenzetting over het ontstaan van de mengtalen in het Caraïbisch gebied, de zgn. pidgin- en creooltalen en een post-creools continuüm. Hij accentueert het feit dat al tijdens de vorige eeuw het Papiamentu op de Benedenwindse eilanden door alle sociale groeperingen werd gesproken, wat er toe zal hebben bijgedragen dat deze taal op alle drie eilanden momenteel van nagenoeg alle Antillianen de moedertaal is.

Aan de hand van voorbeelden geeft hij nadere uiteenzettingen van een aantal kenmerken van het Papiamentu m.b.t. vocabulair, fonologie, het verbale systeem, geografische varianten e.d. Hij geeft slechts een vrij korte uiteenzetting van de geheel andere maatschappij die de Bovenwinden vormen met het Engels als voertaal. Hij eindigt met zijn visie van 'de talen en hun functie in de maatschappij van de Nederlandse Antillen.' Hij is van mening dat er niet genoeg op kan worden gewezen, dat het voor het kind van het allergrootste belang is het beginnend onderwijs in zijn moedertaal te genieten. In dit verband wijst hij nogmaals op het belang van de vaststelling van een officiële spelling van het Papiamentu door de regering en het door haar uitstippelen van een 'reële, niet door emotionele factoren vertroebelde taalpolitiek.'

Ten slotte zal men zich, zo meent hij, moeten bezighouden met de zgn. codificatie, hetgeen o.a. inhoudt het schrijven en publiceren van officiële grammatica's, leerboeken, woordenboeken e.d. en met de expansie van het lexicon, het ontwikkelen van aangepaste stijlen ten behoeve van publicaties in het Papiamentu enz.

Dr. JOHAN HARTOG, oud-bibliothecaris van de Openbare Bibliotheek van Aruba, schreef een hoofdstuk over 'Bibliotheken en leesgewoonten' in de eilanden. Hij vangt aan met de verklaring: 'De Nederlandse Antillen tellen 46 bibliotheken, de schoolbibliotheken niet meegerekend...' Helaas vervolgt hij niet met een opsomming van dit aantal bibliotheken en hun adressen. Dientengevolge is er dus ook geen nadere omschrijving van hun aard en taak, hun boekenbezit met evt. speciale collecties en de aard van hun service-verlening. Zelf geeft Hartog op p. 139 toe: 'De geschiedenis van alle bibliotheken en een analyse van haar activiteiten moet wegens de beperkte beschikbare ruimte helaas achterwege blijven'. Wat betreft de geschiedenis van de bibliotheken kan ik het daar volledig mee eens zijn. Maar juist omdat 'alle bibliotheken bijdragen tot vorming van leesgewoonten' (p. 139), had de redactie hem wel de ruimte moeten geven voor een dergelijke opsomming. Deze was bij wijze van informatie alleen al belangrijk geweest. Velen kennen niet de aanwezigheid van bepaalde bibliotheken en boekencollecties, op de Nederlandse Antillen, zodat zij er geen gebruik van (kunnen) maken.

Dan zijn er ook nog velen, die wél weten dat bepaalde bibliotheken er zijn, maar zij

hebben geen idee van het boekenbezit en de speciale collecties van die bibliotheken: denk maar aan o.a. de afdeling Caribiana van de Openbare Bibliotheek te Curaçao met zijn zeer aanzienlijke Antilliaanse collectie, de Stichting S.A.L. (Mongui) Maduro Bibliotheek — een speciale Antilliaanse Bibliotheek — en de eigen en bruikleen collecties van de Wetenschappelijke Bibliotheek, waaronder die van de Alliance Française, het Nederlands Instituut voor Register Accountants (NIVRA), de Pedagogisch Didactische Commissie Don Bosco enz. En dan zijn er ten slotte nog de velen die totaal onbekend zijn met de inmiddels ook voor de bibliotheken in de Nederlandse Antillen heel gewone dienstverlening (onderling en met bibliotheken en instituten in het buitenland) zoals aanvragen van publicaties, microfilms, fotocopieën e.d. van ter plaatse niet verkrijgbare lectuur.

Een — al is het maar summiere — analyse van de boekencollectie en service-verlening van de Antilliaanse bibliotheken zou indirect dan ook tot nut hebben gehad, dat sterktepunten in de collecties, doublures en zelfs mogelijke tekortkomingen of hiaten daarin duidelijk waren gebleken, zodat mogelijk in de toekomst correcties daarop zouden kunnen plaatsvinden. Zou dit misschien een idee zijn voor de thans bestaande Curaçaose Archief-, Bibliotheek- en Documentatie Vereniging (CARBIDOV)?

In zijn verdere uiteenzetting van de leesgewoonten beperkt dr. Hartog zich dus noodgedwongen tot voornamelijk de openbare bibliotheken van de zes eilanden, omdat deze naar hij zelf zegt 'verreweg het breedste terrein bestrijken wat betreft publiek, maar ook de breedste variatie in lecturaanbod hebben' (p. 139-140). Hij geeft van deze bibliotheken cijfers m.b.t. aantallen boeken, ingeschreven leden en uitleningen en vergelijkt die met gemeenten van soortgelijke grootte in Nederland. Ook behandelt hij de taal waarin wordt gelezen, het aanbod aan boeken daarin, zowel in de bibliotheken als in de boekhandels. Daar het aanbod aan boeken in het Papyamentu relatief zeer gering is zijn vaak de collecties in deze taal niet groot en is de uitlening daarin ook betrekkelijk laag te noemen. De vraag of Antilliaanse auteurs veel worden gelezen meent dr. Hartog bevestigend te kunnen beantwoorden. Hij illustreert dit verder met cijfers van een enquête, gedaan in 1975 onder leerlingen van één van de grootste middelbare scholen te Curaçao. Het voorkomen van bepaalde Antilliaanse auteurs op de eindexamenlijsten van scholieren zou m.i. hoger zijn, indien het aanbod van deze boeken zowel in de bibliotheken als in de boekhandels groter zou zijn: Vele van de verplichte auteurs c.q. boeken zijn uitverkocht. En dan reiken de paar exemplaren van de bibliotheken niet ver!

Aan het einde van dit hoofdstuk over bibliotheken en leesgewoonten ontbreekt een bibliografie. Ten behoeve van de gïnteresseerden had dr. Hartog m.i. best mogen verwijzen naar een aantal van zijn eigen publicaties over de geschiedenis van de Nederlandse Antillen, waarin hij ook schrijft over de geschiedenis van de bibliotheken. Verder is er op dit gebied nog wat te lezen in de *Encyclopedie van de Nederlandse Antillen* (1969), in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1917) en in de jaarverslagen van de diverse Eilandgebieden en van de Wetenschappelijke Bibliotheek.

NORBERT HENDRIKSE, oud-redacteur van de *Amigoe* begint zijn hoofdstuk over de pers met een korte inleiding, waarin hij een inventarisatie maakt van de schrijvende pers op de Nederlandse Antillen. Daaruit blijkt duidelijk de centrale positie van het eiland Curaçao voor wat betreft redactie, produktie en distributie van de meeste periodieken en kranten. Hij besteedt aandacht aan de rol van de taal en het zeer kleine afzetgebied met daarnaast de invloed van de sterk stijgende loonkosten en grondstoffen, die de marktsituatie voor de Antilliaanse dagbladondernemer bemoeilijken. Hendrikse begint zijn overzicht van de geschiedenis van de Antilliaanse journalistiek bij 1812, het jaar dat de Curaçaose Courant onder de naam *Curaçao Gazette and Commercial Advertiser* naar zijn mening als eerste periodiek in de eilanden werd uitgegeven. Dit is echter onjuist: *The Sint Eustatius Gazette* was ouder en

verscheen voorzover bekend al van 1790 tot 1793.

Overigens is het wel jammer dat Hendrikse zich in zijn historisch overzicht beperkt tot het eiland Curaçao. Hij maakt geen enkele melding van een aantal bladen dat tussen 1911 en 1942 op de Bovenwindse eilanden o.l.v. Methodisten werd uitgegeven en zegt ook verder niets over de oudere Arubaanse en Bonairiaanse bladen. Deze omissie had m.i. kunnen worden voorkomen met goede gebruikmaking van zijn eigen literatuurbronnen, of door verwijzing daarnaar voor verdere informatie. Ook had zijn literatuurlijst best wat kunnen worden aangevuld. Er is — zeker over de oudere periodieken — wel meer literatuur.

Hendrikse eindigt zijn uiteenzetting met een beschouwing over de diverse massa-communicatiestelsels in de wereld, die alle worden bepaald door aard en karakter van de eigen maatschappij. In dit verband concludeert hij met enige tevredenheid dat de Antilliaanse pers gedurende de laatste jaren steeds meer de zgn. 'social-responsibility' opvatting is gaan huldigen; zij is zich in toenemende mate actief en zelfs agressief gaan opstellen teneinde een bredere laag van de bevolking te informeren en levert naast gewone berichtgeving ook commentaren en kritiek op vermeende misstanden.

Het valt op dat de onderwerpen pers en radio en televisie in aparte hoofdstukken zijn behandeld. Bij lezing van het hoofdstuk over radio en televisie door de heer J.P.C. OOSTERHOF blijkt meer dan duidelijk dat de drie radio- en negen televisiestations, eigendom van particulieren of stichtingen, voor het grootste deel op commerciële leest zijn geschoeid en zich bezig houden met entertainment en reclame. Zij zijn ontstaan als resultaat van lofwaardige pioniersarbeid en werken met veel te geringe budgets, waardoor zij een te kleine staf hebben, die doorgaans ook niet een adequate opleiding heeft gehad. Dit heeft tot gevolg dat pedagogische en culturele programma's nagenoeg geheel ontbreken. Oosterhof ziet wel mogelijkheden in deze richting en hoopt dat de kansen op dit gebied zullen worden benut indien de overheden meewerken.

Prof. ir. CAREL WEEBER verklaart in zijn hoofdstuk over de oude en nieuwe architectuur dat er al veel is gepubliceerd over de architectuur van de Nederlandse Antillen, doorgaans vanuit kunsthistorisch oogpunt. Hij wil niet in herhaling vervallen. In slechts enkele alinea's somt hij de stand van zaken tot nu toe op: 1. men heeft inmiddels '*meer aandacht*' gekregen voor de grote waarde en kwaliteit van de historische architectuur', 2. '*enkel*' zijn wakker geschud t.a.v. de vraag of bestaande gebouwen of monumenten door nieuwbouw moeten worden vervangen, dan wel zouden moeten worden gerenoveerd of gerestaureerd...; *er bestaat dan ook* de Stichting Monumentenzorg...', 3. 'men wijst vaak op het economisch nut dat de oude architectuur voor de toeristenindustrie zou hebben'.

Weeber steekt zijn bezorgdheid ('er is weinig reden voor optimisme') niet onder stoelen of banken, maar weet bovendien zijn kritiek, hoe uitgesproken en duidelijk ook, toch op zodanig fijne wijze te verwoorden dat dit niet anders dan goed aankomt. Als oorzaak van het 'schrikbarende verval' in en rondom de stad ziet hij het tot nu toe ontbreken van een goed ruimtelijk planologisch beleid in de Nederlandse Antillen. Hij is van mening dat men de lessen moet leren die de bouwmeesters uit het verleden ons hebben geleerd en deze benutten bij het bouwen nu en in de toekomst. Na een beknopt overzicht van de bouwgeschiedenis trekt hij een aantal conclusies en verwerkt deze tot een tweetal richtlijnen voor toekomstige bouwers, die er in essentie op neerkomen dat de bouwvorm zodanig zal moeten zijn dat kunstmatige, energieverslindende hulpmiddelen (airco's) overbodig worden.

Het valt op dat het onderwerp monumentenzorg niet is behandeld in het hoofdstuk van Carel Weeber over de oude en de nieuwe architectuur, maar samen met het onderwerp natuurbeheer in een apart hoofdstuk door dr. ir. P.C. HENRIQUEZ. Evenals Weeber is ook

Henriquez begaan met de toestand van schrikwekkend verval van architectonische monumenten. Weeber richt zich echter in praktische zin tot de direct betrokkenen (architecten, bouwers, huiseigenaren e.d.) terwijl Henriquez zich meer richt tot de beleidsbepalende instanties. Hij analyseert uitvoerig de factoren die van belang zijn voor een goede milieuzorg, daarbij er van uitgaande dat monumentenzorg en natuurbeheer onomstotelijk aan elkaar dienen te worden gekoppeld. Hij laakt het feit dat de Antilliaanse overheden 'korte termijn belangen in de publieke en de private sector' hebben laten prevaleren en verwijt het zeer milieubewuste Nederland, dat het tot nu toe heeft nagelaten haar kennis en ervaring op het gebied van de milieuzorg via de ontwikkelingshulp door te geven. Henriquez heeft weinig hoop dat dit zich in de nabije toekomst zal wijzigen, daar zijns inziens in het hele instituut van de ontwikkelingshulp nú nog een gedegen methodiek ontbreekt. In dit pessimistische licht bezien zou het naar mijn mening misschien wel de moeite waard zijn deze twee hoofdstukken van Weeber en Henriquez — het hoofdstuk van Weeber wat uitvoeriger en ruimschoots voorzien van afbeeldingen — uit te geven als voorlichtingsfolder. Daarnaast zouden een paar reizende tentoonstellingen met begeleidende films goede diensten kunnen doen. De bestaande organisaties hebben tot nu toe nagelaten op brede basis gebruik te maken van audio-visuele middelen bij wijze van eenvoudige en praktische opvoeding tot milieubewustheid van de lokale bevolkingen. Het jarenlange verwijt dat zij zich elitair opstellen is derhalve niet geheel ten onrechte. Eén vraag doet zich echter voor: 'wie zal dat betalen?' Tot antwoord hierop moge dienen, dat waar een artikel over milieuzorg op de Nederlandse Antillen nu reeds is getrokken binnen de cultuursfeer, misschien ook de financiering van activiteiten als hierboven genoemd door de cultuurverzorgende organisatie(s) kan worden ondernomen.

De oud-directeur van het Departement van Onderwijs van de Nederlandse Antillen P.T.M. SPROCKEL, geeft in zijn hoofdstuk over de evolutie van het onderwijs eerst in kort bestek een analyse van het onderwijssysteem in de eilanden, dat tot voor kort een nagenoeg getrouwe nabootsing is geweest van het Nederlandse. Hij zet uiteen hoe het onderwijs zich sinds 1634 heeft ontwikkeld en besteedt uitvoerig aandacht aan de diverse typen van onderwijs, van voorbereidend tot en met hoger onderwijs, daarbij de problemen signalerend die zich als gevolg van het handhaven van Nederlandse onderwijsnormen steeds hebben voorgedaan.

Niet het minste van deze problemen is altijd de taal geweest. Beperkte kennis omtrent de ontwikkeling van het kind en een schromelijke onderwaardering van de eigen moedertaal, waren de reden dat sinds 1816 het Nederlands op de scholen voertaal was. Veranderende inzichten omtrent het gebruik van de moedertaal bij het onderwijs en de rol die deze speelt in de ontwikkeling van het kind, brachten uiteindelijk mee dat ook de leerplan-commissie onder leiding van prof. dr. F.W. Prins in 1969 adviseerde tot geleidelijke invoering van het papyamentu als onderdeel van een totale onderwijsvernieuwing.

Bij dit punt aangekomen wil ik het een zeer spijtige omissie noemen, dat Sprockel in het hele hoofdstuk geen enkel woord rept over de pioniersrol van Nelly Winkel (mevr. dr. A.C. Prins-Winkel), die reeds als studente in de pedagogie aan de Universiteit van Amsterdam — toen zij al kon bogen op een ruime onderwijservaring op Curaçao — in *Christoffel* van september 1955 en in vele publicaties daarna steeds heeft aangedrongen op invoering van de moedertaal papyamentu als voertaal in het onderwijs op de Benedenwindse eilanden. Haar naam komt slechts voor in de literatuuropgave, waarin haar proefschrift van 1973 is opgenomen.

Wat betreft de totale onderwijsvernieuwing: politieke verwickelingen rondom de vaststelling van een officiële spelling van het papyamentu hebben inmiddels ernstige stagnatie veroorzaakt bij het invoeren van de vernieuwingsplannen; deze zijn bedoeld ter aanpassing van

het onderwijssysteem aan de eisen van het eigen leefmilieu, de behoeften van het Antilliaanse volk en een in de toekomst onafhankelijke Antillen. Sprockel citeert in dit verband een publicatie van prof. Prins uit 1971: 'De vernieuwing van het onderwijs moet gezien worden als een deel van de totale culturele, politieke, economische en sociale factoren die voor een niet onbelangrijk deel hun invloed doen gelden op het ontwikkelingsproces van een land...' Een mening overigens die al enige decennia lang behoort tot de basis-principes van de UNESCO.

Het heeft mij overigens wel verwonderd dat de hoofdredacteur dit hoofdstuk over het onderwijs niet heeft ingevoegd achter zijn eigen inleiding, waardoor hetgeen Sprockel over het onderwijs zegt zou hebben gediend ter verduidelijking en aanvulling van hetgeen hij (Römer) zelf vermeldt over de rol van het onderwijs in het acculturatieproces.

Dat het onderwijs hoe dan ook van invloed is geweest op de ontwikkeling van de beeldende kunstbeoefening, blijkt duidelijk uit het hoofdstuk over beeldende kunsten. De eerste helft van dit overigens zeer beknopte hoofdstuk betreft Curaçao en is geschreven door J.M. CAPRICORNE. Hij verteld ons: 'Door de missie werd het eerste georganiseerde onderwijs tot stand gebracht, dat aansloot op de in de Nederlandse Antillen reeds uitgeoefende ambachten. Dit onderwijs omvatte onder meer het nijverheidsonderwijs zoals houtbewerking in de ruimste zin van het woord, kant- en naaldkunst, goudsmeedwerk, vlechtwerk, papierbewerking, het maken van muziekinstrumenten en decoratiekunst: het beschilderen van glas'. Het is niet helemaal duidelijk of hij deze oude nijverheidsuitingen rekent tot de beeldende kunsten.

Capricorne vertelt ons verder hoe de komst van de olie-industrie mechanisatie en toenemende import van industriële producten bracht, hetgeen op een zo geringe bevolking resulteerde in wat hij noemt een copieercultuur. Het ambachtelijke werk werd verdrongen door de importproducten.

Het is weer niet helemaal duidelijk wat de heer Capricorne bedoelt op pagina 199 met de *eigen* kunstenaar, het *eigen* cultuurgebied en de *eigen* inbreng. Zelf zegt hij per slot van rekening ook dat de ambachten en andere nijverheidsarbeid, import waren. Wie waren dan de *eigen*, de *echte* Antilliaanse kunstenaars? Waren dat alleen de Antilliaanse en buitenlandse schilders van vóór 1940 en de groep die na dat jaar volgens hem 'vanuit hun eigen visie en niet beïnvloed door de Europese stromingen te werk gingen'?

In dit opzicht hadden mogelijk de inleiding van René Römer en het hoofdstuk over het onderwijs van Tirso Sprockel hem enige uitkomst kunnen bieden: de Europese cultuur was normatief voor de Antillen, dus was het hele kunstbeleven ook daarop georiënteerd. Zodoende mag Capricorne naar mijn mening niet zomaar voorbijgaan aan die hele groep, merendeels jongere kunstenaars uit de veertiger en vijftiger jaren door te stellen, dat de stromingen waartoe zij behoorden geen binding hadden met de beleveniswereld van de Curaçaose kunstenaars, zodat nimmer een integratie tot stand kon komen. Ik denk met name aan: Charles Corsen, Theo Hermelijn, Tharcisio Pieters Kwiers, Jan Marent, Ru Jas, R. Schotborgh, Dich Hoogerwerff, Roberto Badaracco, Oscar Ravelo en nog een aantal andere. Over Mae Henriquez, die schilderde en beelden creëerde, wordt niets gerept. Ze is per slot van rekening *yiú di korsow*, al is ze ook leerling van de beroemde Zadkine geweest. Als Wim Dieleman en Ben Schasfoort genoemd kunnen worden, waarom dan ook niet de schilderes Suzanne Perlman, die al veel langer op Curaçao woont dan die twee. Hun buitenlandse beïnvloeding — als men die zo noemen wil — is naar mijn mening even buitenlands als de beïnvloeding van de 'groovy'-kunst van Curaçao door bewegingen als Black Power, Pop-art e.d. uit Amerika.

Capricorne vermeldt niets over de activiteiten van een aantal kunstgaleries, die kortere of langere tijd hebben bestaan op Curaçao. Ik denk aan: Galérie De Boog (1959-1966) van

Mae Henriquez en Ben en Sita Smit-Moreno; Gallery R.G. vanaf 1966 eigendom van Egberdien van Rossum en nog zeer actief; Kunst op zolder, een tentoonstellingsruimte die na 1967 een aantal jaren zeer actief was en zich speciaal openstelde voor lokale kunstenaars. Dan zijn er nog altijd een flink aantal instellingen die hun ruimten regelmatig beschikbaar stellen (stelden) voor exposities, t.w. het Cultureel Centrum Curaçao, Landhuis Bloemhof, Hotel Intercontinental, Hotel Hilton, Hotel Holiday Inn, Huize Welgelegen, Huize Habaai, Curaçaos Museum, en enige andere.

José Capricorne, zelf een zeer verdienstelijk kunstenaar, die veel exposeert in de Nederlandse Antillen, in Nederland en elders, zegt in zijn artikel slechts een zeer summier overzicht te kunnen geven van de beeldende kunsten op Curaçao. Gedeeltelijk wijt hij dit aan het feit 'dat op kunstgebied weinig documentatie op Curaçao beschikbaar is'. Ik ben het daar niet mee eens. Het is er wel, zowel in openbaar als in particulier bezit. Maar men moet het weten te vinden en te gebruiken. Overigens lijkt het opzetten van het voorgestelde documentatiesysteem mij wel te behoren tot de vele taken van de Curaçaose Academie voor Beeldende Kunsten. Is dat nog niet gebeurd? Dan — doen! Misschien resulteert dit in de toekomst nog eens in een gedegen en gedocumenteerde geschiedenis van de beeldende kunsten op Curaçao, c.q. in de Nederlandse Antillen.

WOUTER R. VAN ROMONDT heeft in zijn deel van dit hoofdstuk geen moeite met de buitenlandse beïnvloeding van de beeldende kunsten op Aruba en vermeldt zowel geboren Arubaanse kunstenaars als daar woonachtige, doch er niet geboren; ook noemt hij een aantal tentoonstellingen die in de loop der jaren op Aruba zijn gehouden en een zeer stimulerende uitwerking hadden op de lokale kunstbeoefening.

Het wekt enige verwondering dat er separaat van het hoofdstuk over beeldende kunsten een hoofdstuk is over de musea van de Nederlandse Antillen. Dr. J. SCHOUTEN, directeur van het Gemeentelijk Museum te Gouda, die als adviseur inzake het museumwezen, vele malen de Nederlandse Antillen bezocht, heeft een zeer informatief overzicht geschreven van de musea in de zes eilanden: een goede wegwijzer voor degenen die op dit gebied interesse hebben. De goede verstaander zal echter al op de eerste bladzijde van zijn hoofdstuk, ondanks de zeer tactvolle wijze waarop hij het een en ander stelt, toch wel zijn duidelijke kritiek opvangen op de verouderde uitgangspunten bij het Antilliaanse museumbeleid. In zijn eerste zin al stelt hij: 'In een snel veranderende en wordende wereld — hetgeen ook voor West-Indië geldt — zullen de musea in toenemende mate een belangrijke rol gaan spelen...' Met andere woorden: ze hebben dat tot nu toe niet gedaan! Men leze maar zijn eerste bladzijde, waaruit naar mijn gevoel duidelijk de suggestie spreekt dat het een en ander zal moeten veranderen, willen onze Antilliaanse musea beantwoorden aan de eis, dat 'een museum in de moderne zin van het woord een stuk praktisch onderwijs [is] geworden, waarin vooral de mens centraal staat en sociaal betrokken wordt, de mens van vroeger en de mens van nu'.

Ten slotte nog enige woorden over het hoofdstuk van Mr. N. (Cola) DEBROT, dat tot titel heeft: 'Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse literatuur'. Na lezing kan men niet ontkomen aan de indruk dat deze titel er achteraf op is geplakt, als vlag die de lading moet dekken. Reeds aan het begin van dit hoofdstuk is het duidelijk dat het de bedoeling van de opdrachtgever moet zijn geweest, een overzicht te krijgen van de geschiedenis van de Antilliaanse literatuur. Wie de diverse publicaties van Colá Debrot naast elkaar legt, ziet direct dat hij er nu heel wat anders van heeft gemaakt dan in zijn vroegere publicaties. Hij verliest zich in literair-filosofische en -theoretische bespiegelingen, waar de lezersgroep voor wie dit boek bedoeld is, niets aan heeft. Daarnaast poneert hij een aantal stellingen en ontwikkelt hij een aantal gezichtspunten, waarvan het te ver zou voeren hier op elk in te gaan. Dit vergt een zo diepgaande en uitputtende bespreking, dat het onmogelijk is dit in kort

bestek te doen. Zijn hoofdstuk bevat voor een reeds georiënteerde in de Antilliaanse literatuur veel bekends, maar voor de niet-georiënteerde is het verwarrend. Het bevestigt weer duidelijk mijn reeds lang gekoesterde mening, dat wij toe zijn aan een hernieuwde en diepgaande studie van de Antilliaanse literatuur, die vooral geen vage verworvenheden meer biedt en de vele leemten nu eindelijk eens opvult. Anno 1978 kan men het hier niet meer mee doen.

In de loop van deze bespreking zijn reeds vele oneffenheden in dit *Cultureel mozaïek van de Nederlandse Antillen* gesignaleerd. Naar mijn mening had de hoofdredacteur in dit mozaïek een betere lijn kunnen trekken door een enigszins andere indeling van de hoofdstukken. Nu zijn het evenzovele losse steentjes geworden. Enerzijds zijn er overlappingen, die hadden kunnen worden vermeden door samenvoeging van de hoofdstukken (I en II), terwijl anderzijds de samenhang van bepaalde hoofdstukken en het aanvullende karakter van weer andere (Inleiding en XV, IV en XV) zichtbaarder waren geworden. Mogelijke omissies waren misschien ook gecorrigeerd.

De behandeling van de hoofdstukken is nogal ongelijk. Een aantal is te moeilijk, zelfs te vaktechnisch voor de lezersgroep voor wie ze zijn bedoeld (middengroep tot en met middelbare school diploma). Andere hoofdstukken zijn te oppervlakkig en getuigen van weinig onderzoek door de auteurs. Bij een dergelijke publicatie als deze, die bedoeld is in de eerste plaats als naslagwerk voor eerste oriëntering op cultureel gebied, is een goede literatuuropgave bij elk hoofdstuk onontbeerlijk voor degenen die zich verder willen verdiepen. Niettemin ziet men een flink aantal hoofdstukken, waar nauwelijks of geen literatuuropgave bij is. Deze omissie had m.i. door de redactie moeten worden opgevangen. Bij een literatuuropgave moeten de bibliografische gegevens compleet zijn, dus ook uitgever, plaats en jaar van verschijning. Een andere wens zou zijn de illustraties zo veel mogelijk te plaatsen bij de bijbehorende hoofdstukken.

Ondanks de hierboven geuite kritische aantekeningen is dit toch een boek, dat allen die zich interesseren voor de Nederlandse Antillen, zouden moeten bezitten. Moge deze hoofdstukken stimuleren tot verdere studie en nieuwe publicaties, hopelijk ook over de Bovenwindse Eilanden, waar veel te weinig aandacht aan is besteed.

DAPHNE M. VAN SCHENDEL — LABEGA

Surinaams vruchtenboek, door MARC G.M. VAN ROOSMALEN.
 Instituut voor Systematische Plantkunde Rijksuniversiteit
 Utrecht, 1977, 2 dln.; viii + 326 blz., titelplaat; 230 blz.,
 108 platen. (Introduction p. vii-viii) (f 25,—)

De systematiek van de bedektzadige planten is voor een groot deel op de bouw van de bloemen en ermee geassocieerde structuren gebaseerd. Dit ervaart ieder plantensystematicus, die uit een tropisch land met een rijke flora binnenkomend herbariummateriaal moet 'voordetermineren', d.w.z. zonder nadere analyse snel op familie en zo mogelijk geslacht herkennen, voor nadere bewerking door een specialist. Met alleen vruchtdragend materiaal is dit heel veel moeilijker dan met bloeiend en vereist al bijna even veel ervaring met tropische planten en flair voor het waarnemen van 'imponderabele' kenmerken als wanneer men met geheel steriel materiaal wordt geconfronteerd. Dezelfde typen van vruchten komen parallel in tal van families voor, en bijna steeds moet men de vegetatieve kenmerken van de plant erbij betrekken, die uiteraard ook bij het voordetermineren van bloeiend materiaal niet worden verwaarloosd. Anatomisch-chemisch onderzoek zou zeer moeizaam en tijdrovend zijn.

Wie nu verwacht, dat aan deze moeilijkheden tegemoet wordt gekomen door de beschikbaarheid van tal van regionale vruchtenhandboeken en -atlassen, komt bedrogen uit. Kiemplanten staan meer in de belangstelling, ook zaden, b.v. in F.H. MONTGOMERY's recente boek over de *Seeds and fruits of eastern Canada and north-eastern United States*, Toronto 1977, dat zeer sterk op de zaden georiënteerd is, ten dienste vooral van paleobotanici en archeologen. Het handboek van INGRID ROTH *Fruits of Angiosperms*, Berlin/Stuttgart 1977, is daarentegen bijna geheel tot de morfologisch-anatomische aspecten beperkt en biedt de systematicus weinig hulp. Met des te meer genoegen zal het onderhavige boek worden ontvangen, daar het geheel in dienst van de identificatie, of beter de herkenning, voor systematische doeleinden staat.

Het voorwoord doet onze be- en verwondering stijgen. Het boek is niet van de hand van een plantensystematicus, doch van een zoöloog, die belangstelling heeft voor de oecologie van Surinaamse primaten (zie de titelplaat), en over een belangrijk aspect van hun voeding, de vruchten speciaal van de houtige gewassen van Suriname, slechts incidenteel verstrooide gegevens vond. Hij nam de uitdaging aan en bracht zelf een schat van gegevens in de vorm van tekeningen en beschrijvingen bijeen, die, doordat ze in offset door het Instituut voor Systematische Plantkunde van de Rijksuniversiteit te Utrecht zijn uitgegeven, voor een breder publiek toegankelijk zijn.

Het werk is in twee delen uitgegeven (gebrocheerd). Het eerste, de tekst, bevat de beschrijvingen, alfabetisch geordend volgens familie, geslacht en soort. De auteur heeft er met succes naar gestreefd, de laatste stand van systematische en nomenclatorische inzichten in zijn tekst te verwerken. Beschreven worden hoofdzakelijk vruchtkenmerken, doch een korte karakterisering van de plant, haar oecologie en habitus, alsmede enkele vegetatieve en bloeiwijzekenmerken zijn eveneens opgenomen. Jammer is, dat volksnamen ontbreken.

De tekeningen, in deel 2 bijeengebracht, zijn goede lijntekeningen, die het juiste midden houden tussen te veel naturalisme en te sterke stylering. Ze zijn vrijwel allemaal op de schaal 1:2 getekend en op dezelfde wijze als de beschrijvingen gerangschikt. Volgens de beschikbare ruimte zijn ze tot platen verenigd. Per geslacht is minstens één soort geïllustreerd, vaak meer; doch alle soorten zijn beschreven. Steeds zijn één of meerdere vruchtexemplaren in hun geheel getekend, soms van verschillende zijden; zo nu en dan zijn er ook tekeningen van doorsneden, zaden, enz.

Minder practisch is wellicht de nummering van de platen, t.w. binnen de familie i.p.v. binnen de gehele platenserie. Men zou er ook aanmerkingen op kunnen maken, dat de volgorde, alfabetisch volgens familie enz., willekeurig is. Doch een beter alternatief was er niet; en nu kan de gebruiker, die het uiterlijk van de vrucht van een bepaalde plant wil opzoeken, zeer snel tot zijn doel geraken. Wie een onbekende vrucht wil determineren, zal toch vrijwel steeds tot doorbladeren genooddaakt zijn; sleutels zijn er niet en kunnen er nauwelijks zijn.

Men zou gemakkelijk allerlei aspecten kunnen critiseren. Waarom zijn alleen vruchten van grotere houtige gewassen opgenomen? Dat hangt uiteraard samen met de speciale belangstelling van de auteur. Dat alleen in de Utrechtse collecties aanwezige vruchten zijn opgenomen, heeft natuurlijk praktische redenen. Zwaarder weegt wellicht, dat alle tekeningen en beschrijvingen van geconserveerd materiaal zijn gemaakt, met alle gevolgen van dien voor uiterlijk, afmetingen enz.; ook is niet steeds zeker, of de voorbeelden geheel rijp waren. Deze bezwaren realiseerde de auteur zich van meet af aan, maar ze doen op geen enkele wijze afbreuk aan zijn pioniersprestatie. Zijn veldwerk zal hem, naar men mag hopen, in staat stellen, details te verbeteren en leemten aan te vullen. Het boek is een prodromus en als zodanig geconcipeerd. Het zal m.i. zeer bruikbaar blijken en verdient alle lof. Voor de som van f 25,— kan het niet anders dan spotgoedkoop worden genoemd.

K.U. KRAMER

Alcoholism in Aruba, door OSWALD RAYMOND WEVER. Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen, 11. XI. 1977, xiv + 308 blz., (31) fig.

In dit proefschrift verwerkte de schrijver de resultaten van de gegevens die hij verzamelde in de jaren '69-'72 toen hij op Aruba werkzaam was en sterk betrokken raakte met de problemen op het gebied van alcoholisme in zijn geboorteplaats.

Het is een degelijk opgezet onderzoek naar de epidemiologie van alcoholisme op Aruba. Daarnaast bevat het proefschrift informatie over termen en begrippen op dit gebied en worden de onderzoekmodellen naar het voorkomen van alcoholisme besproken. Desondanks blijft het een als geheel ook voor breder publiek leesbaar en m.i. lezenswaard geschrift. Vooral de hoofdstukken 4, 5 en 6 waarin een overzicht wordt gegeven van factoren die praedisponerend zijn voor en factoren welke het drankmisbruik kunnen doen voortduren zijn voor ieder die met dit gebied te maken heeft belangrijk.

In het 8e hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan en lijnen aangegeven voor het opzetten van een organisatie ter bestrijding van alcoholisme, waar niet alleen de behandeling maar vooral ook de preventie aandacht krijgt. Het is te wensen dat dit proefschrift een impuls zal geven zowel aan organisaties in de particuliere sector als aan overheidsdiensten — waarbij ik vooral denk aan afdelingen voor geestelijke gezondheidszorg van de Gezondheidsdiensten en diensten in de Sociale zorgsector — om te komen tot een gezamenlijk en gecoördineerd opzetten van een vooral preventief programma voor bestrijding van alcoholisme op Aruba en de Nederlandse Antillen in het algemeen.

C.M. WINKEL

BIBLIOGRAFIE

SEPARATE PUBLICATIONS

(47)

Continued from *N.W.I.G.* 52, 1977, p. 67-80, and previous lists since 1947. — Publications not seen by the compiler of this *incomplete* bibliography are not included. — The existence of a Summary is indicated by a translation of the title.

ADHIN, Jnan H.: *Dharm-Karm. Inleidende ethische beschouwingen*. Dharm-Prakash, Paramaribo, 1978, 106 pp. 23 × 15.5 cm.

ADHIN, Jnan H.: *Het Hindoe-huwelijk. Achtergronden, inhoud en betekenis van het huwelijksritueel*. Dharm-Prakash, Paramaribo, 1976, 32 pp. 23 × 15.5 cm, (5 figs), cover excl.

ADHIN, Jnan H.: *Shrī Hanumān-Chālīsā en Sankat-Mochan Hanumanashṭak*. Dharm-Prakash, Paramaribo, 1976, 48 pp. 16 × 11.5 cm, ill.

Advies Nederlandse Antillen. Nationale Advies Raad voor Ontwikkeingssamenwerking 59. Ministerie van Buitenlandse Zaken, juni 1978, 43 pp. 24 × 14.5 cm. (Dr. C.L. Patijn voorz.; sociaal-econ. situatie p. 7, econ. mogelijkheden p. 17, ontwikkelingsbeleid p. 27, hulpverlening p. 34, conclusies p. 39.)

Afkondigingsblad van het Eilandgebied Aruba over de jaren 1951 t/m 1976. Systematische inhoudsopgave op het—. Aruba 1978, 35 pp. 21.5 × 14 cm.

AMSON, F.W. VAN: *Landbouwproefstation 1903-1978. Agricultural Experiment Station 75th Anniversary*. (Paramaribo, Dec. 1978), 31 pp. 29 × 19.5 cm, 16 figs., folding table.

Antilliaanse reeks. Serie herdrukken uitgegeven op initiatief van de Hogeschool van de Nederlandse Antillen (met medewerking van STICUSA). 22.5 × 15 cm. S. Emmering Amsterdam (photomechanical reprints), ill.

1. M.D. Teenstra: *De Nederlandsch West-Indische Eilanden: I*, 1836, 351 pp.; *II*, 1837, 381 pp.

2. N. van Meeteren: *Volkskunde van Curaçao*, 1947, 248 pp.

Aruba, zijn voorgeschiedenis, zijn dieren. *Stinapa* 14, 1977, 85 (92) pp., (113) figs. Contributions by Boerstra (prehistorical inhabitants); Fredericus and Beerman & MacLeod (shells), Rooze & Kristensen (turtles), Uyen (snakes), and Heij (birds).

AUGUSTINUS, Pieter Gerrit Ernst Frederik: *The changing shoreline of Surinam (South America)*. Thesis Utrecht 27.IX.1978, Publ. Found. Sci. Research Surinam and Neth. Ant. 95, viii + 232 pp., 69 figs., 17 pls. excl.

BARNARD, Henk: *Kon hesi baka. Kom gauw terug*. Unieboek B.V., Van Holkema & Warendorf, Bussum, 1976 (1977), 160 pp. 21.5 × 14.5 cm; text ill. & col. dust cover by Reintje Venema.

Begroting van de Nederlandse Antillen voor het dienstjaar 1978. Staten N.A. Zitting 1977-1978-31 Curaçao, 1977, 267 pp. 20.5 × 29.5 cm. — *Begroting ... 1979*. Curaçao, 1978, 273 pp.

BENTRAM — MATRIOTTE, Hella: *De Zwarte Cats of Neokolonisatie der Surinaamse Volkswijsheid*. Met illustraties van Frimangronman. De Walburg Pers, Zutphen, 1978, 56 pp. 15 × 15 cm. (Albert Helman)

Birds of Venezuela, see: Meyer de Schauensee & Phelps, Jr., *Guide to the—*, 1978.

BLES, A.M. & HARTOG, A.H. DE: *Nota betreffende de verondieping van de Benedenloop van de Suriname-rivier*. Waterloopkundige Afd. Paramaribo, P. 68-3, 1968, 5 pp. 29 × 20 cm, 6 annexes.

BLINDER, Oda: *Incognito*. Flamboyant/p, Rotterdam, 1973, 12 pp. 20.5 × 14.5 cm. (Poetry)

B'naire Weekly. Island publication English & Papiamentu. Editor & publisher: Peter van Duyn, Bonaire.

BOER, B.A. DE: *Flamingo's on Bonaire, Netherlands Antilles and Venezuela*. IUCN/WWF Project no. 1344 (R.I.N., Zeist; Aug. 1978), 30 pp. 29 × 21 cm, 12 figs.

BOOI, Walter & KRISTENSEN, Ingvar (ed.): *Field Guide National Park Washington, Bonaire; Stinapa 9*, see: *Field Guide*.

BOS, M.H.: *Omvang en kostenberekening van wildbiologisch onderzoek in het toekomstig Avanavero-stuumeer*. R.I.N., Leersum, 1974, 15 pp. 30 × 21 cm. typescript, 5 figs.

BOSMA, W.: *30 years Geological and Mining Service of Suriname 1973*. Geol. Mijnbouw. Dienst, Paramaribo, 32 pp. 18.5 × 23 cm, 23 figs., cover picture.

BRENNEKER, Paul: *Morde supra*. Augustinus Boekhandel, Curaçao, 1977, 1, *Pobresa*. 2, *Politik*. 3, *Amor*. 4, *Trabow*. Each number 60 pp. 9.5 × 7 cm. (Sayings)

BRINKMAN, R. & PONS, L.J.: *A pedo-geomorphological classification and map of the Holocene sediments in the coastal plain of the three Guianas*. Soil Survey Papers 4, Wageningen, 1968, 40 pp. 24 × 17 cm, 7 figs., loose col. map 1:1000,000.

BROEK, J.F. VAN DEN: *Suriname*. NRC Handelsblad Kortschrift nr. 1, (Nov.) 1975, 16 pp. 21 × 13.5 cm cover excl., map, 22 phot. by Vincent Menzel.

BRUCKWILDER, H.J.A.: *Kustonderzoek in Suriname. Beschrijving van aldaar voorkomende verschijnselen en een weergave van gedane metingen*. Afstudeerverlag T.H. Delft, Dec. 1973, 61 pp. typescript 29.5 × 21 cm, 61 pp., ill., folding maps.

BUBBERMAN, F.C.: *Gold in Suriname. The beginning and the end of a dream. Goud in Suriname, begin en einde van een droom?* Suralco Magazine 9, 1977, 3, 25 pp. excl. cover, 27 figs., incl. col. pictures.

Bulletin of the Faculty of Natural Resources, University of Suriname, Number 1. Voor- drachten gehouden rond de proclamatie van de Faculteit der Natuurtechnische Weten- schappen van de Universiteit van Suriname (Papers presented on the occasion of the pro- clamation of the Faculty of Natural Resources of the University of Suriname). Paramaribo, 1977, 77 pp. 24 × 16.5 cm.

Rede van Drs. R.R. Venetiaan, Minister van Onderwijs... (p. 5)

J. Ruinard: Suriname's natuurlijke hulpbronnen... (p. 9)

F.E. Essed: Mens en natuur in evolutie en revolutie. (p. 19)

P. Buringh: Mondiaal bodemgebruik en voedselproductie. (p. 58)

P.Th. Velzenboer: De onvervangbare grondstoffen. (p. 72-77)

Carmabi Jaarverslag 1977, in: *Stinapa* 15, 1977, p. 7-53, ill.

CELEDON DE AMASIA, Lola: *Homenaje na nos mayornan*. Curaçao, (1977), 51 (= 102) pp. 21 × 13.5 cm. (Poetry)

COBBEN, R.H.: *Evolutionary trends in Heteroptera. Part II. Mouthpart-structures and feed- ing strategies*. Meded. Landbouwhogeschool Wageningen 78-5; Meded. Lab. v. Entomo- logie 289, 1978, 407 pp., 176 figs. (Part I, author's thesis, 1968; also dealing with N. Ant. and Surinam bugs.)

Cooperative Investigations of the Caribbean and Adjacent Regions (CICAR) II, see: *Symposium on progress in marine research...* Caracas 1976, Dec. 1977.

CORSEN, Charles: *Verzamelde gedichten (1948-1961)*. Bijgebracht en van bibliografische gegevens voorzien door Daphne M. van Schendel — Labega. Antilliaanse Bibliotheek 4; Flamboyant/P, Rotterdam, 1977 (1978), 122 pp. 20 × 12.5 cm, cover picture.

CROES, Eric La: *Sabidoria di nos bieunan*. Kontakto Antiano, d.d. 18.XI.1977, (90) pp. 13.5 × 9 cm.

CURIEL, W.J.: *Kooperativisme meer dan een ideaal*. Uitg. Hogeschool N.A. 7, 1977, 51 pp. 24 × 15 cm.

Current Caribbean Bibliography. Bibliografia actual del Cariba. Vol 20, 1970. Biblioteca Regional del Caribe y Norte-Sur, Hato Rey, Puerto Rico, 1970, viii + 169 pp. 24 × 17.5 cm.

DAAL, Luis: *Na ora orado. Te juister stonde*. Vertaling (en inleiding) Fred de Haas. Flambo- yant/ P, Rotterdam, 1976 (publ. 1977), 130 pp. 20 × 12.5 cm, cover ill. (Luis Henrique Daal; poetry.)

Demerara coastal investigation. Report on siltation of Demerara Bar Channel and coastal erosion in British Guiana. 1962. Hydraulics Laboratory Delft, 1962, 240 pp. 29.5 × 20.5 cm, many ill. incl. folding maps, loose map.

DEW, Lee A.: *The railroads of Aruba and Curaçao. Railverkeer op Aruba en Curaçao.* Uitgevers Wyt, Rotterdam 1977, 108 pp. 20.5 × 14 cm, (36) figs., cover picture. (Phot. of early railways operated by gold mining, phosphate mining and oil refinig companies, and Willemstad tramlines; see J. Hartog in *Amigoe* 2. VIII.1978,p. 9).

De wilde kust van Suriname. Suralco Magazine, Sep. 1976, 24 pp. excl. cover. ill. (J.J. Janssen and J. Schulz)

Dharm Prakash. Surinaams maandblad. Redactie: Pt. Haldhar Mathurapersad & V.J. Kirpalani. Reproductie Centrum, Paramaribo, 22.5 × 16 cm. No. 6 d.d. Dec. 1975, 20 pp. incl. ill. cover; 7 Jan. 1976, 24 pp.; 8 (Feb?), 24 pp. 9 March, 14 pp. — Uitgever: Dharm Prakash, Paramaribo, all numbers 24 pp. incl. cover. Jaargang I. No. 10, April; 11, May; 12, June. II 1 July — 6 Dec.; 7 Jan. 1977 — 12 June. III 1 July — 6 Dec.; 7 Jan. 1978 — 12 June.

Di Kon? Edishon speshal di e organo mensual di sindikato di empleadonan di Gobierno ABVO. No. 8-augustus 1969- 32ste jaargang. 36 pp. 30 × 21 cm offset ill. (Special number 30 Mai uproar in Curaçao. Ralph Sammy, presidente di A.B.V.O.; Harold Arends, secr.)

DIP, C.E.: *De ontbinding van de Staten.* Uitg. Hogeschool N.A. 4, 1975, 48 pp. 24 × 15 cm.

DIP, C.E. & KUNST, A.J.M. & RÖMER, R.A. (eds.): *Lustrum van een ideaal. Opstellen ter gelegenheid van het eerste lustrum van de Hogeschool van de Nederlandse Antillen 1971-1976.* Uitg. Hogeschool N.A. 6, 204 pp. 24 × 15 cm.

P.T.M. Sprockel: Van Rechtshogeschool naar Universiteit, p. 7-14.

A.J.M. Kunst: Het advies van twee Curaçaose juristen in... 1796, p. 15-27.

J.A. Schiltkamp: Financiële aspecten van de weeskamers...

W.C.L. van der Grinten: Zetelverplaatsing van vennootschappen, p. 58-71.

J.M. Saleh: De Kamers van Koophandel en Nijverheid...

C.E. Dip: Gouverneur en minister..., p. 96-120.

A.L. Gastmann: International responsibility for the actions of states...

W.R. Boom: Criminologische aspecten..., p. 133-145.

C. Gomes Casseres: The Antilles and the FEA...

R.A. Römer: Sociale stratigrafie en sociale mobiliteit..., p. 192-204.

Ecologische consequenties van de eerste twee fasen van het Kabaleboproject, een rapport van de Werkgroep Milieustudie West-Suriname. Paramaribo, augustus 1976, 74 pp. 30 × 21 cm, 7 figs, typescript. (Werkgroep: F.W. van Amson, J. Beyer, F.C. Bubberman, J. Buys, F.E. Klas, S. Niekoop, B.F.J. Oostburg, R.S. Panday, M.P. Panday-Verheuvél, R.A. van Romondt, J. Ruinard, J.P. Schulz, A.M. Sutmuller, W.H.W. Vreedzaam, W. van Vuure, J.B. Wekker, J. Wesenhagen.)

ENGELS, Chris: *Brieven aan een Koerantier.* Willemstad, De Curaçaosche Courant N.V., (1977), 89 pp. 26.5 × 18 cm, many text ill., col. cover by Charles Eyck.- 'Eerder

verschenen in de Amigoe, opnieuw uitgezocht en geordend door B. Jos de Roo, gevolgd door fragmenten uit een interview met Chris Engels... (Cf. J. van de Walle *Beneden de wind*; see review by Walter Palm in *Amigoe* 31. XII. 1977).

EUSTATIA, J.M.: *Episoden*. Flamboyant/P, Rotterdam, 69 pp. 20.5 × 14.5 cm. (Poetry)

Field Guidebooks. Third International Symposium of Coral Reefs 1977, Miami.

James, N.P. e.a.: *Field Guidebook to Modern and Pleistocene reef carbonates*.

Miller, J.A. & Macintyre, I.G.: - *to the reefs of Belize*.

Roberts, H.H.: - *to the reefs and geology of Grand Cayman*.

Robertson, D.R. & Glynn, P.W. - *to the reefs of San Blas Islands, Panama*.

Adey, W.A. e.a.: - *to the reefs and reef communities of St. Croix*.

FOCKE, Jaap Willem: *Geologische aspecten van Kwartaire koraal - en algenriffen op Curaçao, Bonaire, Aruba en Bermuda*. Thesis Leiden 10.XI.1978. - Introduction & summary in Dutch 19 pp. 2 figs. A: Holocene development... *Mar. Geol.* 28, 1978, p. M31-M41, 7 figs. B: Late Pleistocene... history... *Geol. Mijnb.* 57, 1978, p. 177-187, 13 figs. C: Subsea (0-40m) terraces... *Leidse Geol. Meded.* 51, 1978, p. 95-102, 12 figs. D: Marine lithification... Bermuda, *Geol. Mijnb.* 57, 1978, p. 163-171, 10 figs. E: Limestone cliff morphology... *L. Geol. Meded.* 51, 1978, p. 131-150, 29 figs. F: Limestone cliff morphology on Curaçao... *Z. Geomorph.* 22, 1978, p. 329-349, 6 + 7 figs.

FRANCKE, Oscar F.: *Systematic revision of diplocentrid scorpions (Diplocentridae) from circum-Caribbean lands*. Spec. Publ. Museum Texas Tech Univ. 14, 1978, 92 pp., 146 figs. (Descriptions of the endemic species *Didymocentrus* (= *Rhopalurus*) *haseithi*, Curaçao, *D. hummelincki*, Bonaire, and *Oieclus purvesii sabae*, Saba.)

FRANK, F.M.: *Landsverordening...* Universiteit van de Ned. Ant., zie: *Universiteit Nederlandse Antillen*, 1977.

Guyana. A supplement to the West Indies Chronicle 90, 1976, 1531, p. 20-58, ill.

HAAS, FRED DE: *Te juister stonde*: see: Daal, 1976.

HARTOG, J.: *Geschiedenis van Sint Eustatius*. Uitgevers De Wit Stores N.V., Aruba 1976, 176 pp. 22.5 × 15 cm, (131) figs.

Het weer in 1973. The weather in 1973. Meteorologische Dienst Suriname, Serie 1. Meded. 13, Dec. 1977, 57 pp. 24 × 17 pp., ill. (A.A. Sandel, dir.)

HILLENUS — VAN DRAANEN, J. & OMMEN, L.B. VAN: *Sociaal-cultureel werk op de Nederlandse Antillen. Enkele observaties en voorstellen n.a.v. een reis in januari 1978*. (Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk), febr. 1978, viii + 53 pp. 29.5 × 21 cm.

IJZERMANS, Sjef (J.L.): *De Surinaamse kust, een tropische zand- en modderkust*. Dept. Phys. Geogr. Univ. Utrecht, 1968, 43 pp. typescript 29 × 20 cm, 18 figs., 12 phot. & 2 folding annexes excl. (Unpubl. report.)

In- en uitvoer Bonaire 1972. Bur. Stat. Curaçao, 21 × 30 cm. 1972, ca. 100 pp. (publ. 1975?). - 1973, 100 pp. (1976) - 1974, 98 pp. - 1975, 101 pp. (1977).

Informatie Bulletin, Stichting Welzijnsbehartiging Surinamer Utrecht 2, 5.III.1976, 1, 10 pp. 11 × 15 cm mimeogr.

Instelling bijzonder beheersgebied estuariene kuststrook. Nota over de bestemming van de zoute en brakke kuststrook in Suriname op oecologische grondslag. Ministerie van Opbouw. Dienst van 's Lands Bosbeheer, Nov. 1976, viii + 26 + 5 + 12 + (5) pp. 29.5 × 21 pp. - J.P. Schulz ed., J. Beyer, R. Narain, M.A. Panday-Verheuvél, H. Reichart, P.A. Teunissen. (Panday-Verheuvél: Het functioneren van het estuariën ecosysteem, 12 pp., 1 fig.)

International relations in the Caribbean. Papers presented at the Symposium on International Relations in the Caribbean Curaçao, January 24 - 26, 1974. Institute of International Relations U.W.I., Trinidad and Inst. of Higher Studies of the Neth. Ant., Curaçao, 122 pp. 21.5 × 24 cm.

Carlos Dip: Introductory speech, p.5-7. B. Coard: The meaning of political independence... B. Ince: The Caribbean in world politics, p. 28-43. A. Uchegbu: The role of international law. N. Linton: The role of race..., p. 60-68, B. Coard: Economic integration through increased dependence... . A. Uchegbu: The implications of the European Economic Community..., p. 87-119. N. Linton: The road to self-determination: An afterword.

Inventory of Caribbean studies. An overview of social research on the Caribbean conducted by Antillean, Dutch and Surinamese scholars in the period 1945-1973. With an index of Caribbean specialists and a bibliography. Car. Dept. R. Inst. Linguistics and Anthropol. Leiden, 1974, 181 pp. 29 × 20.5 cm, phototyped. (Compiled by René Mevis; transl. Michael Hoyle.)

Iros... een informatiebulletin van de Stichting Kankantrie. Rotterdam. Zomer 1976. Jaargang 1 - nummer 1, 28 pp. 24.5 × 17 cm excl. cover. *Iros. Informatietijdschrift over remigratie en ontwikkelingsvraagstukken van Suriname.* Mei 1977, Jaargang 2 - nummer 1, 40 pp. ill. - Augustus 2, 2, 35 pp.

Jaarverslag 1976, 1977. Adviesraad voor culturele samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk, 's-Gravenhage, (1978), 56 pp.

Jaarverslagen Carmabi en Stinapa 1977. Stinapa 15, maart 1978, 96 pp., 17 figs.

JULIANA, Elis: *Kolokólo di mi wea.* Curaçao, 1977, 32 pp. 21.5 × 14.5 cm. (Poetry)

KAMERLING, G.E.: *Analyse van de opbrengsten van de polder Wageningen. Bodemfysisch en agrohydrologisch onderzoek.* Intern Rapport 46 Landbouwproefsta. Paramaribo, okt. 1965, 18 pp. mimeogr. 31 × 24 cm & 3 graphs.

Klapper op het Publicatieblad 1975, 34 pp. - *Lijst der Landsverordeningen, enz. in het Publicatieblad van de Nederlandse Antillen van 1975,* 44 pp. - *Klapper... 1976,* 37 pp. *Lijst... 1976,* 45 pp. (Curaçao, 1977).

KLAS, Ferdinand E.: *Screening of therapeutants against eggplant mosaic, tobacco mosaic and tomato spotted wilt viruses.* Bull. Agr. Exp. Sta. 102, 1977, 7 pp. 2 figs.

KOEMAN, C. (ed.): *Links with the Past. The history of the cartography of Suriname. Schakels met het verleden. Geschiedenis van de kartografie van Suriname. Estabones con el*

pasado. Historia de la cartografía de Suriname. Theatrum Orbis Terrarum Ltd. Amsterdam, 1972, 170 pp. 50 × 35 cm. Fascimile atlas of 39 maps and charts in box 55 × 40 cm. Authors: F.C. Bubberman, C. Koeman, A.H. Loor, B. Nelemans, G. Schilder & J.B.Ch. Wekker.

KOOT, W.: *Onafhankelijkheid door Antillianen gewenst? Onderzoek naar oorzaken en gevolgen van de migratie van Surinamers en Antillianen naar Nederland.* Rapport nr. 5. Culturele Antropologie, Universiteit van Amsterdam, 1975, vi + 47 pp. 28 × 20.5 cm.

Korps Politie Nederlandse Antillen. - Commissariaat Aruba - Jaarverslag 1975, 102 pp. mimeogr., 29.5 × 21 cm, 4 pls. excl.

KRISTENSEN, Ingvar: *Jaarverslag 1976. Stichting Caraïbisch Marien-Biologisch Instituut*, Curaçao, Sep. 1977, 35 pp. (Jaarverslag 1977 in *Stinapa* 15, 1978).

KRISTENSEN, Ingvar (ed.): *Jaarverslagen Carmabi en Stinapa 1977.* *Stinapa* 15, 1978, 96 pp. 17 figs.

KRISTENSEN, Ingvar: *Natuurbescherming op de Nederlandse Antillen.* Schakels NA 62-1978, 48 pp., 52 mostly col. phot. by Rolf Bak, Dick Hoogerwerf, Bart de Boer, L.D. Gerharts, a.o.; *Stinapa* 16.

KRUIJF, H.A.M. DE: *Report on the export of fishes and invertebrates for the aquarium trade from Curaçao, 1972-1977.* *Stinapa Documentation Series* 1, 1978, 24 pp. (13) figs.

KUNST, A.J.M.: *Receptie en concordantie van recht. De invloed van het Nederlandse Recht op dat van de Nederlandse Antillen.* Uitg. Rechtshogeschool N-A. 2, 1973, 39 pp. 24 × 15 cm.

Kwartaalstatistiek van de in- en uitvoer per goederensoort van Curaçao en Aruba. Bureau voor de Statistiek, Curaçao, 21 × 30 cm. (Nr. 4: *Jaarstatistiek en kwartaalstatistiek...*)
20e jrg. 1973, 1e kwartaal 181 pp.; 20-2, 211 pp.; 20-3, 231 pp.; 20-4, 247 pp.
21e jrg. 1974, 3e kwartaal 233 pp.; 21-4, 249 pp. (21-1 & 21-2 not published.)
22e jrg. 1975, 22-1, 183 pp.; 22-2, 209 pp.; 22-3, 230 pp.; 22-4, 245 pp.
23e jrg. 1976, 23-1, 186 pp.; 23-2, 214 pp.; 23-3, 239 pp.; 23-4, 249 pp. (publ. 1978)

Kwartaalstatistiek van de in- en uitvoer per land van Curaçao en Aruba. Bur. Stat., Curaçao, 21 × 30 cm. (Nr. 4: *Jaarstatistiek en kwartaalstatistiek...*)
20e jrg. 1973, 1e kwartaal 69 pp.; 20-2, 87 pp.; 20-3, 88 pp.; 20-4, 98 pp.
21e jrg. 1974, 3e kwartaal, 93 pp.; 21-4, 100 pp. (21-1 & 21-2 not published.)
22e jrg. 1975, 22-1, 68 pp.; 22-2, 81 pp.; 22-3, 92 pp.; 22-4, 93 pp.
23e jrg. 1976, 23-1, 69 pp.; 23-2, 83 pp.; 23-3, 94 pp.; 23-4, 101 pp. (publ. 1978)
24e jrg. 1977, 24-1, 70 pp.; 24-2, 84 pp.; 24-3, 97 pp. (publ. 1978)

Landbouwproefstation 1903-1978. See VAN AMSON, 1978.

LEEUWEN, Boeli VAN: *De rots der struikeling.* Antill. Bibl. 2, Flamboyant, Rotterdam, 1976, 203 pp. 20 × 12.5 cm. (7th impr.; 1st 1960)

LEEUWEN, Boeli VAN: *Een vader, een zoon.* Flamboyant, Rotterdam, 1978, 56 pp. 20 × 12.5 cm, cover pictures.

LEEUWEN, Boeli VAN: *Een vreemdeling op aarde*. (2nd impr.) Antilliaanse Bibliotheek 3, Flamboyant, Rotterdam, 1977, 202 pp. 20 × 12.5 cm. (1st 1960)

Lekhmala, Verzameling artikelen uit Dharm-Prakash Jaargang-2 (Juli 1976-Juni 1977). Deel 2. Dharm-Prakash, Paramaribo, 1977, 150 pp. 23 × 15.5 cm, cover excl. (25 articles, the greater part by Jnan H. Adhin.)

LIM, Hanny: *Jenny, de bijzondere kat*, 44 pp. *Mordy, de morokoi*, 44 pp. *Konenchi, het konijn*, 24 pp. *Koko, de barica heel*, 21 pp. *Vrumi, de vruminga loco*, 24 pp. Augustinus Boekhandel Curaçao, (1978), ill. by A.D. van Heyningen-Will, 23 × 15.5 cm. (see *Beurs* 7.VI.1978, p. 7.)

Links with the Past. The history of the cartography of Suriname, see: C. Koeman, ed., 1972.

LUIDENS, Felix A.: *The impact of stay-over tourism on the economy of Aruba*. Dissertation presented... Univ. of Puerto Rico, Inter. Amer. Univ., July 1975, 100 pp. 28 × 19 cm typescript.

MADURO, H.A.: *Mi Pensamentunan*. (Curaçao, 1978), 2 vols., 16 + 16 pp. 20.5 × 14.5 cm. (Poetry)

MARKS, A.F.: *Male and female and the Afro-Curaçaoan household*. Verhand. Kon. Inst. Taal- Land- Volkenkunde, 77; Martinus Nijhoff, The Hague, 1976, viii + 355 pp. 24 × 16 pp. frontispiece. English translation of *Man, vrouw en huishoudgroep; de Afro-Amerikaanse familie in de samenleving van Curaçao*, by Maria J.L. van Yperen.

MARKS, Arnaud F. & RÖMER, René A. (eds): *Family and kinship in Middle America and the Caribbean*. Proceedings of the 14th Seminar of the Committee on Family Research of the International Sociological Association Curaçao, September 1975. Co-publication of the Institute of Higher Studies in Curaçao... and the Department of Caribbean Studies of the Royal Institute of Linguistics and Anthropology at Leiden..., 1978, viii + 672 pp. 24 × 16 cm. Waal-Malefijt, Annemarie de: Respect patterns and change among the Javanese of Suriname, p. 87-98.

Marks, Arnaud F.: Institutionalization of marriage and the family in Curaçao, p. 113-143. Tecla, Siegfried & Römer, Raymond: Fertility trends in the Netherlands Antilles, p. 114-155.

Lasker, Harry M. & Strodtbeck, Fred L.: Stratification and ego development in Curaçao, p. 156-180.

Other collaborators on Family, social structure and change: Ira R. Abrams, Joseph J. Gross, Antonio T. Díaz-Royo, Hebe M.C. Vessuri, William E. Carter & William R. True, John P. Hawkins and Raymond T. Smith; on Migration and the family: Luise Margolies & Maria Matilda Suárez, Richard Frucht, Angelina Pollak-Eltz, Frank C.R. Pollard & J. Wilburg, Michel S. Laguerre and Serge Larose; on Matrifocality: Lear Mathews & S.C. Lee, Rae L. Blumberg, Stanford N. Gerber and Robert F. Winch; on Sexual behavior: Kathleen J. Adams and Leanor B. Johnsen.

MARUGG, Tip: *Afschuw van licht. Gedichten 1946-1951*. Antill. Bibl. 1, Flamboyant/P, Rotterdam, 1976, 39 pp. 20 × 12.5 cm. (Poetry)

MEETEREN, Nicolaas VAN: *Volkskunde van Curaçao*. Willemstad, Curaçao, 1947. (Photomech. repr.) Antilliaanse reeks 2. S. Emmering Amsterdam, 1977, 248 pp. 22.5 × 15 cm, ill., excl. Voorwoord (1 p.) & literatuur ter nadere oriëntering, p. (249-250).

30 Mei 1969. See: *Rapport van de Commissie tot onderzoek*.

Memorias del II Simposio Latinoamericano sobre Oceanografía Biológica Universidad de Oriente del 24 al 28 de Noviembre 1975. Cumaná, 1977; vol. I, 252 pp.; II, 261 pp. 21 × 15 cm, ill.

MEVIS, René, see: *Inventory of Caribbean studies*, 1974.

MEYER DE SCHAUENSEE, Rodolphe & PHELPS Jr., William H.: *A guide to the Birds of Venezuela*. Princeton University Press 1978, xxii + 424 pp. 23 × 15.5 cm; 53 color and black and white plates with facing-page notes by Guy Tudor and H. Wayne Trimm, John Gwynne, and Kathleen Phelps; line drawings by Michel Kleinbaum.

MITCHELL, Carleton: *Isles of the Caribbees*. National Geographic Society, Washington, D.C., 1966, 208 pp. 25 × 17 cm, profusely ill. with colour pictures. (The Dutch Windwards: Statia, Saba, St. Martin: p. 150-175, 27 figs.)

MITRASING, F.E.M.: *De 'missing link' bij de rechtsvorming*. Repr. *Sur. Jur. Bl.* 24, mei 1977, 12 pp. 20.5 × 15 cm.

MITRASING, F.E.M.: *Mijnheer de President!* (Paramaribo, 1977), 24 pp. 22 × 14.5 cm.

MITRASING, F.E.M.: *Onderwijs en onderwijswetgeving 100 jaar geleden, 1876*. Paramaribo, (1977), 21 pp. 21.5 × 13 cm.

MITRASING, F.E.M.: *De Surinaamse jurist en Drie biografieën, J.H. Abendanon, J.A.E. Buiskool, C.R. Biswamitre*. Paramaribo, (1978), 57 pp. 24 × 15.5 cm, 3 portr. (De Surinaamse jurist, p. 5-31 Mr. Dr. Jacques Henry Abendanon 1852-1925, p. 35-40. Mr. Dr. Johannes Ate Eildert Buiskool 1899-1960, p. 41-48. Clemens Ramkisoen Biswamitre 1897-, p. 49-47.)

MOULIN, P.L. DE: *Schets voor een ontwikkelingsplan Aruba*, Dienst Econ. Ontwikkeling Aruba, feb. 1976, 30 × 21 cm, mimeogr.

MULLER, Enrique: *Resina*. Korsou, 1976, 30 pp. 20 × 14 cm. (Poetry)

MULLER, Enrique: *Seru Mesa*. Korsou, 1976, 32 pp. 20 × 14 cm, cover picture. (Poetry)

NAGELKERKE, G.A.: *Bibliografisch overzicht van de Indianen in Suriname. Bibliographical survey of the Indians of Surinam. 1700-1977*. Caraib. Afd., Kon. Inst. v. Taal-, Land- en Volkenkunde; Caribbean Department, Royal Institute of Linguistics and Anthropology, Leiden, 1977 (1978), xii + 55 pp. 29 × 20.5 cm.

Ned. Antillen. ANWB, 1975, 89 pp. 21 × 14.5 cm, ill.

NEDECO: *Surinam transportation study. Report on hydraulic investigation 1968*. Neth.

Engin. Cons., The Hague, 1968, xxiv + 293 pp. 29 × 20.5 cm, 7 phot. and many graphs & maps.

NES, H. VAN: *Onderzoek en studie van de kust van Suriname met het doel het kunnen geven van aanbevelingen tot het komen van een ontwerp van een kustverdediging in Coronie en Nickerie*. (Afstudeerwerk) T.H. Delft, Jan. 1971, 52 pp. 29.5 × 21 cm typescript, ill.

O'HERNE, L.: *A short introduction to the geology of Surinam*. Geol. Mijnb. Dienst Sur., Inf. 18, 1966, 20 pp. 29.5 × 21 cm mimeogr., 4 folding ann. excl.

'*Ortografia Papiamento*'. Afkondigingsblad Aruba 1977 No. 1, (3+) 31 pp. 21.5 × 14 cm. Behoort bij besluit Eilandsraad van 29 oktober 1976.

Our religious freedom. Suralco Magazine 10, 1978, 2, 25 pp., ill (J.H. Adhin and Jos. Fontaine.)

PALM, Norman Ph. DE: *Onderweg Na kaminda*. T.R.A. de Palm, vertaling; F.R. de Rooy, illustraties. De Curaçaosche Courant N.V., Dec. 1977, (64) pp. 24 × 16 cm, 6 ill. (Poetry)

POPE, Duncan: *Ecological guidelines for development in tropical rain forests*. IUCN Books, Morges, Switzerland, viii + 39 pp., ill.

PRICE, Richard & PRICE, Sally: *Music from Saramaka: A dynamic Afro-American tradition*. Recorded and annotated by —. The Johns Hopkins Univers.; Ethnic Folkways Records FE 4225, Folkways Records & Service Corp., NYC, USA, 1977. - Descriptive notes: 8 pp. 28 × 21.5 cm, 4 figs. (+ errata). L.P. record 30 cm diam. Side 1: Tree-felling songs (1). Adunké song (2). - History in song (3). Béntá (4-7). Side 2: Two songs of despair (1). A song of disaster, - of love (2). Song of a quarrel (3). - rejection (4). - resignation (5). Song for a maiden (6). Song about a parrot (7). Song of a foreign land (8). Drumming (9-12).

Proceedings of the Seventh Guiana Geological Conference. November 1966, Paramaribo. Verh. Kon. Nederl. geol. mijnbouw. Genootschap 27, 1969, 175 pp., ill., maps.

Hammen, T. van der: Introduction and short outline of the history of the 'younger' areas of the Guianas; p. 9-11.

Loemban Tobing, D.P.: Geology of the Avanavero region in western Surinam; p. 33-47.

O'Herne, L.: Presentation of the photogeological map of Surinam, 1:1,000,000; 49-52.

Zonneveld, J.I.S.: Preliminary remarks on summit levels and the evolution of the relief in Surinam; p. 53-59, 2 figs.

Delaney, P.J.V.: Late recent geologic history of coastal Suriname; p. 65.

Doeve, G.: Review of the mineral potential of Surinam; p. 66.

Esbeck-Platen, H.H. von: Some engineering-geological aspects for hydro-electrical projects in Surinam; p. 67.

Zonneveld, J.I.S.: Heavy mineral distribution in the coastal plain of Surinam; p. 70.

Guicherit, R.: Recent shallow refraction seismic surveys in the coastal area of Surinam; p. 71-74.

Boeckel, J.J.G.M. van: Geomagnetic and gravitational investigations...; p. 82.

Cambridge, R.A.: Notes on the interpretability of Surinam aeromagnetic data; p. 83.

Aleva, G.J.J. & Coutinho, H. & Haug, G.M.W. & Janssen, J.J. & Krook, L.: Some sections through the bauxite belt of the Zanderij-Onverdacht-Lelydorp area; Surinam; p. 85-88.

- Krook, L.: Investigations on the mineral composition of the Tertiary and Quaternary sands in northern Surinam; p. 89-100, 1 fig.
- Bisschops, J.H.: The Roraima Formation in Surinam; p. 109-117, 5 figs.
- Bisschops, J.H.: An occurrence of chromite near Emma Range in central Surinam; p. 119-124, 2 figs.
- Logomerac, V.G.: The distribution of rare earths and other elements in Surinam...; p. 155-162, 1 fig.
- Mayer, C.: The crystal habit of Quartz inclusions in some Surinam granitoid rocks...; p. 163-171, 1 fig, 2 pls.

Publications of the Foundation for Scientific Research in Surinam and the Netherlands Antilles, Utrecht.

- 70, Beets, *Lithology and stratigraphy... of Curaçao*, 1972.
- 71, *Studies on the fauna of Curaçao* 41, 1972.
- 72, *Studies on the fauna of Suriname* 13, 1972.
- 73-74, *Studies on the fauna of Curaçao* 42-43, 1972-1973.
- 75, *Flora of the Netherlands Antilles* 3 (1), 1973.
- 76-77, *Studies on the fauna of Curaçao* 44-45, 1973-1974.
- 78, de Buisonjé, *Neogene and Quaternary geology of Aruba, Curaçao and Bonaire*, 1974.
- 79-81, *Studies on the fauna of Suriname* 14-16, 1974-1975.
- 82-89, *Studies on the fauna of Curaçao* 46-53, 1975-1977.
- 90, *Brokopondo Research Report, Hydrobiology*, 1976.
- 91-92, *Studies on the fauna of Curaçao* 54-55, 1977.
- 93, Kramer, *The Pteridophytes of Suriname*, 1978.
- 94, *Studies on the fauna of Curaçao* 56, 1978.
- 95, Augustinus, *The changing shoreline of Surinam*, 1978.

Radio Nederland Wereldomroep. Jaarverslag 1972. 25 jaar Wereldomroep. RN 1973, 60 pp. 22 × 15.5 cm, ill.

Rapport van de Commissie tot onderzoek van de achtergronden en oorzaken van de onlusten welke op 30 mei 1969 op Curaçao hebben plaatsgehad. - 30 Mei 1969 - De Wit N.V., Aruba, (1976), 180 pp. 23 × 15 cm. Commissie: B.E. Dogle, W.R. Boom, R.A. Hodgson, H. Hoetink, A. Paula (pres. resigned), R.A. Römer (pres.), J.D. Speckmann, G. Witsen Elias & R.H.A.M. Baron van Hövell tot Westerflier (secr.).

RÖMER, R.A.: *Naar de voltooiing van de Emancipatie. Beschouwingen naar aanleiding van het verschijnsel 30 mei.* Uitg. Hogeschool Ned. Ant. 3, 1974, 23 pp. 24 × 15 cm.

ROOSMALEN, Marc G.M. VAN: *Surinaams vruchtenboek.* Techn. uitvoering tekeningen: T. Schipper en M. Groeneveld. Publicatie van het Instituut voor Systematische Plantkunde Rijksuniversiteit Utrecht, (Dec.) 1977; 20.5 × 14.5 cm. *Deel 1 (beschrijvingen)*, (i +) viii + 326 pp., frontispiece; *Deel 2 (platen)* (i +) 230 pp. (107) pls. incl.

ROSENSTAND, E.E.: *Tur cos a keda atras. Novela.* 1965, 36 pp. 21.5 × 14.5 cm.

RUBIN, Vera & TUDEN, Arthur (eds.): *Comparative perspectives on slavery in New World plantation societies.* Annals N.Y. Acad. Sci. 292, 1977, vi + 619 pp., with a few figs.

Sheridan, B.: The role of the Scots in the economy and society of the West Indies, p. 94-106.

- Lamur, H.E.: Demography of Surinam plantation slaves..., p. 161-173.
- Van den Boogaart, E. & P.C. Emmer: Plantation slavery in Surinam..., p. 205-225.
- Vila, Enriqueta: The large-scale introduction of Africans into Veracruz and Cartagena, p. 267-280; also p. 281-283.
- Pollak-Eltz, Angelina: Slave revolts in Venezuela, p. 439-445.
- Groot, Silvia W. de: Maroons of Suriname..., p. 455-463.
- Lara, Orundo D.: Resistance to slavery, p. 464-480.
- Opstall, Margaretha E. van: Archival sources in The Netherlands, p. 501-509.
- SANDEL, A.S., see: *Het weer in 1973*, Meteo. Dienst Sur. 1978.
- SCHENDEL-LABEGA, Daphne VAN: *Charles Corsen, verzamelde gedichten, 1948-1961*; see: Corsen.
- (*Schepenbesluit 1965, nadere wijziging*) Publicatieblad 1977, 295, 127 pp.
- SCHILTKAMP, J.A.: *Bestuur en rechtspraak in de Nederlandse Antillen ten tijde van de West-Indische Compagnie*. Uitg. Rechtshogeschool N.A. 1, 1972, 71 pp. 24 × 15 cm.
- SCHOUTEN-ELSENHOUT, Johanna: *Surinaamse gedichten*. Ingeleid en vertaald door Jan Voorhoeve. Flamboyant/p, Rotterdam, 1973, 32 pp. 21 × 14.5 cm, excl. ill. cover. (Poetry)
- SCHULZ, J.P., ed., see: *Instelling bijzonder beheersgebied estuariene kuststrook*, 1976.
- SEVENHUIJSEN, Robert Jan: *Irrigatie uit een moeras. Een hydrologische studie van de Nannizwamp in Suriname* (Irrigation water from a swamp. A hydrological study of the Nanni swamp in Suriname). Thesis Landbouwhogeschool Wageningen, 9.X.1977. Agr. Res. Rep. 869; (xii) + 143 pp. 24 × 17 cm, 54 + 2 figs., cover picture.
- SILVANI, Sigfrit: *Awa, Tera i Solo. Zee Land en Zon*. Edishon 'Awa Seru.' Imprenta Kontakto Antiano, Curaçao, (1977), 31 pp. 21 × 14.5 cm. 'Tradukshon: autor en koperashon ku Pien v.d. Vlis - de Jong'.
- SOEST, Jaap VAN: *Trustee of the Netherlands Antilles, a history of money, banking and the economy with special reference to the central Bank van de Nederlandse Antillen 1828-6 February - 1978*. Curaçao, 1978, xii + 422 (424) pp. 26 × 18.5 cm, 28 pls. incl. Printed by Joh. Enschedé en Zonen, Haarlem; (De Walburg Pers, Zutphen).
- Statistiek van de meteorologische waarnemingen in de Nederlandse Antillen. Statistics of the meteorological observations in the Netherlands Antilles*. Bur. Stat. Ned. Ant., 21 × 29.5 cm. 1971, 19e jaargang, 85 pp. - 1972, 20e jrg., 88 pp. (publ. 1977).
- Statistisch Jaarboek Nederlandse Antillen 1968. Statistical Yearbook Netherlands Antilles 1968*. De Curaçaosche Courant, (Aug. 1969), 137 pp. 22.5 × 15 cm.
- Status of Geological Research in the Caribbean*. Compiled by MOUNIR T. MOUSSA & ALAN LEWIS SMITH. Inst. Car. Sci., Univ. P. Rico, Mayagüez, 17, 1971, 99 (+ xvi) pp. 28 × 22 cm mimeogr.

STEWART Jr., H.B.: *Symposium on progress in marine research in the Caribbean*; see: *Symposium Cicar II*, Caracas 1977.

Stichting Caraïbisch Marien-Biologisch Instituut. Jaarverslag 1976. Carmabi, Curaçao, 1977, 35 pp. (Ingvar Kristensen). - Jaarverslag 1977 in *Stinapa* 15, p. 7-51.

Sticusa. Jaarverslag 1976, (1977), 70 pp., (7) figs. 1977 (1978), 59 pp., (10) figs.

STINAPA. Stichting Nationale Parken Nederlandse Antillen, Curaçao; 21-24 × 14.5 - 16 cm, ill.

1, Feb. 1968, 20 pp. - 2, Dec. (Wetgeving), 32 pp. - 3, May 1969, 24 pp. - 4, Dec. (Koraalrifnummer), 39 pp. - 5, Apr. 1971, 63 pp. - 6, Feb. 1972, 47 pp. - 7, (Dec.) 1973 (Antillean fish guide), 110 pp. - 8, Nov. 1973, 60 pp. - 9, Sep. 1975 (Field guide National Park Washington), 78 pp. - 10, March 1976 (Bida den Laman), 51 pp. - 11, (—) 1976 (Bonaire Ecology Conference), 93 (-96) pp. - 12, Nov. 1976 (Kinderen over dieren), 75 pp. - 13, Apr. 1977 (Pollution problemen op Curaçao), 61 (-64) pp. - 14, 1977 (Febr. 1978) (Aruba, zijn voorgeschiedenis, zijn dieren), 84 (-92) pp. - 15 March 1978 (Jaarverslagen Carmabi-Stinapa 1977), 96 pp.

STINAPA Documentation series; ca 23 × 16 cm, ill.

1. 1978 (Export of fishes for the aquarium trade), 24 pp. (de Kruijf).
2. 1978 (Guide to geological excursions on Curaçao, Bonaire and Aruba), x + 120 + (7) pp., ill. (Repr. *Guide 8th Car. Geol. Conf.* 1977).

Stinapa. Natuurkalender Nederlandse Antillen 1978. Stichting Nationale Parken Ned. Ant., Curaçao, 1977, 12 + 1 sheets 31 × 21.5 cm with phot. 18.5 × 19 cm, 2 pp. captions in English and Papiamentu. - Phot. by Bart de Boer, Raymond Dowling (4), Ate v.d. Kooi, Ronald Lemminga, Renk Ruiter (5) & Oscar Uyen.

Stinapa. (Calendar) 1979. Curaçao 1978, 12 + 1 sheets 31 × 21 cm with col. phot. 18.5 × 19 cm + cover picture, 3 pp. captions in Dutch, Engl. and Pap. - Phot. by Bart de Boer, Dick Hoogerwerf (2), Eef Jansen (2), Ian C. MacLeod, Renk Ruiter (3), Lee Stanley & Emile Weststrate (3).

St. Maarten events. St. Eustatius, Saba and St. Barth's. Citroën Enterprises, 9th year, 1973, 16 pp. 30 × 21 cm. Editor: Frans R.A. Citroën Daal.

Studies on the fauna of Curaçao and other Caribbean Islands. Found. Sci. Research Surinam and Neth. Ant., Utrecht.

Vol. LIV, Publ. 91, Oct. 1977, 123 pp., 13 figs., 18 pls. - Carvacho (isopodes), von Hagen (tree-climbing crabs), Hoogerwerf (birds).

Vol. LV, Publ. 92, Nov. 1977, 146 pp., 59 figs. - Stock (inland water Crustacea).

Vol. LVI, Publ. 94, Aug. 1978, 94 pp., 30 figs., 15 pls. - Van Soest (sponges).

Surinaams Medisch Bulletin. Surinam Medical Bulletin. Officieel orgaan van de Faculteit der Medische Wetenschappen Universiteit van Suriname. Faculty of Medicine, University of Surinam. Drukkerij H. van den Boomen. Volume I, Nr. 1, Januari 1977, p. i-ii, 1-33, 34 × 16.5 cm, ill.; 2, April, p. 35-67; 3, Juli, p. 68-96; 4, Oktober, p. 97-146. II, 1, Jan. 1978, p. 1-42; 2, April, p. 43-93. - E. van der Kuyp, hoofdredacteur; P.S.R. Radhakishun, red./adm.

Surinam transportation study, see NEDECO 1968.

Symposium on progress in marine research in the Caribbean and adjacent regions. (Symposio...) Caracas 12-16 July 1976. Harris B. Stewart, Jr. ed. CICAR II. Fao Fish. Rep. 200, Roma, Dec. 1977, viii + 547 pp. 27.5 × 21.5 cm, ill.

Systematische inhoudsopgave, zie: *Afkondigingsblad Aruba* 1951 t/m 1976, 1978.

TEENSTRA, M.D.: *De Nederlandsche West-Indische Eilanden. Eerste stuk*, 1836, 351 pp.; *Tweede stuk*, 1837, 381 pp.; 22.5 × 15 cm, ill. - (Photomech. repr.) S. Emmering, Amsterdam, 1977: *De Nederlandsch West-Indische Eilanden. Deel I: Curaçao; II: Curaçao; St. Maarten; St. Eustatius; Saba.*

TEUNISSEN, P.A.: *Aanbevelingen tot uitbreiding van het systeem van Natuurreservaten en Bosreserves in het Surinaamse Laagland (Kustvlakte en Savannegordel). (Recommandations for enlarging the system of nature reserves and forest reserves in the Surinam Lowlands (Coastal Plain and Savanna Belt).* Surinam Forest Service Paramaribo, May 1978, viii + 44 + 16 + 7 pp., 29 × 21 cm, folding map.

The use of ecological guidelines for development in the American Humid Tropics. Proc. Int. Meeting Caracas 20-22 Feb. 1974, I.U.C.N., Publ. (n.s.) 31, Morges, 1975, 249 pp. 24 × 16 cm.

TOURNIER, Luc: *Geen droom, maar eeuwige verte. Gedichten 1948-1977.* Meulenhoff Amsterdam, 1977, 63 pp. 20 × 12.5 cm, cover picture. (Poetry by Chris Engels.)

Uitgaven Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen, see: Publ. Found. Sci. Res. Surinam and Neth. Ant.

Universiteit Nederlandse Antillen. Landsverordening houdende voorzieningen met betrekking tot de oprichting en de inrichting van de Universiteit van de Nederlandse Antillen. Staten Ned. Ant. Zitting 1977-1978-2. Aanbieding No. 1. Gouv. B.M. Leito, d.d. 13.VI.1977; Min. Onderwijs F.M. Frank, 17 pp. Memorie van toelichting No. 3, 12 pp. (Formerly: Rechtshogeschool, d.d. 10.IX.1971.)

Verkiezingen in Suriname 1977. Uitgave Suriname Comité Amsterdam, 1977, 20 pp. 30 × 21 cm, cover excl.

Verslag van de toestand van het eilandgebied Bonaire over het jaar 1975. Bonaire, 1976, 177 pp. mimeogr. (A.W. Wouters secr.)

Verslag van de toestand van het Eilandgebied Bonaire over het jaar 1977. Kralendijk, 31 maart 1978, 224 pp. mimeogr. (A.W. Wouters, secr.)

VERTON, Pieter Cornelis: *Politieke dynamiek en dekolonisatie. De Nederlandse Antillen tussen autonomie en onafhankelijkheid.* Thesis Erasmus Universiteit Rotterdam, 10.VI.1977; Samsom, (x) + 300 pp. 22 × 14.5 cm, 8 figs.

VERVOORT, W.: *Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Verslag van de Directeur over het jaar 1976*. Repr. from *Nederlandse Rijksmusea* 98, 1978, p. 187-255, 32 figs. (Also dealing with Surinam and N. Ant.)

Vlagverordening Nederlandse Antillen. Landsverordening tot vaststelling van regelen nopens het gebruik van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden en de vlag van de Nederlandse Antillen. Staten van de Nederlandse Antillen. Zitting 1976-1977-51, 5 + 4 pp.

VOORHOEVE, Jan: *Surinaamse gedichten*: see: Schouten-Elsenhout, 1973.

WAL, Andries VAN DER, *Verwaaient op de passaat... en andere gedichten*. Flamboyant, Rotterdam, 1973, (24) pp. 21 × 14 cm. (Poetry)

WANDERS, Johan Berend Willem: *The role of benthic algae in the shallow reef of Curaçao (Netherlands Antilles)*. Thesis Groningen 5.VI.1978, x + 84 pp. 22 × 15 cm, ill. (Articles from *Aquatic Botany* 2, 1976, p. 235-270, 327-335; 3, 1977, p. 357-390; with 'Samenvatting'.)

Water resources development program. Finkel & Finkel, Consulting Engineers, Haifa, Israel; (Aruba, Department of Economic Development), Nov. 1975, 82 pp. 27.5 × 21.5 cm, 3 large folding tables excl.

WEAVER, John D. (ed.): *Geology, geophysics and resources of the Caribbean*. Report IDOE Workshop on Geology and Marine Geophysics of Car. Region, Kingston Jamaica, 1975, Int. Ocean. Comm. Unesco, 1977, (Univ. P. Rico, Mayagüez), iv + 150 pp. 22.5 × 15 cm, ill.

WEVER, Oswald Raymond: *Alcoholism in Aruba*. Thesis Katholieke Universiteit, Nijmegen, 11.XI.1977; Drukkerij van Genderen B.V., Groningen, xiv + 308 pp. 24 × 16 cm, (31) figs.

WINCKEL, Ch. W.F.: *Brief uit den vreemde*. Uitgegeven ter gelegenheid van de oprichting van de Stichting van Antilliaanse Medische Studenten, Leiden, 1977, Amsterdam 1978. Photomechanical reprint from *Ned. Tijdschr. Geneeskunde* 83, 1939, p. 4239-4244, 4441-4450, 4674-4680, 4 text-figs., 20 phot. on 6 pls. excl. (De Nederlandsche Antillen I-III)

WOTRO. *Report for the year 1975*. The Hague, 1976, 52 pp., (3) figs, 8 pls. excl.
WOTRO Report for the year 1977. The Hague, 1978, 51 pp., ill.

ZAAL, Jan: *A study on the prevalence and implications of hypolactasia in Surinam's Bush-negro-children*. Thesis, Universiteit van Amsterdam, 15.XII.1977, (viii +) 189 pp. 24.5 × 16.5 cm, 11 figs., 6 phot., 2 folding tables excl., col. cover picture. (Samenvatting, p. 181-189.)

